

వేదాంగాలు

వ్యాకరణం

సంధి

సదాశివ సమారంభాం
గురు దక్షిణామూర్తి
గురు వేదవ్యాస మహర్షి
గురు శుక మహర్షి
గురు నారద మహర్షి
గురు వాల్మీకి మహర్షి
గురు శ్రీకృష్ణ
శంకరాచార్య మధ్యమాం
గురు దత్తాత్రేయ
గురు బాబాజీ
గురు గౌతమ బుద్ధ
గురు ఆదిశంకరాచార్య
గురు రామానుజాచార్యులు
గురు జ్ఞానేశ్వర్
గురు రవిదాస్
గురు కబీర్ దాస్
గురు చైతన్య మహా ప్రభువు
గురు నానక్
గురు రాఘవేంద్ర స్వామి
గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి
యోగి వేమన
అస్మదాచార్య పర్యంతాం
గురు త్రైలింగ స్వామి
గురు లాహిరి మహాశయ
గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి
గురు వివేకానంద
గురు సాయి బాబా
గురు అరబిందో
గురు రమణ మహర్షి
గురు యోగానంద
గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద
గురు మళయాళస్వామి
గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి
గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య
వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

"నేను" గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంధాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకి దాదాపు **5000** పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా http://www.new.dli.ernet.in), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(http://www.microsoft.com) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంధాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in లేక http://www.dli.ernet.in
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంద వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంధపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020050006175

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్ధం **ఉచితంగా eBook** రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంధముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Sai**R**eal**A**ttitude**M**anagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్న్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

సంధి

(ఆంధ్రభాషా సంధినియమముల చారిత్రకపరిశీలనము)

రచయిత :

కోరాడ రామకృష్ణయ్య, ఎం. ఏ.

ఆంధ్ర ప్రధానోపన్యాసకుఁడు, ప్రాచ్యపరిశోధనాలయమున

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము

మద్రాసు

1936

వెల రు. 1 8 0]

తొలిపలుకు

ఇంతవఱకు నీ దేశీయభాషలలో వెలువడిన ప్రాచీనవ్యాకరణములన్నియు, ప్రాయికముగా నాయా భాషల తాత్కాలికావస్థను దెలుపునవేగాని వాని పూర్వోత్తర చరిత్రమునుగాని, సన్నిహిత భాషలతో వానికిఁ గల సంబంధమునుగాని సూచించునవిగా లేవు. గీర్వాణభాషను వ్యాకరించి దానికి లక్షణ మేర్పఱచుటలో పాణిని యాలంబించిన పద్ధతియే పిదప కన్నిటికిని మార్గదర్శకం బయ్యెను. పాణిని 'ఛందసి భాషాయాం' అని గీర్వాణభాషకుఁ గాలక్రమమునఁ గలిగిన మార్పులను సూచింపనైన సూచించినాఁడు. కాని యాంధ్ర వైయాకరణు లట్టి మార్పులను గమనింపరైరి. పైఁగా మఱికొందఱు శబ్దశాసన వరేణ్యుఁడు భారతమునఁ బ్రయోగించిన భాషకంటె భిన్నమగు భాషనే ప్రయోగింపఁ గూడదని శాసింప సిద్ధపడినారు. వ్యాకరణ విషయమున నాదర్శముగా గ్రహింపఁబడిన సంస్కృతభాష కిది జన్యభాష లేదా వికృతి యను భావము కూడఁ బ్రబలఁ జొచ్చినది. కాని యిటీవల నాంగ్లభాషాసంబంధము, పాశ్చాత్య శబ్దశాస్త్రజ్ఞుల భాషాతత్త్వ పరిశీలనా పద్ధతులతోడి పరిచయము, ఇతర సన్నిహిత భాషాజ్ఞానము, తత్సంబంధాన్వేషణ పరత్వమును, కొంత ప్రబలిన కాలమున నీ దేశీయ భాషల కార్యానార్య భాషలతోఁ గల సంబంధ విశేషమును గనిపెట్ట వలయునను కౌతూహలము కొందఱు పాశ్చాత్య పండితులకును దేశీయ ప్రముఖులకును గూడఁ గలిగినది. దక్షిణ హిందూదేశ భాషల విషయమున నీ యుద్యమమును దొలుతఁ బట్టి సాగించినవాఁడు రెవరెండు కాల్డ్వెల్ పండితుఁడు. దక్షిణదేశభాషలగు నాంధ్రతమిళ కన్నడ మళయాళాదులకు శబ్దజాలమునను భాషాలక్షణ విశేషములందును గల సామ్యమును నిరూపించి వీని సాజాత్యమును స్థాపింప యత్నించిన వాఁడగుటచే నందలి వ్యాకరణ విశేషములచరితమును దెలిసికొనుటకును దన్మూలమున నాయా భాషల ప్రత్యేక చరితము నన్వేషించుటకును అనువగు మార్గమును ప్రతిష్ఠించిన వాఁడైనాఁడు.

ఆ మార్గము ననుసరించి యాంధ్ర భాషాలక్షణవిశేషములను చారిత్రక పద్ధతిని పరిశీలించి సజాతీయములగు నితర భాషాలక్షణముతో సాధ్యమైనంత వఱకు సమన్వయింప వలయు నను కౌతూహలమే యీ గ్రంథరచనకుఁ గారణమైనది. ఒక భాషయందలి తాత్కాలిక వ్యాకరణ విశేషములను సమన్వయ

దృష్టితో పరిశీలించి వాని తత్త్వమును దెలిసికొననిదే యీ భాషాచరిత్రమును దెలిసికొన సాధ్యము కాదుగదా. ఆంధ్రభాషా చరిత్రకిట్టి చారిత్రక వ్యాకరణము పునాది వంటి దగును. కావున నీ భాషలోని శబ్దముల సహజ స్వరూప నిరూపణమునకుఁ దోడ్పడు సంధి నియమములను చారిత్రక పద్ధతి ననుసరించి యితర సన్నిహిత భాషాలక్షణముతో సరిపోల్చి యిందలి విశేషములను సకారణముగ సమన్వయించుట కిందు నాచేతనైన యత్నము చేయఁబడినది. ఆంధ్రవ్యాకరణ తత్త్వ పరిశోధనవిషయమున చారిత్రకపద్ధతి నవలంబింపఁజేయుట కీ రచనము కొంత వఱకైనఁ దోడ్పడఁ గలదని నమ్ముచున్నాను.

ఈ గ్రంథ ముద్రణసందర్భమున నాకెంతయుఁ దోడ్పడిన జూనియర్ లెక్చరర్ శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారికిని దీనిఁ బ్రకటింప నంగీకరించిన విశ్వవిద్యాలయాధికారులకును నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

ప్రాచ్యపరిశోధనాలయము
లిఙ్గి గార్డెన్స్, రాయపేట,
మద్రాసు. 1-12-1935.

కో. రా.

విషయసూచిక

శ్రీరస్తు.

సంధి

I

భాషాలక్షణము - వ్యాకరణములు.

భాషల స్వరూపలక్షణముల నేర్పరించుట కందలి పదముల చారిత్రమును కంటెను, వానినిష్పత్తిక్రమమును, అందలి వాక్యసంఘటనాక్రమములు, వ్యాకరణవిశేషములు మొదలగు వాని పరిజ్ఞానమే ముఖ్యముగ సాహాయ్యకారి కాఁగలదని శబ్దశాస్త్రవేత్తల మతమైయున్నది. కావునఁ దెనుఁగు, తమిళము, కన్నడము మొదలగు హిందూదేశభాషలస్వరూపవిశేషములను, ఇతరభాషలతోఁ గల సంబంధమును వానియందలి మార్పులక్రమమును నిర్ణయించుటకుఁ బూర్వమే యా భాషాలక్షణమును, (అనఁగా) వ్యాకరణవిశేషముల తత్త్వమును, సందర్భములలో సాహిత్యము తెలియఁగలము.

సామాన్యముగాఁ బూర్వకాలమం దేభాషలోనైనను ప్రసిద్ధలక్ష్యగ్రంథములు ఏర్పడిన తరువాతనే ఆ భాషకు లక్షణ మేర్పడుట సహజము. ఆ భాష లక్షణమేర్పడుటకు ముందు దానిని వ్యాకరించుట (analysis) యే సాధనమైయున్నది. భాషను వ్యాకరించుట యనఁగా సంపూర్ణభావమును దెల్పెడి యొక్కొక వాక్యములను గొన్నిటి గ్రహించి వానిలో నొక్కొక వాక్యమును బట్టి యే వాక్యములలో నేయే వాక్యములు సాధారణములో, ఏభాగ మెట్టి యర్థభేదములు గలదో, ఒక భాగముతో మఱొక భాగమునకుఁ గల సంబంధ మెట్టిదో, యీను విషయములను నిర్ణయించి, ఆ నిర్ణీతవాక్యములను శోధించి వానిలోని యా భాగములు దాని సంపూర్ణభావములో నేయే యర్థభాగమును సూచించుచున్నవని నిర్ణయించుటయే యై యున్నది. సంపూర్ణార్థబోధకమగు నఖండవాక్యమే భాష. పదములని యనఁ, ధాతు, నామ, ప్రకృతి, ప్రత్యయము మున్నగు విభాగము లన్నియుఁ గల్పితములే గాని వాస్తవికములు గావనియుఁ బ్రాచీన హైందవశబ్దశాస్త్రజ్ఞుల మతమై యున్నది. కావుననే వారు వాక్యస్ఫోట మిచ్చిన ప్రాధాన్యమును పదస్ఫోట వర్ణస్ఫోట మొదలగువాని కిచ్చియుండలేదు. శతపథబ్రాహ్మణములోని యా క్రింది వాక్యము గూడ భాష యొకప్పు డఖండమై యవ్యాకృతమై యుండెననియు నది కాలక్రమమున

వ్యాకృతమైన దనియు సూచించుచున్నది. "వాగ్వై పరాచీ అవ్యాకృతా ఽవదత్, తే దేవా ఇన్ద్రమబ్రువన్, ఇమాంనో వాచం వ్యాకురు. తాం ఇన్ద్రః మధ్యతో ఽవక్రమ్య వ్యాకరోత్, తస్మా దియం వ్యాకృతా వా గుద్యతే ॥

దీనికి సాయణభాష్యము:—"[illegible] ఇత్యాదివాక్ [illegible] కాలే. [illegible] చేకాత్మికాసతీ (అవ్యాకృతా- ప్రకృతిః, ప్రత్యయః, పదం, వాక్యం ఇత్యాది విభాగరహితా ఆసీత్. తదానీం [illegible] ఇన్ద్రః మధ్యేఽవక్రమ్య, ప్రకృతిప్రత్యయాదివిభాగేన విభజ్య వ్యాకరోత్, ఇతి. ఏవం చ అన [illegible] ప్రకృతి ప్రత్యయాద్య [illegible] క్రియతే ఇతి బోధ్యం"

దీనిని బట్టి వైదికకాలమునఁ బూర్వమె యవ్యాకృతమై యున్న గీర్వాణ వాక్కు నొక్క కాలమున దేవతల ప్రార్థన నంగీకరించి [illegible] వ్యాకరించె నని తెలియుచున్నది. "వ్యాక్రియా [illegible] నకర్త్రా ఇతి వ్యాకరణమ్". [illegible] మని చెప్పఁబడుచున్నది. [illegible] లోని [illegible] నొక భాషగాఁ [illegible] గల సంబంధ [illegible] నిర్ణయింప నుంకించుచున్నను.

లోకమున వ్యవహరింపఁబడుచున్న భాషలన్నియుఁ గూడ బుద్ధిపూర్వక సంకేతరూపములు, కృత్రిమములు నై యున్నవనియు, సుఖోచ్చారణభాషాభాషా విపరిణామము మొదలగు కారణములచే బహుళదేశీయ యగుటవలను, మానవప్రకృతి [illegible] నొక్కొక్కటిగలదై యుండునట్లు చేసెను, [illegible] దూరస్థములగు జనసంఘముల భాషలలోఁగూడఁ గొన్ని నామరూపములు, సమానార్థకశబ్దములు కొన్ని చిత్రముగాఁ గనఁబడినఁ గనఁబడవచ్చును గాని యంతమాత్రముచే నా భాషలకు సన్నిహిత సంబంధము కలదని సిద్ధాంతము చేయరాదు. ఇక నే మనఁగా నాయా జనసంఘములు కేవల సంజ్ఞాత్మకభాషను (Gesture Language) విడచి ధ్వన్యాత్మకభాష

నవలంబించినప్పటినుండి క్రమక్రమముగా వృద్ధినొందుచుండిన యీ భాష సంపునను వ్యక్తధ్వని రూపభాషలో (Articulate speech) చెప్పబడునట్లుగా నవలంబించిన పద్ధతులయందలి వాక్యశాస్త్ర సూత్రములను బట్టియే ముఖ్యముగా నానాభాషలకు గలుగు జాత్యవైజాత్యములు నిర్ణయింపబడుచున్నవి. (ఉదా: ఏక [illegible] సంపూర్ణభాషయందలి) భాషలలో సంపూర్ణవాక్యము నందలి యభిప్రాయము వేఱు వ్యక్తము చేయుచున్నవా, వేఱు వ్యక్తము చేయుట కవి యేకవాక్యముగ సంక్లిష్టమైయున్నవా, భావ ప్రకాశములను సూచించుటకు నానార్థ ప్రత్యయములను [illegible] [illegible] యున్నవా, యనువిషయములను బట్టి నిర్ణయింపబడును. [illegible] యుదాహరణము గ్రహింతము.

సెమిటిక్ భాషలలోని ధాతువులు సామాన్యముగా మూఁడేసి హల్లుల తో గూడియుండును. ఈ హల్లులకు మను జేర్చు [illegible] [illegible] లతో గల్గు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మనుచున్నవి. 'క్టల్' (Ktl) అనునది ధాతువు. [illegible] "[illegible]" అను సామాన్యార్థమును "చంపుట" [illegible] భావమును సూచించును. "[illegible]" (Katal): చంపెను "[illegible]" (Ktōl); [illegible], [illegible] (Kātūl) ఇట్లు ధాతువులు హల్లుల మధ్యను [illegible] విభక్తులను [illegible] మూలముల నర్థవ్యక్తము చేయుచు చున్నవి. ఆర్యభాషలలో సంయోగ [illegible] ప్రత్యయములు సూచించు చున్నవి. కాని ద్రావిడభాషలలో [illegible] లోపములు ధాతువులై [illegible] [illegible] [illegible] (సహాయార్థకపదముల) సహాయమునను వ్యక్తము చేయఁబడు చున్న [illegible]. ఉదాహరణము:— ఈ, తే. పో, కొల్, [illegible], చేయ్, మొదలగునవి ధాతువులు. ఇవి స్థానముగా [illegible] ధాతువులుగనే [illegible] బడుచున్నవి. సామాన్యముగా ధాతువులను సూచించుట కొఱకు వానిపై మఱియొక వానిని చేర్చి వ్యవహరించుటగలదు.

ఈ - ఇచ్చు + కొను = ఇయ్యకొను.

కను + కొళ్ + కొను = కన్గొను

ప (గు) + తెంపు - తేం = (పతేంగు) - పతెంచు

వా (యి) + పో(వు) = వాపోవు.

కన్గొను + (ఉ) చు + ఉన్న + వాఁడు = కన్గొనుచున్నవాఁడు, కన్గొను చున్నాఁడు.

కొనిపోవు + ఇతి + (ఏ)ను = కొనిపోయితేను - కొనిపోయితిని.

కొనిపోవు + అన్ + కల + వాఁడు = కొనిపోవన్గలవాఁడు, కొనిపోవఁగలాఁడు, కొనిపోవఁగలఁడు.

ఇట్లే క్రియావిభక్తులు నామవిభక్తి రూపములుగూడ నీ భాషలలో నేర్పడుచున్నవి. ఇట్లొక ధాతువుపైఁ జేర్పఁబడుచువచ్చిన భిన్న ధాతువుల (లేదా శబ్దముల) మూలముగా నర్థభేదమును సూచించు భాషలను (ఆయా ధాతువులయొక్కయు శబ్దములయొక్కయుఁ బ్రత్యేకత వ్యక్తమగుచున్నందున,) సంశ్లిష్ట పద రూపభాష (**Agglutinative languages**) లని చెప్పుదురు.

భాష యెల్లపుడు నొక్కరీతినుండునది కాదు. సజీవవస్తువులవలెనే యది యనవరతము మార్పులకు లోనగుచునే యుండును. లాటిన్, సంస్కృతము మొదలగు వానివలెఁ గేవలము గ్రంథస్థమై యుండుటగాక సామాన్యజనులచే నిత్యవ్యవహారమున వాడుకొనఁబడుచుండు భాషలను జీవద్భాషలందురు. సహజముగ సౌకర్యకాముఁడగు (**lover of ease**) మానవుఁడు తన భాషను వ్యవహరించు సందర్భమున నల్పతర ప్రయాసముచేతనే యధికతర ఫలమును సంపాదించుటకై చేయుచుండు యత్నమే యిది యిట్లు మారుటకుఁ గల కారణములలో ముఖ్యమైనది. నిత్యవ్యవహారమున భాషారూపము లిట్లు సౌకర్యకాములగు జనులనోళ్లలోఁ బడి నలఁగుచు ననేకవిధముల నైరూప్యమును బొందుచుండుటచే నొక్కభాషయే యొకకాలమున నొకరూపముకలదై యున్నను మఱికొంతకాలమునకు మాఱురూపు చెందుట తటస్థించుచున్నది. ఒకకాలమునం దాభాషాస్వరూప మెట్లున్నదో యట్లే గ్రహించి దానిని వ్యాకరించి లక్షణము చెప్పినచో నదియాకాలమునాటి భాషకు తాత్కాలికలక్షణ మగును. మఱికొంతకాలమునకు మార్పుచెందిన యాభాషనే గ్రహించి వ్యాకరించి లక్షణము చెప్పినచో నాభాషకే మఱియొకలక్షణ మేర్పడును. ఇట్టి లక్షణము లాభాషకుఁ దాత్కాలికలక్షణములు లేదా వ్యాకరణములు (**Descriptive Grammars**) అగును. వీనికి (అనఁగా నా భాషయొక్క యీ వివిధరూపములకును) జనులయుచ్చారణ వశమునఁ గాని, యాయాకాలములందుఁ గల్గిన యన్యభాషలసంసర్గమువలనఁ గాని భాషారూపములలోఁ గొంత మార్పు గల్గినను, సహజములగు వ్యాకరణ సంప్రదాయములలో మాత్ర మెట్టిభేదమును ఏర్పడుననుట కవకాశము లేదు. కాలభేదమును బట్టి యొక్కభాషలోనే గలుగుచుండు మార్పులను సూచించుట కాయాకాలములం దాభాషకుఁ గ్రొత్తవ్యాకరణములు బయలుదేఱుచు నద్దానితాత్కాలికావస్థను దెల్పుచుండును. మనలాక్షణికులకు నన్నయాదులయందును వారు రచించిన భారతాదిగ్రంథములయందును గల గౌరవాతిశయముచే వా రాకాలమునఁ బ్రయోగించినభాషయే గాని వేఱు భాష సత్కావ్యంబులఁ జెప్పరాదని శాసించుటంజేసి తత్ప్రయోగ ప్రామా

ణ్యమను గుడిగట్టిను దగిలియుండక మనభాషకు పూర్వపదని కొందఱు తలంచుచున్నారే గాని యిప్పటి కాంధ్రమునకుఁ గాలభేదమునఁ గల్గినమార్పులను బట్టి సన్నడపు ఇంగ్లీషు మొదలగుభాషలవలెఁ దాత్కాలిక భాషా విశేషములను సూచించు సంబంధములగు వ్యాకరణములుగూడను బయలుదేఱి యుండవలసినదను విషయమును గమనింపకున్నారు. ఇఁక నాయాకాలములందా భాష కేర్పడిన భిన్నములగు లక్షణములను సరిపోల్చి చూచి యా భాషా రూపములలో నేవి యే కారణములచే మాఱినవో, వానికిఁ గల పరస్పర సంబంధ మెట్టిదో, యను విషయములను బరిశీలించుచు నా భాషయొక్క పరిణామక్రమమును మొదటినుండియు నిరూపించినచో నది తద్భాషా చారిత్రక వ్యాకరణము (Historical Grammar) అని చెప్పఁదగియుండును. ఒకభాషయొక్క సహజలక్షణముల నితర సన్నిహితభాషల లక్షణములతోఁ బోల్చి, వానికిఁ గల పరస్పర సంబంధమును నిరూపించినచో నది తద్భాషాసామ్య పరిశోధక వ్యాకరణము (Comparative Grammar) అని చెప్పఁదగి యుండును. సజాతీయములయ్యును భిన్నరూపములఁ జెంది ప్రత్యేకభాషలుగఁ బరిగణింపఁబడుచున్న భాషలయందలి వ్యాకరణ విశేషములను సరిపోల్చిచూచినచో నా ప్రత్యేక భాషారూపములయొక్క పూర్వచరితము వెల్లడియగుటయే గాక, వీనిక సహజములు సమానములు నగు సంప్రదాయము లెట్టివో తెలియవచ్చుచుండును. ప్రస్తుతము దక్షిణహిందూదేశమునందలి ప్రధాన భాషలలో నొకటగు తెనుఁగునందలి సంధి విశేషముల తత్త్వమును గనుఁగొని, యవి సన్నిహిత భాషాలక్షణ విశేషములతో నెంతవఱకు పొందిక గలిగి యున్నవో పరిశీలింతము.

ప్రథమముననే సంధి యనఁగా నేమియను ప్రశ్నకలుగక మానదు. సంధి యనఁగా వర్ణసంయోగము అని సామాన్యార్థము. దీనినె సంహిత యందురు. భాషలో నుచ్చారణ సౌకర్యమునకై యొకశబ్దమునంత్యమందుఁ గలవర్ణము దానికి సన్నిహితపరమగు మఱియొకశబ్దమునాది వర్ణముతోఁ గలియుటే సంధి. అనఁగాఁ జిరకాలముక్రిందటనే సంపూర్ణార్థ బోధకమగు నఖండవాక్యము విడగొట్టఁబడఁగా నేర్పడినవియు నామాఖ్యాతాది సంజ్ఞలచే వ్యవహరింపఁబడుచుండినవియు నగు నా యఖండవాక్యభాగములను మరల నాయాకాలములందలి జనులు సంపూర్ణార్థబోధక మగు వాక్యముగా సమకూర్చునపు డుచ్చారణ సౌకర్యమునకై యొక పదాంత్యవర్ణమును బరమందున్నపదము నాది వర్ణముతోఁ జేర్చి పలుకుపద్ధతియే సంధివిధాన మగుచున్నదన్నమాట. అఖండ వాక్యము విభాగింపఁబడి భాషకొకమారు లక్షణ మేర్పడినపిదప, నావిభాగింపఁబడిన పదములు ప్రత్యేకప్రయోగమును బొందుచుఁ గాలక్రమమున

వనేకనియముల మార్పు చెందుట తటస్థించును గావునఁ బ్రాచీనవాక్యమునకును దరువాతి కాలమందలి పదములతోఁ గూర్పఁబడిన వాక్యమునకును గొంత భేదమేర్పడవచ్చును. సంహితయం దొకతీరునఁ గూడిన వర్ణములు సంధివశమున క్రొత్తరూపముల నొందవచ్చును; (ధీర + ఆలు = ధీరురాలు). ఇట్టిభేదములకుఁ గల కారణములను దెలిసికొనుటకుఁ దగిన యాధారము లాభాషలోనే మన కొకప్పుడు దొరకకపోవచ్చును. కాని సజాతీయ భాషారూపముల నొండొంటితోఁ బోల్చిచూచినపుడు వికారములకుఁ గల కారణములేగాక ప్రాచీన భాషాలక్షణములుకూడఁ గొన్ని బయలువడుచుండును. ప్రాచీన భాషాఖండవాక్యములు కొన్ని జన్యభాషలలోనికి సంక్రమించియుండఁగాఁ దరువాతికాలమున నాయాభాషలను వ్యాకరించిన వైయాకరణులు తమ కాలమునఁ బ్రయోగమునఁగల శబ్దస్వరూపమును నట్టి వాక్యములను బదబంధములను విభాగించి, వికృతరూపములను వారివారికిఁ దోఁచినరీతిని సమర్థించుచు నాభాషకు లక్షణము కల్పింప యత్నింతురు.

ఆర్యభాషారూపములు - చారిత్రక చిహ్నములు

సంస్కృతభాష తక్కిన ఇండోయూరపియన్ సజాతీయభాషలనుండి విడిపోయినతరువాత చాల కాలమునకుఁ గాని యాస్క పాణిన్యాదులు ఆభాషను వ్యాకరించుటగాని దీనికి లక్షణమేర్పఱచుటగాని తటస్థింపలేదు. పాణిన్యాదుల లక్షణమునుబట్టి యీ భాషలో ద్వితీయా బహువచనమునఁ దచ్ఛబ్దము "తాన్" అను రూపముకలదై యున్నది. అప్పటి వ్యవహారమునందును ఇప్పుడును గూడ నది యట్లేయున్నది. కాని యొకవాక్యమునందు "తాన్" శబ్దమునకు మఱియొక "తాన్" శబ్దముగాని, తారయతి" యను క్రియాపదముగాని పరమైనపుడు తాంస్తాన్, తాంస్తారయతి అనురూపము లేర్పడుచున్నవి. అనఁగా నకారముబిందువుకాఁగానడుమ నొక సకారముచేరుచున్నదన్నమాట. "తాన్+తాన్" అనుపదములకుఁ గలయిక (సంధి) కలిగినపుడవి "తాన్తాన్" అని పూర్వపరస్థానీయంబులగు హల్లులు రెండును గలిపి యుచ్చరింపఁబడుటగాని, లేదా, స్వరశాస్త్రపద్ధతినిబట్టి నాదవర్ణంబగు ననునాసికముతోఁ గలిగిన సంయోగముచే "త" కారము సరళత్వమును జెందినచో "తాన్దాన్" అను రూప మేర్పడుటగాని కావలసియుండఁగా నట్లుగాక యీ పదములమధ్య నొక "స" కారమువచ్చి చేరుట విలక్షణముగాఁ గనఁబడక మానదు. అయినను ఆవాక్యము వ్యవహారమున నట్లే గనఁబడుచున్నది. ఈ చిక్కును దొలఁగించుటకే పాణిని నకారాంతశబ్దములకు "చ, ఛ, ట, ఠ, త, థ, వర్ణములాదియందుఁ గల శబ్దములతోఁ గలయిక కలిగినచో వానిమధ్య నొకసకారము వచ్చునని "నశ్ఛవ్యప్రశాన్" అనుసంధి సూత్ర

ముచే నొక సకారమును విధించి వ్యవహారమునఁ గల యారూపమును సాధింపవలసిన వాఁడై నాఁడు. పాణిని వ్యవహారమునఁ గనఁబడుచున్న సకార మాయాసందర్భములలో నచ్చునని చెప్పి, యున్నదానికి లక్షణము కల్పించినాఁడే గాని నకారతకారములను గలిపి యుచ్చరించునపుడు సకారము నువ్వచ్చుటకుఁ గలకారణమును దెలుపలేదు. అది యాతనిపనియుఁగాదు. ఏలయనఁగాఁ బాణిని తనకాలమునఁ గల గీర్వాణభాషను వ్యాకరించి దానికి లక్షణమేర్పఱచి యున్నవాఁడే గాని తద్భాషాస్వరూప విమర్శనమునకుఁ గడంగినవాఁడు కాఁడు. ఇట్లు "తాన్" శబ్దమునకు కారూపమునసే తాన్, తారయతి, అను శబ్దములతోఁ గలయిక గలిగినచో తాన్స్తాన్, తాన్స్తారయతి" అనురూపము లేర్పడుట కవకాశములేదు గావున నివి ప్రాచీనభాషకుఁ జెందిన యఖండవాక్యస్వరూపములనే సూచించుచున్నవని మన మూహింపవచ్చును. ఇట్లు నూతనముగావచ్చి చేరినవని తరువాతి కాలపు వైయాకరణులచేఁ దలఁపఁబడుచుండిన యీ సకారాగమాదులు వాస్తవముగాఁ బ్రాచీనభాషకుఁ జెందినవే. కావున నే శబ్దశాస్త్రజ్ఞు లిట్టివాని నా యా భాషల ప్రాచీనచరిత్రను సంబంధించినవి తత్సత్తను సూచించుచు నేఁటికిని మిగిలియున్న చారిత్రకచిహ్నములు (**Historical survivals**) లని చెప్పుచున్నారు.

ఈ సకారము సంధివశమునసే వచ్చినదికాదా? ఇది ప్రాచీనాఖండవాక్యమునకు సంబంధించినదే యనియెట్లు చెప్పవచ్చు నను ప్రశ్న కలుగవచ్చును. సంధిగతమే యైన్నచో నుచ్చారణ సౌకర్యముకొఱకుఁ జేయఁబడుచుండు సంధిలోఁ గనబడ్డదేశమును ప్రతిఘటించు నూతనధ్వని మఱియొకటి వచ్చిచేరిన దనుటకుఁ దగినంతహేతువును గావలసియున్నది. అట్టిహేతువేమియు గనపడుటలేదు. కావుననిది సహజముగ నీ శబ్దములలో నొకదాని భాగమే నైయుండి కాలక్రమమున వ్యవహారవేగముచే జాఱిపోయి యుండునేమోయనియు నూహింపవచ్చును. కాని యీభాషలో నిది యీసంధిసందర్భమునసేగాని మఱియొకచోఁ గనఁబడకుండుటచే నిది యీభాషను మాత్రము బట్టి తచ్ఛబ్దగతి మనిచెప్పుట కవకాశ మేమియులేదు. కావున నీవిషయమిత సజాతీయ భాషారూపములతో నీనిని బోల్చిచూచినఁ దేటపడునేమో పరిశీలింపవలసియున్నది.

సంస్కృతముతో సజాతీయములని తలంపఁ బడుచుండిన గ్రీక్ లాటిన్ భాషలలోని తచ్ఛబ్దద్వితీయాబహువచనరూపము "తాన్స" (**tons**) అని నకారసకారసంయోగ మంతమందుఁ గలదై వ్యవహరింపఁ బడుచున్నది.

అయితే, ఇచ్చట నిదియు సంధివశమున వచ్చినదే యేమోయనియు "తాంస్తాన్, తాంస్తారయతి" మొదలగురూపముల నాయా భాషలవ్యాకరించి లక్షణ మేర్పఱిచిన వారు తాన్స్ + తాన్, తాన్స్ + తారయతి యని విభాగించుటచే "టాన్స్" (tons) అను సకారాంతశబ్ద మాభాషలలో నేర్పడియుండుననియు ననవచ్చును. ముఖ్యముగాపైని tons + ton అన్ననేమి తాన్ + తాన్ = తా + స్ + తాన్, అయినదన్ననేమి యెట్లైనను సకారము లాటిన్ సంస్కృత భాషలకు రెంటికిని మూలంబగు ప్రాచీనా ఖండవాక్యమునఁ గనఁబడు చుండెననుటకు సందేహము లేదుగదా ? సంస్కృతమున సంయోగాంతశబ్దములు సామాన్యగా లేవు. ప్రక్రియాసందర్భమునఁ గూడఁ బదాంతమందు హల్సంయోగమువచ్చినచో "సంయోగాంతస్య లోపః" అను సూత్రముచేఁ తుదిహల్లును, లేదా ఒకటికంటెమిగిలినహల్లుల నన్నిటిని లోపింపఁ జేయుటయే వ్యాకరణ పద్ధతియైయున్నది. ద్వితీయాంతతచ్ఛబ్ద మొకప్పుడు ప్రాచీనభాషలో సంయోగాంతమే యైయుండెఁ గాలక్రమమునఁ దుదిసకారము వ్యవహారమున జాఱవిడువఁబడుటచే సంస్కృతమున "తాన్" అనురూపమే నిలిచినది. కావున సంస్కృతభాషలో సకారమును లోపించిన రూపమే తచ్ఛబ్దద్వితీయాబహువచనముగఁ గనఁబడుచుండ ప్రాచీన భాషనుండి సంక్రమించిన "తాంస్తాన్" అనునఖండ రూపమున సకారమునగ పడుచుండుటచేఁ బైనాశ్వయులలో సకారము సంధివశమున వచ్చినదని తలంచి పాణిన్యాదు లద్దాని నాదేశమున విధించి 'తాంస్తాన్' అను రూపమును సాధించి రని మనము నిశ్చయింపఁ గలయున్నది.

ఆంధ్రమున నుగాగమవిధానము.

ఇట్లే యాంధ్రమున ఉపాంతతద్ధర్మార్థక విశేషణముల కచ్చునిమిత్తముగు నపుడు నుగాగమవిధానము నాంధ్రవైయాకరణులు చేసియున్నారు. "చేయు + అతఁడు" అనియుండఁగా నిట్టి సంధికలిగినపుడు మధ్యనొక "న" కారము వచ్చి "చేయునతఁడు" అనురూపమగుచున్నది. ఈనుగాగమముగూడ నాగంతుకముగ మధ్యవచ్చిచేరినదిగాక ప్రాచీనభాషనుండి యిందు సంక్రమించినదే యని పరిశీలించినఁ దెలియఁగలదు. ఆంధ్రమున సామాన్యముగా విశేషణము లజంతములే యైయుండుటచే "చేయును + అతఁడు" అను శబ్దముల కలయికచే నేర్పడిన "చేయునతఁడు" అను పదబంధమును "చేయు + న్ + అతఁడు" అని విడఁదీసి యజంతమగు "చేయు" అనునదే తద్ధర్మార్థక విశేషణమనియు దానికచ్చు పరమైనపుడు "న్" ఆగమమగుననియుఁ వైయాకరణులు దెలిపిరి. "చేయున్" అను నకారాంతరూప మొకటితక్క, చేయుచున్న, చేసిన, అను వర్తమాన భూతకాలిక రూపముల

వలె 'చేయు'వంటి అకారాంతంబైన భావిక్రియావిశేషణరూపము ప్రాచీన కాలమున భాషలో లేదు. కలుగు ధాతుసహాయమున నేర్పడిన "చేయఁగల" యనునది మిగుల నర్వాచీనరూపము. ప్రాచీనకాలమున "చేయును" అను తద్ధర్మార్థకరూపమే భావిక్రియారూపముగను అది యొక నామవాచకశబ్దమునకుఁ బూర్వస్థానమాక్రమించినపుడు విశేషణముగను వ్యవహరింపఁబడుచు వచ్చినది. భాషలో నిది యతిప్రాచీనంబగు రూపంబగుటచే నాకాలమున స్థానమునుబట్టి క్రియారూపముగను క్రియాజన్య విశేషణ రూపముగనుగూడ వాడుకలోనుండి యుండును. దీని కజాదిశబ్దము పరమైనపుడు "చేయున్ + అతఁడు" తుది నకారము తరువాతియచ్చుతోఁ గలిసి "చేయు నతఁడు" అని యగుటయు, హలాదిశబ్దము పరమైనపుడు (ఈభాషలో సామాన్యముగా భిన్న హల్ సంయోగము వారింపఁబడుచుండుట స్వాభావికమై యుండుటచేతనో - లేదా, విశేషణత్వద్యోతనార్థమో) నకారము జాఱవిడువఁబడుటయుఁ దటస్థించి యుండును. తమిళమునఁ గూడ సంపూర్ణ క్రియారూపంబగు "శెయ్యుం" అను నదే "సేయుం అచ్చం" అనఁగాఁ క్రియాజన్య విశేణముగాఁ గూడ వ్యవహరింపఁబడుచుండుటయే యీపై వాదమునకు సాధకమగుచున్నది. "అదు శెయ్యుం" "అదిచేయును" అనునప్పుడు సంపూర్ణక్రియగాను "శెయ్యుం మనిదన్" "చేయుమనుష్యుఁడు" అన్నపుడు క్రియాజన్య విశేషణముగాను "శెయ్యుం" అను ననునాసికాంతశబ్దమే వ్యవహరింపఁ బడుచున్నది. ఈ శెయ్యుం అను ప్రాచీనశబ్దమే యందలి తుది మకారమును నకారముగా మాఱుటచే "చేయున్" అనియుఁ బిదనొక ఉకారమును నూతనగాఁ జేర్చుకొనుటచే "చేయును" అనియు రెండురూపములఁ బెనుఁగినఁ గానవచ్చుచున్నది. సహజముగ శబ్దగతిముకాక, ప్రత్యేకార్థము నేమియు బోధింపక, హలంత శబ్దములపైఁ గేవల మూఁతిగావచ్చి చేరిన యీ ఉకార మచ్చుపరమైనపుడు నిత్యముగా లోపించుచుండును. కావుననే యీభాషలో నుత్తునకచ్చు పరమైనపుడు సంధి నిత్యముగా నగుట తటస్థించినది.

ఇట్లు "చేయును + అతఁడు" అనునది సంధిలో "చేయునతఁడు" అని కాఁగాఁ దరువాతికాలపు వైయాకరణులు "చేయు + న్ + అతఁడు" అని విభాగించి తద్ధర్మార్థకోకారముపై నుగాగమమును విధించిరి. దీనిని బట్టి యొకకాలమందలి భాషను వ్యాకరించి లక్షణమును రచించిన వైయాకరణులచే విశేషకార్యములుగఁ బరిగణింపఁబడియున్న యనేక విషయము లాభాషయొక్క ప్రాచీనచరిత్ర నన్వేషించి యితర సన్నిహితభాషా రూపములతోఁగూడఁ బోల్చి చూచినగాని సహేతుకంబులై సుబోధంబులు కావని తెలియవచ్చుచున్నది.

ఇట్టి ప్రాచీన కాలమున వ్యవహార మందుండిన యఖండవాక్యమును వైయాకరణులు భిన్నపదములుగా విభజించి లక్షణము చేయునప్పుడు సంభవించిన యావిచార మూలక విభాగమువలన (incorrect breaking) గాని, లేదా భాషమారుటచే ప్రాచీనశబ్ద స్వరూపమును గుర్తింపలేని తరువాతి కాలపు జనసంఘమే చేసిన యట్టి విభాగము వలనఁగాని భాషలోఁ గాలక్రమమునఁ గ్రొత్తశబ్దము లేర్పడుచుండెననుటకు మఱియొక నిదర్శనముచూపెదను.

బహువచనరూపనిష్పత్తి-కుజ్ విధానము:—

ఈ భాషలో "ఎలుక, చిలుక, ఊఁక, ఎముక, ఈఁగ, ఏనుఁగ (గు), గోడుగు, చక్క, ముక్క, కోలఁకు, కలఁకు, మ్రాఁకు కొలఁకు, గివఁకు, నెఱఁకు గోఁగు, రేఁగు మొదలగు క, గ, కు, గు, వర్ణము లంతిమందుఁగల శబ్దములు కొన్ని యేర్పడి వ్యవహారమున నున్నవి. వీనిలోఁ గొన్నిటిని, అనఁగా గోఁగు, కొలఁకు మొదలగు వానిని మాత్రమే యాంధ్రవ్యాకరణ కర్తలెట్లో సాధించుచు రూపనిష్పత్తి క్రమమును దెలిపిరి. ఆచ్ఛిక పదముల బహువచన రూప నిష్పత్తి క్రమమును దెలుపు సందర్భమున, "కలన్వాదుల నువర్ణంబు కుజ్జగు-బహువచనంబు పరంబగునపుడు నిత్యముగానగు. అట్లు రేనుగోను శబ్దంబుల నువర్ణంబు గుజ్జగు " (బాలవ్యా. ఆచ్ఛిక. సూ-18-19.) అను సూత్రములచే నువర్ణాంతములగు కలన్వాదులకు, రేనుగోను శబ్దంబులకు, కుజ్ గుజ్ విధానముచేసి వీనిబహువచనరూపములు నువర్ణాంతైకవచన రూపములకు "లు" ప్రత్యయ మాత్రమును జేర్చుటచే నేర్పడవనియు, కు, గు, అను ప్రత్యయములు కూడ నిత్యముగాఁ జేర్పవలసియుండుననియుఁ జెప్పిరి. ఈ కుజ్ గుజ్ ప్రత్యయము లేకవచనమునఁ గూడ వికల్పముగా వచ్చుననుటచేఁ గొలఁకు, రేఁగు మొదలగు నేకవచనరూపములను గూడ వ్యాకరణకర్తలు సాధించినవారైనారు. దీనినిబట్టి భాషలోనువర్ణాంతమే స్వతస్సిద్ధమైనరూపమనియు, కువర్ణాంతము దీనికి రూపాంతరమనియుఁ దెలియవచ్చుచుండుటచేతను బహువచనమున "కులు" గులు' అంతిమందుఁ గల దొక్కటేరూపమగుటచేతను నీబహువచనరూపమునుండి "లు" అను బహువచన ప్రత్యయమును విడఁదీయుటచేతనే "కొలఁకు" మొదలగు కువర్ణాంతశబ్దము లేర్పడినవని తలంపవలసియున్నది. కొలఁకు, మ్రాఁకుశబ్దములే స్వతస్సిద్ధములనియు వీనికి "లు" ప్రత్యయమును జేర్చుటవలన బహువచన రూపము లేర్పడినవనియు నేకవచనమున నువర్ణాంతము లే రూపాంతరములు కాఁగూడదా యని యడుగవచ్చును. కాని 'కొలను' కు "కు" ప్రత్యయము చేర్చుటచే నందలి నకారముబిందువై కొలంకు' శబ్దమేర్పడినదనుట యుక్తియుక్తము గాని కొలఁకు శబ్దములోని కువర్ణములోపించుటచే "కొలను" శబ్ద

మేర్పడినదనుట యుక్తిసహముకాదు. నువర్ణాంతరమునకు గువర్ణమును విధించుటచే దానిని మరల దెచ్చిపెట్టుటకు వ్యాకరణకర్త 'కు' వర్ణమును జేర్చునట్లుగా జేయవలసిన వాఁడైనాఁడు. ఇంతేగాక తక్కినసన్నిహిత భాషలలో నీశబ్దములు కువర్ణాంతములుగాక 'కుళం' మరం' అని యనునాసికాంతములగుటయే యీ భాషలోఁగూడ నివి కొలను, మ్రాను, అని నువర్ణాంతములే గాని స్వతస్సిద్ధముగ కువర్ణాంతములు కావనుటకుఁ దార్కాణ మగుచున్నది. ఈ భాషలో మఱి యేయితరశబ్దముల బహువచనరూప నిష్పత్తి సందర్భమునను గూడ నీ కుజ్ విధాన మగపడక "లు" వర్ణము మాత్రమే యన్నిచోటులను బహువచన ప్రత్యయముగా గ్రహింపఁబడుచుండ నీపై బహువచన రూపసాధన ప్రక్రియాసందర్భమున మాత్రమే "కుజ్" ప్రత్యయ విధాన మెట్లావశ్యకమయ్యెనో తెలిసికొనవలెనన్నచో నీభాషాలక్షణమునుబట్టి యాధార మేమియు నగపడదు. పై నుదాహరింపఁబడినగవర్ణకవర్ణాంతశబ్దముల బహువచనరూపములు "లు" వర్ణమునుమాత్రము చేర్చుటచే నేర్పడినవైనను, కొలన్వాదుల బహువచనరూపములతోఁ గొంతవఱకు సామ్యముగలవగుటచే నవియు వీనివలెనే బహువచనరూపములనుండి "లు" వర్ణమును మాత్రము విడఁదీయుటచేతనే యేర్పడియుండునని యూహించుట కవకాశము కలుగుచున్నది. అట్లే యైనచో ఎలుకలు, చిలుకలు, మొదలగురూపములందు "కుజ్" కు బదులుగా "క" వచ్చినదని చెప్పవలసియుండును. కాని కొలంకు" అనుదానికి కొలనువలె "ఎలుక" అనుదానికి "క" వర్ణవిరహితమగు రూపాంతరము తెలుఁగులోఁ గానవచ్చుటలేదు. మఱియు నీ కవర్ణము బిందుపూర్వకమును గాదు. వీనికిఁ గూడనట్టి రూపాంతరము లున్నచో కొలన్వాదుల "కు" వర్ణమువలెనే వీని "క" వర్ణముగూడ బహువచనప్రత్యయమునకుఁ జెందినదే యని మనము నిశ్చయింపగల్గెడివారము. ఈ భాషలో వీనికట్టి రూపాంతరములు లేవు గాని వీని నితర సన్నిహితభాషారూపములతోఁ బోల్చిచూచినచో నివి యేకవచనమున కవర్ణ విరహితములగుటయు బహువచనమున కవర్ణ కువర్ణములతోఁ గూడియుండుటయు మనము గనిపట్టగల్గుదుము. అందులకుఁగల కారణమును దేటపడవచ్చును. కావున వీనిని తమిళకన్నడ భాషారూపములతోఁ బోల్చిచూతము. క వర్ణకువర్ణాంతములగు నేకవచనరూపము లాభాషలలో లేకుండుటేగాక, బహువచనమునం దాంధ్రమున "లు" వర్ణము చేర్పఁబడు చున్నట్లే, యా భాషలలో కళ్ (గళ్) ప్రత్యయము చేర్పఁబడుటచె బహువచన రూప మేర్పడుచున్నదనియు నా కారణముచే నాంధ్రశబ్దములకుఁ దమిళ కన్నడరూపములతో సామ్యముగలుగుచున్నదనియుఁ గూడ నీక్రింది పట్టికనుబట్టి మనకు వ్యక్తముకాఁగలదు.

ఏకవచనము తమిళము కన్నడము,	బహువచనము తమిళము కన్నడము	బహువచనము తెనుఁగు	ఏకవచనము తెనుఁగు
త. ఈ	ఈ + కళ్ ఈకళు, ఈగళు	ఈఁగలు	ఈఁగ
త. ఎలి క. తు. ఇలి	ఎలి + కళ్ -ఎలికళ్	ఎలికలు, ఎలుకలు	ఎలిక, ఎలుక
త. కిళి క. గిళి. గిణి	కిళి + కళ్ -కిళిగళు	* చిలుకలు	చిలుక
త. క. మ. ఉమి క. ఉమ్మి	ఉమికళ్ ఉమికళు	ఉమికలు ఉముకలు	ఉముక ఊఁక
త. ఎలుమ్బు, ఎమ్బు క. ఎల్, ఎలు, ఎలువు, ఎలుబు.	ఎలుమ్బుగళ్	ఎమ్ముకలు ఎముకలు	ఎముక-ఎమ్ము
త. ఆనై క. ఆనె	ఆనై + గళ్ ఆనైగళు	ఏనుగలు ఏనుగులు	ఏనుగ ఏనుగు } ఏనిక
క. త. ముఱి	ముఱిక్కళ్	ముక్కలు	ముక్క
క. త. నఱి	నఱిక్కళ్	నక్కలు	నక్క
త. పిణై	పిణైగళ్	పీనుగలు	పీనుగ
త. కుళమ్ క. తు. కొళ	కుళంగళ్	కొళంకులు కొలంకులు	కొలంకు కొలఁకు
త. తుణి	తుణిగళ్	తునకలు	తునక
త. మరమ్ కన్న. మ. మర హళగన్న. మరను	మరంగళ్ మరాగళు	మ్రాంకులు మ్రాఁకులు	మ్రాఁకు
కన్న. కెల	కెలంగళ్	కెలంకులు కెలఁకులు	కెలఁకు
త. నెఱి. క. నెఱ	నెఱింగళ్	నెఱంకులు నెఱఁకులు	నెఱఁకు
త. గోఙ్	గోంగళ్	గోంగులు గోఁగులు	గోఁగు
త. కుడై	కుడైగళ	గొడుగులు	గొడుగు

* ఇచ్చట తాలవ్యేకారసాహచర్యముచే కకారము తాలవ్య చకారముగా మాఱినది.

ఇట్లు కొలను మ్రాను, గోను శబ్దములకువలెనే తక్కిన శబ్దములకు తమిళకన్నడములలో ఎలి, గిళి, నరి, ముత్తు, తుణి మొదలగు ఇకారవిశిష్టరూపములు గానవచ్చుచున్నను ఏకవచనమున కొలంకు, మ్రాను వంటి కువర్ణసహిత రూపాంతరములు లేకుండుటచేతను, ఈ భాషలన్నిటిలోను సభిన్నములై గనఁబడుచున్న యీ కువర్ణసహిత బహువచనరూపములు తమిళకన్నడమళయాళములలోఁ జిరకాలమునుండి బహువచన ప్రత్యయముగాఁ దలంపఁబడుచుండిన 'గళ్' అనుదానిని జేర్చుటచే సర్వసమయుండుటచేతను, తెలుఁగునందలి కొలఁకులు, ఎలికలు మ్రాఁకులు, మొదలగు బహువచనరూపములు గూడ ప్రాచీనభాషలోనే-అనఁగా తమిళకన్నడాదులు తెలుఁగునుండి విడిపోవని కాలముననే యెప్పుడో యప్పటినుండియు నిట్లు వ్యవహారమున నున్నవనియు ఈ భాషలు విడిపోయి కాలక్రమమున నా ప్రాచీనరూప లుచ్చారణవేగమునఁ గొంత మార్పుఁజెందినపిదప తెలుఁగువారు 'లు' అనుదానిని మాత్రము బహువచనప్రత్యయముగాఁ దలంచి, దాని నీబహువచనరూపములనుండి విడదీయుటచే కొలఁకు, మ్రాను, శబ్దము లేకవచనమున కొలను, మ్రాను శబ్దములకు రూపాంతరములుగా నీ భాషలో నేర్పడుట తటస్థించినదనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఎలిక, చిలుక, నక్క శబ్దముల ప్రాచీనరూపములగు-ఎలి, చిలి, నరి మొదలగునవి యీభాషలో నంతరించిపోవుటచే కవర్ణాంతరూపములే స్థిరపడినవి. తెలుఁగుభాషలో 'ఎలిక' శబ్ద మిప్పటి మధ్యముగా వ్యవహరింపఁబడును. కాని శబ్దరత్నాకరాదులు దీనిని ప్రామాణికరూపముగా గ్రహింపలేదు. సామాన్యముగా నిది ఇకారమధ్యమా ఉకారమధ్యమా యను సందేహము కలుగుచుండుటయుఁ గలదు. భాషాచారిత్రకదృష్టితో జూచినచో "ఎలి" ప్రాచీనరూపముగాను ఎలిక, ఎలికలు, అను ఇకారమధ్యరూపములే సాధువులనఁదగును. కాలక్రమమున తుది ఉకార సాహచర్యమువలన 'ఎలి' లోని ఇకారముకూడ ఉకారముగా మారుటచేఁ 'ఎలుకలు' అనియు "ఏనిగలు—ఏనుగులు" అనియు రూపము లేర్పడినవి. వీనిలోని మొదటి రూపము లీ భాషలో ప్రసిద్ధకవు లుత్తమగ్రంథములను రచించు కాలముననే మారిపోయి వారి గ్రంథములలోని కెక్కకపోవుటచేతనో, కొందఱు ప్రయోగించినను విశేషప్రచారములోనికి వచ్చిన రెండవ రూపమున కనుగుణముగా తరువాతి కాలపు లేఖకులచే నవి దద్దివేయఁబడుటచేతనో, ఉకారమధ్యరూపములే ప్రమాణరూపములుగాఁ బరిగణింపఁబడుట తటస్థించినది: కాని 'ఎలిక' శబ్దమున లేక గాక 'ఏనిక' శబ్దముమాత్రము ప్రామాణికత్వమును బొందినది. "ఏనికగములోయనంగఁ ఘనమను లుల్లములుల్లసిల్లగన్" అని రుక్మిణీపరిణయమునుండి ప్రయోగమునిచ్చి శబ్ద

రత్నాకరకారుఁడు దీని నంగీకరించినాఁడు. కాని యిది వైకృతమని మాత్రము చెప్పినాఁడు. దీనిని బట్టి 'ఏనిక' శబ్దము వంటి 'చిలుక' 'ఎలుక' మొదలగు శబ్దములు కూడ వైకృతములేగావచ్చుననియు, వీనితుది కకారము 'బాలక' శబ్దమునందువలెనే స్వార్థక కప్రత్యయము గావచ్చుననియు 'లు'వర్ణము మాత్రమే యీ భాషలన్నిటిలోఁగూడ బహువచన ప్రత్యయమై యుండఁగా బాలక శబ్దమువంటి శబ్దములోని కప్రత్యయముతోఁ గలిసి యేర్పడిన బాలకలు అనుదానియవిచారమూలక విభాగము చేతనె కలు అనునది తమిళ కన్నడాదులలో బహువచన ప్రత్యయముగా నేర్పడియుండ వచ్చునని కొందఱు వాదించినను వాదించవచ్చును. కాని యీ 'కలు' ప్రత్యయము విశేషముగా దేశ్యశబ్దములపైని గనఁబడు చుండుట చేతను, నీభాషలలోఁ బ్రాచీనకాలమున 'గళ్' అనునది యమహత్తులపైని మాత్రమే చేర్పఁబడు చుండుటచేతను తెలుఁగుగాక తక్కిన దక్షిణదేశభాషలు పెక్కింటిలో తెలుఁగున వ్యాకరణములు బయలుదేఱుటకు పూర్వము చిరకాలమునుండియు 'గళ్' అనునదే బహువచన ప్రత్యయముగా గ్రహింపఁబడు చుండుటచేతను, వైకృతములని చెప్పుట కవకాశము లేని దేశ్యపదముల నేకము లేకవచనమున కవర్ణవిరహితములై యుండి, బహువచనమున మాత్రమే 'గళ్'ను గ్రహించుచుండుట చేతను, నీశబ్దములన్నియు ప్రాచీన భాషలో కవర్ణసహితము లేయనియు, తెలుగులోని 'లు' వర్ణము మాత్రమే ప్రాచీన బహువచన ప్రత్యయమనియు దఁలంచుటకవకాశమగపడదు. అన్నై, అనెలను తక్కిన ద్రావిడ భాషలలోని రూపములను బరికించిన ఏనిక శబ్దము తద్భవ మనుట గూడ సమంజసము గాదు. ఇఁక నీ 'లు' వర్ణము త్తర హిందూస్థానభాషలు కొన్నిటిలో బహువచనార్థమున నిటీవలి కాలమునఁ జేర్పఁబడుచున్న సంస్కృత 'లోక' శబ్దరూపాంతరమగు 'లోగ్' అనుదాని నుండి యేర్పడినదనుటయు నెంతమాత్రము యుక్తము కాదు. ఇది యాభాషలలోఁగాని వానికిమూలములగు ప్రాకృతములలోఁగాని ప్రాచీన కాలమునఁ గానఁబడక మిక్కిలి యర్వాచీన కాలమున వ్యవహారములోనికి వచ్చినదగుటచేతను దక్షిణదేశభాషలలో 'గళ్' అనునది క్రీస్తుశకారంభకాలమునందున్న తొల్కాప్పియనార్ అనునాతఁడఱవభాషలో "తొల్‌కాప్పియం" అనువ్యాకరణమును రచించునాటికే అమహద్బహువచన ప్రత్యయముగా నేర్పడియుండుటచేతను, తెలుఁగులోని 'లు' గాని, తక్కిన దక్షిణదేశ భాషలలోని 'గళ్' గాని యర్వాచీన 'లోగ్' శబ్దభవమనుట యేమాత్రము యుక్తిసహము కాదు.

దీనినిబట్టి తేలిన దేమనఁగా నొక మూలభాషకుఁ జెందిన ప్రాచీన రూపముల నిష్పత్తి క్రమము జన్యభాషలలోఁ గాలక్రమమున మఱచిపోఁబడుట

తటస్థించినపుడు, ఆయారూపములను దరువాతి వైయాకరణులు తమకుఁ దోఁచిన రీతిని విభాగించుటచే నాభాషలలోఁ గ్రొత్తరూపములు బయలు దేఱుచుండు ననియు, కొన్నిపదబంధములలో నాప్రాచీన రూపములు నిలిచియుండుట తటస్థించినపుడు వైయాకరణులు భాషలో నిలిచియున్న యాప్రాచీన రూపములను సమర్థించుటకై యాప్రకరణముల నాగమాదులను విధింప వలసివచ్చుచుండుననియు, నిట్టి విశేషములె ఆభాషల ప్రాచీనచరిత్రను సూచించుచుండుననియు దెలియవచ్చుచున్నదనుటయే. ఇట్లు 'చేయునాతఁడు' అను దానిలోని నకారమునకుఁ జేయఁబడిన నగాగమవిధానమువలెనే 'కొలఁకులు' మొదలగు శబ్దముల నిష్పత్తికై చేయఁబడిన'కుక్' విధానముకూడ నాంధ్రభాషా ప్రాచీన చారిత్రకచిహ్నమని (Historic Survival) మనము నిశ్చయింప వలసియున్నది.

ఇట్లొకకాలమందలి యొకభాషయొక్క లక్షణమును మాత్రమే పరిశీలించినచో సహేతుకములుగాఁ గనఁబడని భాషావిశేషముల నేకము లితరసజాతీయ భాషారూపములతోఁ బోల్చి పరిశీలించినపుడు సహేతుకములై కనఁబడుటయేగాక, తత్తద్భాషారూపనిష్పాదనసందర్భమున వైయాకరణులు విధించునా యాయాగమాదుల నిజస్వరూపముగూడ బయలువడుచుండును. కావున నిప్పటి వ్యాకరణములలోఁ జెప్పఁబడియుండిన యాగమాదేశాది సంధికార్యములు వాస్తవముగా సంధికార్యములుగాఁ బరిగణింపఁదగినవా, లేదా ప్రాచీనాఖండ వాక్యమును తరువాతి వైయాకరణులు వ్యాకరించి భాషాప్రక్రియను గల్పించు సందర్భమున బయలు దేరిన చారిత్రక చిహ్నములనఁదగిన యతుకుముక్కలా యనువిషయము నాంధ్రసంధినిగూర్చి మనము పరిశీలించు సందర్భమున విచారించవలసియుండునని తెలుపుటకే యీ విషయమింతగా నిచట విపరింపఁ బ్రసక్తమైనది. కావున సంధియనఁగా నేమో యీ యాగమాదుల స్వరూపమెట్టిదో పరిశీలించి తెలిసికొన యత్నింతముగాక.

II
సంధి - స్వరూప లక్షణములు.

సంధి స్వరూప లక్షణములను దెలుపుటలో ప్రాచీనాంధ్ర వైయాకరణులను ఆర్వాచీనులకును గొంత భేద మగపడుచున్నది. ప్రాచీనులగు కేతన నన్నయాదులు చెప్పిన లక్షణము ఇతర ద్రావిడ భాషాలక్షణకర్తల లక్షణముతో సరిపోవుచున్నది. కాని యర్వాచీనుడగు బాలవ్యాకరణకర్త చెప్పిన లక్షణమాతని వ్యాకరణమందలి తక్కిన నియమములన్నిటివలెనే సంస్కృతవ్యాకరణశాస్త్ర మనుసరించి సంస్కృతమున రచించబడిన యాథర్వణకారికాదుల ననుసరించి చెప్పబడినట్లగపడుచున్నది. సామాన్యముగా నిదక్షిణ హిందూదేశ భాషా వ్యాకరణములన్నియు సంస్కృతవ్యాకరణ సంప్రదాయము ననుసరించినవైనను నాంధ్రమున నా వ్యాకరణసంకేతపద్ధతిని గూడ విశేషముగ నవలంబించిన యర్వాచీనులలో బాలవ్యాకరణకర్త ప్రధానుడని చెప్పవలసియున్నది. సంధిలక్షణమును గూర్చిన యీ మతభేదములను పరిశీలించుటకు బూర్వమితర ద్రావిడ భాషా లక్షణకర్తల యభిప్రాయములను దెలిసికొందము.

ఈ భాషలలో ప్రాచీనమైనదని చెప్పదగిన తమిళభాషావ్యాకరణమగు "తొల్కాప్పియము" [illegible] సంధిస్వరూపమిట్లు చెప్పుచున్నది.

"పూర్వపదాంత్య భాగమును పరపదాది భాగమును సంధి యగును. [illegible] ఉచ్చారణ [illegible] [illegible] సంధియగును. ఈ [illegible] వికారములు గాని [illegible] మార్పు తో [illegible] మార్పు [illegible] యుండును. ఈ మార్పు మూడు విధములు: * వికారము (రూపవికారము) ఆగమము, లోపము - అని

1 వికారము— ఉదా- మణ్ + కుడం = మట్కుడం (తె. మన్ను + కుండ=మట్టికుండ)

2 ఆగమము— ఉదా- ఆవై + కోడు = ఆవైక్కోడు [illegible] + ఒత్తు =అం[illegible]త్తు.

3 లోపము—ఉదా— మరమ్ + వేర్ + మరవేర్.

సంధికార్యములు జరుగు సందర్భములు రెండువిధములుగా నున్నవి. ప్రాతిపదికకు విభక్తిప్రత్యయము పరమైనపుడు సంధిజరుగవచ్చును. లేదా

* అవైతాం మెయ్ పిరితాతన్ మికుతల్ కున్ఱలెన్ తివ్వైన మొఴిపతిరియు మొఴి
(తొల్[illegible] - [illegible]- 110)

విభక్తిసంబంధము లేని రెండు పదములకు సంధి జరుగవచ్చును. అప్పుడా వర్ణముగాని యాగవిభక్తి ప్రత్యయముగాని యాగమంబగును.

కన్నడ వైయాకరణుల లక్షణము దీనిని బోలియే యున్నది. రెండు గాని యంతకెక్కువగాని యగు వర్ణముల కూడిక సంధియనబడును. ఆ సంహితలో స్వరరహితమైన వ్యంజనము ముందటిస్వరముతోఁ గూడుకొనును. ఉదా-కూర్తు + ఈవం = కూర్తీవం, ఎన్న + అరసం = ఎన్నరసం. మున్నె + ఇటివం = మున్నిటివం.

" ఎరడుం పలవుం వర్ణం
పరస్పరం కూడువంద మదు సంధి వలం,
స్వరరహితవ్యంజనమవు
పరవర్ణమనైదుతిప్ప హా సంహితెయొళ్.

(శబ్దమణిదర్పణము. 49)

ఇది పదమధ్యసంధి, పదాంత్యసంధియని రెండువిధములు.

పదమధ్యం పదాంత్యం
విగ్రహం సంధివిషయ మెరడక్కుమిళా,
విహిత ప్రకృతి ప్రత్యయ
మొదవిద పదయుగదొ బెరకె బేడిగ్గడటిం" (శబ్ద-ద. 50.)

ఉదా:—నామవిభక్తి—మాతు + అం = మాతం,
ధాతువిభక్తి - నుడిద + అం = నుడిదం, నుడిద + ఇర్ =నుడిదిర్,
పదాంత్యసంధి—పద + ఆర్తన = పదార్తనం, బెససిదవు + ఒళ్పం= బెససిదవొళ్పం.

సంధికార్యములు—లోపము, ఉదితాక్షరాగమము, అంత్యాక్షర ద్విత్వము, అని మూడువిధములుగా నగును.

స్వరము పరమైనపుడు విభక్తిస్థానమునకును ప్రకృతి స్థానమునకును, (అ, ఇ, ఉ, ఎలకు) నామరూప చెడనికకుండు లోపమగును.

ఉదా:—**లోపము**—క్రమద + అత్తు = క్రమదాత్తు.
చలద + అణ్కం = చలదాణ్కం.
అరస + ఆళ్ = అరసాళ్.

ఆగమము—అ, ఇ, ఈ, ఎ, ఏ, ఐ, ఓ, వర్ణముల వచ్చు పరమైనపుడును, అవధారణార్థక 'ఎ' కారము పదమధ్యమునగల షష్ఠీవిభక్త్యంత 'అ' కారమునకును, మధ్య 'య' కారము వచ్చును.

ఉదా:—కవి + ఆర్ = కవియార్.
పసె + ఇర్దం = పసెయిర్దం.

జో + ఎందు = జోయెందు పాడిరర్.

ఆతన + ఎ = ఆతనయె.

ఉ, ఊ, ఋ, ౠ, ఓ, ఔ, ల తరువాత 'వ' కారమువచ్చును.

ఉదా:—మనువిన, పూవిన, కర్తృవాదం, గోవిన.

ద్విత్వము.—ఉదా.—కణ్ + అం = కణ్ణం, పన్+ఒన్దు=పన్నొందు.

ఆంధ్రమునం బ్రాచీన వైయాకరణులగు కేతనాదులు చెప్పిన సంధిలక్షణము పైని చెలుపంబడిన తమిళ కన్నడ వైయాకరణుల లక్షణమునే పోలి యున్నది.

"మొదలి పదము తుదివర్ణము
వదలక పై పదము మొదలి వర్ణముతోడన్
గదియంగ సంధులనాఁదగు".

అని కేతన 'యాంధ్రభాషా భూషణ' మందును.

"ఆది శబ్దాంత వర్ణంబునంత్యశబ్ద
పూర్వవర్ణంబుతోఁ గూడఁ బొత్తుచేత సంధియగు"

నని విన్నకోటపెద్దన 'కావ్యాలంకార చూడామణి' యందును సంధి లక్షణమును జెప్పి యున్నారు. అర్వాచీనుఁడగు బాలవ్యాకరణకర్త "పూర్వపర స్వరంబులకుఁ బరస్వరం బేకాదేశంబగుట సంధియనంబడు" అని స్వరసంధిని, అందును బరస్వరైకాదేశరూపంబగుదానిని మాత్రమే సంధిగా గ్రహించినట్లు చెప్పినాఁడు. ఆదిశబ్దాంతవర్ణముతో అంత్యశబ్దాదివర్ణము ఇతరావ్యవహితమై చేరుటయే సంధి యని కేతనాదులలక్షణము. కావున కేతనాదుల లక్షణము బాలవ్యాకరణకారుని సంధి లక్షణముకంటె అధికవ్యాప్తి గలిగి యున్నదనుటకు సందియము లేదు. ప్రాయికముగా నాంధ్రభాష యజంతభాషయగుటచే బాలవ్యాకరణకర్త స్వరములకు సంబంధించిన మార్పులకే ప్రాధాన్య మొసంగఁదలఁచి, పరస్వరైకాదేశరూప కార్యమే సంధి యని చెప్పినట్లగపడుచున్నది.* ఇట్లగుటచే లోపాదేశాగమాదికార్యములు సంధికార్యములు కాకపోవలసివచ్చును. అందును వీనిని సంధిప్రకరణములో మాత్రమాతఁడు చెప్పకయుండలేదు. కాఁగా నీ యాగమాదులన్నియు సంహితాదశయందు గలుగు మార్పులేగావున నవియు నీ ప్రకరణమునఁ జెప్పఁబడినవని తలంపనగును. వెల+ఆలు, చేయు + ఆరేఁడు, కలుసు + అమ్ము, ధీరు + ఆలు—ఈ మొదలగు సందర్భములలోఁ బూర్వస్వరమును బరమునను గూడ

---

* "పూర్వస్య పరరూపత్వ మత్రైకత్ర నియతం భవేత్" (అథర్వణకారికలు) ఇత్యాది ప్రాచీన వైయాకరణ మతానుసరణమున బాలవ్యాకరణకర్త పరరూపసంధినే సంధియని

స్వరములే నిలిచియుండినను, అచట సంధిజరుగక, వానినడుమ నొక హల్లు వచ్చి చేరుటయు నా హల్లు సమంచలి యుచ్చారణలో నెనయుటయు సంభవించుటనుబట్టి యది పూర్వపరస్వరంబు లొక్కచో నిలిచినపుడు జరిగినకార్యము గావున సంధికార్యమే యని సరిపెట్టుకొన్నను, సవర్ణాదేశాది కార్యములు స్వరములకు సంబంధించినవి కాకుండుటచే సంధికార్యములే కావనవలసి వచ్చును. కాని యివియు సంహితావశమున గలిగిన మార్పులె గావున నీ ప్రకరణమున జేర్పంబడిన వనవలసియున్నది. చారిత్రక దృష్టితో జూచినచో వాస్తవముగా నీయాగమములలో చెక్కు ముఖ్యముగా నుగాగమ టుగాగమ రుగాగమాదు లుచ్చారణ సౌకర్యము కారణముగా జేరినవిగాక, సహజముగా నాయాశబ్దములలో జెందినవో, లేదా యట్టి కొన్ని ప్రాచీనశబ్దముల సామ్యముచే గాలక్రమమున భాషలో నేర్పడినవో యగుటచే, సంధికార్యములుగ బరిగణింపబడినవనియే కావున చెప్పవలసియుండును.

ఈ భాషలోని శబ్దములు ప్రాయికముగా నజంతములు. వీనిని కళలనియు, నజంతములు గాని శబ్దములు తఱుచుగా నకారాంతములై యుండుటచే, వానిని ద్రుతాంతములు-ద్రుతప్రకృతికములనియు జెప్పుచున్నారు. ద్రుతాంతములుగాక హలంతములైన శబ్దములీభాషలో విశేషముగా లేవు. వత్తుర్, నాల్ మొదలగునవి కొన్ని యున్నను నివి 'వత్తురు' 'వారలు' అనువాని రూపాంతరములుగ వైయాకరణులచే గ్రహింపబడుచుండుటయే గాక, కావ్యములందు ఛందస్సౌకర్యమునకై యేర్పడినవై యుండుటచే గావున ద్రుతాంతములుతప్ప హలంతములు లేవనియే చెప్పవలయును. ఈకారణముచే నీ భాషలోనెక్కడ ద్రుతకార్యములుదక్క, తక్కిన భాషలలోవలె హలంతపద సంధివిశేషములు లేకుండుట తటస్థించినది. తుదిహల్లునుగూర్చి చెప్పబడిన సంధికార్యములు రెండును (బాల వ్యా. సం. 62-63 సూ.) సంస్కృత వాక్యములు. అనునాసికములు ద్రుతమున వచ్చి చేరునపుడు గలుగు వికారములనుగూర్చి చెప్పునవై యున్నవి. 'కింతత', 'దానాహం' అను సంస్కృత వాక్యములు తెనుగున ననుకరింపబడునపుడు వీని తుదిహల్లు ద్విత్వమును బొందునని యీ సూత్రము చెప్పుచున్నది. వాస్తవముగా సంస్కృత హలంత శబ్దములన్నియు, సంస్కృతశబ్దములే యననేల - ప్రాచీన ద్రావిడ భాషలలోనివిగాని, ఇంగ్లీషు మొదలగు భాషలలోనివిగానియగు హలంత శబ్దములు గూడ, నీ భాషలో జేరినపుడు, వాని తుదిహల్లు ద్విత్వమును బొందుచునే యున్నది. వాక్-వాక్కు; మరుత్-మరుత్తు, ముల్-ముల్లు, పెన్-పెన్ను, రోడ్-రోడ్డు, ఇత్యాదులు. కావున తత్సమశబ్దములన్నియు నిట్లేర్పడుచున్నపుడు ఈ విషయమునే ప్రత్యేక సంధికార్యముగా గ్రహింప నావశ్యకతయే కన

బడదు. కాని కేవల సంస్కృతవాక్యముల కీభాషలో ననుకరణంబునం దప్పఁ బ్రయోగము లేమిగావున నా సందర్భమునఁ గలుగు విశేషమగుటచే నీ కార్యము సంధికార్యముగా గ్రహింపఁబడియుండును. మొత్తముపై నీ రెండు సందర్భములందును జరిగిన పనియొక్కటె యను విషయము మాత్రము గ్రహింపఁదగి యున్నది.

కన్నడ భాషకూడ - ముఖ్యముగా హొసగన్నడము చాలవఱకు జాత భాషగా మారినను హలంత పదము లింకను విశేషముగా లేకపోలేదు. తమిళమునందుఁ గూడ హలంత శబ్దముల నజంతములుగ మార్చు సంప్రదాయ మిటీవలి కాలమున వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినను, హలంత పదములే యాభాషలో విశేషముగా నున్నవని చెప్పవలసి యున్నది. తెలుగులో నిలిచియున్న హలంత శబ్దములు నకారాంతములు మాత్రమే. ఇవియు మరల ఉకారమును గ్రహించి 'ను' వర్ణాంతములగుచు నిలుచుచున్నవి. ద్రుత స్వరూపమును గూర్చి పండితులలో నభిప్రాయభేద మేర్పడుట సంభవించెను. ఉచ్చారణ సౌకర్యమునకై యర్థస్ఫురణమునకు భంగములేని స్థలములందెల్లను, నకారము లోపించుచునే యుండుటచే, నా లోపించిన స్థలములందెల్ల స్వరసంధియే గలుగుట తటస్థించుచున్నది. నకార మర్థస్ఫురణమునకై నిలిచియుండు స్థలములలో నది పై యచ్చుతో నేకమగుచుండును గావున నిచ్చట విశేషముగా సంధికార్యమేమియు లేదు. కావుననే "ద్రుతాంతములకు సంధి లేదు" అను సూత్రమును బాలవ్యాకరణకారుఁడు నిరూపించి యున్నాఁడు. భాషలోని శబ్దముల కొనయందలి 'న' కారము పోవుటయు, పోవుట యనునది యర్థస్ఫురణమును బట్టి యుండును. పదాంతమున నది నిలుచుటగా లోపించుటయు తటస్థించుచుండును గావుననే ద్రుతమని వైయాకరణులు దీనికి పేరిడిరి. అర్థస్ఫురణమే దీని లోపాలోపములను నిర్ణయించునది. సంధి విషయమునఁ గూడ నిదియే నిర్ణాయకము. కావుననే కన్నడ వైయాకరణులు "స్వరేస్వరస్యలోపః" అని లోపమును విధించి వెంటనే "న నామభాగ ప్రత్యయే" (కర్ణాటక భాషా భూషణము) అని నామరూపము చెడునట్టి సందర్భమున లోపసంధి జరుగఁ గూడదని చెప్పినారు. * కావున నర్థస్ఫురణమునకు బాధకముగాని రీతిని పదాంత్య వర్ణమునకును, పరపదాది వర్ణమునకును నుచ్చారణ సౌక

* "స్వరమువ రొళిరె విభక్తి, స్వరకం ప్రకృతి స్వరక్కమక్కుం లోపం
పర సంస్కృత కర్ణాటక, మెరెడఱొళం నామధాతుయుతియుద్ధపక్షం"

(శబ్దమణి దర్పణ. సంధి. 52.)

సంధౌ; యక్ స్వరేపరస్య; లుబనామ హానౌ (స్వరేపరే స్వరస్య లుక్ భవతి, నచేన్నామ హానిః) (కర్ణా. శబ్దానుశాసనం - ప్రథమపాద, 34, 35, 36.)

ర్యము కలుగునట్లుగా పొందిక గల్పించి, చేర్చి పలుకుటయే సంధి యని సామాన్యాభిప్రాయమగుచున్నది. ఇట్టి యుచ్చారణ సౌకర్యము లోపాగమాదేశములవలనఁ గలుగుచున్నదని వైయాకరణు లందఱును జెప్పుచున్నారు. వీరు సంధికార్యములని చెప్పిన యాగమాదులన్నియు నుచ్చారణ సౌకర్యము (**euphony**) నకై వచ్చి చేరినవేనా యను విషయము మాత్రము భాషా చారిత్రకదృష్టితోఁ బరిశీలింపవలసి యున్నది.

సంధిలోని యాగమాదుల స్వరూపము.

ఉచ్చారణ సౌకర్యమే సంధికి ముఖ్య ప్రయోజనమై యున్నప్పుడు ఈ యాగమాదు లన్నియు నా ప్రయోజనమును సాధించుచున్నవని చెప్పుట కవకాశము కలుగబడదు. ఏల యనఁగా భాషావ్యవహర్త యెట్టివాఁడు, నలసుఁడు నల్పప్రయత్నప్రియుఁడు తాను చెప్పఁదలంచిన భావమును సాధ్యమైనంత వఱకు తక్కువ శబ్దములతోనే చెప్పఁజూచును. దాను చెప్పఁదలంచిన వాక్యమును సంక్షేపించుటకే యత్నించును గాని క్రొత్తశబ్దముల నందుఁ జేర్చి విస్తృతి నొందింప యత్నించఁడు. మఱియు నొక విషయము మనము ముఖ్యముగా గమనింపవలసి యున్నది. ప్రాచీన కాలమందు మానవుఁడు తన భావములను సంపూర్ణ వాక్యముల మూలముగనే వ్యక్తము చేసెను గాని, కేవల పదముల మూలముగాఁ గాదు. ఇప్పుడు మనము ప్రత్యేకముగా వ్యవహరించుచున్న పదములనునవి యీ భాషా చరిత్రలో నొక కాలమందలి లాక్షణికుఁడు భాషను వ్యాకరించి యఖండ వాక్యమును భేదించి లక్షణ మేర్పఱచు సందర్భమున కల్పించినవై యుండునని యిదివఱకే సూచింపఁబడినది. ఆ లాక్షణికుఁడు తన కాలమున నా భాషలో వ్యవహరింపఁబడు సంపూర్ణార్థబోధకములైన వాక్యములను గ్రహించి వాని నితర వాక్యములతోఁ బోల్చి యా వాక్యములోని యీ భాగ మీ యర్థమును బోధించు నితర భాగములతో నిట్టి సంబంధము కలిగియున్నదని వ్యక్తము చేయుచు సందర్భ శబ్దములను విడగొట్టి చూపెనే గాని, యా వాక్యములో లేని క్రొత్త శబ్దములను నాగమములనుపేర స్వయముగాఁ దెచ్చిపెట్టి యుండఁడు. కావున నిప్పటి వ్యాకరణములలో నాగమములుగా గ్రహింపఁబడుచున్న విశేష శబ్దములన్నియు నొక కాలమున సహజముగ నఖండవాక్యగతములే యైయుండునని తెలియవలసి యున్నది. అట్లయినచోఁ బిదపటి వైయాకరణులు మాత్రము వీనిని ప్రత్యేకము నాగమములుగా గ్రహింప నేల యను ప్రశ్న కలుగవచ్చును. అట్లగుటకుఁ గారణమేమనఁగా-భాష యనవరతము మార్పుల నొందుచుండుటచే, నొక కాలమున వ్యవహారములో

నున్న శబ్దముల స్వరూపము మఱికొంత కాలమునకు మాఱిపోవుట తటస్థించును గాని, వ్యవహారమున సంపూర్ణ వాక్యములు సమాసములు చిరకాలమునుండి యువచ్చుచున్నను, వానికి ప్రత్యేక శబ్దములవలె యంత సులభముగా మార్పు కలుగదు. అట్టి స్థితిలో కాలక్రమమున మార్పు జెందిన సంకోచ రూపమును బడసిన యొక ప్రత్యేక శబ్దముయొక్క రూపమునకును, వాక్యగతంబై చిర కాలమునుండి వ్యవహారమున మార్పులేక వచ్చుచున్న యా శబ్దముయొక్క ప్రాచీన రూపమునకును గొంత భేద మేర్పడును. ఒక కాలమున ప్రత్యేక ముగా వ్యవహరింపఁబడుచున్న యొక శబ్దముయొక్క [illegible] కాలపు లాక్షణికులు, దానిని సహజమును ప్రామాణికమునగు రూపముగా గ్రహించినప్పుడు, ప్రాచీన వాక్యగత [illegible] రూపమునకును దీనికిని కొంత భేదము గనిపించును. వాక్యగత [illegible] శబ్ద [illegible] రూపాం తర మేయర్థముల నెట్టి సందర్భముల [illegible] తన కాల మున వ్యవహారములో నున్న [illegible] ప్రత్యేకార్థమున, లేదా మఱియొక శబ్దముతో [illegible]. ఈ యోగ మును గలుగునని లక్షణ మేర్పఱచును. ఈ యోగము [illegible] వాస్తవముగా, నీ శబ్దమునకు సహజముగ సంభవించిన [illegible] లాక్షణి కుని కాలమున వ్యవహారమున [illegible] వాక్యములను వ్యాకరించుటలో నా శబ్దము [illegible] కాలమున నట్టి రూపము గల్గియున్నదో నట్టి రూపము కలదానినిగనె విడిచిపెట్టి, [illegible] శబ్దము నకును దీనికిని సంబంధము [illegible] నాగమముగా గ్రహించి యా యర్థమున నీ శబ్దమునకు [illegible] యాగమము వచ్చునని లక్షణ మొనరించును. [illegible] భాషా [illegible] వారి [illegible] బి ది, [illegible] కాలమందా భాషయొక్క స్థితిని బట్టి, దాని వ్యాకరించు లక్షణము చెప్పుటవలననే గ్రహించిన శబ్ద స్వరూపమునే పరమప్రమాణముగా నెంచి తత్తదా గమాదు లాయా పదప్రయోగ సందర్భముల నెల్లో పైగా వచ్చి చేరుచుండు నని తలంచుచుండుట సంభవించును. ఇసి సాదృశ్యము (analogy) నింక ననేక సందర్భముల నీ యాగమాదులు విధింపఁబడి, [illegible] యుత్పత్తి గణమునకు మూలంబగుట గూడఁ దటస్థించును. భాషలో నిట్టి పోలికచే నేర్ప డిన రూపములు (analogical forms) [illegible] మూలరూపమేదో. అనఁగా దేని సాదృశ్యమునుబట్టి యట్టి రూపములు భాషలో నేర్పడెనవో తెలిసికొనుటయుఁ గష్టతరంబగును. అప్పుడు భాషయొక్క ప్రాచీన స్వరూప మును గనిపట్టి వెదకుటయో, లేదా యా రూపముల నితర సన్నిహిత భాషా

రూపములతోఁ బోల్చి చూచుటయో సంభవించినఁ గాని, దాని మూలరూపమును దెలిసికొనుట కడు దుర్లభంబె యగును.

ఇందు కొక చిన్న యుదాహరణమును గ్రహింతము. తెలుఁగున 'పొద' శబ్దమొకటి కలదు. ఇది యిప్పుడు సామాన్యముగా అకారాంతశబ్దముగనే ప్రసిద్ధమైయున్నది. దీనికి 'ఇల్లు' అను శబ్దము పరముగఁ జేర్పఁబడినపుడు పొద+ఇల్లు=(కలిసి) 'పొదరిల్లు' అని చెప్పఁబడుచున్నది. అనఁగా 'పొద'శబ్దము చివరనున్న అకారమునకుఁ బిమ్మట నప్పుడు రేఫాగమంబగుచున్న దన్న మాట. ఇదియు విశేషణసమాసమునందు మాత్రమే. పొద + ఉండెను అని యున్నచో, 'పొదయుండెను' అనియే కాని "పొదరుండెను" అని యగుటలేదు. దీనినిబట్టి తక్కిన స్థలములందు 'పొద' శబ్దము అకారాంతమైయే నిలుచుచున్నది గావున, 'పొద' అనునదే దాని సహజ రూపమని యు, 'ఇల్లు' శబ్దము పరమైనపుడు మాత్రమే రేఫాగమము వచ్చుచున్నదనుటచే కర్మధారయ సమాసములందు మాత్రము ప్రత్యేకముగా వచ్చు నాగమము మరియు, ఈ భాష నొక్క ప్రస్తుత స్థితిని గ్రహించి వ్యాకరించి లక్షణము చెప్పిన లాక్షణికుఁడు (Descriptive grammarian) ఒకడేని చెప్పినఁ జెప్పవచ్చును. కాని యీ భాషలోని పూర్వ ప్రబంధ గ్రంథములను పరిశీలించినచో నీ 'పొద' శబ్దమునకు 'పొదరు' అను రూపము ప్రాచీనకాలమునందు వ్యవహారములో నున్నట్లు నిశ్చయముగాఁ దెలియును. భాస్కరాది కవిశ్రేష్ఠులును 'పొదరు' అను రూపమును ప్రయోగించియున్నారు. ద్రావిడభాషలందు తుదిరేఫము జారిపోవుటకును సరియైన ప్రత్యుదాహరణము వేములవాడ్రు పాండవులను వెదక సన్నద్ధులైన వారు——

ఆ. "పొదలఁ గొండ కొండ పల్లంబు పల్లంబు
మ్రాను మ్రాను నిమ్నము పుట్టలును
దుర్గమంపు కొండ గోన గోన గుహా గుహ
వెదకఁగాఁగ వెదకి వెదకి వెదకి. (విరా. 3ఆ. 82)

అనువారు వారిని వెదకిరి, అని వాడినట్లున్నది. ఈ 'పొదరు' లోనితుది వర్ణముచ్చారణవేగమున లోపించుటచే 'పొద' యైయుండును. దీనితోఁ గూడిన కర్మధారయ సమాసములు భాషలోఁ బ్రాచీనములై దీని ప్రాచీన రూపంబగు 'పొదరు' అను దానితోఁ గూడి యేర్పడినవగుటచే 'పొదయుండెను' అన్నచోఁ గానరాని రేఫాగమ మచ్చటఁ బొడసూపుచున్నది. అనఁగా 'పొద' శబ్దమున కీభాషలోనే ప్రాచీనకాలమున 'పొదరు' అనెడి రేఫాంతమగు రూపాంతర మొకటి యున్నదని మనము కనిపట్టఁ గలిగినపుడు(తమిళభాషలోఁ

గూడ దీనికి 'పునర' అను రూపము కలదు) రేఫమాగమమని తలంచుట కావశ్యకతయే లేకపోవునుగదా. కొమరాలు అనునది కూడ (కొమ+ర్ +ఆలు) అని రేఫాగమముతో గూడినదిగాక 'కొమరు' శబ్దమునకు ఆలు చేర్చుటచే నేర్పడినదే. ఇంక పేదాది శబ్దముల కాలు శబ్దము పరమైనప్పుడు గలుగుచున్న రుగాగమము నిష్టిచేయై యుండుననుటకు సందేహము లేదు. ఈ రుగాగమమును వంటివే తక్కిన రుగాగమాదులు నై యుండవచ్చునని యూహింపవచ్చును.

ఇట్లాగమములని చెప్పబడుచుండిన రేఫ ఉకారాదులు సహజముగ శబ్దగతములు గాని లేదా సామ్యముచే వచ్చిచేరినవిగాని నైయుండ వచ్చుననియు, ప్రాచీన భాషలో వీని సంపూర్ణ రూపము లగపడవచ్చుననియు దలంచినను, హ్రస్వరైకదేశరూపసంధి లేనిచోట నెల్ల వచ్చునని చెప్పబడిన యడాగమముసంగతి యేమియని యడుగవచ్చును. సంధిలేని యప్పుడు పూర్వపరస్వరములలో నేదేని తాలవ్యాచ్చులగు నిచో. ఏకారాంతములలో నొకటైయుండిన ఉచ్చరించినచో వానికును తాలవ్యస్థానముగల 'య' కారమొక సంక్రమణముగా (glide) నాగమమై వచ్చిచేరిన స్వాభావ్యమై యుండును గాని, తాలవ్యేతరంబులగు నచ్చుల నడుమనైనను గూడ సంధిలేనిచో యడాగమంబునట్టి కొంచెము విశ్రాంతముగా గనబడక మానదు. ఇప్పటి మనయలవాటును బట్టి 'వెల్ల యావు' (సహజము ఉచ్చారణమునందివాని 'య' కారముచ్చరించుట విస్పష్టముగా గనబడుచున్నను, "వెల్లియావచ్చెను. పులి యఱచెను" అనునప్పుడు తెలుపబడు స్వాభావికమై యుండుననుటకు సందేహము లేదు. కాని వెల్లయావు, చిలుకయాకు, అను యాకారాంతశబ్దములను పద్యములందు ఛందస్సౌకర్యార్థమై ప్రయోగింపబడియుండ ప్రతిష్ఠించినను వ్యవహారమున లేనేలేవు. సామాన్యముగా వెల్లావు, చిలుకాకు, మొదలగు రూపములే శిష్టవిడియందును శిష్టవ్యవహారమందును గూడ గాంచనగును. కావుననే కొందరు లాక్షణికులు గూడ 'అవు' అంత, ఉయ్యి. ఇంక మొదలగు శబ్దములు పరమైనపుడు అకారమునకు నిత్యసంధియే విధించియున్నారు.

ఆంధ్రమున అకారమునకు నచ్చు పరమైనపుడు సంధిజరుగనిచో యడాగమము మాత్రమే వచ్చుచుండ, ద్రావిడ నిస్సదముల్లో వడాగమము కూడ వచ్చుటకలదు. ఉదా:—

తమి.— అ + యాళ్ = అవ్ యాళ్

అ + వళై = అవ్ వళై

అ + ఆడై = అవ్ వాడై

అ + ఇలై = అవ్ విలై

మక + ఇన్ - కై = మకవ్ ఇన్ కై

సంధి స్వరూప లక్షణములు

వర + ఇల్లు = వరవిల్లు

కన్న—ఆవావిం డ్రంగళ్.

ఇట్టి అకారము పై తాలవ్యాచ్ఛాసంయోగము లేకున్నను నీ భాషలలో యడాగమ వడాగమములు రెండును గూడవచ్చుచుండుటచే వాస్తవముగా నివియు సంధివశమున ననఁగా నుచ్చారణ సౌకర్యమునకై వచ్చినవా లేక యివియు శబ్దగతములేనా యని సందేహింపవలసి వచ్చుచున్నది. తక్కిన యాగమాంశములవలె నివియు శబ్దగతములనుటకు సందేహమును లేకపోలేదు. దానిని గూర్చి ముందు విచారింతము.

సామాన్యముగా మానవుఁడల్పతర ప్రయత్నము చే నధిక ఫలమును సంపాదింపఁ గోరుచుండును గావున తన భావము వ్యక్తమగుచున్నచోఁ దాను ప్రయోగించు వాక్యము నెల్ల సంకుచితపఱచి త్వరితగతి నుచ్చరించి యెదుటివాని కెఱుకపఱుపఁగలిగియుండునో [illegible] సంకుచితపఱుప యత్నించుచునే యుండును. ఈ యత్నమునందే తన భావ మెదుటివానికి బోధపడకుండ నుండునట్లు మాత్రము చేయఁడు. అది సుబోధ మగుచుండుటను గూర్చి జాగరూకుఁడై యుండును. ఈ సాధారణ స్వరము (accent) ఊనిక (stress) ల భాషతో నెదుటివానికి గలిగించుచున్న మొదలగునవి యీతనికి సహాయములగుచుండును. స్వరభేదమును బట్టి భావచ్ఛాయలను, ఊనికను బట్టి వాని ప్రాధాన్యాప్రాధాన్యములను నుచ్చారణలో సూచింపఁగలిగియుండును. ఎదుటి వాఁడు భాషలో విశేష పరిచయము కలవాఁడు కానిచో నాపి [illegible] చెప్పను. లేదా మా శబ్దములను వాక్యమును సంకుచితపఱచును. "నేనింటికిఁ బోవుచున్నాను" అను వాక్యము నతి త్వరితగతి నుచ్చరించినపుడు 'నే. నా' అను రూపమును పొందినను ఎదుటివాని కర్థమగుచునే యున్నది. ఒక కాలమునకే రెండువాక్యములకును శిష్టజనాదరణీయములై నవని యంగీకరింపఁబడు గ్రంథస్థంబైనచో 'నేగనుగా' ననుదానికి 'నేన్' అనునది రూపాంతరము లేదా సంకుచితరూపముగా గ్రహింపఁబడవలసివచ్చును. 'చేయఁగలవాఁడు' చేయఁగలఁడు ; కలవాఁడు-కలఁడు, కై ఎవర్ - కై దార్ మొదలగు రూపములన్నియు నిట్టి యుచ్చారణ వేగమువలనఁ గలిగిన సంకుచితత్వమును నేర్పఱచినవే. కాని యర్థమునకు, రూఢిక భంగిము మాత్రము కలుగఁ లేదు. కలిగినచో వ్యవహార హానియే కలుగునుగదా.

కావుననే యొకవాక్యమున నొకపదమునకు పరమై మఱియొకపదము నిలిచినపుడు పూర్వపదాంత్యస్వరము లోపించి పరపదాదిస్వర మాస్థలము నాక్రమించుకొనుట తటస్థించుచున్నది. ఇచ్చట [illegible]

గమనింపవలసి యున్నది. ఈ ద్రావిడభాషలలో ప్రతిపదమునకును తొలి యచ్చుమీఁద స్వర (accent) మూనుచుండును. స్వరముతోఁగూడిన యచ్చు ఊఁది పలుకఁబడుచుండునుగావున నది ప్రధానమై యొప్పుచుండును. ఆ పదమందలి తక్కినయచ్చుల కట్టిప్రాధాన్యముండదు. పదము చివరకు వచ్చిన కొలఁది యందలి ధ్వను లుచ్చారణవేగముచే సంకుచితములై పోవుచుండును. కావున తుదియచ్చు మిక్కిలి నీరసమైనదై క్రమముగ జాఱవిడువఁబడఁదగిన స్థితికలదగును. కాని యది ప్రత్యేకార్థబోధకంబగుట తటస్థించెనేని, అనఁగా నది లోపించిన నాపదస్వరూపమునకే భంగము కలుగునేని యర్థహానికలుగును గావున నా యచ్చు దనస్థానమున నిలిచియేయుండును. అప్పుడు సంధి జరుగదు. జరిగినపుడు అర్థభంగమును గలిగింపక స్వరరహితమై యూఁతలేని పదాంతస్వరము లోపించి స్వరసహితమగు పరపదాదిస్వరముచ్చారణ సౌకర్యమునకై దాని స్థానమాక్రమించుచున్నది.

స్వరము పరమైనపుడు స్వరమునకు లోపంబగును, కాని నామరూపాధికి ధ్వంసము కలుగఁగూడదు అని కన్నడ వైయాకరణులును, "పూర్వపరస్వరంబులకు పరస్వరంబేకాదేశంబగు" నని తెలుఁగు వైయాకరణులును తెలిపి యున్నారు. కన్నడ వైయాకరణులు పూర్వస్వరలోపమును విధింపఁగా, నాంధ్ర వైయాకరణులు పరస్వరైకాదేశమును విధించినారు. వీనివలనఁ గలుగు ఫలితమొక్కటియే యైనను—అనఁగా పరమందున్న యచ్చు పూర్వమందున్న యచ్చులోపించుటచే దానివెనుక మిగిలిన హల్లుతో నెనయుచుండుటయే తటస్థించినను—కన్నడ వైయాకరణుల పద్ధతి తెలుఁగువారిదానివలె సంస్కృత ఫక్కి ననుసరింపక ద్రావిడభాషా సంప్రదాయమునే యవలంబించుచున్నదని చెప్పవలసి యున్నది.

ఇట్లలసతాప్రవణుఁడగు మానవుఁడొక వాక్యమును జెప్పునపుడందలి పదముల నొకదానితో నొకటిని జేర్చి కూర్చి పలుకుటయే స్వాభావికమై కనఁబడుటచే, సామాన్యముగా నచ్చులకు సంధి జరుగుటయె సహజస్థితి యని తలంపవలసియున్నది. అట్లుజరుగని సందర్భములకేదో ప్రత్యేక కారణ ముండవలయును. కాఁబట్టి సంహిత యిందు పూర్వపరాచ్చుల నడుమ నాగమాదులు వచ్చిచేరు ననుట సహజ స్థితికాదనియు, నీ యాగమాదులేకారణముచే నాయా సందర్భముల వచ్చినవో, లేదా వచ్చినట్లు తలంపఁబడుచున్నవో, ప్రాచీనాఖండవాక్యస్వరూపమును గ్రహించి దానినిబట్టి పరిశీలించి తెలిసికొనవలసి యున్నదనియు నేర్పడుచున్నది. ఏలయనఁగా భాషకు వాక్యమే పరిమాణము. అది దానికొక కొలతబద్దవంటిది. ఈ వాక్య మాయా కాలము

లందు తత్తదర్థానుకూలముగా విడఁగొట్టఁబడుటచే పదములేర్పడినవి. ఈ విడఁగొట్టఁబడిన పదము లా యఖండవాక్యమున నెట్లమరియున్నవో, యే రూపములతో నుండినవో, ఆ విడఁగొట్టినవారు వీని నెట్టియర్థమును బోధించువానిగాఁ దలంచి విడఁగొట్టిరో, ఆపదమున కావాక్యమునందలి యితర పదములతో నెట్టి సంబంధముకలదో, యను విషయములను పరిశీలించినఁగాని యాపదములలో నొకదానిపై మఱియొకదానిని జేర్చి యీకాలమున మనముచ్చరించునపు డాగమములుగా వచ్చునని చెప్పఁబడుచున్న ధ్వనుల స్వరూపలక్షణము లిట్టివని మనము నిశ్చయింపలేము. కావున భాషాలక్షణమును దెలిసికొనుటకై, వ్యాకరణవిషయములను మనము పరిశీలించునప్పుడు ఒకపదమున కొకపదము పరమైనచో నేమగుచున్నదని కాక, యొకవాక్యమునే ప్రమాణముగా (unit) గ్రహించి యావాక్యమున నాయాపదము లెట్టి స్థానము కలవై యెట్లమరి యున్నవను విషయము తెలిసికొనవలసి యున్నది. ఈ పద్ధతియే యాధునిక శబ్దశాస్త్రవేత్త లవలంబించు పద్ధతియైయున్నది. ఈ పద్ధతి కొక భాషయొక్క ప్రస్తుతస్థితిని పూర్వాపూర్వములగు భిన్నావస్థలతోఁగాని, సన్నిహితములగు నితరభాషా సంప్రదాయములతోఁగాని, సరిపోల్చి చూచు విధానము (comparative method) ప్రధానవిషయమై యున్నది. ఒకభాష నితర సన్నిహితభాషలతోనో, ఆ భాషయొక్క పూర్వావస్థలతోనో సరిపోల్చి చూచినఁగాని, తాత్కాలిక వ్యాకరణమందు విధిరూపముగాఁ దెలుపఁబడిన విశేషకార్యముల సార్థక్యముగాని, సంబంధముగాని బోధపడదు. భారతీయ భాషోద్ధారకసంఘ (Linguistic Society of India) మహాసభ కగ్రాసనాధిపత్యము వహించిన డాక్టరు తారపోరివాల, (B. A., Ph. D.) అనునాయన, దేశీయ వ్యాకరణములను గూర్చి తన యధ్యక్షోపన్యాసమునఁ జెప్పిన కొన్ని విషయములిచ్చట స్మరించుట యుక్తము.

"The modern notions of grammar are based on a recognition of the fundamental idea in Linguistics that *the sentence, (and not the word) is the unit of language.* Panini and Sanskrit grammarians had realised this essential fact of language, and they made a clear distinction between *sabda* (word) and *pada* (a term in a sentence). It is from this fundamental idea of language that all grammar is to be built up.........Panini's treatment of the language (Sanskrit) is not 'comparative' and consequently, in many places he was prolix where he might have been concise. When we come to the vernacular period we find all our grammars are mere slavish imitations of the Sanskrit Grammar of Panini. If we wish them (our vernacular grammars) to be in a line with modern ideas of Linguistic Science, we must bear in mind the following point— We must take the sentence as the unit of language and the words and clauses composing it as parts functioning in it. In

other words, the chief value of our new style of grammar should lie in the fact that it is a *grammar of function.*

ఈ కాలమున బయలుదేరు భాషాలక్షణములు, లేదా వ్యాకరణములు కేవల తాత్కాలిక భాషాస్వరూప లక్షణములుగాక, పూర్వాపూర్వ స్వరూప సన్నిహితభాషాసామ్య పరిశీలనముతోఁగూడి యందలి వాక్యమునం దమరి యున్న భిన్నభాగముల సంబంధరూప వ్యాప్తి లక్షణమును దెలుపునవై యుండ వలయునని యీ పండితుని ముఖ్యాశయమై యున్నది.

యడాగమ స్వరూపము:—

ప్రస్తుతము పదసంధిలో నాగమములై వచ్చు వర్ణముల నిజస్వరూపమును దెలిసికొనుటలో నితర భాషావాక్య స్వరూప మేమైనం గోడ్పడునేమో పరిశీలింతము. సామాన్యముగా వచ్చున చ్చు లోపమైనప్పుడు వాక్యములో పూర్వాచ్చునందు లోపముగలిగి స్వరయుక్తమగు (accented) పర పదాద్యచ్చు వెనుకటి హల్లుతో నేకీభవించునుగాఁ గొన్ని సందర్భముల ముఖ్యముగా 'వెలయాలు' మొదలగు చోటుల యాగమమే నిత్యముగా వచ్చుటయు, తమిళమున అ + ఊట్ = అవ్ ఊట్ అనునప్పుడు వకారాగమమే నిత్యముగా వచ్చుటయుఁ జూడ దీనికి వేఱుకారణ మున్నదా యను సందేహము గలుగకమానదు. వెల + అలు అనునపుడు సంధి గలిగి వెలాలు, అని యయినచో, వెలు + అలు అనియో, వెల్ + అలు అనియో యను సందేహము కలుగుననియు, నామ భాగ ప్రధ్వంసము, [నామరూపాధికచ్యుతి] కలుగుచున్నదగాన సంధి జరుగలేదనియుఁ జెప్పవచ్చును గాని దీనిని తమిళభాషా రూపముతోఁ బోల్చినచో మఱియొక కారణము గూడ గోచరించును. ఆ భాషలో నీశబ్దముయొక్క సహజస్వరూపము మనకగపడుచున్నది. సామాన్యముగా తెలుఁగున అకారాంతములై యున్న పెక్కు శబ్దము లఱవమున 'ఐ' కారాంతములై యున్నవి. తెలుఁగునందలి 'వెల' శబ్ద మాభాషలో 'విలై' అను రూపము గలదై యున్నది. ఇదియే ప్రాచీన భాషలో నొక కాలమున దీని రూపంబై యుండవచ్చును. ఇందలి 'ఐ' కార మాకాలమున 'అఇ' అనియు 'ఎఇ' అనియుగూడ నుచ్చరింపఁబడుచుండినట్లూహింపవచ్చును. ఏలయనఁగాఁ దమిళమున నైకారాంతములై యున్నవని చెప్పఁబడుచున్న యిట్టి శబ్దములన్నియుఁ గన్నడ భాషలో 'ఎ' కారాంతలై యున్నవి. తెలుఁగులో అకారాంతములగుట వ్యక్తమే. 'ఐ' అను సంధ్యక్షర ముచ్చారణమున అఇ-అయ్, అగుట సహజమే గావున విలై - విలయ్ + ఆళ్ = విలయాళ్ = వెలయాలు, అను రూపమును బొందియుండును. తరువాతి కాలమున ప్రాచీన భాషలోని విలై

శబ్దము తెలుఁగులో ప్రత్యేకముగా వెల యను రూపమును బొందిన పిదప, ప్రాచీన సంప్రదాయానుసారముగా నీ భాషలో నిలిచియున్న వెలయాలు, శబ్దము వెల ఆలు అను రెండు పదములుగా విడగొట్టఁబడినప్పుడు, నడుమనున్న యకారము సంధివశమున వచ్చిన యడాగమముగా గ్రహింపఁబడిన ట్లగపడుచున్నది. కావున, ఐకారాంత శబ్దములపై నచ్చునిలిచినప్పుడు సంధికార్యముగా గ్రహింపబడుచున్న యడాగమము, ఎచ్చటినుండియో హఠాత్తుగా వచ్చి చేరినది గాని కేవల ముచ్చారణ సౌకర్యమునకై చేర్పఁబడినది గాని కాక ప్రాచీనభాషలో సహజముగ పూర్వశబ్దగతమైయైనిలిచి, తరువాతి కాలమున నా శబ్దస్వరూపము వ్యవహారమున మాఱుటచేతనో, లేదా యనుచిత విభాగమూలమునన్ ఆ పదబంధమునుండి విడదీయఁబడి యొక యాగమముగా గ్రహింపఁబడినదని నిశ్చయింపఁదగియున్నది. ఇట్లు సంధికార్యముగాఁ జెల్లఁబడుచున్న యీ యడాగమము ప్రాచీనభాషలోని కొన్ని శబ్దముల సహజస్వరూపమును, నాఁటిరూపము ఐకారాంతములని తెలుపఁబడుచున్న పెక్కుశబ్దముల ప్రాచీనస్వరూపమును మనకుఁ దెలుపుచున్న దనవలసియున్నది. ప్రత్యేకముగా ప్రాచీనభాషలోను తమిళమునను, ఐకారాంతములై, కన్నడమున ఎకారాంతములుగను తెలుఁగున అకారాంతములుగను కాలక్రమమున మాఱిపోయిన కొన్నిశబ్దముల నిచ్చట నుదాహరించుచున్నాను.

తమిళము.	కన్నడము.	తెలుఁగు.
తలై	తలె	తల
మలై	మలె	మల
వలై	వలె	వల
విలై		వెల
		పొగ
నగై	నగ	నగ
పగై		పగ
వగై		వగ
తోగై		తోగ
పిళ్ళై	పిళ్ళె	పిల్ల
అక్కై	అక్కె	అక్క
నడై	నడె	నడ

తమిళమున నైకారాంతములై యున్నంత మాత్రమునఁ బ్రాచీన భాషలోఁ గూడ నైకారాంతము లైయున్నవనితలంపఁదగునా ? తెలుఁగు

నందలి అకారాంతపదమే ప్రాచీన భాషలోనిదిగా గ్రహించి తమిళకన్నడ ములందలివి దాని రూపాంతరములని చెప్పఁగూడదాయను నొకసందేహము గలుగవచ్చును. కాని సావధానముగాఁ బరిశీలించినచో నది యంత సంభావ్యముగాఁ గనఁబడదు. ఏలయనఁగా, అకారము ఎకారముగ నొకభాషలోను, 'ఐ' గా ~~మఱియొకభాషలోను మాఱి~~యుండు ననుటకుఁ దగిన ప్రబల ప్రమాణమేమియుఁ గనఁబడుటలేదు. స్వరోచ్చారణ సౌకర్యమును బట్టి ఐ, అఇ, అయిగా నుచ్చరింపఁబడుట సహజము. ఐ అనునది యిప్పుడుకొంద అఱవవారుచ్చరించు చున్నటుల 'ఎయ్' గాఁగూడ నుచ్చరింపఁబడఁ దగును. కన్నడమునను తరువాతికాలపు వైయాకరణులు తెలుఁగులోవలెనే ఎకారాంతమే శబ్దమనుకొని దానిని విడదీసినప్పుడు మిగిలిన 'య' కారము సంధివశమున వచ్చినదని తలంచుటచేతనే, వారును ఎకారాంతశబ్దములపై యడాగమమును విధించియుందురు. ఎకారము తాలవ్యమేయగుటచే ఎకారముపై నజాదిశబ్దము నిలిచినపుడు తాలవ్యాంతస్థ ముచ్చారణ సౌకర్యమునకై వచ్చినదని చెప్పినచో నది యుక్తియుక్తముగనే కనఁబడునుగావున దానినిగూర్చి యెట్టి సందేహముగాని చర్చగాని పొడముట కవకాశములేదు, కాని అకారాంతశబ్దములపై యడాగమమంత సహజముగాఁ గనఁబడక పోవుటచే నీ యడాగమ స్వరూప నిరూపణావశ్యకత కలిగినది. మొత్తముమీఁద కంఠ్యవివృతమగు అకారము, తాలవ్యసంవృతమగు ఎకారము గాను ఐకారముగాను మాఱినదనుటకంటెఁ గొన్ని ప్రాచీనభాషా శబ్దముల తుదనిగల ఐకార మొకప్పుడు 'అఇ' - అయ్‌గాను మఱియొకప్పుడు ఎఇ - ఎయ్‌గాను నుచ్చరింపఁబడుటను బట్టి కాలక్రమమున నా మూలభాష నుండి విడిపోయిన కొన్ని భాషలలో "ఎయ్" గాను మఱికొన్నిటిలో అయ్, గను నిలిచినదని తలంచుటయే యుక్తముగాఁ గనఁబడుచున్నది.

మొత్తముమీఁద నేవిధమగు సంధికార్యమునకైన నుచ్చారణ సౌకర్యమే మూలకారణమై యుండునని చెప్పవలసియున్నను, ఆగమరూప సంధి యంతయు నుచ్చారణ సౌకర్యముకొఱకే యేర్పడిన దనుటకు వీలుకనఁబడదు; కాని యెట్టి సంధిలోనైన నర్థస్ఫురణమునకు మాత్రము భంగములేకుండ నుండుట యత్యావశ్యకము. కావుననే

మేన + అత్త = మేనత్త
చూడక + ఉండెను = చూడకుండెను
వచ్చిరి + అపుడు = వచ్చిరపుడు
వచ్చును + ఇపుడు = వచ్చునిపుడు

అనునిట్టి సందర్భములందు అకార ఇకార ఉకారముల పై నచ్చునిలిచినపుడు సంధి జరిగినను-

రాముఁడా + ఎక్కడ = రాముఁడెక్కడ,
కొమ్మ + ఇందమనుచు = కొమ్మిందమనుచు
చేసి + ఏగెను = చెసేగెను
హరి + అతఁడు + హారతఁడు
రాముని + అడిగితిని = రామడిగితిని

మొదలగు స్థలముల సంధి చేయఁబడుట లేదు. చేసినచో నర్థస్ఫురణ గలుగకుండుటయు పూర్వపద స్వరూపమునకు హానికలుగుటయు సంభవించును. 'రాముఁడెక్కడ,' యనునపుడు 'రాముఁడు' అను ప్రథమాంతశబ్దార్థస్ఫురణమే కలుగుచున్నది గావున రాముఁడు+ఎక్కడ అని విభాగింప వీలగుచున్నది గాని 'రాముఁడా' అను సంబోధనాంత శబ్దస్ఫురణము కలుగుట లేదు. కావున నట్లు విభాగించుట కవకాశము లేదు. అనఁగా 'రాముఁడు' అను ప్రథమాంత శబ్దములోని తుది ఉకారమువలె 'రాముఁడా' యను సంబుద్ధ్యంతమునందలి 'ఆ' కారము, హరియను శబ్దములోని తుది 'ఇ' కారము 'రామున్,' అనునపుడు తుది 'న' కారమును ఆయాశబ్దములనుండి విడఁదీయఁబడుట కవకాశము లేని భాగములెగాని, విడఁదీసినను నర్థమునకు భంగము లేకుండునట్టి యూఁతకోలకైన ధ్వనులవంటివి కావన్న మాట. కావున నచ్చుపరమగునపుడివి లోపింపవు. అప్పుడు రాముఁడా ఎక్కడ, హరి అతఁడు అని యొక యచ్చుపై మఱియొక యచ్చును పలుకుట వ్యవహారవేగమున కష్టముగాఁ గనఁబడినపుడు, నడుమనొక యకార ముచ్చారణ సౌకర్యమునకై యేర్పడుట తటస్థించినది. ఇదియే యుచ్చారణార్థమై వచ్చిచేరిన యకారము.

ఈ యకార మెట్లుచ్చారణకు సాహాయ్యకారి యగుచున్నది ? పై సందర్భము లన్నిటిలోను గూడ అనఁగా 'హరియతఁడు' అను దానియందువలె, రాముఁడాయెక్కడ అనునప్పుడుఁగూడ యకారమె సాహాయ్యకారి యగుటకుఁ దగిన పరిస్థితులు కలవా? యని విచారింపఁదగియున్నది. సామాన్యముగా రెండుభిన్నములగు నచ్చుల నొకదాని వెంబడి మఱియొకదాని నుచ్చరింప వలసినపుడు, మొదటి దానినొకవిధమగు ప్రయత్నముచేసి యుచ్చరించిన పిదప, రెండవదాని నుచ్చరించుటకుగా భిన్నప్రయత్నము చేయుసందర్భమున వాచికావయవముల సన్నివేశమును మార్పవలసియుండును. కంఠ్యము వివృతమునగు, అకారము నుచ్చరించిన పిదప, తాలవ్యము సంవృతము నగు ఇకారము నుచ్చరింపవలసి వచ్చినపుడు అంతకుపూర్వము వివృతములై

యున్న వాచికావయవములు సంవృతత్వముఁ జెంది తాలవ్యోకారోచ్చారణ కనుకూలమగు స్థితిలోనికి వచ్చునప్పటికి, మొదటి అకారధ్వనిని పనిపట్టి యాపి వేసి, మరల ఇకారము నుచ్చరించిననేమోగాని, అకారము తరువాత నికారమును వేగముగా నుచ్చరించు సందర్భమున తాలవ్యాంతస్థంబగు యకారధ్వని సహజముగా బయలుదేరుట తటస్థించును. ఇది లఘుతరమగు నంతస్థమై అకార ఇకారములనడుమ నొక సహాయాక్షరముగా (glide) నేర్పడుచున్నది. దీనినే యశ్రుతియని చెప్పుదురు. "యశ్రుతి మాధ్యాలఘు యాం ప్రవదంతి ప్రాతిః పరం ప్రాణం" అని యాంధ్రశబ్దచింతామణికారుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. ఇట్లు పూర్వపరస్వరములలో నేదో యొకటియైనను ఇకారము గాని, ఎకారముగాని యైనపుడు, తాలవ్యస్థానజనితమగు 'యి' కారోచ్చారణమునకు సహకారియై నడుమఁ జేరుట సహజంబే యగును గాని, మా + అవ, నా + ఉంగరము, మొదలగు సందర్భములలో, పూర్వపర స్వరములు రెండును కంఠ్యములో. లేదా కంఠ్యోష్ఠ్యములో నైయున్నపుడు గూడ, వానినడుమ తాలవ్య యకారమే వచ్చుట విచిత్రముగా గోచరింపక పోదు. తాలవ్యస్వరసంబంధము లేనప్పటికి భాషలో రెండచ్చులనడుమ నైనను గూడ సంధిజరుగని యెడల యకారమే చేర్పఁబడును. ఓష్ఠ్యవర్ణసాహచర్య మున్నపుడు, వకారము సహాయవర్ణముగా సహజమైనను గ్రాంథికభాషలో ముఖ్యముగా యకారమే నిర్ణయింపఁబడుట తటస్థించినది. కాని సామాన్యవ్యవహారమున నుచ్చారణ సౌలభ్యమున కనుకూలమగునట్లుగా వకారమే వినఁబడుచున్నది. నావుంగరం, నావూరు, సీతవున్నది అను రూపములే సామాన్యవ్యవహారమున వినఁబడుచున్నవి. ఇట్టి సంధిస్థలములందేగాక, ఎక్కడ, ఎవరు, ఒకరు, ఉండెను, మొదలగు ప్రత్యేక పదముల యుచ్చారణమునందును పదాదిని యకార వకార శ్రుతులు కలుగుచునే యున్నవి. కాని భాషాలక్షణమునకు మాత్రము యకారాగమమే సామాన్య విధిగా నగుట సంభవించినది. ఎకారోకారములు హ్రస్వములుగాని దీర్ఘములుగాని నిలిచినపుడు తత్స్థానీయములగు తాలవ్యోష్ఠ్యాంతస్థవర్ణము లుచ్చారణమునకు సహాయవర్ణములుగా వచ్చి చేరుట సహజమే గాని, పూర్వపరస్వరములు రెండును అకారములైనపుడును తత్సమశబ్దములపైని గూడ యకారము వచ్చుటకుఁగల కారణముచ్చారణసౌలభ్యమే యని చెప్పవలనుపడదు. అట్టిసందర్భములలో నెల్లఁ బైని దెలుపఁబడిన పిత్రై మొదలగు ప్రాచీనభాషలోని ఐకారాంత శబ్దముల సంధిగతరూపముల సాదృశ్యమువలననే యకారము గలిగినదనితలంపవలసియున్నది. ఇట్లు 'వెలయాలు' మొదలగు వాని సామ్యముచే,

ఇఁక నీ భాషలలోఁ బ్రాచీనకాలమున సంహితలోఁ గూడిన రెండకారములకు నడుమ నోష్ఠ్యాంతస్థమగు వకారముగూడ వచ్చుచుండినట్లు కొన్ని సందర్భములనుబట్టి యూహింపఁదగియున్నది. తమిళ కన్నడములలోని ప్రథమపురుష స్త్రీ పుం సర్వనామరూపములు, అవళ్, ఇవళ్, 'అవన్, ఇవన్,' మొదలగునవి 'వ' కారమధ్యములై యున్నవి. ఇవి యీ భాషలన్నిటిలోఁ గూడ మిగులఁ బ్రాచీనరూపము లనుటకు సందేహము లేదు. ఇవి నిర్దేశవాచకములగు, అ, ఇ, లకు, అళ్, అన్, అను ఆళ్ (ఆలు) ఆణ్, శబ్దముల సంశ్లిష్టరూపములను జేర్చుటచే నేర్పడినవి. అ+అన్ అనియుండఁగా అకారముపై యకారము వచ్చి 'అయన్'కాక, వకారాగమమువచ్చి, 'అవన్' అయినది. ఇట్లకారముపై నేకాక ఇకారముపై గూడ వకారమే వచ్చుట విశేషము. ఇ + అన్ =ఇవన్. ఇ + అళ్ =ఇవళ్, అయినవి. వీనినుండి చిరకాలము క్రిందటనే వాండు, (అవన్), వీండు, (ఇవన్) మొదలగు రూపములు వర్ణవ్యత్యయ (Metathesis) కారణముగా నేర్పడి వ్యవహారములోనికి వచ్చినవి. దీనినిబట్టి తెలుఁగున నిర్దేశవాచక మూలరూపములగు అ, ఇ లకుఁ బ్రాధాన్యముపోయి, నడుమ నుచ్చారణవశమున వచ్చిచేరిన వకారమునకుఁ బ్రాధాన్యము కలిగినదని చెప్పవలసియున్నది. కాని తమిళమునఁ గొన్ని సందర్భములలో అనఁగా అ + యానై మొదలగు చోటుల 'వ' కారం బాగమంబై అ + వ్+యానై = అవ్వానై" మొదలగురూపము లగుచుండుటను బట్టి, అవన్, అవళ్, ఇవన్, ఇవళ్ మొదలగు రూపములలోని తొలి పదంబగు నిర్దేశ వాచకమూలరూపము, అకారమాత్రమే కాక 'అవ్, ఇవ్' అని వకారాంతమై యుండెనేమో యని సందేహము కలుగకమానదు. అట్లేయయినచో నీరూపములలోని వకారంబాగమముగాక పూర్వశబ్దగతమైనదే యనఁదగును. ఈ సర్వనామరూపములందేగాక యీవకారాగమము కొన్ని అకారాంతశబ్దములపై గూడఁ గనఁబడుచుండుట పైరూపముల సామ్యముచేఁ గల్గినదని చెప్పవలసియున్నది.

ఉదా. అల్ల + ఎన్ఱాన్ =అల్లవెన్ఱాన్ (కాదని చెప్పెను), కుల్లా ఇనుడైయ = కుల్లా వినుడైయ (కుల్లాయియొక్క), ఆ+ఇన్+ఐ=ఆవినై.

పూర్వపదము తుదిని 'ఇ, ఈ, ఎ. ఏ, ఐ, లున్నచో యడాగమమే వచ్చును.

పులి+అమ్+తోళ్ = పులియందోళ్

మణి+అదు = మణియదు

తీ+ఆడిట్టు = తీయాడిట్టు

కై +ఇల్ = కై యిల్.

ఇట్లు అ, ఉ, ఓల పైని 'వ, కారమును ఇ, ఏ, ఐ, లపైని యకారమును తమిళమున సహాయాక్షరముగా వచ్చుచున్నది. కాని అకారము పై వకార ముచ్చారణసౌకర్యముకారణముగా వచ్చిచేరినదేనాయను విషయము నిశ్చయింప వలనుపడకున్నది.

ఇక కన్నడమున నీ సంధి తెలుఁగుసంధినే పోలియున్న దనవచ్చును. తెలుఁగున 'సంధిలేనిచో యాగాగమంబగు' నని విధించినట్లె కన్నడమునను "యఃస్వరే స్వరస్య" అని యకారము సామాన్యముగా విధింపఁబడినది.

ఉదా. జ్యా + ఒళ్ = జ్యాయొళ్, ఆ+ఇరవు = ఆయిరవు, సతి + ఇవళ్ = సతియివళ్, అమరాంగనెయర్ జోయెందు (జో + ఎందు) పాడిదర్.

తెలుఁగున వలెనే పరము దేయచ్చున్నను అన్నిటికి యడాగమమే వచ్చునని చెప్పఁబడినను, కన్నడమున పరముందోష్ఠ్యస్వరమున్నచో వకారము వచ్చునని "ఆత ఓష్ఠ్యే, ఓష్ఠ్యేపరే అకారస్య వగ్భవతి" అను అపవాద సూత్రముచే కర్ణాట శబ్దానుశాసనమున వకారవిధానము కూడ చేయఁబడినది.

ఉ.—ఆ+ఉదకం = అ వుదకం, ఆ+ఊర్ = అవూర్.

కాని యిది శబ్దమణిదర్పణకారుని మతముకాదు. అతని మతమును బట్టి యడాగమమే తెలుఁగునవలె రావలసియున్నది. దీనినిబట్టి వ్యవహారమందలి రూపములను శబ్దానుశాసనకారుఁ డంగీకరించినట్లగపడుచున్నది.

ఆంధ్రమున నిట్టి సంధి వ్యవహారమునఁ గనఁబడుచునేయున్నను, దాని సాధుత్వమును వైయాకరణు లంగీకరింపలేదు. కావున ఆ యూరు, ఆ యుదకము అనునవే యాంధ్రమున సాధువులైనవి గాని, 'అ వూరు' మొదలగునవి ప్రయోగార్హములు కాలేదు. మఱియు "రాఫ్రూర్వ్యక్" అను కర్ణాటక శబ్దానుశాసన సూత్రముచే 'ఋవర్ణ ఌవర్ణ ఔకార ఉవర్ణానాం వగ్భవతి స్వరేపరే" అని ఋ, ౠ, ఌ ౡ ఔ, ఉ, ఊ, వర్ణములకు స్వరము పరమైనపుడు 'వ' కారాగమ మగుచున్నది.

కుడు+ఉదు = కుడువుదుకూర్మెయల్లి = ప్రీతితో నియ్యవలయును.
పూ+ఇన = పూవిన = పూవుయొక్క
మను + ఇన = మనువిన మార్గం-మనువుయొక్కమార్గము.
హోతృవెయాన్ అధ్వరియై భ్రాతృవేసీం.
మాతృ+ఇం = మాతృవిం, మాతచేత
గో+ఇందం = గోవిందం, గోవుచేత.

'మనువిన, పూవిన, గోవిందం మొదలగుశబ్దములను తెలుఁగు సంప్రదాయ ప్రకారము విడదీయవలసివచ్చినచో, మనువు+ఇన, పూవు + ఇన, గోవు+

ఇందం, అని విడఁదీయవలసియుండును. అనఁగా ప్రాచీన భాషలోని ఉకారాంత శబ్దములన్నియు 'వు' గాగమముతోఁ లేదా వు వర్ణముతోఁగూడియే తెలుఁగున ప్రాతిపదికములై నవన్నమాట. కావున సామాన్యముగా ఉకారాంత ఊకారాంత శబ్దములన్నియును, వు, వూవర్ణాంతములై అచ్చుపరమైనపుడు వీనియందలి తుది వర్ణము లోపించి వకారము మాత్రము పైయచ్చుతో నెనయుచుండుటచే తెలుఁగునను పూవు + ఇన = పూవిన, గోవు + ఇంద = గోవింద, అని సంధిగతరూపములు కన్నడ రూపములతో సమానములే యగుచున్నవి. కన్నడవైయాకరణు లాంధ్ర వైయాకరణులవలె పూవు, గోవులను ప్రాతిపదికలుగా గ్రహింపక, వీనికంటు ప్రాచీనములగు పూ, గో, అను మూలరూపములనే ప్రాతిపదికలుగా గ్రహించి, వీనికచ్చు పరమైనపుడు నడుమవచ్చిచేరిన సహాయాక్షరమును సంధ్యక్షరముగా గ్రహించియున్నారు. సామాన్యముగా 'ఉ' కార 'ఓ'కారాంత శబ్దములన్నిటిని 'వు' వర్ణాంతములుగ గ్రహించినందువలననే తెలుఁగు భాషలో సంధి జరిగినపుడు వకారాగమమున కావశ్యకము లేకపోయినది. సంస్కృతోకారాంత శబ్దములు తత్సమములైనపుడు తుదిని వువర్ణమును గ్రహించునవిగాఁ దలంపఁబడుటచే నీభాషలో నచ్చు పరమైనపుడు 'వు' వర్ణముపైనున్న ఉకారము లోపించి పరస్వరైకాదేశ సంధిజరుగుట కవకాశ మేర్పడినది. కాని సంస్కృత శబ్దమునే, అనఁగా తత్సమముగాఁ జేయని శబ్దమునే, సమాసములందుఁ దెనుఁగునఁ జెప్పవలసి వచ్చినపుడుమాత్రము సంస్కృతపద్ధతిగా సంస్కృత శబ్ద ముకారాంతమే యగుటచే నందలి యుకారము లోపించి నామయాతిక సంధియగు భంగిను కలుగును గావున, నది లోపించి సంధి జరుగుటలేదు. కాని 'ఇయం ధేనుః+అనే' అనునది, విసర్గ లోపించిన పిదపఁ ఇయం ధేనునె, యనికాక నడుమను వుగాగమంబు గలుగుటచే 'ఇయం ధేనువనె' యనియే యగుచున్నది. ఇట్టి రూపమును సాధించుటకే బాలవ్యాకరణకారుండు "షష్ఠంతనామంబున కనుకరణంబున వుగాగమంబగు" నని యొక ప్రత్యేక సూత్రమును కల్పింప వలసిన వాఁడైనాఁడు. వాస్తవముగా ధేనువు + అది=ధేనువది అన్నపుడును, 'ఇయం ధేనుః+ అనియె=ఇయంధేనువనియె' అన్నపుడును జరిగిన సంధికార్య మొక్కటియేగాని, యా రూపములను సాధించువిషయమున మాత్రము భిన్నపద్ధతు లవలంబింపవలసి వచ్చినది. ధేనుశబ్దము తత్సమమైనపుడు ధేను+ఉ=ధేను+వ్+ఉ=ధేనువు అని యగుటచే 'ఇయంధేను వనియె' అన్నపుడు గలిగిన వుగాగమే కారణము. కాని యాంధ్రవైయాకరణులు దీనిని గమనింపక 'వు' అనునది ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయమనియు, దానికచ్చుపరమైనపుడు నుకారలోపము గలుగుననియు చెప్పినారు. దీనిని బట్టి ధేనువు అను తత్సమ శబ్దములోని తుది

ఉకారము 'ధేను' శబ్దములోని ఉకారమువలె సహజముగ శబ్దగతముకాదు గావున లోపించుచున్నదని తెలియుచున్నది.

ఈ వకారాగమము విషయమున మఱియొక విశేషము గమనింపనగును. ఇకార ఎకారములపై మాత్రమే రావలసిన యడాగమము, అకార ఓకారములపైఁగూడ నచ్చుచున్నదే యెట్లని మనము విచారించుచుండ, కన్నడమున కొన్ని సందర్భములతో ఇ, ఈలపైగూడ యడాగమమునకు బదులు వకారాగమము గల్గుచున్నది.

" ఇ ఈ ఎంబక్కరంగళను కరిసి తోఱువల్లియుం నడువెవత్వం "
ఉదా.—ఈ విప్రగ్రంథంగళ్. ఈ+ఇదు = ఈ విదు.
ఈ విదు గ్రంథం

ఇది నిర్దేశవాచకముల పైనిమాత్రమే వచ్చుచున్నదగుటచే నీ నిర్దేశ వాచకశబ్దములు 'వ'కారాంతములే యను పక్షమున, నీ వకార మాగమముగాక శబ్దగతమే యగుట తటస్థించును. మఱియు నీ కన్నడభాషలో అకారముపై యకారమే వచ్చుచున్నను, (cf. తారయిసు—పూరయిసు) కొన్ని ధాతువుల 'అ' కారమునకు 'ఇసు' పరమైనపుడర్వాచీన వ్యవహారమున వకారాగమము గలుగుటకూడఁ గలదు. ఉదా. ఓలవిసు, మేళవిసు, తారవిసు; పూరవిసు, మొద. రావించు, కావించు మొదలగునవి తెలుఁగునను గలవుగదా. 'మేళవిసు' అను కన్నడశబ్దము తెలుఁగున 'మేళవించు, అను రూపము కలదై యున్నది. ఇది గ్రాంథికమే. దీనికీభాషలో మేళగించు, అని గవర్ణసహిత రూపాంతరముండుట విశేషము.

కన్నడమునందు వలెనే తమిళమునఁగూడ సంధిలో అకార ఇకారములపై వకారాగమము విధింపఁబడినది.* ఇది నిర్దేశ వాచకములపై మాత్రమే వచ్చుచున్నది.

ఉ. అ+యానై = అవ్యానై,
అ+వళై = అవ్వళై,
అ+ఆడై = అవ్వాడై,
ఇ+యానై = ఇవ్యానై,
ఇ+వళై = ఇవ్వళై,

* " యవమున్ వరినే వకర మెయ్యుమ్ "
" ఉయిర్ మున్ వరినుమ్ ఆయియల్ తిరియాదు "
" చుట్టిన్ ఇయల్ కై మున్ కిళన్ తట్టే.
(తొల్కాప్పియం, ఎళుత్తది గారం, 206, 207, 289సూ.)

అకార ఇకారములకు, అచ్చు పరమైనపుడే గాక 'య' కారము పర మైనపుడుగూడ 'వ' కార మాగమంబగుచుండుటచే నానిర్దేశ వాచక మూల రూపములు కేవల అకార ఇకార మాత్రములుగాక 'అవ్, ఇవ్' అనివకా రాంతములయి యుండునని నిశ్చయింపనలసి నట్లగపడుచున్నది. అట్లేయైన చో అకార ఇకార ములపైఁ గూడ వకారమాగమంబగుటలో గలుగు చిక్కు తొలఁగుటయేగాక, 'అవన్, ఇవఁ' మొదలగు సర్వనామరూపములలో నాగమంబని తలంపఁబడుచున్న వకారముకూడ సుసాధితమగును.

ఇట్లే అకారాంత శబ్దములపై గల్గు యడాగమముకూడ నీ భాషలో కాల క్రమమున అకారాంతములుగ మాఱిన ప్రాచీనములగు ఐకారాంత శబ్దములకు సంబంధించిన'అయ్' అనుదానిలోని యకార మెగాని, అనఁగా సహ జముగ శబ్దగత మేగాని, యుచ్చారణ సౌకర్యమునకై చేర్పఁబడినయాగమము కాదనియే తలంపవలసియున్నది.

ద్రావిడ భాషలలోనిసంధి - సంస్కృతభాషలోనిసంధి.

ఇట్టి భాషలన్నిటిలోను, పూర్వపదాంత్యస్వరము పరపదాదిస్వరము నకు సన్నిహితమైయుండఁగా నామరూపికి హానియు, నర్థమునకు భంగిమును కలుగకుండినచో పూర్వస్వరములోపించి పరస్వర మేకాదేశమగుటయో అనఁగా పరస్వరము పూర్వహల్లుతో నెనయుటయో, అట్టిది తటస్థింపనియపు డా రెండుస్వరములనడుమ నుచ్చారణసౌలభ్యమునకై యొక సంధ్యక్షర మాగమ మగుట తటస్థించుటయో ప్రధానమైన సంధికార్యముగాఁ గనఁబడుచున్నది. ఎట్లైనను, పూర్వస్వరములోపించి వెనుకటిహల్లు ముందుస్వరముతోఁ గలిసి నను, క్రొత్తహల్లొకటివచ్చి యది ముందు స్వరముతోఁ జేరినను, ఒక హల్లు తరువాతి యచ్చుతో నెనయుటయే యిచ్చటజరుగు సంధికార్య మనవలసి యున్నది. వర్ణ సమీకరణాది సంధికార్యములు మఱికొన్ని యుండుఁగాక. ఈ సందర్భమున సంస్కృత భాషలోని సంధికిని తెలుఁగు సంధికిని గలభేదమునుగూర్చి యించుక పరిశీలింపవలసి యున్నది. సంస్కృ తమునందలి యేకాదేశసంధియనఁగా పూర్వపరస్వరములు రెండును లోపించి వానికి బదులుగా నా రెంటికిం జెను భిన్నంబగు నేకాక్షరము వచ్చుట. "అవర్ణాదచిపరె పూర్వపరయో రేకో గుణాదేశః స్యాత్." గంగ + ఉదకం, అని అకారమునకు 'ఉ' కారము పరమైనపుడు 'గంగుదకం' అని గాని, లేదా 'గంగయుదకం, గంగవుదకం' అని గాని కాక, పూర్వ పరస్థానీయములగు అకార ఉకారములు రెండును లోపించి వాని స్థానమున 'ఓ' కారము వచ్చినది. అట్లె 'గచ్ఛ + ఇతి = గచ్ఛేతి'

అని అకార ఇకారముల స్థానమున ఏకారము వచ్చినదిగాని గచ్ఛితి, గచ్ఛయితి, అనిగాని కాలేదు. ఈ విషయమున అనఁగా నీ యేకాదేశ సంధి విషయమున ద్రావిడభాషలలోని పద్ధతికిని సంస్కృతభాషలోని పద్ధతికి నెట్టిసంబంధము కనఁబడదు. ఈ భాషలలో పూర్వస్వరములు లోపించి పరస్వర మేకాదేశంబగుట తటస్థించినను, పూర్వపరస్వరములు రెండునులోపించి, యారెంటికిని భిన్నమగు నచ్చు రెంటిస్థానము నాక్రమించుట వీనిలో గానరాదు. సంస్కృతములోని పరరూపసంధి తెలుఁగులో కనఁబడుచున్నను తక్కిన విషయములలో ననఁగా యడాగమ గుణసంధ్యాదులలో చాల వ్యత్యాసముకలదు. ఇది సంధినిగురించిన దగుటచే నల్పవిషయంబే యైనను, నిది యా యా భాష లీసందర్భమున నవలంబించు పద్ధతులు భిన్నములై యుండుటను వ్యక్తము చేయుచున్నదనుటకు సందేహములేదు. ద్రావిడభాషలలోని పద్ధతి స్వాభావికంబై యుండుటచే నది వీని ప్రాచీనతనుగూడ సూచించుచున్న దానివలెనున్నది.

సంస్కృతమున అకారమున కికారమే పరమైనను ఇకార, ఉకారముల కవియే పరమైనను, ఆరెంటి స్థానమునను నొక్క దీర్ఘస్వరమే యేకాదేశమగుచున్నది. ఇదియు ద్రావిడభాషలలోని సంప్రదాయమునకు భిన్నంబై యున్నది. ఈ భాషలలో అ ఇ ఉల కవియే పరమగునపుడు పూర్వస్వరము లోపించి పరస్వర మేకాదేశంబగుటయో, లేదా నడుమ నుచ్చారణమునకుసహాయకారియగు హల్లొకటాగమమగుటయో సంభవించునే గాని, రెండు హ్రస్వాచ్చులును కలిసి దీర్ఘాచ్చుగామాఱుట సంభవింపనేరదు. ఏయచ్చున కేయచ్చు పరమైనను పరస్వరైకాదేశసంధి తప్ప మఱియొకవిధమగు సంధియే యీభాషలలోలేదు. కాని సంస్కృతమున పూర్వ పరస్వరముల భేదమునుబట్టి సంధిస్వరూపమును మాఱుచున్నది. అ,ఇ,ఉ లకవియె పరమైనచో దీర్ఘైకాదేశసంధి. అకారమునకు ఇ, ఉలు పరమైనచో గుణసంధి; ఎ, ఐలుపరమైనచో వృద్ధిసంధి. ఇ ఉలకు భిన్నాచ్చు పరమైనచో యణాదేశసంధి. ఇకారమునకు భిన్నాచ్చుపరమగునపుడు గలుగు యణాదేశసంధికిని ద్రావిడభాషలలోని యడాగమమునకునుగూడ నెట్టి సామ్యములేదు. ఏలయనఁగా సంస్కృతమున యకారము పూర్వస్వరమగు 'ఇ' కారమున కాదేశమై వచ్చినది. తెలుఁగునందన్నో యకార మాగమమై వచ్చినది. కావున సుధీ + ఉపాస్యః = సుధ్యుపాస్యః, అని కాఁగా తెలుఁగున చేసి + ఉండెను= చేసియుండెను అని యగునేగాని 'ఇ' కారమునకు లోపమువచ్చి 'చేస్యుండెను' అని యగుటలేదు. ఇక ఉకారమునకు వకారాదేశము సంస్కృతమున వచ్చుచుండఁగా, తెనుఁగున నా వకారమాగ

మముగానైనను రాక, పూర్వమందలి ఉకారము సర్వత్ర లోపించు చుండుటచే పరస్వరాదేశమే కలుగుచున్నది. కావుననే ఈ భాషలలో, ముఖ్యముగా తెలుఁగునందు, ఉకారసంధి నిత్యసంధి యగుచున్నది. మధు + అరిః = మధ్వరిః అయినట్లుగా రాముఁడు + అతఁడు = 'రాముఁడ్వతఁడు' అని కాదు సరేగదా రాముఁడు యతఁడు అనియుగూడ కానేరదు. ఉకారాంత సంస్కృత శబ్దముల యనుకరణ సందర్భమునందైనను వకారమాగమముగా వచ్చుచున్నదిగాని యాదేశముగా రాదు. 'ఇయంధేనువనె' యగునేకాని 'ఇయంధేన్వనె' యని కాదు. ఇఁక ఏ, ఐ, ఓ, ఔలకచ్చుపరమగునపుడు కలుగు నయవాయావసంధి గాని, పూర్వరూపసంధిగాని ద్రావిడభాషలలో లేదు. ఇచ్చట ఇకార ఉకారములకువలెనే ఏ ఐ లకును, ఓ ఔలకును గూడ పరరూప సంధి జరుగుటయో లేక యకారవకారాగమము కలుగుటయో సంభవించును. సామాన్యముగా నాంధ్రమున ఐ, ఓ, ఔలు అంతమందుగల శబ్దములు విశేషముగా లేకుండుటచే, స్వరసంధియంతయు అ, ఇ, ఉలకు సంబంధించినదనియె చెప్పనగును. హలంతశబ్దములును ద్రుతప్రకృతికములునుతప్ప, తక్కినవి విశేషముగా లేకుండుటచే, హల్సంధి విశేషములును వర్ణసమీకరణమునకు సంబంధించినవి తక్క నితరములంతగా లేవనియె చెప్పవచ్చును. దీనినిబట్టి ద్రావిడభాషలలోని సంధివిధానమునకును, సంస్కృతభాషలోని సంధివిధానమునకును సంబంధ మేమాత్రమును లేనట్లగపడుచుండుటే గాక, యివి భిన్న పద్ధతుల ననుసరించి బయలుదేరినట్లుకూడ తోచెడిని.

లోపసంధి.

పదాంత్య వర్ణలోపము.

సంహితలో నామరూపహానియు దానిమూలమున నర్థహానియుఁ గలుగ కుండ నుచ్చారణ సౌకర్యమునకుఁ దోడ్పడుటయే సంధివిధానమువలనఁ గలుగు ప్రయోజనమగుటచే, నీభాషలో పదాంతమున నిలుచునచ్చులలోఁ బ్రధానములైన అకార, ఇకార, ఉకారము లెట్టిపరిస్థితులలో లోపించుట తటస్థించునో, లోపింపనియప్పు డేయే సందర్భములం దెట్టి యాగమాదు లుచ్చారణమున కెట్లు సహాయకారులై గలుగుచున్నవో యను విషయము నించుక పరిశీలింతము.

ఈ భాషలో ఏ, ఓ, వర్ణములంతమందుగల శబ్దములు చాలతక్కువ యగుటచేతను, పదాంతమందవి లోపింపకుండుటవలన, సంధిలేనిచో యడాగ మంబు వచ్చునను నియమమునుబట్టి వానిపై యడాగమము గలుగుచుండుట చేతను, వీనినిగూర్చి వైయాకరణులు విశేషముగా నెత్తుకొననేలేదు. ఇఁక, అ, ఇ, ఉల విషయమున, అకారమునకు సంధి బహుళమనియు, ఇకారమునకు వికల్పమనియు, ఉకారమునకు నిత్యమనియు, వైయాకరణులు చెప్పుచున్నారు. దీనినిబట్టి తెలియునదేమనఁగా నీ భాషలో నుకారాంతములై యున్న శబ్దము లన్నిటిలోఁగూడ తుదియుకారము లోపించినను శబ్దరూఢికిగాని యర్థ మునకుగాని భంగ మేమాత్రము కలుగఁబోదనియు, అకారేకారాంతశబ్ద ముల తుదియచ్చులు లోపించి సంధిజరిగినచో నొకప్పుడు అర్థమునకు భంగముకలుగుచున్నదనియు నై యున్నది. వెల + అలు, సీత + ఇచ్చుట, రాముడా + ఎక్కడ, హరి + ఉండెను, చేసి + ఏగెను మొదలగు సందర్భ ముల తుదిహల్లు లోపించి సంధిజరిగినచో నర్థస్ఫురణము విషయమునఁగలుగు చిక్కునుగూర్చి యింతకు పూర్వమే తెలిసికొనియున్నాము. అనఁగా నీపద ములలోని తుదిహల్లులు లోపించినచో నర్థప్రతీతికిభంగము కలుగుచున్న దన్నమాట. కావుననే ముఖ్యముగా 'స్త్రీవాచక తత్సమ సంబోధనాంత శబ్దముల అకారమునకు సంధిలేదు'', అనఁగా నది లోపింపదు. అని చెప్పఁబడినది. తెనుఁగులో అకారాంతములైన తత్సమశబ్దములు గంగ, దూత, మొదలగు నవి సంస్కృతమందె ఆకారాంతములో అకారాంతములో నైయుండుటచే, వాని తుదియకార మచ్చట నిలిచినగాని శబ్దస్వరూపము తెలియదు. అట్లె నెలత, కొమ్మ, మొదలగు స్త్రీవాచక దేశ్యశబ్దములలోగూడ తుది అకారమీ

భాషలో సహజముగ శబ్దగతమగుటచే నది లోపించినచో నర్థస్ఫురణ కలుగకున్నది. సంబోధనాంతశబ్దముల తుదియచ్చుకూడ, ప్రత్యేకార్థమునవచ్చినదే యగుటచే నది లోపించిన నాయర్థమునకే భంగముకలుగునుగదా.

ఇఁక మేన+అత్త అనునపుడు సంధివికల్పము. అనఁగా మేన లోని తుది 'అ' కారములోపించినను అర్థమునకు భంగములేదన్నమాట. దీనినిబట్టి మొదటలోపింపకుండిన రూపమే కలదనియు,కొంతకాలమునకకారము లోపించి సంధికలిగినను అర్థభంగము కలుగకుండుటచే నీరూపముగూడ సాధువైనదనియు నూహింపవచ్చును. ఈశబ్దము హలంతమైనచో అకారము లోపించని రూపము భాషలోఁ గలుగుట కవకాశముండదు. మేను సంబంధము గలిగిన యత్త, మేనయత్తగావున (మేను + అ) మేనలోని 'అ' కారము విశేషణార్థ బోధక మగుటచే లోపింపదు. కాని యిప్పుడు మేనత్త అని సంధికలిగిన రూపమే మేనయత్త అనుదానికంటె వ్యవహార ప్రాచుర్యముగలదై, భాషలో నొకవిధముగ స్థిరపడినట్లగపడుచుండుటచే, నీకాలమున నీపదములకు సంధి జరుగునని చెప్పవలసినట్లేర్పడుచున్నది. మఱికొన్ని సందర్భములలోఁ గొందఱు వైయాకరణులిట్లు విధించియే యున్నారు. అకారాంతమునకు "ఆకు, అంతి, అయ్య, అమ్మ అప్ప, అక్క, అన్న. మున్నగుశబ్దములు పరమైనపుడు సంధి నిత్యమని కొందఱిమతము. అనఁగా చింతాకు, ఆవంతి, సుబ్బయ్య. సుబ్బమ్మ, కామప్ప, మొదలగు శబ్దములలో యడాగమమురాక సంధికలిగిన రూపములకే ప్రాధాన్యమేర్పడినదనుట. ఇవి సామాన్యముగా సంజ్ఞావాచకములగుటచే వీనిలోని అయ్య అన్న, అక్క మొదలగునవి స్వీయార్థమును గోలుపోయి ముందటి పదముతో గలిసి లింగభేదమును మాత్రమే సూచించునవై భాషలో చిరకాలముక్రిందటనే స్థిరపడిన వగుటవలన, సంధి జరుగక యడాగమము వచ్చిన రూపములు క్రమముగా నంతరించిపోయినవి. "మీ మేనయత్త వచ్చినదా" యని నిత్య వ్యవహారమున మన మిప్పుడెట్లనమో, యట్లే "చింతయాకు చెట్టు నుండి రాలినది అనియు నీకాలమునందనను. కాని యీ రూపములొక కాలమున వాడుకలో లేకపోలేదు. ప్రాచీనకవులు కొందఱు వాడియేయున్నారు. "పా। టింతుర్పెద్దలు తద్దనమ్మి నుయిదాటేవానికిం జింతయాకంతైనన్" (పాండు. 4 ఆ.) ఇట్లె ఆవయంతి మొదలగు రూపములుగూడ నొక కాలమున వ్యవహారమున నున్నవే కాని యిచ్చట సంహితలో రెండుపదములును గలిసి కించిత్ పరిమాణముగల, చింతాకంత అను నొక ప్రత్యేకార్థమును బోధించునవై సంజ్ఞావాచకములుగా వ్యవహార బాహుళ్యము కలవైన పిదప ఆవ అంత (ఆవగింజయంత) చింత ఆకు (చింతచెట్టుయొక్క ఆకు)

అని రెండుపదములను విడిగాసూచింపవలసిన యావశ్యకతయు తగ్గుటచే 'ఆవంత' చింతాకు, అను సంధిగలిగిన పదములే వాడుకలో స్థిరపడియుండును.

తన హృద్గతములగు భావముల నెదుటి వానికి బోధపఱచుటయే భాషను ప్రయోగించుటలో మానవుని ముఖ్యోద్దేశముగావున, తానాయుద్దేశ మెంత లఘుతరంబగు ప్రయత్నముచే సాధింపగలిగిన నంతధన్యునిగాఁ దలంచికొని యనవరతము నట్టిప్రయత్నలాఘవమునకొఱకు ఫలాధిక్యసంపాదనకొఱకునే యత్నించుచుండును. మానవుఁడెల్లపుడు నల్పతర ప్రయత్నముచే నధికతర ఫలమును సాధించుటకై యత్నించుచుండునను విషయమే - అనఁగా మానవుని సౌకర్యాపేక్షయే (love of ease) భాషలోఁ గలుగుచుండు మార్పులకు ముఖ్యకారణములలో నొకటై యున్నది. ఇదియే తాను చెప్పఁదలఁచిన భావము నెంత లఘుతరంబగు ప్రయత్నముచే సులభముగా నల్ప కాలములో నితరులకు బోధపడునట్లు చేయగలఁడో యంత సులభముగఁ జేయుటకుఁ దగిన మార్గములను వెదకుట కాతని ననవరతము హెచ్చరించుచుఁ దత్సాధకమగు వేగోచ్చారణమునకై యాతనిని ప్రోద్బలము చేయుచుండును. వెనుక పరిస్ఫుటముగా - వ్యక్తముగా - సావకాశముగా నుచ్చరించినగాని బోధపడని శబ్దములు, వాక్యములు, అలవాటును బట్టియు ననవరతశ్రవణమును బట్టియు, వేగోచ్చారణమందును వినువానికి బోధపడుచునేయుండును. మఱికొంత కాలమునకీవేగోచ్చారణమునకలవాటుపడినవారు నడుమ కొన్నియక్షరములు లోపించినను, వ్యక్తముగా నన్నియక్షరములు పలుకఁబడకపోయినను కూడ నావాక్యార్థమును గ్రహింపగలుగు స్థితిలోనికి వత్తురు. తాను చెప్పఁదలఁచిన భావమును వ్యక్తముచేయు పదములు నక్షరములన్నియు స్పష్టముగా పలుకఁబడకపోయినను, తనభావము నితరులు గ్రహింపఁగలుగుచున్నారను విషయము వక్తకుఁ దెలిసినతోడనే, సహజముగ సౌకర్యకాంక్షియగు నాతఁడప్పటినుండియు నాయక్షరముల నన్నిటినుచ్చరింప యత్నింపనేయత్నింపఁడు. ఈ కారణముచేతనే పదములనడుమను, వాక్యముల నడుమనుగల యక్షరములుకొన్ని - ముఖ్యముగా నూదిపలుకవలసిన యావశ్యకతలేనివి - కాలక్రమమున నంతరించుటయు, నాపూర్వపదములు, తరువాతివారు గుర్తుపట్ట లేనంతగా మాఱిపోవుటయు సంభవించుచుండును. "వేగముగారమ్ము," అనువాక్యము ద్రుతతరోచ్చారణమున మొదట 'వేగంగారా' అనియు పదప 'వేగంరా' అనియు 'వేన్‌రా' అనియు నగుచున్నది. 'వేరా' యనియుగూడఁ గావచ్చును. గ్రీకు లాటిన్ భాషలలోని, (Eleemosyne) అను పదమాంగ్లభాషలోనికి వచ్చుసరికి 'alms' అను పదముగా మాఱుటకుఁ గారణమిదయే. **Cup-board, ship-board** అను

పదములు కబోర్డు, సైబోర్డ్, అనిపలుకఁ బడుచునేయున్నవిగదా. **Is not, can not, do not,** మొదలగునవి వ్యవహార వేగమువలననేగదా, **isn't, can't, don't)** అని పలుకఁబడుచు, వ్రాతలోనికిఁ గూడనెక్కి శిష్టజనాంగీకారమును బడయుచున్నవి.

ఇట్లే ద్రుతతరోచ్చారణము కారణముగా భాషలో బయలుదేరి వ్యవహార బాహుళ్యముచే నర్థస్ఫురణమునకు భంగము కలుగని సందర్భములలోను, సుప్రసిద్ధుఁడగు మహాకవి యొకఁడు తానుగ్రహించిన నిరంకుశత్వబలముచేతనో ఛందస్సౌకర్యమునకో యొక్కెడనైనను ప్రయోగించుట తటస్థించినపుడును గూడఁ గొన్ని సంధులు ప్రత్యేకముగాఁ గొన్ని పదముల విషయమున మాత్రమే భాషలోఁ గానవచ్చుచుండుటయుఁ గలుగును. చింతాకు ఆవంత సుబ్బయ్య మొదలగు పదబంధములు వ్యవహార బాహుళ్యముచే గలుగు వేగోచ్చారణమునఁ జిరకాలము క్రిందటనె భాషలో నేర్పడినవి. మేనత్త, మేనయత్త, అను రూపములు రెండును గ్రంథములలో నున్నను, రెండవదానికంటె మొదటిది వ్యవహారబాహుళ్యము గలిగినదౌటచే, కొంతకాలమునకె యిదియు నిత్యసంధి గలవిగాఁ దలంపఁబడుచున్న పైశబ్దముల తెగలోఁ జేరవలసినదే యగును.

ఇఁక స్త్రీవాచక తత్సమ సంబోధనాంత శబ్దములవిషయమున వీని తుదయచ్చు ప్రత్యేకార్థబోధకంబగుచుండుటచే, నది లోపించినచో నర్థమునకు భంగము కలుగును గావున నట్టి సందర్భముల సామాన్యముగా సంధి జరుగుట లేదు. కావుననే వైయాకరణులు గూడ నట్టి సంధిని నిషేధించిరి. "రాముఁడ ఇటురమ్ము" అనునప్పుడు సంధిజరిగినచో సంబుద్ధ్యర్థ మేమాత్రమును బోధపడకయే పోవును. తత్సమ ఆకార సంధిలోను నిట్టి చిక్కు లేకపోలేదు. అట్లయ్యును "గంగనుకాసె, చేష్టుడిగె, రంగిభర్తంచు" అను కొన్ని స్థలములలో తత్సమాకారసంధిని నిరంకుశులగు కవులు చేసియే యున్నారు. అర్థముకాని పదమును, లేదా యసంధిని వీరుమాత్ర మేల ప్రయోగించినారను విషయమును విచారింప వలసియున్నది. 'గంగను కాసె' యన్నపుడు 'గంగను' అనునది ద్వితీయాంతశబ్దమను భ్రమ కలుగుట కవకాశ ముండుటచే, 'గంగియను నట్టి' యను నర్థము స్ఫురించు విషయమున చిక్కు కలుగుచున్నను, వ్యవహారమున నీ సంధిగలరూపము వ్యాప్తిగాంచి యుండుటచే నొకానొక కవి తన నిరంకుశత్వ బలముచే పూర్వలక్షణరూప శాసనము నతిక్రమించి యీ రూపమును శిష్టకవితలోఁ బ్రయోగింపఁగలిగినాఁడు. పూర్వలక్షణమును బట్టి లాక్షణికులు కొందఱీరూపము దుష్టమేయని పరిహరించినను, వ్యవహారమునఁ బ్రసిద్ధమైయుండి యొక ప్రసిద్ధకవిచే నాదరింపఁబడి యుండుటనుబట్టి, యీ రూపమునకును సాధుత్వముకలిగి కాలక్రమ

మున దానికి లక్షణమేర్పడును. వ్యవహారమునఁ గూడ లేని క్రొత్తరూపము నెంతప్రసిద్ధుఁడైన కవియైనను స్వయముగఁ గల్పించుననుట సంభావ్యము కాదు. ఒకవేళ నొకఁడు తన నిరంకుశత్వమునే చాటుకొనుట కట్లుచేసినచో నా రూపము వ్యవహార విరుద్ధమగుటచే నా భాషలో ప్రచారములోనికి వచ్చుటగాని దానికి లక్షణ మేర్పడుటగాని దుర్లభమే యగుననుటకు సందేహము లేదు.

అర్థస్ఫురణమునకు సహకారులు, స్వరము, ఊనిక.

'గింగిను కాసె' మొదలగు రూపముల కర్థస్ఫురణము విషయమున చిక్కు గలుగుచున్నదని చెప్పఁబడెనుగదా. అట్లర్థమే స్పష్టముగాని రూపము భాషలో వ్యవహారమున మాత్రము వ్యాప్తి గాంచుటెట్లను ప్రశ్న బయలుదేరక మానదు. ఒక భాషయొక్క వ్యావహారిక రూపమునకును, గ్రాంథికరూపమునకును గొంత భేదము లేకపోలేదు. వ్యవహారము ముఖ్యముగా ధ్వన్యాత్మక మగుటచే ని ధ్వన్యాత్మక శబ్దముయొక్క అర్థస్ఫురణమునకు సాహాయ్యకారులగు సాధనములు ఊనిక (**Emphasis**) స్వరము (**accent**) మొదలగునవి కొన్ని దీనికి ప్రత్యేకముగాఁ గలవు. వీని సాహాయ్యమున వ్యావహారికభాష గ్రంథస్థభాష వ్యక్తపఱుపలేని విషయములను, భావచ్ఛాయలను గొన్నిటిని విశేషముగాఁ దెలుపఁ గలుగుచుండును. ఇవి యన్నియు గ్రంథస్థములగుట తఱుచుగా సంభవింపదు. ఒకకాలమున సంభవించుట తటస్థించినను, వ్యవహారభాష జీవద్భాషయగుటచే, మరల కొలఁది కాలముననే క్రొత్తమార్గములను ద్రొక్కుచుండును. కావుననే వాస్తవముగా నేదోయొక కాలమునందలి వ్యవహారము ననుసరించియే యాయా కాలములందలి గ్రంథములు రచింపఁబడుటయు, గ్రంథస్థభాష యేర్పడుటయుఁ దటస్థించినను, ఎప్పటికప్పుడే యీ గ్రంథస్థభాషకంటె వ్యవహారమందున్న భాష ముందు పరుగులిడుచుండుటచే, నీరెండిటికిని కొంత భేదమేర్పడుట తటస్థించుచున్నది. దాని సందుకొనుటకై, అందుకొని దాని తోడి చేరికను సంపాదించుకొని యభిన్నత్వమును బడయుటకై, యీ గ్రాంథికభాష దానియడుగుల జాడలనే పడి తానును ముందునకుఁబోవ యత్నించుచుఁ దనవెనుకటి ప్రామాణికత్వమును విడువకయే తా నావ్యవహారప్రసిద్ధములగు నూతనరూపములను గ్రహించి వానికి ప్రామాణికత్వము సిద్ధింపఁజేయుచుఁ దానును నూతన సంస్కారములను బొంది నవ్యస్వరూపమును గాంచుచుండును. లేనిచో నది యట్లు ముందుకు నడువనిచో "ప్రాతవడ్డమాటలై, రసభంగము సేయుచు నేపాలనునుగాని యట్టి క్రమముం బొందిన దగు" నేమోయనియు, కవులు తనను జేపట్టుట "జరద్వధూ విష

యసంగరసరసికతను బోలునని'' తలంచి పరిహరింతురేమోయనియుఁ గొంత భయము దానికిని గలదు. కావుననే వ్యవహార ప్రసిద్ధములగు నూతన రూపము లా యా కాలముల కవుల రచనా ప్రాగల్భ్యము నండగాఁ జేసికొని యింతియుఁ బూర్వమే ప్రామాణికత్వమును బడసిన గ్రాంథికభాషలోఁ జేరి తామును బ్రామాణికత్వమును బడయుచుండును. ఈరీతిగా నొక కాలమున భాషలో వ్యవహారమందే లేకపోయినను, కాలక్రమమున జనుల యుచ్చారణమునందలి వేగమునుబట్టి వ్యవహారములోనికివచ్చి, సామాన్యవ్యవహార ప్రసిద్ధములై వ్యాప్తిగాంచుటచే, తరువాతి కాలమున నొకప్పుడు గ్రాంథికభాషలోని కెక్కిన రూపములలో జేరినవే యీ 'గంగను కాసె' 'చేష్టుడిగె' మొదలగునవి.

గ్రాంథిక భాషలో నర్థస్ఫురణమున కడ్డుపడుచున్నవని చెప్పఁబడిన యీ రూపములకు వ్యవహారమునమాత్ర మెట్లర్థస్ఫురణగలుగుట తటస్థించి నదను ప్రశ్నకు సమాధానముగా వ్యవహారభాషకు స్వరము (accent) ఊనిక (emphasis) అను వాని సహాయము కలదని యీవలనే సూచింపఁ బడినదిగదా. ఇట్లు స్వరమునున దొకటికలదని సామాన్యముగా మాటలాడునపుడు మనము గుర్తింపముగాని, యది యెల్లపుడు మన యుచ్చారణ ననుసరించియే యుండి మనకుఁ దెలియకుండగనే మన ముచ్చరించు ధ్వనుల యందు విచిత్రములగు మార్పులను కలుగఁజేయుచుండును. వ్యవహారమందున్న భాష కాలక్రమమున మాఱిపోవుచుండుటకుఁ గల ముఖ్యకారణములలో నిదియు నొకటి. నాలుగైదక్షరములు గల పదమున గాని, నాలుగైదు పదములతోఁ గూడిన యొక వాక్యములోఁ గాని యొక యక్షరముపై లేదా పదముపై నూఁది (emphasis) పడి యా యక్షరము లేదా పదము మాత్రమే యూఁది బలుకఁబడినపు డాపదములోని తక్కిన యక్షరములు, లేదా యా వాక్యములోని తక్కిన పదములు కొంతవఱకు తేల్చి పలుకఁబడుటయు, నట్లు తేల్చి పలుకఁబడినవి కాలక్రమమున నుచ్చారణమున జాఱి విడువఁబడుటయుఁగూడ తటస్థించును. సౌకర్యకాముఁడగు మానవుఁడు తన భావము నితరులకు వ్యక్తపఱచుట నెప్పటి కప్పు డల్పతరంబగు ప్రయత్నముచే సాధింప యత్నించుచుండును గావున నెట్లయినను దన భావ మితరులు గ్రహింపఁ గలుగుదురను నమ్మకము గలిగినచో నూఁదిపలుక నవసరము లేని యక్షరములను, పదములను క్రమముగా జాఱవిడువ మొదలిడును. కావుననే పెక్కక్షరములతోఁ గూడిన పదము కాలక్రమమున నల్పాక్షరములతోఁ గూడిన దగుటయు, రెండుమూడు పదములతోఁ గూడిన వాక్యమర్థమునుబట్టి యొక్క పదముగా గ్రహింపఁబడుటయు తటస్థించినపుడా

పదములకుఁ బ్రత్యేకముగాఁ గల స్వరము పోయి, యా పదసమూహమునకు నొక్క స్వర మేర్పడుటచే. నా భిన్నపదములలోని ప్రత్యేక ధ్వనుల ప్రాధాన్యమంతరించి, వానిలోఁ గొన్ని జాఱిపోవుటయు, సందువలన నా పద స్వరూపము మాఱిపోవుటయుఁ దటస్థించును. వెనుకఁ జూపిన యుదాహరణములే దీనికిని లక్ష్యములగును. అలసతవలనను, సౌకర్యాపేక్షచేతను మానవుఁడల్పతరప్రయత్నమూలకమగు నుచ్చారణవేగముచే కొన్ని ధ్వనులను జాఱవిడుచు సందర్భమునఁ నెట్టివానిని విడువఁగలఁడు ? అను ప్రశ్నమునకీ స్వరమునుగూర్చిన విచారణము కొంత సమాధానమును జెప్పుచున్నది. అనఁగా నొక శబ్దమునఁ గాని వాక్యమునఁగాని ప్రాధాన్యమును వహించినవగుటచే నూది పలుకవలసిన ధ్వనులను జాగరూకతతోఁ బలుకుచుఁ దక్కినవానిలో మిగుల నప్రధానము లగుటచే నేమాత్రము నూఁది పలుకవలసిన యావశ్యకత లేని ధ్వనులను జాఱవిడుచుచుండు నని మనము గ్రహింపఁదగియున్నది. కావుననే ఇంగ్లీషు భాషలో **'man-like'** అను రెండు పదములు ప్రత్యేక స్వరములతోఁ గూడినవి. కలిపి యుచ్చరింపఁబడునప్పుడు, రెండవదానిమీఁది స్వర మప్రధానమగుటచే, తుదనున్న **'ke'** అను కకార ధ్వని లోపించి **'manly'** అను నొక్క పదముగా మాఱిపోయినది. **Can-not-'can't', 'is not—isn't** మొదలగు సంక్షిప్తరూపములు గలుగుటకుఁగల కారణమీ యూఁత మొదటిపదమునందలి మొదటి యక్షరముపైఁ బడి రెండవ పదమందలిది తేల్చి పలుకఁబడుటయే నైయున్నది. తెలుఁగున పెక్కుచోట్లఁ బదమధ్య వర్ణములు లోపించి ద్విరూపములు సిద్ధించుటకుఁగూడ నిదియే కారణము. ఉదా.—

చేసికొనుము-చేసికో, చేస్కో
కలవాఁడవు-కలాఁడవు-కలవు
ఇట్టివారేమి-ఇట్టిరేమి-ఇట్టిరే
చిలుక-చిల్క; ములికి-ముల్కి
వెరుగు-వెగ్గు
కానుక-కాన్క
కలిమి-కల్మి, తాలిమి-తాల్మి
ఎదురుచు-ఎద్రుచు, అబ్బురము-అబ్రము
తోడుకొని-తోడ్కొని, తోకొని
అక్కడ-ఆడ, ఇక్కడ-ఈడ
ఇప్పుడు-ఇప్డు ; చప్పుడు-చప్డు

కప్పురపు దుమారము=కప్రపు దుమారము
ఉంగరము-ఉంగ్రము.
మున్ను+నాళ్ - మున్నాళ్ - మొన్న -
అక్కడకు వెళ్లుచున్నాడను-అడకెడుతున్నా

ఇట్లుచ్చారణవేగవశమునఁ గొన్ని ధ్వనులు లోపించుట వ్యవహారములోనున్న భాషావిషయమున జరుగును గాని, గ్రంథస్థమగు భాష కిట్టి మార్పు గలుగుట కవకాశమే లేదు గదా. కావుననే వ్యవహారములో నున్న భాష యనవరతము మార్పులకు లోనగుచు కాలముతోపాటు ముందుకుఁ బోవుచుండ, గ్రంథస్థమగు భాష వెనువెనుకల బడుచు నెమ్మదిగా దానితో జరుగుచుండునని చెప్పఁబడినది.

ఈ స్వరమనునది రెండువిధములు గలది. ఉదాత్తాది భేదములతోఁ గూడిన దొకటి. దీనినే 'pitch accent' అని యందురు. ధ్వని బయలుదేరునపుడు కంపమును జెందు నాదతంతువుల (vocal chords) కంపమునందలి వేగమును బట్టి ఉదాత్తాది భేదము లేర్పడుచున్నవి. ఆ నాద తంతువుల కంపముయొక్క వైశాల్యమును బట్టి (amplitude) లేదా బలమును బట్టి నిర్ణయింపఁ బడునది ఊనిక. దీనినే **stress accent** అని యందురు. ఉదాత్తాది స్వరములు వేదభాషలోఁ బ్రసిద్ధములై యుండెనుట సర్వవిదితమే. ఈ స్వరము (pitch accent) మూలముననే వేదభాషా వర్ణము లెంత కాలమైన నెట్టి మార్పును బొందక ప్రాచీనస్థితినే నిలుపుకొనుట కవకాశము కలిగినది. ఊనిక (stress accent) వలన నన్ననో దీనికి విరుద్ధంబగు ఫలమేర్పడును. ఏల యనఁగా నొక పదమందుగాని వాక్యమందుగాని యొకధ్వని యూఁదిపలుకఁబడినతోడనే, తక్కిన వానికిఁ బ్రాధాన్యము తగ్గుటయు, నుచ్చారణ వేగముచే నవి జారిపోవుటయు, నిదకారణముగా రూపాంతరము లేర్పడుటయు సిద్ధించుచుండును.

కాఁగా ప్రస్తుతమీ ద్రావిడభాషలలో, నూనికయే ప్రాధాన్యమును వహించుటయు నిది సామాన్యముగాఁ బదము తొలియచ్చుమీదనే వడుచుండుటయుఁ దటస్థించుటచే గంగ + అను, చేష్ట+ఉడిగె అను పదములకుఁ జేరిక గలిగినపుడు, వానిలోని ప్రతిశబ్దమునందు మొదటి యచ్చుపై నూనిక (**stress accent**) పడుచున్నది. మొదటిపదము రెండవదానితోఁ గలిసినను, నిది యుచ్చారణము కొఱకైన సంధియేగాని యా శబ్దములకు గల సంబంధములో నెట్టిమార్పును గలుగలేదుగావున, నా రెండుపదముల తొలియచ్చులమీఁది యూనిక యట్లే యుండును. అపుడు 'గంగ' + 'అను' అనునవి 'గంగను' అను నొకపదముగా నుచ్చారణ వేగముచే నేర్పడినను,

మొదటి 'అ'కారముపై తొలిపదమందలి యూతయు రెండవ గకారముపైనున్న అకారముపై రెండవపదమందలి యూతయు ప్రత్యేకముగా నుచ్చారణమున సూచింపఁబడుచునే యుండుటవలన నవి భిన్నశబ్దములనియే సూచింపఁబడుచుండును. కావున నర్థస్ఫురణమునఁ జిక్కుగలుగుట కవకాశము లేదు. లేనిచో 'గంగయను' అన్నగాని యర్థముకాక పోవును. ఇఁక ద్వితీయావిభక్తి రూపమగు 'గంగను' అనున దొక్కటే పదమగుటచే మొదటి గ కారము మీఁదనే యూఁత పడును గాని రెండవ గకారముపై నుండదు. ఇట్లుచ్చారణములోని యూఁనికనుబట్టి 'గంగ'ను (గంగ+అను) అను దానికిని గంగను (గంగ+ను) అనుదానికిని భేద మగపడుచునే యుండును. వ్యవహారమున నూనిక సహాయమువలన నర్థహాని కలుగకుండుటచే 'గంగను' అను సంధి జరిగిన రూప మొక కాలమున స్థిరపడినచో నదియే వ్యవహార బాహుళ్యముచే కావ్యభాషలోనికిఁ గూడ మఱికొంత కాలమున కెక్కుట తటస్థించును. కావుననే స్త్రీవాచక తత్సమశబ్దముల తుది యకారమున కచ్చు పరమైనపుడు సామాన్యముగా సంధిలేక పోయినను, అట్లులేదని ప్రాచీన కావ్యభాషయందలి రూపములనుబట్టి వైయాకరణులు భాషను వ్యాకరించి లక్షణమేర్పఱచినను, గంగనుకాసె, రంగభర్తంచు మొదలగు సంధి చేయబడిన రూపములు వ్యవహారమునందలి ప్రాచుర్యమునుబట్టి కావ్యములలోనికిఁ గూడ క్వాచిత్కముగా నెక్కుటయును దటస్థించినది. ఇట్టి రూపములు వ్యవహారమున నుచ్చారణరీతినిబట్టి సులభముగనే యర్థమగు చుండుటవలన సంధిగతరూపమున కర్థహాని వాటిల్లక పోయినను, గ్రంథస్థమగునప్పుడట్టి యర్థబోధ సులభముగఁ గాకుండుటచేతను, ప్రాచీన కావ్యభాషాసంప్రదాయమునకు విరుద్ధం బగుటచేతను, కొంత కాలమునకును నీ రూపములు విరుద్ధముగఁ గనఁబడుటయు, నిట్టి ప్రయోగములు ప్రాచీన లక్షణమునకు విరుద్ధములనియు వీనిని బ్రయోగించిన కవులు దుష్టకవులనియు, వారి గ్రంథము లసత్కావ్యములని కొందఱు లాక్షణికులుఁ దెగడుచుండుటయు దటస్థింపక మానదు. కాని యారూపమునకు వ్యవహారబాహుళ్యము కలిగినప్పుడును దానిని బ్రయోగించిన కవి సుప్రసిద్ధుఁడై యాతని కావ్యము రసవంతమై వాఙ్మయమున స్థిరస్థానమును బొందఁగలిగినప్పుడును, నీయప ప్రయోగములకే కాలక్రమమున లక్షణ మేర్పడుటయేగాక, యవియు సుశబ్దములేయై 'స్వర్గలోకమున కామధుక్కులు' గూడ నగుట తటస్థించును.

ఇట్లు గంగయను, చేష్టయుడిగె, రంగభర్తయంచు, అనియే చెప్పవలసి యుండి సంధి రాఁగూడని స్థలములందు, వ్యవహార బాహుళ్యముచేఁ గొందఱు

మహాకవులు సంధిచేసినరూపములను ప్రయోగించి యుండుటను బట్టి, వీనికి లాక్షణికులు వికల్పసంధి విధింపవలసిన స్థితికలిగినది.

ఒక కాలమున వికల్పముగా జరుగు సంధి మఱికొంత కాలమునకు నిత్యముగాఁ గూడ నగుచుండును. ఇప్పుడు కావ్యభాషలోఁ బ్రాచీన ప్రయోగముల ననుసరించి 'మేనయత్త' 'చించియిచ్చు' మొదలగు రూపములు ప్రయోగింపఁ బడినను సామాన్య వ్యవహారమున 'మేనత్త' 'చించిచ్చు' అనురూపములె గాని సంధిలేని రూపములు వాడుకలోఁ గానరావు. కావున మఱికొంత కాలమున కీరూపముల విషయమునఁగూడ ఆకు, అంత, శబ్దములు పరమైనపుడు నిత్యసంధి గలుగునని కొందఱు వైయాకరణులు చెప్పినట్లు, నిత్యసంధి గలుగునని చెప్పవలసిన యావశ్యకత గలుగును. ప్రాచీన రూపములు సంధి జరుగనివి కొన్ని కనఁబడుచున్నను, ఈ కాలమున సంధిగతరూపములకే వ్యవహార ప్రాచుర్యము కలిగినప్పుడు వెనుకటి రూపములను బట్టి యీ కాలమున గూడ సంధి వికల్ప మనుట సమంజసము గాదు. ఈ కారణము చేతనే కావలయును "నుయిదాకేవానికిం జింతయాకంతైనన్" "తనయంత జగముల బరగుచుండు" అను సంధిగాని ప్రయోగములు కొన్ని కనఁబడుచున్నను, 'ఆకు, అంత, అయ్య, అక్క' మొదలగు శబ్దములు పరమైనపుడు నిత్యసంధిని కొందఱు లాక్షణికులు విధించియుండుట తటస్థించినది. పద్యములలో ఛందస్సౌకర్యము కొఱకెవరైన సంధిలేనిరూపమునుగూడఁ బ్రయోగించినఁ బ్రయోగింపవచ్చునుగాని, సామాన్యవ్యవహారమున 'చింతాకు' తాటాకు, తనంత, సుబ్బయ్య, భామక్క, మొదలగు సంధితోఁగూడిన రూపములే భాషలో స్థిరపడినవని చెప్పక తప్పదు. ఇట్టి మార్పుల మూలముననే ఆయా యుగములయందొక్క భాషకే భిన్నవ్యాకరణము లావశ్యకములగుట తటస్థించెను.

ఈ 'చింతాకు' మొదలగుచోటుల గలిగిన సంధికిని 'మఱ్ఱాకు' 'తాటాకు' అను శబ్దములలోని సంధికిని ఇంచుక భేదము గలదు. చింతశబ్దము కారాంతమగుటచే సంధిగలిగినను ఉచ్చారణమందు చిక్కేమియుఁ గలుగుట లేదు. తాటి, మఱ్ఱి, శబ్దము లికారాంతములగుటచే, సంధిలేనియపుడు యకార ముచ్చారణ సౌకర్యముకొఱకై వచ్చిచేరినది. అప్పుడు 'తాటియాకు, మఱ్ఱియాకు' అను రూపములే కలిగినవి. కాని కాలక్రమమున నుచ్చారణమందలి వేగముచే నందలి ఇకారము జాఱిపోవుటయుఁ దత్సాంగత్యము వలనను యకార సాహచర్యమువలనను 'ఆ' (æ) అను నొక విలక్షణ ధ్వని ఇంగ్లీషుభాషలోని 'Man' అను శబ్దములోని ధ్వనివంటిది బయలుదేరుటయుఁ దటస్థించినది. ఈ ధ్వని వ్యవహారమునఁ బ్రాచుర్యము వహించి యున్నను, వ్రాతలోఁ జూపుటకు దీనికి సంకేతమేమియు నేర్పడకుండుటచే

'తాటాకు, మఱ్ఱాకు' అని సంధికలిగిన రూపములవలెనే వ్రాయుచు 'తాటాకు,' 'మఱ్ఱాకు' అని 'ఆ' ధ్వనితో పలుకవలసి వచ్చినది. వ్రాఁత పలుకు బళ్లలోఁగలిగిన యీచిక్కును జూచియే వైయాకరణులు కొందఱు "ఇకారాంత స్థలములలో ఆకు శబ్దము పరంబగునపుడు సంధి శ్రుతికటువుగా నుండును కాన ఉ. "తాటాకులలోన వ్రాసిరి పరాంగనఁగూడినఁ బాపమంచు" క. "మఱ్ఱాకునఁ బండెడుదొర, గుఱ్ఱానికి రెండుకాళ్లు కోడికివలెనే". మొదలైనవానియందు 'తాటియాకు, మఱ్ఱియాకు' అని ప్రయోగించుటయే రమణీయంబు' అని హెచ్చరింపఁజొచ్చినారు. ఇవి నిజముగా సంధివశమున గలిగిన రూపములే కావు. సంధిలేక యడాగమమువచ్చిన 'తాటియాకు' 'మఱ్ఱియాకు' అను రూపములనుండి వ్యవహారవేగముచే 'తాట్యాకు' 'మఱ్ర్యాకు' అనియై, పిదప యకారమునకు బదులుగా ఆ అను నూతన ధ్వనితోఁగూడి బయలుదేరిన రూపములివి. వ్యవహారముననున్న యీరూపములనే కొందఱుకవులు తమకావ్యములలోని కెక్కింపఁగా, వ్రాఁతలోనివి కేవల నూకారయుక్తములుగనే గనఁబడుటంజేసి యీ సంధి శ్రుతికటువని వైయాకరణులు నిరసించుట తటస్థించినది.

ఇఁక కేవలము విశేష్యార్థమును సూచించు పదాంతాకారమునకు గూడ సంధిజరిగిన స్థలములు కొన్నిగలవు. పుట్టిన + ఇల్లు = పుట్టినిల్లు. వృద్ధ రాజులొద్ద; రాజులాజ్ఞ; సురాసులమ్మ, తామరస నేత్రలిండ్ల, అను నీ స్థలములందు రెండు పదములనుగలిపి యొక్కపదముగనే—అనఁగా సమాసముగ గ్రహింపఁబడుటచేతనే సంధి జరిగినదని తలంపవచ్చును. సమాసముకాని యపుడు రెండవపదముపై నూతనము.

ఈ విధముగా నీ భాషలో "అత్తునకుసంధి బహుళంబు" అగుట తటస్థించినది. అనఁగా నీభాషలో పదాంతమందలి 'అ' కారము సామాన్యముగా పదస్వరూపమునకుఁ జెందినదేగాని యాగంతుకముగ గాని-లేదా యుచ్చారణవశమున-వచ్చి చేరినదికాదు గావున, సంధిలో నిది లోపించుట తటస్థించినపు డర్థమునకు భంగము రావలసియుండఁగా నూనిక గీనికిఁ దోడ్పాటై నిలిచి, యర్థమునకు భంగములేకుండఁజేసి యుచ్చారణ సౌలభ్యమునకుఁ దోడ్పడి యుండుటచే, వ్యవహారవేగమునఁ గొన్నిస్థలముల సంధిజరిగినది. మఱికొన్నిస్థలముల జరుగకుండుటవలన నీసంధి వైకల్పికమగుటగూడ తటస్థించినది. కాని విశేషమేమనఁగా వైయాకరణులుచేసిన లక్షణమునకు భిన్నములగు రూపములుకూడఁ గానవచ్చుచుండుటయే. స్త్రీవాచక తత్సమశబ్దములకు సంధికూడదని వారు విధింపఁగా సంధిజరిగిన రూపములు నగపడుచున్నవి. ఆకు, అంత, మున్నగువాని యచ్చులు పరమైనపుడు సంధి నిత్యమని చెప్పఁగా

సంధిలేనిరూపములు విరళముగానైనను గనఁబడుచునే యున్నవి. దీనినిబట్టి, జీవద్భాష యెల్లపుడును మార్పులకు లోనగుచునే యుండును గావున, నందలి రూపములెల్లపుడు నొక్కలక్షణమునకే లొంగియుండవనియు నొక కాలమందలి భాషను వ్యాకరించి చేయఁబడినలక్షణము తరువాతికాలమందలి భాష నరికట్టఁజాలదనియు నది యొక్కొక కాలమునఁ బ్రామాణికములుగా గ్రహింపఁబడుచువచ్చిన యాయా భాషారూపములను జూపుటకు మాత్రమే తోడ్పడుననియు మనము గ్రహింపవలసియున్నది.

ఇకారసంధి.

ఈ విషయమే యికార సంధినిగూర్చి విచారించినపుడుగూడ మనకు గోచరించును. ఆంధ్రవైయాకరణులు క్త్వార్థకేకారమునకు సంధి లేదనియు మధ్యమపురుషక్రియల యికారమునకు నిత్యముగా నగుననియు తక్కిన పదములందలి యికారములకు సంధివైకల్పికమనియుఁ దెలిపియున్నారు. క్త్వార్థకేకారము భాషలో ప్రత్యేకార్థమును-అనఁగా భూతకాలమును-సూచించునదగుటచే నది సంధివశమున లోపించినచో నర్థమునకు భంగము కలుగవచ్చును గావున నిదిలోపింప కుండుట న్యాయమే. కాని యట్టి యికారము కూడ లోపించి చించిచ్చు అనుచో సంధి జరిగియుండుటను మనమిదివరకే గ్రహించియున్నాము. ఇట్టివింక ననేకములుండుటను జూచియే 'కవిసంశయవిచ్ఛేద' కారుఁడు 'ఇడగవచ్చునుల్యప్పువై నిత్యసంధి మాత్ర మొక్కొకచోటను నట్టుమీఱు' అని క్త్వార్థకేకారసంధి నొప్పుకొనవలసిన వాఁడైనాఁడు. ఈతఁడు చూపిన లక్ష్యములలో రెండు భారత కవులే ప్రయోగించినవియుఁ గలవు. భారతకవుల ప్రయోగములను శిరసా వహించుటతప్పదు గావున, వానిని శబ్దపల్లవములని చెప్పి సమర్థించి, తక్కినవానిని మాత్రము కొందఱు వైయాకరణులు నిరాకరింపఁ జూచిరి. కాని యీసంధి యెట్లుసాధ్యమైనదో మనమిప్పుడు పరిశీలింప వలసియున్నది. క్త్వార్థసంధి జరిగిన స్థలములను గొన్నిటిని పరిశీలించినచో నవిచాలవఱకు ఇకారము పరమైన స్థలములుగానే కనఁబడుచున్నవి. క్త్వార్థకేకారమున కికారమే పరమైనపుడు సంధిజరిగినను, ఎదోయొక యికారమే యచ్చటఁ గనఁబడుచుండును గావున నా యికారమువైనూఁతపడినచో నర్థము సులభముగనే స్ఫురించుట కవకాశము కలుగుచుండును. అట్టి సందర్భముల సంధి యుచ్చారణ వేగమున జరిగినను నర్థమునకుభంగము వాటిల్లదు.

ఎఱిఁగించి + ఇపుడే = ఎఱిఁగించిపుడే-భార. ఉద్యో. వెఱచి + ఇట్లు = వెఱచిట్లు- నిర్వ. ఉ. రా.

చీరచించి + ఇచ్చువారు=చించిచ్చువారు. ఆముక్త.

అడిగి + ఇచ్చునో=అడిగిచ్చునో. విజయ.

ఎక్కడనుండి + ఇట = ఎక్కడనుండిట. క. ప.

నిగిడి + ఇరువైపులఁ = నిగిడిరువైపులఁ. శుద్ధా. రా.

కాని క్వాచిత్కముగ నికారేతరాచ్చులు పరమైన నపుడును సంధి జరిగినది.

ఎఱిఁగి + ఎఱింగి = ఎఱిఁగెఱింగి — భాగ. ఎఱిఁగెఱిఁగి యుండియు కటా — రాజశే. చ. అడిగి+అడిగి=అడిగడిగి.

ఈరెంటి నామ్రేడిత సంధి కుదాహరణములుగా గ్రహింప వచ్చును. ఆమ్రేడిత సంధియని దీనికి పేరుపెట్టినను ఉచ్చారణవేగమున జరిగిన సంధియనియే ఫలితార్థము. ఒక్కపదమే రెండు మార్లుచ్చరింపఁబడిన దగుటచే మొదటి పదమందలి తుది యచ్చు లోపించినను రెండవ పదస్వరూపమును బట్టి తొలి పదమును గుర్తించుట కవకాశము గలుగుగావున నర్థమునకు భంగము గలుగదు. ఇచ్చట రెండవపదమందలి తుది యికారము ద్విత్వార్థమును సూచించునదిగావున, మొదటి యికారము లోపించినను, అర్థవ్యక్తికి భంగము కలుగలేదు.

ఇది 'చెప్పంపఁడే'.— ప్ర.భా.4. ఆ. ఉనవలసంటి గాని, విజయ. ఈను సందర్భముల సంధియగుట కొంత విక్రృతముగాఁ గనఁబడ వచ్చును. కాని సంధి వశమున నేకాదేశంబైన 'ఎ' కార ముచ్చారణమునఁ గేవలము 'అ'కారముగ గాక 'ఇ'కారలక్షణమును గూడ గొంత గ్రహించినదై 'ఆ' (æ) అనుదానివలె పలుకఁబడుచుండుటచే (మఱ్ఱాకు మొదలగు స్థలములందువలెనే) నర్థభంగము కలుగకుండ వారింపఁబడుట తటస్థించినది. ఇట్లుచ్చారణ వేగమునఁ గలుగు మార్పుల మూలముగా నర్థభంగము కలుగకుండునట్లు జీవద్భాష వ్యవహారానుకూలముగా నేవో కొన్ని క్రొత్తమార్గముల నెప్పటికప్పుడు కల్పించుకొనుచుండును. ఈ నూతన మార్గములను—లేదా ధ్వనులను సూచించు చిహ్నములు లిపిలో కల్పింపఁబడిన నేమోగాని, లేనిచో నీరూపములను 'చెప్పంపఁడే' యని ప్రాతవర్ణములతో మాత్రమే వ్రాయఁగడంగినచో, 'చెప్ప+అంపఁడే' అని విభాగింపఁ బడినపుడు అర్థభంగము కలుగుటేగాక వెనుకటి కాలపు వ్యాకరణమునుబట్టి యివి యపభ్రంశములు నపశబ్దములు నగును. వ్యవహార బాహుళ్యమును బట్టియే తిక్కనవంటి మహాకవియే వాడినను, ఈ వ్యాకరణములనుబట్టి వానిని బండితులు దిద్దివేయుటయో, లేక పాఠాంతరముల గల్పించుటయో తటస్థించును. లేదా వానినిమాత్రము మహాకవి ప్రయోగ

ములనియో శబ్దపల్లవములనియో సమర్థించి, యింకనితరులు మాత్రమిట్టి వానిని బ్రయోగింపఁ గూడదని వ్యాకరణము శాసించును. ఈభాషలో నీ 'Man' శబ్దములోని 'ఆ' వంటి ధ్వనికి లిపిచిహ్నమింకను కల్పింపఁ బడక పోవుటచేతనే చూశాను, వచ్చాను, మొదలగు రూపములు- చెప్పింపఁడే, మట్టాడు, శబ్దములవలెనే- గ్రాంథికభాషలోని కెక్కకపోవుట తటస్థించినది. ఇవి ప్రామాణిక రూపములుగా గ్రహింపఁ బడక పోవుట యనుకారణము వేఱొండుండిన నుండుగాక. 'చెప్పింపఁడే' 'అనవలసంటి' మొదలగునవి వ్యవహార బాహుళ్యమునుబట్టి గ్రంథములలోని కెక్కినవే గాని, పూర్వవ్యాకరణ సమ్మతములై ప్రామాణికత్వమును బడసిన పిదపఁ బ్రయోగింపఁబడినవి కావుగదా.

ఇట్లు మొత్తముమీద నీ క్త్వార్థకసంధి వ్యవహారమునఁ గొన్ని సందర్భముల నాడుకలో లేకపోలేదు. కాని యీ వాఙ్మయమునఁ జాల నూతనములగు మార్గములను ద్రొక్కి తమస్వాతంత్ర్యమును వెల్లడించిన పింగళి సూరనార్యుఁడు మొదలగువారు కొందఱు వ్యవహారప్రచురమైన రూపమును మన మెందులకుఁ బ్రయోగింపఁ గూడదని తలంచి సాహసించి 'చెప్పింపఁడే' యని 'అనవలసంటిగాని' యని క్త్వార్థకేకారమునకు ఇకారేతరమగు నచ్చు పరమైనపుడు సంధిచేసి ప్రయోగించినను, సామాన్యముగాఁ దక్కిన కవు లెవరును ప్రాచీనలక్షణమును మీఱుటకు సాహసింపలేదు. ఎట్లైనను క్త్వార్థకేకారసంధి నిషేధము కొంత కాలమునకు పాటింపఁబడక పోవుట తటస్థించిన దనియే చెప్పకతప్పదు.

ఇఁక నిత్యముగా విధింపఁబడిన మధ్యమపురుష క్రియల సంధినిగూర్చి పరికింతము. ఏలితివి + అపుడు = ఏలితివపుడు, ఏలితిరి + ఇపుడు = ఏలితిరిపుడు - అని నిత్యసంధి కావలసినదే యని వైయాకరణులు విధించినారు. ఈ మధ్యమపురుషేకార సంధినిగూర్చి వ్యాఖ్యానము చేయుచు సుప్తార్థప్రకాశికా కారుఁడు, దీనికి సంధినిత్యము గావున, 'ఏలితివియిపుడు' అని చెప్పఁగూడదనియు, "ఇదెశమనాజ్ఞ ద్రోచితిరి యెచ్చటనుండిట వచ్చినారలు" అని కవులపద్యములోనిదిగా సర్వలక్షణ సారసంగ్రహమునం దుదాహరింపఁబడినట్టి యడాగమముతోఁగూడిన ప్రయోగము నిరాకరంబనియుఁ జెప్పియున్నాఁడు. వీరిమతమున ప్రథమోత్తమపురుషలలోని యికారమునకు సంధివైకల్పికమే. వచ్చిరిపుడు - వచ్చిరియిపుడు, వచ్చితిమిపుడు - వచ్చితిమి యిపుడు, అని రెండు రూపములు నుండగా 'త్రోచితిరియెచ్చట' త్రోచితిరెచ్చట యని మధ్యమపురుషలోఁ గూడ రెండు రూపములున్నచో నాశ్చర్యమేమియు నగపడదు. అయితే భాషలోనున్న రూపములను శిష్టులు

కావ్యములఁ బ్రయోగించిన రూపములనే ప్రామాణికరూపములుగా గ్రహింపవలెఁగాని, 'వచ్చిరియపుడు' అనియున్నది గావున 'త్రోఁచితిరి యెచ్చట' అను రూపముగూడ నుండఁగూడదా యనివాదించినచో, నింకననేక శబ్దములవిషయమునఁగూడ నిట్టివాదమే బయలుదేఱుటయు భాషకు నియమమే లేకుండుటయు దటస్థించు ననియుఁగొందఱు వాదింప వచ్చును. భాషలోఁగొన్ని శబ్దములు మఱికొన్ని శబ్దముల సామ్యమున స్వీయరూపమును వదలి మాఱురూపు పొందుచుండుటకు శబ్దసామ్యము (analogy) అనునదొక బలవత్తరమైన హేతువే (factor) యగుననువిషయమునటుంచి, "త్రోఁచితిరి యెచ్చట" అను ప్రయోగము నొక కవిప్రయోగించి యుండఁగా, నొకలక్షణకర్త యుదాహరించి యుండఁగా నట్టి రూపము నిరాకరించుటకు మనకేమి హక్కుగలదో యనుదానినిగూడ నాలోచింప వలసియున్నది. ఇట్టిప్రయోగములు విశేషముగఁ గానవచ్చుట లేదనియు, నాప్రయోగించిన కవి సుప్రసిద్ధుఁడును ప్రామాణికుఁడు నగుశిష్టకవి గాఁడనియు గొన్ని కారణములు చెప్పవచ్చును గాని, లక్షణ కర్తలలోనే యభిప్రాయభేదము కలిగినపుడ ద్దానిని నిర్ణయింప వేఱుమార్గము నవలంబింప వలసియుండునుగదా. "శాస్త్రప్రయోగవచసోః శాస్త్రంబలవదుచ్యతే" "తదల్పమపినోపేక్ష్యం కావ్యేదుష్టంకథంచన" అను కారికలనుబట్టి విచారించినచో క్త్వార్థక సంధి, తత్సమ సంధి చేసిన తిక్కన, కృష్ణదేవరాయాది కవులందఱును లాక్షణికకవులే కాకపోవుదురు. ఇంతకు నుత్తమప్రథమపురుషలలో నిత్యసంధి వికల్పముగా జరుగుట కనువైయున్న పరిస్థితులు మధ్యమపురుష విషయమునఁగలవా లేవాయని పరిశీలించినచో, నిచ్చట నిత్యసంధి జరుగవలయునో వికల్పసంధి జరుగవలయునో యను విషయముగూడ తేలఁగలదు. తరువాత నీ సంధిగలుగని రూపములు తక్కినవానివలెఁ బ్రాచుర్యమును వహింపకుండుటకుఁ గలకారణము నారయవచ్చును. మఱియు భాషలోనున్నరూపము లెట్లెందులకాయా రూపములు గలిగియున్నవో పరిశీలించి సకారణముగ సమర్థించుటయే భాషాచరిత్రకు ముఖ్యలక్షణము గాని తాత్కాలిక వ్యాకరణమువలెనిది సుశబ్దము, ఇది యపశబ్దమునని నిర్ణయించి యొకదాని నాదరించి మఱి యొకదానిని త్రోసిపుచ్చుట దాని లక్షణముకాదు. భాషాచరిత్రకు భాషలోని యర్థవంతములగు శబ్దములన్నియు లక్ష్యములే. ఒకదాని యందాదర భావము మఱియొక దానియందనాదర భావము దానికిలేదు. కావున చారిత్రకదృష్టితో నీ రూపములను బరిశీలించుట యుక్తము.

ఈ పై క్రియారూపములన్నియు ధాతువునకుఁ జేర్పఁబడిన కాలసూచక శబ్దములపై - లేదా ప్రత్యయములపై సర్వనామ శబ్దములనో ప్రత్యయ

ములనో చేర్చుటచే నేర్పడినవనుట స్పష్టమే. కావున ని, మి, వి, రి అనునవి '(నే)ను' (మే)ము (ఈ)వు, (ఈ)రు, (వా)రు, అనువాని రూపాంతరములే యనుటకు సందేహములేదు. ఇవి భవిష్యద్వర్తమాన కాలిక రూపములలో ఉకారాంతములుగనే యుండియు, భూత కాలికక్రియాపదముల తుది నికారాంతములగుటకు ముఖ్యకారణము భూత కాల చిహ్నము 'ఇ' కార యుక్తమై యుండుటయేయని తలంపనగును. పో + ఇ (తు) + (ఈ)వు = పోయితు + ఈవు = పోయితీవు, పోయితివి. ఇట్లే పోయితిరి, పోయితిని, పోయితిమి మొదలగునవి తమిళమునందలి మధ్యమపురుషైకవచనరూపము లలోఁ బ్రాచీనములగునవి కొన్ని 'శై ది' మొదలగునవి తకారముపై యీకారముకలవగుటచే నవి శేయిదు అనుదానికి ఈ (వు) అనుసర్వనామ రూపముఁ జేర్చుటచే నేర్పడియుండునని తలంచుట కవకాశము కలదు. బహువచన రూపములలోనిది మఱింతస్పష్టమగుచున్నది. చేసితు + ఈరు = చేసితీరు = చేసితిరి. cf. తమి. శైదీర్, కన్న. గెయ్‌దిర్ ఈ రూపముల నిష్పత్తిక్రమమునుబట్టి విచారించినచో "చేసితివి" "చేసితిరి" అనువానిలోని మొదటి ఇకారము భూతకాలికచిహ్న మనియు రెండవ ఇకారము మధ్యమపురుష చిహ్నమనియు, నీశబ్దము లోకకాలమున హలంతములే మైయుండి కాలక్రమమునఁ బూర్వమందున్న ఇకారద్వయ సాహచర్యముచేఁ దుదహల్లువెనుకఁ జేరిన "ఉ" కారము ఇకారముగా మాఱుటవలన నివి ఇకారాంతములైనవనియుఁ దెలియ వచ్చుచున్నది. కాఁబట్టి "చేసితిరి" మొదలగు నికారాంత రూపములేర్పడక పూర్వము "చేసితీరు" వంటి ఉకారాంతములుగాని, తమిళమునందలి "శైదీర్," కన్నడమునందలి "గెయ్‌దిర్" అనువానిని బోలిన హలంత రూపముగాని యీ తెనుఁగు భాషలోఁగూడ నుండియుండును. శేషముగాని, ఉచ్చారణార్థమైన ఉకారముగాని అంతమందుఁగల రూపముల కచ్చుపరమైనపు డాహల్లుతో నచ్చెనయుటయే యచ్చట జరుగు కార్యము. ఇట్లే యీ శబ్దములందలి తుది "ఇ" కార ముచ్చారణార్థమగు ఉకారస్థానమున వచ్చిన దగుటచేఁ దరువాతనొక యచ్చుపరమైనపుడది లోపించినను అర్థమునకు భంగము కలుగదు. కావున సంహితలో నుచ్చారణవేగముననది లోపించుటయు వెనుకటి హల్లు పరపదాద్యచ్చుతో నెనయుటయుఁ దటస్థించును.

మధ్యమపురుషక్రియయందలి తుది "ఇ" కారమువలెనే తక్కిన ప్రథమోత్తమ పురుష క్రియలయందలి తుది ఇకారములును పూర్వమునఁ గలభూతకాలిక చిహ్నమగు "ఇతు" అనుదానిలోని ఇకార ప్రభావముచే గల్గినవేగాని యెచ్చటనుండియో వచ్చిచేరినవని చెప్పుటకు వీలులేదు.

తమిళ కన్నడములలోని యీభూతకాలిక రూపములు హలంతములే యైయుండుటయుఁ దెనుఁగునమాత్ర మారూపములొక యికారమును దుదిని గ్రహించుటయు నీక్రింది పట్టికలోని యాభాషారూపములను బోల్చిచూచినచోఁ దెలియఁగలదు.

		తె.	తమి.	కన్న.
ఉత్త.	ఏ.	చేసితిని	శెయ్‌దేన్	గెయ్‌దెన్
	బ.	చేసితిమి	శెయ్‌దోమ్	గెయ్‌దెవ్
మధ్య.	ఏ.	చేసితివి	శైదాయ్	గెయ్‌దయ్
	బ.	చేసితిరి	శైదీర్ - శైదీర్గళ్	గెయ్‌దిర్
ప్రథ.	ఏ.	చేసెను	శైదాన్	గెయ్‌దన్
	బ.	చేసిరి	శైదార్	గెయ్‌దర్

తమిళ కన్నడములందలి భూతకాలిక చిహ్నము (ఇతు) లోని ఇకారము "పోయినాన్" "మాడిదెన్" మొదలగు కొన్ని క్రియారూపములలోఁ గనఁబడుచునే యున్నను, పెక్కురూపములలో జాఱిపోయి యుండుటచే దీనిప్రభావ మా రూపములందలి యచ్చులపైఁ బ్రసరింప నవకాశమే లేకపోయెను. తెలుఁగున మాత్ర మీ ఇకారము నిలిచి యుండుటచే, చెయ్ + ఇతు + ఏన్ = చేస్ + ఇతు + ఏన్ = చేసితేన్ = చేసితేను = చేసితిని, ఈ రీతిని మార్పునొందుటచే నీరూపములు తుదికికారాంతములగుట తటస్థించినది. ఇట్టి రూపములన్నియు నొక్కరీతిగా నేర్పడినవే యగుటచేఁ దుది యికారసంధివిషయమున మధ్యమపురుష క్రియలకును, తక్కిన ప్రథమోత్తమపురుషక్రియలకును భేదమేర్పఱుపుట కవకాశము కనఁబడదు. మూఁడు పురుషలలోనుగూడ నీ క్రియాపదములందలి ఇకారము ఉచ్చారితమైనపుడు లోపించుటయే సహజమై కన్పట్టుచున్నది. ఇట్లే భాషలో నవి లోపించుచునే యున్నవి. కాని మఱికొంత కాలమున కీశబ్దముల తుది ఇకారము లాశబ్దములకు సహజములే యని తలంపఁబడుట చేతనో లేక ఛందస్సౌకర్యమునకుఁగాఁ గొందఱు కవులు సంధిచేయక యడాగమముం జేసిన రూపములను వాడుట చేతనో యడాగమ సహితరూపములు భాషలో బయలుదేఱినవి. ప్రథమోత్తమ పురుషలలోవలెనే మధ్యమపురుషలోఁగూడ యడాగమ రూపము "ఇదెశమనాజ్ఞఁ గ్రోచితిరి యెచ్చటనుండిటవచ్చినారలు" అను సర్వలక్షణ సార సంగ్రహమందుఁ బేర్కొనఁబడిన లక్ష్యమునఁ గానవచ్చుచునే యున్నది. పై వాని నంగీకరించి దీని నంగీకరింప కుండుటకుఁ గారణ మగపడదు. కావునఁ గ్రియాపదములందలి ఇత్తునకు సంధివైకల్పికమని చెప్పుటయే ప్రస్తుత

స్థితియందు న్యాయ్యముగాఁ గనఁబడుచున్నది. అందువలననే తాత్కాలిక వ్యాకరణ సూత్రాన్వయమునకు విరుద్ధమగుటచే సర్వలక్షణ సారసంగ్రహకారుఁ డిచ్చిన "తోఁచితిరి యెచ్చట" అను ప్రయోగము నిరాకరమని చెప్పుట లక్ష్యైకదృష్టిలేని కేవల శాస్త్ర ప్రామాణ్య పద్ధతినే సూచించుచున్నదనవలసియున్నది. ఇఁక "కూర్చుండిరి యొండొరులంగని" అను శ్రీనాథ ప్రయోగమును గూర్చి-

కం. విరచించెను శ్రీనాథుఁడు
ధరణిని శృంగార నైషధంబుఁ గూర్చుం
డిరి యొండొరులఁగని కానక
పరపురుష క్రియలఁ బ్రకృతి భావముకలదే.

అను నప్పకవి చేసిన యాక్షేపము నతిసాహసమని యధిక్షేపించుటయు సమంజసముగాదు. 'నిత్యమనుత్తమ పురుషక్రియాస్వితః' అను సూత్రమున కప్పకవి చేసిన వ్యాఖ్యానానుసారముగా శ్రీనాథుని ప్రయోగము శాస్త్రవిరుద్ధము గనుగదా. సర్వలక్షణ సారసంగ్రహకారుఁడు సంగ్రహించిన మధ్యము పురుష క్రియల ఇకారమునకుఁ బ్రకృతిభావము కలిగిన రూపము బాలవ్యాకరణకర్తృకాని చిన్నయసూరిగారి విరుద్ధముగా కనబడుచున్నచో ప్రథమపురుష క్రియల ఇకారమునకుఁ బ్రకృతిభావము నొప్పుకొనునప్పకవికి శాస్త్రవిరుద్ధముగా గనుపడెనని. మధ్యము పురుషక్రియల ఇకారమునకు విసంధి ప్రకృతిభావమును నిరాకరించుట సాహసమనియు ప్రథమ పురుష క్రియలను గూర్చిన యాక్షేపము మాత్రము సాహసమనుట యెట్లు పొసఁగును. మొదటిదానిని నిరాకరించుటకే బాలవ్యాకరణసూత్రమాధారముగా గ్రహించుచుండినచో శ్రీనాథుని ప్రయోగమును నిరాకరించుటకు నానార్థశబ్ద చింతామణి సూత్రమే (అప్పకవి చేసిన వ్యాఖ్యానము ప్రకారము) ఆధారముగా గ్రహింపబడినది "ప్రయోగశరణా వైయాకరణాః" అను భావమును వదలి "శాస్త్రప్రయోగ విరోధే శాస్త్రం బలవదుచ్యతే" అను శాసనమునే ఆదరించుట న్యాయ్యమని తలంచినచో నీ నిరాకరణములను నాక్షేపములను హర్షేయముండును. లాక్షణికులలోనే యభిప్రాయభేదములు కలుగుచునే యుండును. ఒకకాలమందలి భాషాలక్షణమునకును దాని తరువాతికాలమందలి లక్షణమునకును భేదముండక తీరదు. కావున నానాకాలములఁ బ్రబలిన భాషారూపములను, చారిత్రకదృష్టితోఁ జూచి సమన్వయింప వలసినదే కాని కేవల లాక్షణిక దృష్టితోఁ జూచినచో దోషములని చెప్పవలసి వచ్చుచుండును. పరిశీలింపఁగాఁ గ్రియాపదముల ఇకారమునకుఁ బ్రాచీనకాలము నుండియు సంధి జరుగటయే సహజమై యుండెననియు, ఛందస్స్వాతంత్ర్యము మొదలగు కారణములచే

సంగజరుగక యడాగమము వచ్చినరూపము లిటీవలికాలమున వాడుకలోని వచ్చుచున్నదనియుఁ దలంపఁదగియున్నది.

ఇఁక ఇకార సంధి సందర్భమున నేమ్యాదుల ఇకారమును గూర్చి పరిశీలింపవలసి యున్నది. దీనికి సంధివైకల్పికమని చెప్పఁబడినది గావున నీ శబ్దములయందలి తుది యికారము సహజమా ఆగంతుకమా అను విషయ మించుక విచారింపవలసి యుండును. దీనిని నిర్ణయించుటకు నీశబ్దముల నితర ద్రావిడ భాషారూపములతోఁ బోల్చిచూచుట యుక్తము. ఈ గణములో మొదటిదగు "ఏమి" శబ్దమును గ్రహింతము.

ఏమి:—ద్రావిడ భాషలన్నిటిలోను ప్రశ్నార్థక సర్వనామ రూపము "ఎ" "ఏ" అను మూలరూపములకు నకార, దకార, మకారములను జేర్చుటచే నేర్పడినట్లగపడుచున్నది. త. ఎదు. తె. ఎది, ఏది, అని దకారముతోఁ గూడినశబ్దముల కంటె నకార మకారములతోఁ గూడిన తె. ఏమి త. ఏన్. మ, ఏన్. అనునవి కేవల భావార్థమును (Abstract idea) సూచించునవై యున్నవి. ఎదు, ఎది, అనునవి ఇంగ్లీషులోని Which శబ్దమువలె నవధారణార్థమును సూచించుచుండ, ఏన్, ఏమి, అనునవి యొక నిర్దిష్ట వస్తువును గూర్చిగాక ఇంగ్లీషులో What అను శబ్దమువలె సామాన్య ప్రశ్నార్థకము లగుచున్నవి. 'ఏవ' అను సమూహార్థసూచకమగు శబ్దమును బోలినది తమిళమున "ఎన్నను" అనునది. ఇది "ఎన్" అను దానికి అదుశబ్దమును జేర్చుటచే నేర్పడినది. దీని బహువచన రూపము "ఎన్న" అనునది. ఇది ఏకవచనమునఁ గూడ వాడుకలోనికి వచ్చినది. కన్నడములో 'ఏను' అనునది కేవల ప్రశ్నార్థకావ్యయము గాక సర్వనామమై విభక్తిప్రత్యయములఁ గూడ గ్రహించుచున్నది. తెలుఁగున సామాన్య వ్యవహారములో "ఏమియో" అనుదానికంటె ఏమో (ఏమ్ + ఓ) అనునదే యెక్కుడు ప్రచారములో నున్నది. ఇది తమిళకన్నడ మళయాళములలో "ఏనో" అనురూపమునుగల దై యున్నది. ఆభాషలలో "ఏన్" అనుదానికి "ఏని" రూపాంతరముగాని "ఏనియో" అనుశబ్దముగాని లేకుండుటచే నాంధ్రమున "ఏమి" అనుదానియందలి తుది 'ఇ' కారము కన్నడము నందలి "ఏను" అనుదాని "ఉ" కారమును గూడ నుచ్చారణవశమున వచ్చిచేరినవే యని మనమునిశ్చయింప వచ్చును. వ్యవహారమున "ఏమి" అనుదానికి బదులుగా "ఏఁ (=ఏమ్)" అనునది ప్రసిద్ధమై యుండుటనుబట్టి కూడ నిది హలంతమనియే చెప్పఁదగి యున్నది. *Cf.* "నీకేబ్రాంతియో వెన్నలుం బాలుం" "శవముక్రియనుండెడిదే"= **ఏమి? కావున** "ఏమ్ + ఇది = ఏమిది" **అనుపరూపమే** ప్రాచీన సంప్రదాయాను సారమైనట్లగపడుచున్నది. **ఏమియిది అనునది తుది** యికారము

శబ్దగతమేయని తలంపఁ బడినపిదప ఛందస్సౌకర్యమునకై కొందఱు కవులు ప్రయోగించి యుండుటచేత వాడుకలోనికి వచ్చియుండును.

మఱి:——మఱ్+ఏమి = మఱేమి, మఱియేమి. ఇచ్చట "మఱి" అనఁగా వేఱొకటియని యర్థము. దీనికి తమిళ, కన్నడరూపము "మఱు." వేఱొక, రెండవ, తరువాత (Other, next, following) అనినీని యర్థము. కన్నడము నందలి 'మఱుమాతు' అను దానిలోపలనే తెనుఁగులో మఱుమాట= ప్రతివచనము అనుదానిలో నీశబ్దము ఉకారాంతమయిరో యున్నది. ఈస మాసమున నొక విశేషము కలదు. ఒక్కపదమే భిన్నరూపములను బొందుటచే నర్థభేదముకలదై యొకరూపమున విశేషణముగను, వేఱొకరూపమున విశేష్యముగను నెట్లగపడు చుండునో పై సమాసమువలన మనము తెలిసికొన వచ్చును. "మాట" అనుశబ్దమునకు ఒకపలుకు వాక్కు అని యర్థము. కన్నడ మునందిది మాతు అను రూపమునకలదై యున్నది. 'మాత' అనియు దీనికి రూపాంతరము కలదు. ఇవిరెండునుగూడ మాఱు ధాతువునుండి యేర్పడిన నామవాచక శబ్దములే. మాఱు అనుదానికి మూలార్థము బదులు, బదులుగాఁ జెప్పఁబడినది, అనిదైయుండును. మాఱు పల్కుట = మాట (What is said in reply) పిదప మాఱువల్కినదికూడ నొకశబ్దమే కావున నది యు మాట = పల్కు, వచనము (a word) అయినది. మాఱు ధాతువు మాట, ఎట్లయినదని యడుగవచ్చును. శకటరేఫము ద్విత్వము చెంది నపుడెల్ల ప్రాచీన కాలమునందు 'ట్ర' యని యుచ్చరింపఁ బడుచుండెడిది. ఇప్పుడు తమిళమునఁ గూడనట్లే పలుకఁబడుచున్నది. ఈకారణముచేతనే తెనుఁగున, 'చిఱు, చిట్టి. కుఱు, కుట్టు (కుట్టుసుస) మొదలగు రూపములు కొన్ని వ్యస్తములుగను, కొన్నిసమాస ములలోను గానవచ్చుచున్నవి. ఈ 'మాతు=మాట' యనువానికి తమిళ మళయాళ రూపములు మాట్ర; తు. మాఱు-మాట్ర, మాట్రుఅనియుఁగలవు. వానితలో ద్విత్వ శకటరేఫమే కనఁ బడినను ఉచ్చారణమున ద్విత్వటకారము 'ట్ర' అనివినఁబడును. కావున నామ వాచక రూపమున మాఱుధాతువునందలి శకటరేఫము ద్విత్వము చెందుటచేఁ మాట్రు, మాట్ర అను రూపము లేర్పడి యుచ్చారణమున మాట్ర యైరేఫము లోపించినపుడు 'మాట' అనురూప మేర్పడి తెనుఁగులో నిలిచినదనుటకు సందే హము లేదు. ఇట్లు మాఱుధాతువు నుండియే మాటశబ్దమేర్పడినను ఈ మాటకు పూర్వరూపంబగు మాఱు శబ్దమే దీనికివిశేషణముగా ముందు నిలు చుట తటస్థించినది.

ఇఁక "మఱి"——అనునది "మాఱు" ధాతువునకు రూపాంతరమగు "మఱు" అనుదానినుండి యేర్పడినదే. పై నిరూపఁబడిన యితర భాషారూప

ములు 'మూఁడు, మఱు' అని ఉకారాంతములే యగుట చేతను పలుమాఱు పలుమఱు, మఱుమాట మఱుసటి (క. మఱుచల్ = మరుసల్ = Second) దినము మొదలగువానిలోనిది ఉకారాంతమే యగుటచేతను, "మఱి" అను నవ్యయమందలి ఇకారము సహజము కాదనియే వ్యక్తమగుచున్నది. యీ "మఱి" అనునది కాలక్రమమున కేవలా వ్యయముగా వాడుకలోనికి వచ్చినది. అప్పుడు మఱియేమి, యను సంధిలేని రూపములు భాషలో నేర్పడి యుండును.

కిషష్ఠి:— దీనిని షష్ఠీ విభక్తి ప్రత్యయమనుటకంటె చతుర్థీ ప్రత్యయమనుటయే న్యాయ్యము. సహజముగానిది "కు" వర్ణముగా తలంచుటయే యుక్తము. తెనుఁగులోని కారాంత శబ్దములపై జేర్చఁబడునపుడా యికార సాహచర్య బలముచే నిది "కి" వర్ణముగ మారుచున్నది. తమిళమున "కు" "క్కు" మళయాళమున "క్కు" ప్రాచీనకన్నడమున "క" "గె" హాల కన్నడమున "గె" "క్కె" (ఇగె); తుళు భాషలో కు, గు, క్, గ్; తుడభాషలో క్, గ్, అని రూపములు కలవై యున్నవి.

దీని నిజస్వరూపమును మనము, తనకు, రామునకు వారలకు మొదలగు శబ్దములనుబట్టి గుర్తింపవచ్చును. cf క. త. నినగె. నినక్కు. ఈ రూపములలో షష్ఠీ ప్రత్యయము లేదా సంప్రదానార్థక ప్రత్యయము కేవల 'కు' వర్ణము మాత్రమే గాక దానిఁ బూర్వముండున్న అకారముతోఁ గూడిన "అకు" వర్ణముగా మనము గ్రహింపవలసి యున్నది. ఈ "అకు" అనునది "అగు" అను శబ్దమునకు లేదా అగు ధాతువునకు సంబంధించినదే. 'రామునకు' "నినగె"-అనఁగా- రామునిది యగునట్లు-నిది యగునట్లు-అని యర్థము సిద్ధించును. "కు" వర్ణము వాస్తవముగా సంప్రదానార్థమును సూచించునట్టి యేర్పడినదే గావున (తక్కిన భాషలలోనిది చతుర్థీ ప్రత్యయముగానే గ్రహింపఁబడు చున్నది. తెలుఁగులో మాత్రమే షష్ఠీ ప్రత్యయ మైనది. చతుర్థిలోను మఱొకవిధముగా- కొఱకు, కై, లలో నగపడుచునే యున్నది) "రామునిదగునట్లు" ఇచ్చెను, అను నర్థమిచ్చుచున్నది. "అగునట్లు" అను నుదంత తద్ధర్మార్థ రూపములం దగపడుచున్న సకారమే యీ కు వర్ణము పైని గనఁబడుచుండుటచే నిది ప్రత్యాంత మైనది. ఈ తుది నకారములో వచ్చు గూడిన రూపములు భాషలో ప్రాచీనములు, సంధి జరిగిన రూపములు నవీనములునై యుండును. కాని సామాన్యముగా నీభాషలో పదాంతమందలి ఉకార ముచ్చారణార్థమై వచ్చి అచ్చుపరమైనపుడు లోపించుచుండుటను బట్టి ఉకారసంధి ప్రాచుర్యమును వహించుటచే నట్టిరూపముల సామ్యముచే

కాలక్రమమున నీ'కు'వర్ణము పైఁగూడ సంధిగలిగి 'రాముసకిచ్చె' నంటి సంధి గతరూపములకే వ్యవహారబాహుళ్యము గలిగినట్లగపడుచున్నది.

అది,ఏవి,ఇది,ఇవి,ఎది,ఎవి. ఈ యామహత్సర్వ నామ శబ్దము లన్నియు నితర భాషలలో నుకారాంతములై యున్నవి. ప్రాచీన భాషలో హలంతములై యుండును. కావున హలంత శబ్దములపై నచ్చునిలచి నపుడు హల్లచ్చుతో నెనయుటచే సంధి జరిగిన రూపములే ప్రాచీన కాలము నుండియు భాషలో నేర్పడి యుండును. తరువాతి కాలమున నాంధ్రమున నికారము చ్చారణ వశమున వచ్చిచేరిన పిదప నది సహజముగ శబ్దగతమే యని తలఁపఁబడి నపుడు సంధి జరుగక యడాగమము వచ్చిన రూపముకూడ నేర్పడుటచే వికల్ప సంధి గలిగినది. ఇతర భాషలలోని యంత్యోకారము నిండిలి యికారము వలెనే యుచ్చారణ వశమున వచ్చినదే గాని సహజముగ నీశబ్దములు హలంతములే యనుటకు తక్కిన మహన్మహత్యర్థక రూపములను "అవన్" "అవళ్" 'ఇవన్' 'ఇవళ్' 'నునవిగూడ హలంతము లగుటయేగాక గోండు భాషలో నీయమహదర్థక రూపములు కూడ 'అద్' 'ఇద్' అని హలంతములే యగుటయుఁ దార్కాణములగు చున్నవి. తమిళమున వీని తుదియుకారమునకు సంధి వికల్పమే యైనను పరుషము పైనచ్చు నీ యుకారము "పట్టియల్" ఉకారమే కావున స్థిమాత్రకంబగు దానికి లోపమే సహజమని తెలంప నగును.

ఏమ్యాదు లాకృతి గణంబని చెప్పం బడినది. ఆకృతి గణంబనఁగాఁ బోలికచే నూహింపఁ బడఁదగిన పదసముదాయము. అనఁగానికారాంత వికల్ప సంధిజరిగి వ్యవహారమునఁ బ్రసిద్ధములైన శబ్దము లన్నియు నీసూత్రము చేతనే సాధింపఁదగిన వనుట. కావున "ఇ"కార సంధి జరిగిన ప్రాచీన కవిప్రయోగము లన్నియు నేమ్యాదులలోఁ జేరు చున్నవి. భాషలో నికారమంతమందుఁగల శబ్దములలో నేయేశబ్దములకు సంధి యగునో వేనికిఁగాదో నిశ్చయించి చెప్పుట కవకాశము లేదనియు వ్యవహారమును బట్టియుఁ బ్రయోగమును బట్టియునే వీని సాధుత్వము నిర్ణయింపఁదగియున్నదని చెప్పుటయే వీని నాకృతి గణంబుగాఁ జేయుటలోఁ గల విశేషము. ప్రాచీన లక్షణ గ్రంథములగు ఆంధ్రభాషా భూషణ సర్వలక్షణసారసంగ్రహాదులందుఁ జేర్పఁబడిన 'బంతిది, పెండ్లాడి, వెండుంగరము, పైడందెలు, తంద్రేడి' మొదలగు స్థలములలో నికారము పూర్వ పదములోని భాగమే యైనను అర్థమునకు భంగము కలుగ కుండగనే యదిలోపించి సంధి జరుగుటచే బాలవ్యాకరణ కర్తవీని నాకృతి గణములోఁ జేర్చి యారూపముల సాధింపఁ గల్గినాఁడు.

ఇట్లు వ్యవహార ప్రాచుర్యమును బట్టియుఁ గవి ప్రయోగములను బట్టియు నేనై శబ్దములలో వికల్ప సంధిని తిమ్మకవి చెప్పియుండును. 'మగనాలు' అను దాని సహాయబలమున యకార సంధి కుదాహరణముగా నిచ్చెఁ గావున లాక్షణికకవుల ప్రయోగము లారయనిది విరుద్ధ ప్రయోగములు కన్పడి నంత మాత్రమున వానిని ధారాళముగా సాధువులని యెంచఁ గూడదని గుప్తార్థ ప్రకాశికా కారుఁడు హెచ్చరింపఁ జొచ్చి యున్నాఁడు. శ్రీనాథుని కాశీ ఖండమున "ఓర్మిమై నుప్పిండి యుపవాసముండ నీమగనాలి సరిఁబోల్పఁ దగదు విధవ" అని సంధిఁ జేసిన రూపము ప్రయోగింపఁబడియుండఁగా నుత్తర రామాయణమున "ఆసనుయంబునకు మగని యాంత్రమును గన్యలు నాక సొచ్చి" అని "మగనియాంత్రము" అని సంధి విరహిత రూపము ప్రయోగింపఁ బడియున్నది. ఒకవేళ సహాయబలమున కాలమునకు సంధి జరిగిన రూపములే ప్రసిద్ధములై యుండి సంధి జరుగని రూపములు భాషలో ప్రచురముగా లేకపోవుటచేతనే కాఁబోలు "మగనాలు" అను దానిని నిత్య సంధి కుదాహరణముగా నిచ్చియుండెనేమో. దీనినిఁ బట్టి భాషలో సంధి జరిగినరూపము ప్రాచీనమా సంధి జరుగని రూపము ప్రాచీనమా యని సందేహము పుట్టమానదు. "మగనాలు" శబ్దము మగని+ఆలు అని ఇకారాంతమగు మగని శబ్దముపై నాలు శబ్దము చేర్పఁబడినపుడు, దీని నవయవశక్తిపోయి 'పుణ్యస్త్రీ' యను సమూదాయశక్తి రూఢమగుటచే నుచ్చారణ వేగమున సంధి గతరూపమేర్పడినదని తెలంచుటకు నవకాశము కలదు. కాని 'మగని' అనునది "మగన్" శబ్దమునకు షష్ఠీవిభక్త్యంతరూపముగావున 'మగనాలు' శబ్దమునకు మగని (యొక్క) ఆలు అని యవయవార్థము చేదా విగ్రహ వాక్యము చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడట్లు చెప్పఁబడు చున్నను, ఇది మగని+ఆలు అను శబ్దములకు సంధి జరుగుటచే నేర్పడినదిగాక ప్రాచీన కాలముననే "మగన్+ఆలు" అను శబ్దముల కూడికచే నేర్పడి యుండుననియుఁ దెలంపవచ్చును. "మగన్" అనునది స్థానబలముచే విశేషణమై పూర్వమున నిలిచి తరువాతిపదముతోఁ గూడి నపుడు, నీ సమాసమునకు మగని (యొక్క) ఆలు అని యవయవార్థమునే బట్టి వచ్చిన పుణ్యస్త్రీ అను నర్థము రూఢమగుట తటస్థించును. ఈ సమాసమును తరువాతి కాలమున వైయాకరణులు విభజింప వలసివచ్చి నప్పుడు మగని+ఆలు అని విడదీసి, దీని నికారసంధి కుదాహరణముగానిచ్చి యుందురు. "పురటాలు" శబ్దము గూడ నిట్టిదే కావచ్చును ఇది "పురుటు+ఆలు" అను శబ్దముల కూడికచేతనే యేర్పడి యుండును. అట్లు కానిచో సామాన్య వ్యవహారమున "తాటి+ఆకు = తాటాకు, రావాకు, అనునవి ఇకారా కారధ్వనుల సంయోగము వలన నేర్పడి ఆకారధ్వని

గలవై వ్యవహరింపఁబడుచుండఁగా 'మగనాలు' పురిటాలు, అనునవి శుద్ధాకారధ్వని తోడనే నిత్యవ్యవహారమునఁ గూడఁ బలుకఁబడుచుండుటకుఁ గారణముగపడదు. కావున నివే భాషలోఁ బ్రాచీనరూపములనియు, సంధిజరుగక యడాగమము వచ్చినదని తలంపఁబడుచున్న రూపము లర్వాచీనములనియుఁ దలంపఁదగియున్నది. "మగనియాలు, పురిటియాలు" అను శబ్దములు వ్యవహారమున నంతగాఁ గానఁబడవు. ఇఁక "తెలివ్రొంది" అను దానికి గుప్తార్థప్రకాశికా కారుఁడు పెక్కు ప్రయోగముల నిచ్చియున్నాఁడు. అవిచాలవఱకు భారతప్రయోగములె. "తెలివ్రొందిమనసు నిశ్చలవృత్తినేకాగ్రమైయునికి" (భా. శాం. 4 ఆ.) సామాన్య వ్యవహారమున గూడ "తెలివియొంది" అను రూపము ప్రసిద్ధముగా నున్నట్లులేదు. సంధిగత రూపమునకే మన మలవాటుపడుటచే నదియట్లు గపడుచుండెనేమోయనియుఁ జెప్పవచ్చును కాని చిరకాలమునుండియు నీరూపమునకే ప్రాచుర్యము కల్గుటకుఁ గారణమేమైనఁ గలదాయని విచారించినచోఁ బ్రాచీనకాలమున నిట్టివనేకములు ఉకారాంతములై యున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నవి. తెలివు-తెలివి; చెలువు, చెలివి, [illegible] - [illegible], cf. త. అఱివు. 'తెలివు' అనుశబ్దము కావ్యాంతరములనే కనఁబడుచున్నది. తెలివు + ఒంది = తెలివ్రొంది యని సులభముగా నగును. ఇకారముపైఁ గాక యుకారముపై నిత్యముగా సంధిచేయుట యీ భాషలో నెక్కువ ప్రాచుర్యము వహించియుండుట సుప్రసిద్ధమేగదా.

ఇఁక "ఒకటేల" "ఎబ్బదేను" "ఇరువదేను" అను నికారాంతసంధులని తలంపఁబడుచున్నవి ప్రాచీన కాలమున "ఒకటము+ఏల" "ఎబ్బదు (త. ఎళ్పదు.) + ఏను" "ఇరువదు + ఏను" అని ఉకారాంత పదములతోఁ గూడి భాషలో స్థిరపడిన వేయైయుండును. ఈ యుకారాంత శబ్దములు కాలక్రమమునఁ దెనుఁగున నికారాంతము లగుటచే నిచ్చట జరిగినది ఇకార సంధియేయని తరువాతి వైయాకరణులు తలంచుటకవకాశమేర్పడినది. ఇప్పు డికారాంతములైయున్న శబ్దము లనేకములు ప్రాచీన కాలమున నీభాషలో నికారాంతములు గాక హలంతములో ఉకారాంతములో నైయుండెననుటకు సందేహము లేదు. "పది" శబ్దము కూడనిట్టిదే. ఇది ప్రాచీన భాషలో "పత్" అను రూపముగలదై యుచ్చారణార్థము తుదినొక యర్ధమాత్రోకారముతోఁ జేర్చి వ్యవహరింపఁబడుచువచ్చినది. తమిళములోఁ బ్రాచీనకాలమున నిది "పత్తు" అనియర్ధమాత్రోకారముతోఁ గూడినదనియే ప్రాచీనవ్యాకరణములు తెల్పుచున్నవి. కానియిటీవలి కాలమున నాభాషలోనిది "పదు"

అని యకారాంతమైనది. తరువాతఁ గాలక్రమముననిది యాంధ్రమున "పది" అని యికారాంత రూపమయినది. కావున "అరువదేను" "డెబ్బదేను" సమాసములు ప్రాచీన భాషలో నీ "పది" శబ్దము కారాంతమై యున్నప్పుడో లేదా "పత్తు" అని హలంతమై యున్నప్పుడో యేర్పడియుండెనని తలంపఁదగి యున్నది. తమిళ, కన్నడ, రూపములగు "అఱువత్తారు" "ఎళ్బత్తేను" క. "ఎప్పత్తేను" "ముప్పత్తారు" మొదలగునవి "పత్తు" శబ్దముతోఁ గూడిన సమాసములే యనితెలుపనగును.

ఉకారసంధి

ఇఁక ఉకారసంధి మాత్రము నీ భాషలో నిత్యముగాఁ గలుగుటకుఁ గల కారణమేమో పరిశీలింపవలసియున్నది. ఈ ద్రావిడభాష లన్నిటిలోను ముఖ్యముగాఁ బ్రాచీనకాలమందు పెక్కుశబ్దములు హలంతములై యుండెనని తలంచుట కవకాశముండెననియిదివఱకే సూచింపఁబడెను. సర్వనామములు, సంఖ్యావాచకములు, నిత్యకృత్యమున వాడుకలోఁ గల శబ్దములు మొదలగునవియే గాక యీ భాషలలోని ధాతువులుగూడ పెక్కు హలంతములే యైయుండుట నీ భాషారూపముల నించుక పరిశీలించి చూచినచోఁ గనిపట్టఁగలము. ఒక్కొకభాషలో నొక్కొకపుడివి యజంతములగుట తటస్థించినను నితర సన్నిహిత భాషారూపములతోఁ బోల్చిచూచి నపుడవి యొకప్పుడు హలంతములే యని తోఁచకపోదు. ఇతర భాషలలో నివి యిప్పటికిని హలంతములై యుండుట నీక్రిందపట్టిక వ్యక్తము చేయఁగలదు.

ఉత్తమపురుష సర్వనామములు !

త—యాన్, నాణ్—యామ్, నామ్, నాంగళ్.
మ—ఞ్యాన్—నామ్, ఞాంగళ్.
కన్న—యాన్—ఆన్—ఆమ్.
తు—యాన్; (యెంకులు).
కూర్గ—నన్, నంగ.
తూద—ఆన్, ఆమ్, ఏమ్

తె—ఏను, నేను—ఏము, మేము
క. నాను—నావు.

మధ్యమపురుషము:—

త—నీ, నీయ్ నీమ్, నీయిర్.
మ—నీ నిఙ్ఙల్, నీఙ్ఙల్
తు—ఈ ఈర్.

తె—నీవు—మీరు.

ప్రథమపురుష:—

త. అవన్, అవళ్—అవర్,	తె—వాడు, అది, వారు,
యావన్, యావర్.	ఎవఁడు ఎవరు
క. అవన్, అవళ్, అవర్.	క—అవను, అదు, అవరు
తుద.—అథమ్	అవు.
ఇథమ్	తె—అతను, ఇతను.

ఆత్మార్థకము

త. తాన్—తామ్—తార్.	తాను—తాము.

సంఖ్యావాచకములు.

త.	మ.	కన్న.	తుళు.	తె.
1. ఓర్, ఒరు, ఒన్ఱు.	ఓర్.	ఒర్ (ఒందు).	ఒర్ (ఒంజి).	ఒండు.
2. ఈర్, ఇరణ్డు.	ఈర్.	ఇర్, ఎరడు.	ఇర్, రడ్డు.	రెండు.
3. నాల్.	నాల్.	నాల్, నాలు.	నాల్, నాలు.	నాల్గు.
4. ఏఱు.	ఏఱు.	ఏళు.	ఏళ్.	ఏడు.
5. ఎణ్.	ఎణ్.	ఎణ్, ఎణ్టు.	ఎణ్, ఎణ్మ.	ఎన్మిది.
6. ఒన్బాన్.	తొళ్.	తొమ్.	సొణ్.	తొమ్మిది.
7. పాన్, పత్తు,	పత్తు, పదిన్	పన్, పది, పత్తు.	పాద్, పత్తు.	పది.

మఱికొన్ని శబ్దములు.

త.	తె.	త.	తె.
కణ్	కన్ను	వెళ్	వెల్ల
కాల్	కాలు	తాయ్	తాయి
వాయ్	వాయి	తమ్మన్	తమ్ము
పల్	పల్లు, పన్ను	కూళ్	కూడు
నాళ్	నాడు	పేయర్	పేరు
మరమ్	మ్రాను	మగన్	మగణ్డు
కల్	కల్లు (రాయి)	పొన్	పొన్ను, హొన్ను
కళ్	కల్లు (మద్యము)	ఇల్	ఇల్లు
ఊర్	ఊరు	ముళ్	ముల్లు
నాయ్	నాయి	కాఱ్	కాఱు

త.	తె.	త.	తె.
నీర్	నీరు	మాణ్	మాను
మీన్	మీను	కొళ్	కొను
కుళమ్	కొలను	చేర్	చేరు
కుళంగళ్	కొలఁకులు	వర్	వచ్చు
మరం	మ్రాను	శెయ్	చేయు
మరంగళ్	మ్రాకులు	కేళ్	(కన్న. కేళు)
ముదల్	మొదలు	కాయ్	కాయు
తొల్	తొల్లి	తొళ్	తొలు (చు)
మున్	మున్ను	తిన్	తిను
కడల్	కడలి	ఎన్	అను
విరల్	వ్రేలు	ఎణ్	ఎన్ను
పగల్	పగలు	పూణ్	పూను
ఇరుల్	ఇరులు	పణ్	పన్ను
వేర్	వేరు	(క. ఆన్)	ఆను
పోర్	పోరు	ఈన్	ఈను
విల్	విల్లు	నెయ్	నేయు
పెణ్	పెణ్ణు పెణ్డు	కోయ్	కోయు
ఆళ్	ఆలు	పాయ్	పాయు
మణ్	మన్ను	తోయ్	తోగు
అవర్	వారు	అదిర్	అదురు
ఇవర్	వీరు	(కన్న. బేళ్)	వేల్చు
వెళ్	వెండి	ఏర్	ఎక్కు
పశుమ్	పశిమి	పోల్	పోలు
తోల్	తోలు	నిల్	నిలు
కెయ్	చేయి	కొల్	కొలు (చు)
కురుల్	కురులు	కనల్	కనలు
ఉయిర్	ఉసురు	తళిర్	తలిరు
తేర్	తేరు	కనర్	కనరు
శెయ్యుమ్	చేయును	ఆర్	ఆర్చు
ఆగుమ్	అగును	అలర్	అలరు
పోగుమ్	పోవును	నాన్	నాను
కాణ్	కను	కన్న. సార్	చేరు

త.	తె.	త.	తె.
కూర్ (స్నేహ)	కూరు	సీల్	చీలు
అటిల్	అడలు	తాళ్	తాళు
మీఱ్	మీఱు	తగుళ్	తగులు
		పొరళ్	పొరలు

ఈపై పట్టికను బట్టి చూడఁగా నాంధ్రమునందలి యుకారాంత పదము లనేకము లిప్పటికి నితర ద్రావిడభాషలలో హలంతములే యై యున్నట్లగపడుచున్నది. ప్రాచీనభాషలోఁగూడ హలంతములే యైయుండి తరువాతఁ గాలక్రమమున నుచ్చారణ సౌకర్యమునకై తుదినొక ఉకారము* ను గ్రహించిన వగుటచే నుకారాంతములైన వనుటకు సందేహములేదు. ఇట్టి మార్పు తక్కిన ద్రావిడభాషలలోఁగూడ లేకపోలేదు. తెలుఁగువలె కన్నడముగూడ నిటీవలి కాలమున చాలవఱకజంత భాషకాఁ జొచ్చినది. తెలుఁగులో "ఇ" కారమును గ్రహించిన శబ్దములు కొన్ని తమిళ కన్నడము లలో 'ఉ' కారమును గ్రహించియుండుటను బట్టియే యీ యికారము ఉకారమునుగూడ నుచ్చారణ సౌకర్యమునకై వచ్చి చేరినవే యని తలంప వచ్చును. తమిళ కన్నడముల తచ్ఛబ్దార్థకామహద్రూపైకవచనము 'అదు.' తె. అది. అట్లే "పత్తు" అను శబ్దము తమిళమున నర్థమాత్రకమగు నుకారమును (కుత్రియలుకరం) గ్రహించి 'పత్తు' అని కాఁగా నది కన్నడమున 'పదు' అని యుకారాంతంబై యున్నను తెలుఁగున 'పది' యని యికా రాంతంబైనది. కావుననే "అదేమి" అనునపు డికారము లోపించి సంధి జరుగుట. అదు(ది)+ఏమి=అదేమి, పద్(ది)+నాలుగు=పద్నాలుగు. ఇట్లే పదారు మొదలగు రూపము లేర్పడుటయుఁ ఘటిల్లించినది. ఇట్లుచ్చారణార్థముగా వచ్చి చేరిన 'ఉ' కారమున కచ్చు పరమైనపు డిది లోపింపగా పూర్వమందున్న హల్లు తరువాతి యచ్చుతో నెనయుటలో నాశ్చర్య మేమియును లేదు. భాషలో చిరకాలము క్రిందటనే స్థిరపడిన యీ యలవాటును బట్టి సహజ ముగ శబ్దగతమైన యుకారముగూడ లోపించి సంధి జరుగుట తటస్థించును. కావుననే ఉకారసంధి నిత్యమగుట తటస్థించినది.

ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయస్వరూపము

ఈ భాషలో ప్రథమావిభక్తిప్రత్యయములుగా గ్రహింపఁబడు చుండిన డు, ము, వు, లు అనువానిలోని 'ఉ' కారముకూడ నుచ్చా రణ సౌకర్యము కారణముగా వచ్చిచేరినది గావుననే దీనికచ్చు పరమై

---

* (ఇదియే తమిళమున కుట్రియలుకరమనఁ బడుచున్నది. ఇది యర్థమాత్రోకారము.)

నపు డుకారము లోపించుటయు పరస్వరైకాదేశరూప సంధిగలుగుటయు సంభవించినది. చక్కఁగాఁ బరిశీలించిచూచినచో నివి ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయము లనుటయే పొసఁగునట్లుతోఁచదు. ఏలయనఁగా నీ భాషలలో సామాన్యముగా ప్రాతిపదికమే ప్రథమావిభక్త్యేకవచనరూప మగు చుండనేగాని ప్రాచీన భాషలో ప్రథమావిభక్తిని సూచించుటకుఁగాఁ బ్రత్యేక ప్రత్యయములు లేవు. కాఁగా డు, ము, వులు, అను ప్రత్యయ ములు ప్రథమావిభక్తిలోఁ గొన్ని శబ్దముల తుదినగపడుచుండఁగా నట్టి ప్రత్యయములు లేవనుట యెట్లు పొసఁగునని యడుగవచ్చును. ఈ ప్రత్య యముల పూర్వచరిత్రమును వాని పరిణామ క్రమమును ఇంచుక పరిశీలించి నచో దీని యాథార్థ్యము తేటపడఁ గలదు. సామాన్యముగా నీ ప్రత్యయ ములలో 'డు'అనునది పుంలింగ శబ్దముల పైనను లేదా యాంధ్ర వైయా కరణుల విభాగమును బట్టి మహచ్ఛబ్దముల మీఁదను 'మువు'లు తఱచుగా నపుంసకలింగ శబ్దముల మీఁదను వచ్చుచున్నవి. అమహత్తుల పైని తఱచుగా ము వచ్చును. కాని ఉకారాంతములగు శంభువు, మనువు మొదలగు మహద్వాచకములపైఁ గూడ 'వు' వర్ణము వచ్చుచున్నది. ఇంతేగాక అమహ ద్వాచకము లన్నిటిపైఁ గూడ నీ ము వులు వచ్చునని చెప్ప వలనుపడదు. ఏల యనఁగా నమహత్తులలో నసఁగా స్త్రీ తిర్యగ్జడములలో స్త్రీవాచక శబ్ద ములపై నివి వచ్చుటలేదు. ఈ భాషలో స్త్రీ లింగద్యోతకమైన ప్రత్యేక ప్రత్య యమే లేదు. ప్రథమా విభక్తిలో ప్రత్యేకముగాఁ దద్విభక్తి సూచక మగు ప్రత్యయము లేక పోవుటయే యీ భాషా సంప్రదాయమున స్త్రీత్వమునకు విశేషలక్షణముగా గ్రహింపఁ బడినది. ఇందు 'అది' అను నమహత్సర్వ నామరూపమే స్త్రీతిర్యగ్జడ శబ్దముల కన్నిటికి సర్వనామంబుగా వ్యవహరింపఁ బడుటయేగాక క్రియా రూపములలోఁ గూడ 'ది' వర్ణాంత రూపమే స్త్రీ తిర్య గ్జడవాచక శబ్దములలో నన్వయించుచున్నది. అనఁగా తక్కిన ద్రావిడ భాష లలోవలె 'అవళ్ శెయ్దవళ్, అని స్త్రీలింగద్యోతక ప్రత్యయములోఁ గూడిన రూపములు లేక, అదు శెయ్దదు', అది చేసినది, ఆమె చేసినది, గోవు వెళ్లినది, చెట్టు పడినది, అనునీతిని 'ది'వర్ణాంత క్రియారూపమే యన్నిటి కన్వయించు చున్నదనుట. ఇట్లే భాషలో నతి ప్రాచీన కాలము నుండియు "అది" అను నమహత్వద్యోతక శబ్దము లేదా దాని యవశిష్టభాగమగు 'ది' అనునదే మహ తీత్వామహత్వద్యోతక మగుచుండెనేగాని తక్కిన తమిళ కన్నడాదులందు వలె నీభాషలోఁ బ్రత్యేకముగా మహతీత్వద్యోతక ప్రత్యయ మొకటి కనఁ బడుట లేదు. కావుననే ప్రథమైకవచన ప్రత్యయ రహితములగు శబ్దముల నన్నింటి నాంధ్రవైయాకరణులు స్త్రీసమంబులని చెప్పఁ దొడంగినారు.

"విధాతృ ధాతృ దాతృ సవితృ నేతృ శబ్దంబులకు మహత్తులకత్వస్త్రీవ ద్భావంబులు విభాషనగు. 'దూతాదులకు స్త్రీత్వంబగు' ఇత్యాది సూత్రముల చే స్త్రీత్వమునువిధించి " స్త్రీలింగంబుల ప్రథమైక వచనంబునకు లోపంబగు " అను సూత్రముచేఁ బ్రక్రియకొఱకుఁగాఁ బ్రథమైక వచన ప్రత్యయము నొక దానిని కల్పించి వైయాకరణులు దానిని మరల లోపింపఁ జేసినారు. ఈ స్త్రీలింగ స్త్రీసమ శబ్దములకుఁ బ్రథమైక వచనమున నేవో ప్రత్యయ ములను కల్పించుటయు వానికి లోపమును విధించి లోపింపఁ జేయుటయు, ననుసదంతయు సంస్కృత వ్యాకరణఫక్కి ననుసరించిన యాంధ్ర వైయాకరణ కల్పనా విలసితమే కాని వాస్తవముగా నీ భాషలలోఁ బ్రథమా విభక్తికొక ప్రత్యయము గలుగుటగాని యది లోపించుట కాని రెండును మిథ్యయే. 'చెట్టు, పుట్ట, అన్న, తల్లి, తండ్రి, మొదలగు శబ్దములే ప్రాతిపదికములు, ప్రథమైక వచనరూపములు గూడనై యున్నవి. కాని వీనికొక ప్రథమైక వచన ప్రత్యయము వచ్చిచేరి లాక్షణికులు విధించిన స్త్రీసమత్వము ననుసరించు టకుఁగా లోపించి పోలేదు. అట్లే యైనచో స్త్రీవాచకమగు తల్లిశబ్దమునకు నచేతనములగు "చెట్టు" మొదలగు శబ్దములకుఁ గూడ "తల్లి+డు, చెట్టు+డు" అని డు వర్ణము వచ్చి లోపించినదని చెప్పవలసి యుండును. 'తల్లి శబ్దము పైనను చెట్టు, శబ్దము పైనను పుంలింగ ద్యోతకమని తలంపఁ బడుచున్న "డు" ప్రత్యయము వచ్చునో 'ము' 'వు'లు వచ్చునో చెప్పుట కూడ కష్టమే కాని లోపించి నప్పుడే ప్రత్యయమైన నేమి యని యీ లాక్షణికులు సమాధా నముఁ జెప్పినఁ జెపవచ్చును లేదా ఆంధ్ర శబ్దములపై సంస్కృత "సు" ప్రత్యయముం జేర్చి లోపము చేయుదుమని చెప్పినను చెప్ప వచ్చును. ఇది యంతకంటె నసంగత మనుటకు సంశయము లేదు. ప్రథమా విభక్తి ప్రత్యయములనఁబడు నీ'డు' ము, వు, లు, మాత్రమెట్లట్టి ప్రత్యయములని చెప్పఁ దగియున్నవో పరిశీలించినచో నవి యెంత యెఱుక నిత్య శబ్దములపైఁ జేర్పఁదగి యుండునో వ్యక్తము కాఁగలదు. ఈ ద్రావిడ భాషలలోఁ బ్రాతి పదికమే ప్రథమావిభక్తి రూపముగా నిల్చునేగాని ప్రత్యేకముగాఁ బ్రథమా విభక్తి ప్రత్యయమనునది లేదని చెప్పఁబడెను గదా "పేయరే" అనఁగా నామమే ఈ భాషలలోఁ బ్రథమైకవచనరూపము. దానికి విభక్తి మూలకమగు మార్పేమియుం గలుగదు. ప్రథమా బహువచన మేకవచన రూపమునకు బహువచన ప్రత్యయమును జేర్చుటచే నేర్పడుచున్నది. ఇది యీభాషా సామాన్యస్థితి. కాని పై ప్రత్యయముల స్థితి కషవాదములై కనఁబడుచున్నవి గావున వాని స్వరూపము నించుక పరిశీలింపవలసి యున్నది,

పై ప్రత్యయములలో 'ము' అనునది సామాన్యముగా నపుంసక తత్సమ శబ్దముల తుదినగపడు చున్నది. సంస్కృత మందలి అ కారాంత నపుంసక శబ్దముల ప్రథమైక వచనరూపము "అమ్" అంత మందుగలదై యుండుటచే ధనం, జ్ఞానం, ఫలం, మొదలగు శబ్దములు తత్సమములై యీ భాషలోఁ జేరునపుడు సామాన్యముగా హలంత శబ్దములు తుది నొక యుకార మును జేర్చుకొనునలవాటునుబట్టి, అవి యొక ఉకారమును గ్రహించుటచే ధనము, జ్ఞానము, ఫలము, మొదలగు ముపర్ణాంత శబ్దము లేర్పడుట తటస్థించి నది. ఇట్లు తత్సమ నపుంసకలింగ శబ్దములే గాక దేశ్య శబ్దములలోను అమ్నంత శబ్దములును గొన్ని గలవు. ఉదా. "గుజ్జమ్, ఏతమ్, మీసమ్, చుట్టమ్" మొదలైనవి. ఈ శబ్దము లన్నిటిలోను, ప్రథమైక వచ నమునను బహువచనమున నే గాక (ఫలము-, ఫలములు-; గుజ్జము-గుజ్జములు;) తక్కిన విభక్తు లన్నిటిలో నేకవచనమునను బహువచనమునను గూడ ము వర్ణాంతమే యంగముగా నిలిచి యున్నది. ఉదా. "ఫలము చేత-ఫలముల చేత, చుట్టమువలన, చుట్టములవలన" మొదలైనవి.

ఇట్లు సర్వవిభక్తులలోను వచనములలోను ప్రాతిపదిక కవయవముగనే నిలిచియున్న యీ ము వర్ణ మాంధ్రభాషలోఁ బ్రథమావిభక్తి ప్రత్యయ మెట్లు కాఁగలదు. సంస్కృత నపుంసక శబ్దములలోఁ బ్రథమా ద్వితీయైక వచన ముల రెంటను నొక్కటేరూపము పొడచూపుచున్నను తక్కిన విభక్తులలోని యంగమందుఁ జై వానిలోని 'మ' కారము పొడచూపకుండుటచే నది సంస్కృతమందుఁ బ్రథమావిభక్తి ప్రత్యయముగా గ్రహింపఁబడుట తటస్థిం చినది. కాని యిద తత్సమమై తెనుఁగునఁ జేరునప్పటి కది ప్రాతిపదికావ యవమే యైన దనవలసియున్నది. చుట్టములు, చుట్టాలు; ఫలములు, ఫలాలు; మీసములు, మీసాలు; మొదలగుచోటుల బహువచనమున నీ 'ము' వర్ణము లోపించు చుండుటనుబట్టి యది ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయమనుటయుఁ బొసగదు. ము వర్ణము లోపించినను అది లోపించినందులకు బదులుగా వెనుకటి యచ్చునకు దీర్ఘము కలుగుచునే యున్నది. మఱియు నిది యేకవచనమున నే విభక్తిలోను లోపించుటయే లేదు. "చుట్టముచేత, చుట్టచేత, వనములోపల, వనలోపల" అను నీ రీతి రూపాంతరములు లేవు గదా. కావున 'ము' వర్ణము శబ్దావయవమే కాని విభక్తి ప్రత్యయము కాఁజాలదు.

ఇఁక తెలుఁగులోని ము వర్ణాంతములను బోలినవే తమిళ కన్నడముల "అమ్మంత" శబ్దములు "మరమ్, కుళమ్" మొదలగునవి కొన్నికలవు ఈ శబ్దములు తెలుఁగులో "మ్రాను, కొలను" అను నువర్ణాంతశబ్దములై యుండుటయే గాక విభక్తి ప్రత్యయము పరమైనపుడీ వర్ణము లోపించుటయు

లేదు. తమిళమున "అత్తు" అను నొప విభక్తిక ప్రత్యయము చేర్పఁబడుచుండుటచే ద్వితీయాద్యేకవచన రూపములందు నీ 'మ' కారమగపడకున్నను బహువచనమున నిదియన్ని విభక్తులలోను గానవచ్చుచునే యున్నది.

మరమ్	మరంగళ్
మరత్తై	మరంగళై
మరత్తాల్	మరంగళాల్
(మరమోడు) మరత్తోడు	మరంగళోడు
మరత్తిర్కు	మరంగళిర్కు
మరత్తిన్	మరంగళిన్
మరత్తినదు	మరంగళినదు
మరత్తిల్	మరంగళిల్

ఏకవచనమున, నొక్క ప్రథమావిభక్తిలో మాత్రము నిలిచియున్నది గదా యని దీనిని ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయ మనఁజనదు. బహువచనమున "గళ్" అను ప్రత్యయము చేర్పఁబడినపుడీ 'అమ్' అనునది యెచ్చటను లోపించుటలేదుగదా. అనఁగా నమ్మంత శబ్దమునకే "గళ్" ప్రత్యయము చేర్పఁబడుచున్నదనుట. ప్రాచీన కన్నడమునఁగూడ బహువచన ప్రత్యయము 'అమ్మంత శబ్దము'నకే చేర్పఁబడుచున్నది. కాని యందలి మకారము వికల్పముగా లోపించుటం జేసి మకార రహిత రూపాంతరములు గూడ నా భాషలో నేర్పడుచున్నవి. హొస గన్నడమున బహువచన రూపములలో మకారమే కనఁబడదు. ఎట్లయినను ప్రాచీన కన్నడమునఁ గల మకార సహితరూపమే భాషలోఁ బ్రాచీనము గావున నది సహజముగ శబ్దగతమే యనియుఁ గాలక్రమమునఁ దేల్చి పలుకఁబడఁగాఁ దుదకు జాఱిపోయినదనియుఁ దలంపఁదగియున్నది. మఱియు హొస గన్నడమునందలి 'వు' వర్ణాంతశబ్దములు ప్రాచీనములగు 'మ'కారాంత శబ్దములనుండి యేర్పడినట్లగపడుటచే వానిలోని మకారము శబ్దగతమే యని తలంపవలసి యున్నది.

త.	హొస కన్న.	తె.
మరమ్	మరవు	మ్రాను
కుళమ్	కొళవు	కొలను
పులమ్	హొలవు	పొలము
నిలమ్	నెలవు	నెలవు
పణమ్	హణవు	పణము

ఇట్లు ప్రాచీనభాషలో "అమ్మంత" ములగు శబ్దము లాయా భాషలలో 'ము' వర్ణాంతములు 'ను' వర్ణాంతములు "వు" వర్ణాంతములు గూడనైన ట్లగపడుచున్నవి.

సంస్కృత వ్యాకరణకర్తలని కన్నడమున అమ్ అనునది ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయమని తలంపఁబడినట్లే దాని రూపాంతరమగు "ము" వర్ణము తెలుఁగునను, "వు" వర్ణము హాలగన్నడమునను ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయములుగనే తలంపఁబడుచున్నవి. కాని సహజముగ నవి విభక్తిని సూచించునవిగావు. శబ్దగతిను లే యని చెప్పఁదగియున్నది. ఈ దేశ్యపదముల తుదినిఁ గల "అమ్" అనునది యమహద్భావమును సూచించుటకో లేదా పూర్వపదమును విశేషణముగా మార్చుటకో, తరువాతి కాలమున నమహచ్ఛబ్దంబులపైఁ జేర్పంబడిన "అత్తు" అను శబ్దమువలెనే, ప్రాచీనకాలమున నాయా శబ్దములపైఁ జేర్పఁబడి యుండునని యు నీ "అమ్" అనునది నిర్దేశార్థకా మహత్సర్వనామమయి యుండునని యు కాల్డ్వెల్ పండితుని యభిప్రాయమై యున్నది. ప్రశ్నార్థక సర్వనామమునుండి "ఏమ్" "ఏన్" అను అనునాసికాంతరూపములు బయలుదేరినట్లే "అదు" అను నిర్దేశార్థక సర్వనామమునుండి "అమ్" "అన్" అను సర్వనామరూపములుగూడ బయలుదేఱియుండవచ్చునని యాతఁడు తలంచెను.

ప్రాచీన భాషలో హలంతములైన శబ్దములు తరువాతి కాలమున నుచ్చారణసౌకర్యముకొఱకై తుదినొక యుకారమును గ్రహించిన కారణమున హాలగన్నడమునను ఆంధ్రమునను గూడ నుకారాంతములు "ము" వర్ణాంతములగుటయు నా "ము" వర్ణము ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయముగఁ బరిగణింపఁబడెనని గ్రహించితిమి గదా. దేశీయములగు మాంత శబ్దములు కొన్ని "నిలమ్" మొదలగునవి కాలక్రమమున తుదినొక "ఉ"కారమును గ్రహించి యుచ్చారణవశమున "నెలవు" మొదలగు రూపములను బొందియుండ ధర్మమువంటి తత్సమ శబ్దములు కూడ 'వు' వర్ణాంతము లగుట తటస్థించినది. సంస్కృత శబ్దములగు తరు, శంభు మొదలగు 'ఉ' కారాంత శబ్దముల కచ్చు పరమైనపు డుచ్చారణసౌకర్యమునకై వచ్చిన వు గాగమముతోఁ గూడిన రూపమునుండి వు వర్ణాంత శబ్దము విభాగింపఁబడుటచే "తరువు, శంభువు" మొదలగు శబ్దము లేర్పడినవి. ఇట్టివానిలోని 'వు' వర్ణమును విడదీసి పై ము వర్ణమువలెనే యిదియు ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయమని వైయాకరణులు తెలిపియున్నారు. ఈ 'వు' వర్ణము పై 'ము' వర్ణమువలెనే, ద్వితీయాది విభక్తులలో లోపింపకపోవుటచే నిదియుఁ బ్రథమా

విభక్తిఁ జెందినదని చెప్పవీలులేదు. ఉకారాంతములకు వలెనే 'ఓ' కారాంతములకుఁగూడ 'వు' వర్ణము వచ్చినది. కావుననే గోశబ్దము "గోవు" అయినది. ఓకార ముచ్చరించిన పిదప వాచికావయవములు అనఁగా, ముందుకు చాచఁబడిన పెదవులు మరల యథాస్థానమును బొందుసమయములో నొక 'వ'కారము సంధ్యక్షరముగా (glide) బయలుదేరక మానదు. అప్పుడు గో - 'గోవ్ + ఉ' గోవు అగును. ఇందలి "ఉ" కారమూఁతగా వచ్చినదే గావున 'గోవు + అచ్చట' అన్నపు డది లోపించి 'వ' కార మకారముతోఁగూడి గోవచ్చట అను రూపమగుచున్నది.

ఇఁక "డు" ప్రత్యయము గూడ 'ము' 'వు' లవలె నేర్పడినదే. కాని యిది యీ రూపమును పొందుటకుఁ బూర్వము తక్కినవాని కంటె నెక్కువ మార్పులకు లోనైనది. ఈ భాషలలో "అన్" అనునది పుంలింగ ప్రత్యయముగను 'అళ్' అనునది స్త్రీలింగ ప్రత్యయముగను "అవన్" "అవళ్" మొదలగు శబ్దములలో లింగభేదమును సూచించుచు మిగుల ప్రాచీనకాలముననే యేర్పడినవని యూహింపఁదగును. ఇది యిటీవలనే సూచింపఁబడియున్నది. "అవన్" శబ్దములోని పదాంత నకారమునకుఁ గాలక్రమమున గలిగిన పరిణామమే "వాఁడు" అను రూపములోని డు ప్రత్యయమునకు మూలమైన ట్లగపడుచున్నది. తమిళమున నిప్పటికిని నిలిచియున్న నకార ద్వయ స్వరూపమును విచారింపఁగాఁ బ్రాచీన భాషలోఁగూడ పదమధ్యమున వచ్చు నకారమునకును, పదాంతమున వచ్చు నకారమునకు నుచ్చారణమందు భేద మున్నదని తెలియఁ దగియున్నది. వీనిలోఁ గలభేద మేమనఁగా పదమధ్య నకారము దంత్య నకారమని చెప్పినచో పదాంతమందలి దానిని దంత్యమునకును మూర్ధన్యమునకును మధ్యస్థమై యొకింత విలక్షణమగు alveolar నకారమని చెప్పవచ్చును. ఏలయనఁగా దంత్యములని చెప్పఁబడుచున్న "త" వర్గాక్షరములు నాలుకను పై దంతములకును దంతములకు సన్నిహితముగా నున్న చిగుళ్లకును దగులు నట్లుగా బిగించి తాఁకించినపుడు బయలుదేరుచున్నవి. కాని యీ నాలుకనే కొంచెము కుదించి దాని యగ్రభాగమును దంతములకు దాఁకకుండ నా దంతములకు సన్నిహితోపరిభాగమున నున్న చిగుళ్లకుఁ దాకించినచో, కేవల మూర్ధన్యములగు "ట" వర్గధ్వనులకును దంత్యతవర్గధ్వనులకును మధ్యస్థముగ నుండు నొక విధమగు "ట" వర్గధ్వనులు బయలుదేఱును. ఇవి పదాంతముననే సామాన్యముగా వచ్చుటచే పదాంతటవర్గధ్వనులని చెప్పవచ్చును. ఇవి యింగ్లీషుభాషలోని that అనుదానిలోని తుది 'ట' కార ధ్వనిని then అను దానిలోని నకారధ్వనిని బోలియుండును. ఈ వర్గములోని యనునాసికమే తమిళమున నిప్పటికిని నిలిచియున్న రెండవ నకారము, ణా.

అనఁగాఁ బదాంత్యమగు పొల్లు నకారము. ఒక పదము చివరనే Alveolar నకార ముచ్చరింపఁ బడునే గాని దంత్య నకారమును పలుకుట కష్టము. స్వాభావికమునుగాదు. కావున వీనిని పదాంతటవర్గమని యనవచ్చును. తెనుఁగున ద్రుతసంజ్ఞచే వ్యవహరింపఁ బడునదీ పదాంత నకారమే యనవచ్చును.

"అనన్" ఒన్, మూన్, మగన్ మొదలగు శబ్దములలోని నకారమీ పదాంత నకారము కావుననే దానిపై నూతగా బయలుదేఱిన పరుషాక్షరము గూడ డకార నకారములకు మధ్యస్థమైన పదాంత "ఱ" కారమై యున్నది. అట్టిధ్వని సంస్కృతభాషా ప్రాబల్యము గలిగిన యిప్పటికన్నడాంధ్ర భాషల వర్ణమాలలో స్థానమును బడియలేదుగాని యది ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములలో "ఱ" కారమునకును "ర" కారమునకును మధ్యస్థమగు లిపిచిహ్నముచేత సూచింపఁ బడుచుండె నట్లగపడుచున్నది. కన్నడమున బూర్వశాసనములు గొన్నిటిలో ఇచ్చువాన్ఱు, వేవాన్ఱు, మగన్ఱు, శత్యాశ్రయన్ఱు, బాదిరాజవాన్ఱు, గోత్రన్ఱు, మొదలగు శబ్దములలోని సంయుక్తమునందలి నకారము క్రిందిగల చిహ్నము శకటరేఫచిహ్నమని తలంచి యా పదములను శకటరేఫ సహితములుగాఁ జదివి యాకాలమందు 'ఉ' అనునది ప్రథమా విభక్తి ప్రత్యయముగా నుండెననియు నద్దానిఁ జేర్చుటచే వాన్ + ఉ = వాన్ఱు, మగన్ + ఉ = మగన్ఱు, ఇత్యాది రూపములయ్యెననియు నవియే యా శాసనములలోఁ గానవచ్చుచున్నవనియుఁ గొందఱు తలంచిరి. కాని యిశకటరేఫ చిహ్నమునకును 'ఱ' కార చిహ్నమునకును గూడ భిన్నమగు చిహ్నముగా గానఁబడుచున్న దని తెలిసికొని భిన్నముగా నిరూపించుటచేతను, * నిది ... వ్యక్తముగా alveolar వర్గములోని డకారము నకు ... ప్రత్యేక లిపి చిహ్నముగా ... మయున్నది.

ఈ వర్ణము ప్రాచీనభాషలో పుట్టినట్లు మొదట యుండియుండు ననుటకు తమిళమునందలి వర్ణవిభాగము సాక్ష్యము. తమిళభాషలోని వర్ణములను తమిళ వైయాకరణులు "వల్లినం" (పరుషాక్షరములు) "మెల్లినం" (సరళాక్షరములు). "ఇడైయినం" = అంతస్థములు" అని మూఁడుభాగములుగాఁ జేసియున్నారు. అందుఁ బ్రతిభాగమందు నారేసి యక్షరములు గలవు. క, చ, (ట) ట, త, ప, ఱ, ఇవి వల్లినం—పరుషములు; ఙ, ఞ, ణ, న, మ, ఩ (పదాంతనకారము) ఇవి మెల్లినం-సరళములు. య, ర, ల, ళ, వ, ఴ ఇవి ఇడైయినం, అంతస్థములు. ఈ విభాగమును బట్టి చూడఁగా "మెల్లినం" వర్గములోఁ దుదివర్ణముగాఁ దెలుపఁబడిన నకారము నకు "వల్లినం" ఱకారమునకు నుత్పత్తి స్థానమున నభిన్నత్వమే యుద్దేశింపఁ

Cf. * అహాదనకర శాసనము (భారతి), వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రులుగారు.

బడెననుటకు సందేహము లేదు. కావుననే, "కొళ్—కొణ్" ధాతువుపై 'తు' చేరినపుడు కొండు, కొండేణ్, కాణ్ - కండేణ్, మొదలగురూపములు కాఁగా శల్+తు=శన్తు; ఎన్ + తు=ఎన్తు, కన్తు, అను నీ సందర్భములలోఁ బదాంత నకార మీ భాషలో దానికి సవర్ణమగు ఉ కారమునే గ్రహించుచున్నది. అనఁగా 'తి' కార మీ పదాంత నకారమునకుఁ బరమైనపుడు ఆ పదాంత నకారమునకు సవర్ణంబైన "ఉ" కారముగా మాఱుచున్నదనుట. ఇట్లు 'ఒన్' 'మూన్' శబ్దములుగూడ తుది నొక ఉకారమును గ్రహించి యిపుడు 'ఒన్ను' 'ఒణ్ణు,' 'మూన్ను' 'మూణ్ణు,' అని యగుటయే గాక (ఈ ప్రాచీనరూపములు మలయాళభాషలో నిప్పటికిని వాడుకలో నున్నవి.) తుద 'న'కారము సజాతీయమగు 'ఉ' కారమునుగూడ గ్రహించుటచేసి 'ఒన్దు, మూన్దు' అను రూపాంతరములు ప్రాచీన భాషలోనే యేర్పడినవి. ఇవి 'ఒన్దు, మూన్దు'ని పదాంత ఉకార సహితములుగా బలుకఁబడుచుఁ దమిళభాషలోఁ బ్రాచుర్యము వహించి యున్నవి. ఇవి కాలక్రమమున నాంధ్ర కన్నడ భాషలలోఁ ఒండు, మూండు, అను రూపములను పొందినవి.

ఇట్లు పదాంత నకారముతోఁ గూడిన 'వాన్' అనునది తుదినొక యుకారమును గ్రహించినపుడు మఱల నాసికాముతోనా సవర్ణము గల 'ఉ' కారమే యూఁతగా వచ్చుటచే 'వన్దు, వాన్దు' అనురూపము లేర్పడఁగా కాలక్రమమున 'వాన్దు, వాణ్డు, వాణ్ణు, వాఁడు' అను రూపములాంధ్రమున సిద్ధించియుండును.

ప్రాచీనశాసనములలో నఱిగాను క్రింది పదాంత 'డ' కారమే వ్రాయఁబడి యుండి "ణ్డు" అందు అకారము క్రింద డకారము వ్రాయఁబడిన రూపము తరువాతికాలపు శాసనములలో నగుపడుచున్నది. ప్రాచీన భాషలోఁ బ్రత్యేకవర్ణముగాఁ బరిగణింపఁబడి, తమిళమునఁ బిప్పటికి నిలిచి యున్నదగు సిద్ధించిన పదాంత నకారము తెలుఁగులోఁ బ్రత్యేకవర్ణముగాఁ గ్రహింపఁబడకపోవుటచే నిద్యా కారమే దాని స్థానమునఁగూడ వ్రాయఁబడుచు వచ్చినది. ఇఁక దానితో సంయోగమును జెందినట్టి ప్రాచీన భాషలో సలఘురేఫమే అనఁగా వల్లినం అకారమే లేదా శకటరేఫమే యైనను దనుఁగున దాని కలఘూచ్చారణమే నిలిచి వాడుకలో "ట్ర" కారోచ్చారణమంతరించినది. ఆస్థితిలో 'అవన్' మగన్ మొదలగు వానినుండి యేర్పడిన 'అవన్టు, వాన్టు' మగన్టు అను శబ్దములను వ్రాయవలసివచ్చినపుడు నకారము క్రింద కేవల శకటరేఫమునే వ్రాయక దానికిఁ ద్విత్వోచ్చారణము నిలుపునదగు మగు లిపిని, శకటరేఫమునకును డకారమునకును భిన్నమగు గ్రాపిద్ధిం గ్రహించి

యా ప్రాచీనంబగు నుచ్చారణమున కనుకూలముగఁ జేసి యా పదాంత డకారమును వ్రాతలో సూచింపఁజొచ్చిరనవలసి యున్నది.

మొత్తముమీఁదఁ బరిశీలింపఁగా విభక్తిప్రత్యయమనఁబడు 'డు' వర్ణము పదైకదేశమేగాని వేఱుగాదు. కాలక్రమమున పదాంతడకార ధ్వనియంతరించి "డ" కారధ్వని వ్యక్తమగుట తటస్థించినపుడు—అనఁగా "వాన్డు" అను నుచ్చారణము ప్రబలమైనపిదప నకారముక్రింద డకారమునే వ్రాయఁజొచ్చిరి. ప్రాచీన శాసనములలో నీసందర్భముల నకారముతో సంయోగమును జెందినవర్ణము పదాంత డకారము కాలక్రమమున మూర్ధన్య డకారమై తనకుఁ బూర్వమందున్న దంత్య నకారమునుగూడ మూర్ధన్యముగా (ణకారము గా) మార్చివేసినది. కావుననే మగణ్డు, మగండు, మగఁడు అనురూపములు సిద్ధించినవి. ఇట్లు "అవన్, మగన్" మొదలగు శబ్దములు తెలుఁగున "వాఁడు" "మగఁడు" అను రూపములను చెందఁగా ద్వితీయాది విభక్తులను సూచించు శబ్దములు—లేదా ప్రత్యయములు అవన్ + ఇ = అవని—వాని. మగన్ + ఇ = మగని మొదలగు నాపవిభక్తిక వర్ణములతోఁగూడిన రూపములై అనఁగా షష్ఠీరూపములైఁ జేర్పఁబడుచుండ ప్రథమలో శక్తి నిగిడియుండుటచే సహజముగ శబ్దగతమేయైన డు వర్ణమును విడఁదీసి దానిని ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయముగా నిటీవలి వైయాకరణులు తలంచుట తటస్థించినది. "రాముఁడు" "భీముఁడు" మొదలగు తత్సమ శబ్దముల కన్నిటికి "డు, ము" శబ్దముల సాదృశ్యముచేతనే విభక్తి రూపము లేర్పడినవి. మొత్తముమీఁద "ము, వు" లవలెనే యీ డు ప్రత్యయమునందలి తుద "యు" కారముగూడ, నుచ్చారణ సౌకర్యము కారణముగా వచ్చినదే కాని. మూలశబ్దమునకుఁ జెందినది కాదనియు నది లోపించినందువలన నర్థభంగమేమియు కానియు వ్యక్తమగుచునే యున్నది కదా.

ఇఁక బహువచన ప్రత్యయమగు 'లు' ను గూర్చి విచారింతము:— సర్వనామశబ్దముల బహువచన రూపములలో నుకార శేషములు వ కారము బహువచన చిహ్నములుగఁ బ్రాధాన్యమును వహించియున్నవి. ఇవియే యీ భాషలోఁ బ్రాచీనంబులగు బహువచన ప్రత్యయములని తలంపఁ దగి యున్నది. కాని తమిళ మళయాళములలో నస్మదర్థమున, "యామ్, నామ్" "నోమ్" అనియు యుష్మదర్థమున "నీర్, నియర్" అనునవియేగాక త-నాఙ్గళ్, మళ-"ఞాఙ్ గళ్" అని గళ్ ప్రత్యయాంత బహువచన రూపములు గూడఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఈ 'గళంత' రూపము లీభాషలలోఁ

గూడఁ దక్కినవానికంటె నర్వాచీన ములనుటకు సందేహములేదు. మిగిలిన ద్రావిడ భాషలలో నొక్క 'తులుభాష' లో మాత్రమే యీ " గళ్ " ఇంచుకమార్పుతో " నికుళు, యెంకుళు " అని యుష్మ దస్మదర్థ బహువచన రూపములలోఁ గానవచ్చుచున్నది. ఆంధ్రమున యుష్మదర్థమునను, తదర్థమునను, మీరు, వారు, అను బహువచన రూపములకు రూపాన్తరములుగ " మీరలు వారలు" అను లువర్ణాంత రూపములు గూడ కనఁబడుచున్నవి. కాని యవియు భాషలో మిగుల నర్వాచీనము లనుటకు సందియము లేదు. మఱియు కోలఁకులు గోఁగులు మొదలగు గొన్ని శబ్దములలో " గళ్ " ప్రత్యయము సంపూర్ణముగనే కనఁబడుచుండ కూర్గు భాషలోని " నంగ " " ఎంగ " " నింగ " అను రూపములలో గల్ లోని పూర్వభాగమగు "గ" కారమే బహువచన ప్రత్యయముగా నిలిచియున్నట్లగపడుచున్నది. దానిని బట్టి తెనుఁగున సర్వనామాఖ్యముగ బహువచన ప్రత్యయముగా గ్రహింపఁబడుచున్న "లు" వర్ణమును, కూర్గు భాషలో తుద " ళ్ " కారము జారిపోవుటచే నిలిచిన " గ " వర్ణమును, తక్కిన తమిళకన్నడములలోఁ గనఁబడుచున్న " గళ్ " ప్రత్యయముయొక్క యవశిష్టాంశములేయని నిశ్చయింపఁ దగియున్నది. ఇంతే గాక తెలుఁగున కొలన్వాదులయు గోన్వాదులయు బహువచనరూపముల నిష్పత్తిక్రమ సందర్భమున నీ లువర్ణము మాత్రము చేర్చుటయేగాక దానికి " గుఙ్ " విభాగముకూడ నావశ్యక మగుటంజేసి యాంధ్రమునఁ గూడఁ బ్రాచీనకాలమున " గళ్ " అనునదే బహువచన ప్రత్యయమై యుండెననియు నది యొకఉకారముతో నూతగా గ్రహించి 'లు' వర్ణమునకు మూలమయ్యెననియు నేర్పడుచున్నది.

ఇట్లే యీ భాషలోని బహువచన ప్రత్యయమగు 'లు' వర్ణములోని తుది యుకారము తక్కిన " ము " " రు " లలోని ఉకారమువలెనే యుచ్చారణ సౌకర్యముకొఱకనుగా వచ్చిచేరినదే కాని, సహజముగ శబ్దగతము కాదని తెలియవచ్చుచున్నది. మఱియు నీ లువర్ణము కేవల బహువచనార్థకమై యన్ని విభక్తులలోను గూడఁ జేర్పఁబడుచునే యుండుటచే నిది ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయమనుట యెంతమాత్రమును సమంజసముకాదు. తమిళమునందలి మరమ్ - మరంగళ్, మరత్తాల్ - మరంగళాల్ మరత్తోడు, మరత్తిన్ - మరంగళోడు, మరంగళిన్. మొదలగు బహువచన రూపములందు "గళ్" చూడచూపుచున్నట్లే "మాఁకులు" మాఁకులుచేత, "మాఁకులువలన" అనునట్లుగాఁ బ్రథమా " లు " వర్ణమే తక్కిన విభక్తులలోని బహువచన రూపములందునగపడక కొంచెము మార్పుఁ జెంది " మాఁకులచేత,

మ్రాకులవలన, మ్రాకులయందు" అనువానిలో "ల" కారముగాఁ గనఁబడుచున్నది గనుకనే మొదటి 'లు' వర్ణమును ప్రథమా విభక్తి ప్రత్యయముగా వైయాకరణులు గ్రహించియుండిరి. కానిదాని పూర్వస్థితిని గమనించినచో నది ప్రథమావిభక్తికి ప్రత్యేకచిహ్నము కాదనుట వ్యక్తమగును. వాస్తవముగాఁ దక్కిన విభక్తులలోఁ గూడ 'లు' వర్ణమే కలదు. కాని యీ 'లు' వర్ణముపై ప్రత్యేక విభక్త్యర్థ ద్యోతక శబ్దములు చేర్పఁబడినపుడా 'లు' వర్ణాంత ప్రాతిపదికమునకును నీశబ్దములకును గల సంబంధమును వ్యక్తము చేయుటకుగా నొకవిభక్తిక ప్రత్యయమగు నొక 'అ' వర్ణము (ఇది విశేషణ విశేష్య భావద్యోతకము) చేర్పఁబడుటచే మ్రాకులు + అ + చేత = మ్రాకులచేత, మ్రాకులు + అ + వలనన్ = మ్రాకులవలన్ (మ్రాకులయొక్క వలను) అనువానిలోని లు వర్ణము ల వర్ణమగుట తటస్థించినది. కావున ప్రథమలోని 'లు' వర్ణమే తక్కిన విభక్తులయందును గానవచ్చుచున్నదనియు నది బహువచనద్యోతక ప్రత్యయమే కాని ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయము కాదనియు నిర్ణయింపవలసియున్నది.

ఇట్లు ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయములనఁబడుచున్నవి విభక్తి ప్రత్యయము లెంతమాత్రము కావనియు, వాని తుద నున్న ఉకారము ప్రాచీన కాలమున హలంతములై యున్న శబ్దములపై నుచ్చారణ సౌకర్యమునకై చేర్పఁబడినదే గాని శబ్దగతము కాదనియు స్పష్టము. ఈ యుకారము లోపించినను నర్థమునకు భంగము కలుగఁబోదు గావున నీ యుకారము లోపించి సంధి నిత్యముగ జరుగుట సంభవించినది.

ప్రథమేతర విభక్తి సంధి:—

ఈ పై కారణములచే ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయములుగా గ్రహింపఁబడిన వాని యుకారమునకు సంధి నిత్యముగనే జరుగవలసియుండెను. ఇఁక ప్రథమేతర విభక్తులలోని యుకారమునకు మాత్రము వైకల్పిక సంధి గలుగుటకుఁ గల కారణమేమో మనము పరిశీలింపవలసియున్నది.

"సూ॥ ప్రథమేతర విభక్తి శత్రర్థ చు వర్ణంబులయందున్న యుకారంబునకు సంధి వైకల్పికముగా నగును." అని బాలవ్యాకరణ సూత్రము.

ప్రథమేతరములగు విభక్తి ప్రత్యయములలో నుకారాంతములైనవి ద్వితీయా ప్రత్యయమగు 'ను', చతుర్థి లేక షష్ఠీ ప్రత్యయమగు 'కు', సప్తమ్యర్థకమగు 'అందు, అనునవి గలవు.

వీనిలోని అందు అనునది " అన్ " అనుదాని రూపాంతరమే. దీని ప్రాచీనరూపము " అల్ " అనునది. స్థల వాచకములగు " అల్ " ఇల్, ఉల్, శబ్దములలోని తుది లకారము నకారముగా మాఱుటచే " అన్, ఇన్, ఉన్," అను రూపములఁబొంది సప్తమ్యర్థమున పదములతుదిని జేరి కాలక్రమమున సప్తమీ ప్రత్యయములుగా వ్యవహరింపఁబడుచు వచ్చినవి. ఇవి తెలుఁగులో "న" కారాంతములుగ మాఱినను ప్రాచీనములగు వీనిలకారాంత రూపములే 'కన్నడ' 'తమిళ' ములలో నిప్పటికిని సప్తమీ విభక్తి ప్రత్యయములుగా వాడుకలో నున్నవి. కన్న. '-ల్లి'—'మరదల్లి'; ఒళ్ - ఇది 'ఉల్' శబ్దముయొక్క రూపాంతరమే—మరదొళ్ ; త. - ఇల్ : " మరత్తిల్. తమిళమున " ఇన్ " గా మారిపోయిన " ఇల్, శబ్దమునందే, మరల " ఇల్," శబ్దము సప్తమ్యర్థ చిహ్నముగాఁ జేర్పఁబడుట గూడ [illegible]. "మరత్తిల్"—రూపాంతరము—" మరత్తినిల్. " " అల్ " అనునదే తుది నొక యికారమును గ్రహించి " అల్లి " యై కన్నడమున సప్తమీ ప్రత్యయముగా నేర్పడినది. అదియే తుది లకారము 'న'కారముగా మారిన పిదప నొక " ఉ" కారము [illegible]గా గ్రహించి " అన్ను-అను " యై తెనుఁగున సప్తమీ విభక్త్యర్థమున " [illegible] " అనుదానికి రూపాంతరముగా నేర్పడినది. ఈ "అన్" అనునదే " ఇంటన్ " "ఊరన్" మొదలగు శబ్దముల తుది నిప్పటికిని గాన వచ్చుచునే యున్నది. ఇట్టి [illegible] యుచ్చారణ సౌకర్యమునకై కాల క్రమమున నేర్పడినదే కావున [illegible]. [illegible] యైనచో [illegible] ప్రశ్న [illegible].

" [illegible] " అను [illegible] " [illegible] " అనునదిన కారాంతమై యున్నచో దాని [illegible] ద్రుతాంతము [illegible] " [illegible]దు " శబ్దము [illegible] ద్రుతాంతముగాఁ జేసియు [illegible]. లేదా [illegible] మరల ఉల్ (ఉన్) చేర్పఁబడుటచే ('అందులో' అన్నట్లు) '[illegible]' ఏర్పడియుండును. cf. త. మరత్తినిల్. ప్రాచీనకాలమున [illegible] యనుటకు శాసన ప్రయోగములు [illegible] ప్రయోగములుగూడ [illegible] లగుచున్నవి. సామాన్యముగా " అందు + ఉండె = అందుండె " అను రూపమే వ్యవహారమునఁ బ్రసిద్ధము. "అందునుండె" అనునదొకప్పుడు సముచ్చయార్థకమగు ఉన్ అను దానితో గూడినదియు గావచ్చును. ఇది కావ్యములలో ఛందస్సౌకర్యము నకుగాఁ బ్రయోగింపఁబడుచు నుండెనేగాని వ్యవహారమున నంతగాఁ బ్రాచుర్యమును వహింపలేదు. కావున నిది యర్వాచీన రూపమని తలంపనగును.

ఇఁక చతుర్థ్యర్థ ప్రత్యయమగు "కు" వర్ణముపై సంధి వైకల్పిక మగుటకుఁ గల కారణమును తెలిసికొనవలసియున్నది.

దీని ప్రత్యయావస్థ చిరకాల రూఢమై యుండుటచే నిది యే మూల పదముయొక్క యవశిష్టభాగమో తెలిసికొనుట యంత సులభసాధ్యము కాదు. కాని యర్థ సంబంధమును బట్టి యిది యగు ధాతువునకు సంబంధించిన భాగమై యుండునని తలంపవచ్చును ఏల యనఁగా రామునకు నిచ్చె అనునప్పుడా యియ్యఁబడినది రాముని సంబంధముకలది యనుభావమును తెలుపుచున్నది గదా. కావుననే యాంధ్రమున దీనిని సంబంధార్థము తెలుపు షష్ఠి యని వాడియుందురు. రామునకు నిచ్చె—అనఁగా రాముని (ది) అగు నట్లుగా నిచ్చెనని యర్థము. త-ఎనక్కు-నినక్కు, క-ఎనగె-నినగె మొదలగు రూపములలో నీ "కు" వర్ణము "అ" కార పూర్వమే యై కానవచ్చుచున్నది. "రామునకు నిచ్చె" "రామునిది అగునట్లుగా" నిచ్చె అను నర్థము వ్యక్తము చేయుటకగు ధాతుసహాయమాదికాలమునఁ గ్రహింపఁబడియుండును.

ఈ "అగు" ధాతువును చేర్చుటచే స్వామ్యాదిసంబంధము వ్యక్తము చేయఁబడుచున్నది. 'అగునట్లుగా' అను నప్పుడు "అగు" లోని "గు" వర్ణముపై 'న'కార మెట్లు వచ్చెనదో "రామునకు నిచ్చె" అనునప్పుడు కూడ "కు" వర్ణముపై నకారము నట్లే వచ్చినది. 'అగును' అను ప్రాచీన కాలమందలి సంప్రాప్త క్రియారూపమునకు సంబంధించినదై, కొన్ని సందర్భములలో మాత్రమే నిలిచియున్న యీ నువర్ణము షష్ఠీ ప్రత్యయముగఁ గాల క్రమమునఁ బరిణమించి 'కు' వర్ణమునుగూడ ద్రుత ప్రకృతికముగాఁ జేయుటకుఁ గారణమైనది. ఇట్లు "న" వర్ణ మాంధ్రమున ఉదంత తద్ధర్మార్థ విశేషణములపైఁ గనఁబడుచున్నట్లు, "కు" వర్ణముపైఁ గూడఁ గనఁబడుచున్నది. ఇఁక తద్ధర్మార్థక విశేషణములందువలెఁ గాక 'రామునకిచ్చె' ఇత్యాదులందలి సంధి యుచ్చారణ సౌకర్యమునకై చెప్పఁబడుచుండు "ఉ" కారమువంటిదే యను తలంపుతోఁ జేయఁబడియుండును. కొన్నిటిలో నచ్చు లోపించి కేవల కకారము మాత్రమే నిలిచియున్నది. *cf.* తుళు తుడ. క. గ. కన్నడమున నిది-కె-గె యనురూపములు గలదై యున్నది.

విభక్తిప్రత్యయములలో ద్రుతాంతమైనది ద్వితీయా ప్రత్యయమగు 'ను' అనునది నొక్కటియే కలదు. ఇదియు పై 'కు' వర్ణము వలెనే పూర్వమున నికారమున్నచో నికారాంతముగా మారుచున్నది. కావుననే ని, ను, అనునవి రెండునుగూడ ద్వితీయా ప్రత్యయములుగా గ్రహింపఁ బడుచున్నవి. అయినను 'ను' అనునదే దీని తొలిరూపమనుటకు

సందేహములేదు. కన్నడమున ప్రాచీన రూపములు హలంతములే యైయున్నవి. ప్రథమ-మరం, ద్వి-మరమమ్, మరనమ్, మరనమ్. తుళు-యనమ్-(=నన్ను), నినమ్-(నిన్ను). హొసకన్నడమున నీ హలంతరూపములు అజంతములైనవి. అన్ను, ను, అనునవి ద్వితీయా ప్రత్యయములైనవి.

హ. క	హొ. క
ఇదమ్ = (దీనిని)	ఇదన్ను
అవళమ్	అవళన్ను
మరమం	మరవన్ను (= వృక్షమును)

దీనిని బట్టి యీ ద్వితీయా ప్రత్యయము భాషలో [illegible] యున్నను, ప్రాచీన కాలమున నిది హలంతమే యనియు, తరువాతి కాలమున [illegible] యుకారమును నూతనముగా గ్రహించి యుకారాంతమైనదనియుఁ దెలియవలసియున్నది. ఆంధ్రమునందు [illegible] దుకారాంతము లేక హలాంత్యక్రమ [illegible] కారములోఁ గూడిన రూపములే ప్రామాణ్యమును సహించి యున్నవి—వానిన్, రాముఁన్, [illegible]. [illegible] అను శబ్దము [illegible] ను శబ్దముల కల [illegible]; [illegible] 'నన్ను' శబ్దము భాషలో [illegible] 'నన్ను' [illegible] యుండఁగా ఉకారముతో [illegible] యున్నది. విచారించఁగా [illegible] ను, న్ను, అనునవి యీ భాషలో ప్రాచీనములు [illegible] సర్వనామముల [illegible] రూపములు [illegible] వానికి సంబంధించిన [illegible], [illegible] కాలక్రమమున [illegible] ను, న్ను. నిను, నిన్ను [illegible] ను. న్ను [illegible] వాని నాశబ్దముల ను [illegible] యున్న [illegible] న్ను, నిన్ను. అను సర్వనామశబ్దములు ఉకారాంతములై భాషలో [illegible] వీనిపై మల [illegible] = [illegible] న్ను [illegible], అను [illegible] ప్రథమేతర విభక్తులలోని 'ఉ' కారమునకు సంధి వికల్పముగాఁ బ్రవర్తించినది.

ఇఁక శత్రర్థకము [illegible]. ఇది వర్తమానార్థకమున ధాతువునకుఁ జేర్పఁబడుచుండును. ఉకారాంతములైన ప్రథమేతర విభక్తులును, వర్తమానార్థకమువర్ణంబును, తెలుఁగు భాషలో ద్రుత ప్రకృతములగుచున్నవి. ప్రథమేతర విభక్తుల యుకారాంత ప్రత్యయములెట్లు ద్రుతప్రకృతములైనవో యితర ద్రావిడభాషల సామ్యమునుబట్టి చూపఁబడినది. తెలుఁగునందలి

యాధునిక వర్తమానార్థక రూపముల నాధునిక కర్ణాటక రూపములతోఁ బోల్చి చూచినచో నివి యభిన్నములే యని తెలియక పోదు. "చేస్తున్నాను, హాస. క-మాడుత్తేనె. cf. మాడుత్తుం - చేస్తూ, కట్టుత్తుం - కట్టుతూ ; ఇళియుత్తే=దిగుతు. మాడుత్తు-అను దానికి సరియగు వాడుకమాట చేస్తూ అని కలదు. చేయుచున్నాఁడు అనునది గ్రంథములందు నిలిచిన రూపము. వర్తమానార్థమున నగపడుచున్న ఉతు, ఉచులతోఁ గూడిన రూపములలో తు వర్ణాంతములే చు వర్ణాంతములకంటెఁ బ్రాచీనములని చెప్పఁదగియున్నది. చేయుదు కట్టుదు, అను "ఉదు" అంత మందుగల తద్ధర్మార్థక రూపముల కును వీనికిని భేదమున్నట్లగపడదు. ప్రాచీన కన్నడమున "గెయుతుం" గెయుత్తుం, (= చేస్తూ) అను మకారాంత రూపములు గూడ వర్తమానా సమాపక క్రియలుగా నున్నవి. ఇది "గెయుతు" అను దానికి సముచ్చయార్థక "ఉమ్" చేర్చుటచే నేర్పడినదని కాల్డ్వెల్ పండితుని యభిప్రాయము. "గెయుతుం" అనునది తెలుఁగు నందలి చేయుచున్' అను దానితో నభిన్నం బనియే చెప్పవచ్చును. కావున నిందలి నకారము సముచ్చయార్థక ఉమ్-ఉన్, అను దానికి సంబంధించిన దనుటయే యుక్తముగానున్నది. "ఉమ్" చేర్చిని యప్పుడు, చేయుచు+ఉండె = చేయుచుండె, అని సంధియే జరుగుచుండెడిది.

తెనుఁగున తద్ధర్మార్థక రూపమే విశేషణరూపముగాను క్రియారూపము గాను త్రికాలము వాడఁబడియుండుటచే వర్తమానార్థక క్రియా రూపమున కావశ్యకతయే లేక పోయినది. ఈ భాషలో వర్తమానార్థకరూపము కల్పింప వలసినపుడు, చేయుదు - చేయుతు అను తద్ధర్మార్థకశబ్దమునకు రూపాంతరమగు చేయుచు" అను దానిపై వర్తమానార్థసూచకమగు "ఉండు" ధాతువు యొక్క విశేషణరూపమగు ఉన్న అనుదానిఁ జేర్చి చేయుచు+ఉన్న = చేయుచున్న, అను రూపమును కల్పించినారు. ఈ చేయుచున్న" అను శబ్దమును "చేయుచు+ఉన్న" అని విడఁదీసినచో భాషలో చేయుచు అను రూపమొకటియు, "చేయుచున్ + అ *" అని విడదీసినచో నకారాంత రూపమొకటియు నేర్పడియుండవచ్చును. ఈ రెండు రూపములు భాషలో నేర్పడిన పిదప వీనిపై నజాది శబ్దములు చేరునపుడు "చేయుచేగెను, చేయుచునేగెను" అను రెండు రూపము లేర్పడుట కవకాశము కలదు.

పదము చివర 'న'కారముండుట తటస్థించినచో నది తరువాతి యచ్చుతో నెనయ వలసినదే. ప్రథమేతరవిభక్తులలోని నకారాంత ప్రత్యయముల తుదిని, శత్రర్థక చువర్ణము తుదిని గల నకారముతోఁ బాటు ఇఁకాదులలోఁ గల నకారము మాత్రమే లోపించుననుగాని తక్కినచోటు లందలి పదాంత

* ఈ 'అ' అనునది విశేషణార్థద్యోతకముగా నీభాషలలో కొన్ని శబ్దములపైఁ జేరుచుండును

నకారము లోపంపదని చెప్పుటకే "ఇఁకాదులకుఁ దప్ప ద్రుతప్రకృతి కంబులకు సంధి లేదు" అని సూత్రించి వ్యాకరణ కర్త యాస్థలముల సంధిని వారించి నాఁడు. "ఇంక" శబ్దము, ఇని-ఇన్ (ద)+కాన్=ఇంకాన్ = ఇంకన్ అని నకారమంతమందుకల్గదై నది. వ్యవహారమున "ఇఁకనైన" అను రూపమే ప్రాచుర్యమును వహించియున్నది. వ్యవహార వేగమున తుది నకారము జాఱవిడువఁ బడినపు డది అకారాంతావ్యయముగా గ్రహింపఁబడుటచే సంధి గతరూపము గూడ నేర్పడియుండును.

అపదాది స్వరసంధి!

ఇంతవఱకు పదద్వయ స్వరసంధిని గూర్చి తెలుపఁబడినది. సామాన్యముగా నీ భాషలోని యజంత శబ్దములన్నియు నకారేకారోకారాంతములే యగుటచే వీనికచ్చుపరమైనపుడు జరుగు సంధికార్యములే చెప్పఁబడుట తటస్థించినది. ఇఁక నపదాదిస్వరంబు పరంబగునపుడు జరుగుసంధిని గూర్చియు వైయాకరణులు తెలిపియున్నారు. "పదము" "అపదము" అను సంస్కృత వైయాకరణుల సంకేత మీా ద్రావిడ భాషలకు వర్తింపఁజేయుట సమంజసముకాదు. "సుప్తిఙంతంపదం" అని సుబంత తిఙంతశబ్దములు పదములని సంస్కృత వైయాకరణులు భాషాసంప్రదాయమును బట్టి యొక సంకేతము నేర్పఱచినారు. ఆ సంకేతమునే యవలంబించి యాంధ్రవైయాకరణులును అపదసంధినిగూర్చి ప్రత్యేకముగా నిట్లు చెప్పఁగడంగిరి. "అంద్వవగాదులం దప్ప నపదాది స్వరంబు పరంబగు నపుడు సంధి నిత్యముగానగును" అని. "అందు" "అవ" అనునవి తొలుత స్వతంత్రపదములే యైయుండినను, ప్రత్యేకార్థమున మఱికొన్ని శబ్దములపైఁ జేర్పఁబడి కాలక్రమమునఁ దమ ప్రత్యేకతను గోల్పోవుటచే అపదములని తలంపఁబడు స్థితికివచ్చినవి. "అందు, ఇందు, ఎందు అనుశబ్దములు స్థలవాచకములై యిప్పటికిని భాషలో స్వతంత్ర ప్రయోగము కలవై యున్నవి. "అందున్నాఁడు" అనియేగాక "అందలి వస్తువు" "అందులకు" "అందుచేత" "అందువలన," "అందుకొఱకు" అని విభక్తిప్రత్యయములనఁ బడుచున్న యితరపదములతోఁ గూడికొని వ్యవరింపఁ బడుచున్నవి. "అందు" అనునది స్థలవాచకములగు తక్కినవానికంటె తఱచుగా శబ్దములపైఁ జేర్పఁబడుటచే సప్తమీప్రత్యయముగా వైయాకరణులు గ్రహించిరే కాని "మీాఁద, క్రింద, దగ్గఱ, ముందు, వెనుక" మొదలగు శబ్దములన్నిటివలెనే యిదియు నొక స్వతంత్రశబ్దమే. తమిళమునన్లిట్లే మేల్, కీழ் మొదలగునవి సుమారిరువది శబ్దములు సప్తమ్యర్థమున వచ్చునవిగాఁ దెలుపఁబడినది. ఇవియన్నియు విభక్తి ప్రత్యయములు, అపదములు ననియే వైయాకరణులదృష్టిలో చెప్పవలసియుండును.

ఈభాషలో విభక్తి ప్రత్యయములని చెప్పఁబడినవానిలో పెక్కింటికి కిట్లే స్వతంత్రప్రయోగ ముండుటచే వానినిగూడ ప్రత్యయములనుట సమంజసముకాదు. "అందు" అనువానివలనే 'అవ' యనునదియు నొకప్పుడొక స్వతంత్రపదమే కాని యిప్పుడది ప్రత్యేకపదముగా నంతవాడుకలో లేదు. "అవ" అనునది "అగు" ధాతువునుండి యేర్పడిన క్రియాజన్య విశేషణ. "అగు + అ = అవు + అ = అవ." ఈ "అగు" ధాతువునుండి యేర్పడిన భూతకాలిక క్రియాజన్య విశేషణము మాత్రమే అనఁగా 'అయిన' అను శబ్దము మాత్రమే యిప్పుడు సామాన్య వ్యవహారమునఁ గనఁబడుచున్నది కాని యీ 'అవ' యనునది భూతార్థమునఁ బూర్వకాలమున క్రిందటనే స్థిరపడి పోయి 'మూఁడవ, నాలవ' మొదలగు శబ్దములలో మాత్రమే పొడసూపు చున్నది. మూఁడవ-మూఁడగునది యనఁగా మూఁడు [illegible] యర్థము. "అవ" యనునది సంఖ్యావాచక శబ్దనామవాచ్యముల నంతమునఁ గలసి పోయి తన సహజ స్వరూపమును సులభముగా వ్యక్తీకరింపఁజేయలేక పోవు చున్నది గాని విడిగాఁ జెప్పినప్పుడు 'మూఁడు' 'అగు' అను శబ్దమే ప్రయోగింపఁబడుచున్నది. కొన్ని ప్రాచీనకవుల గ్రంథములలో మూఁడవ అనుటకు బదులుగా మూఁడగు అను ప్రయోగమే కానవచ్చు చున్నది. భారతమున "[illegible]" "మూఁడగు[illegible]" అను నిట్టి గువర్ణాంత రూపములకును ప్రయోగములు [illegible] ములో "పదవు" అను "వు" వర్ణాంత రూపము కానవచ్చుచున్న[ది]. కావునఁ విశేషణ రూపము [illegible] "అవ" అనువానివలనే యనునది అగుధాతువు నుండి యేర్పడిన విశేషణమైయున్నది [illegible] "అగు" అనుదాని రూపాంతరమని యనుకొనవలసినది 'అయిన' అను భూతకాలిక క్రియాజన్య విశేషణమువలెనే. [illegible] భాషలో వర్తమానములగు "చేయుచున్న" "[illegible]" అనునట్టివి భవిష్యత్ క్రియాజన్య విశేషణ ములవలెను, ఈ భాషలో ప్రాచీన కాలమున [illegible] క్రియాజన్య విశేషణములలోఁ గూడ [illegible] అనుదానివలె ఉకారాంత రూపము గాక 'అ' కారాంత రూపములుగూడ నుండెనని యూహింపఁదగియున్నది. ఆరూపము లేవు కొన్ని యర్థములలో స్థిరపడి ప్రత్యయములవలె వాడఁబడుచుండుటచే నీభాషలోఁ జేయు, అగు, అను ఉకారాంత శబ్దములతో తత్సమాన క్రియాజన్య విశేషణములుగా నిలిచి [illegible] వాడఁబడుచున్నవి. [illegible] గాగనము ఇంచు గాగమములు [illegible] మాత్రములుగా గ్రహింపఁబడుచున్న ఎంచు, ఇంచులుగూడ స్వతంత్రపదములే. ఎంచుశబ్దమునకు తమిళ మళయాళములలో 'ఎత్తు' అని యర్థము. చేతితో ఎత్తిచూచుట - తూఁచుట అనియు నర్థము

కలదు (to hold up, to weigh in a balance). ఎత్తు అనునదే యీ భాషలో 'ఎత్తు' అయియున్నది. పీసను అనఁగా పీసెత్తు, చేతితోఁగాని త్రాసుతోఁగాని ఎత్తి పీస బరువున్నదని నిర్ణయింపఁబడినది. ఇది తరువాత ప్రాణి పరిమాణమును తెలుపుపదములకుఁ గూడఁ జెప్పఁబడినది. cf. మూరెఁడు, కుంచెఁడు. కొలతలోఁ గూడకలదు. మూరెఁడు బారెఁడు.

ఇంచు:— "ఇంచు" "ఇచ్చు" అనునవి ఈ ధాతువు యొక్క రూపాంతరములే. కన్నడమునఁగూడఁ "ఇసు" అని యనునాసికరహితమైన రూపము కలదు. cf. పిండించు, భాగించు, కన్నడ-పింజిసు, భాగిసు. మాటాడు, నేర్చుకొను, కొట్లాడు, తూగాడు మొదలగువానిలో చలనార్థకమగు ఆడుధాతువు, చేయుట అనునర్థము నిచ్చు చేయు నెట్లు పదములను దేశిధాతువులుగా నెట్లు మార్చునో యిట్లే ప్రయోగించిన కాలమున 'ఇచ్చు' అనునది కూడ సహాయ ధాతువుగా సంస్కృతధాతువులకుఁ జేర్పఁబడి వానిక్రియారూపసిద్ధిని నిర్వహించినది. దేశ్యధాతువులపై ప్రేరణార్థమునఁ జేర్పఁబడుచువచ్చిన యీ 'ఇచ్చు' ధాతువు సంస్కృత ధాతువులను జేర్చి తెలుఁగుమరూపములు చేయుటకు అనఁగా సంస్కృత ధాతువులను తెలుఁగు ధాతువులుగాఁ జేయుటకుఁ జేర్పఁబడు సహాయ ధాతువుగాఁ గూడ నుపయోగింపఁబడినది. ఉత్తరపదము పూర్వపదాంత్యములోఁ జేరిపోయిన పిదప ప్రత్యేకత తెలియని స్థితికి వచ్చినపుడే— దాని ప్రత్యేకార్థము స్ఫురింపక పోయినపుడే, దానికి ప్రత్యయావస్థవచ్చును గావున ఇట్టి సందర్భములలో సాధారణముగా సంఘటనయే సంభవించును. కావుననిట్టి సంధి యేకీభవించును. కాని యీవిషయము గూడ చాలవఱకుఁ బూర్వపదాంతపు వర్ణముల స్వరూపము యొక్క-స్వభావము మీఁదను స్థానమునకు భంగిమ కలుగునంతటి ప్రభావ ఉచ్చారణము మీఁదను ఆధారపడి యుండును. రాముఁ లు+ అందు, అనునప్పుడు లకారముమీఁది అకారమునకు విశేషస్థానము కలదు కావున సంధినావశ్యకము గా జరుగకపోవచ్చును. కావుననే రాములయందు అనురూపము భాషలోనున్నది. కానివ్యవహార వేగమున 'రాములందు' అనురూపము కూడ నేర్పడినది. ఇచ్చట నకారాంత పదముపై అందులోని అకారము పడునుటచే సంధికి సాకల్యమేర్పడినది. అకారముపై నూఁదు ఉకారము వచ్చును. హరి + అందు, అన్నప్పుడట్టి సంధికాలేదు. హరిశబ్ద రూపపరిశీలనము గాని సాంకసంధిని ప్రయోగమును అందు, అనగాదులను తప్పించవలసివచ్చినది. పలికించు, పిలిచు అను ధాతురూపములు నుండుటచే 'ఇంచు' అనుదానిఁగూడ ప్రత్యయముగా అందాద్యాదులలోఁ జేర్పవలసినదే. ఇంతవఱకు భాషలోఁ బ్రధానములుగా గ్రహింపఁదగిన అకార, ఇకార, ఉకార

సంధులను గూర్చి చెప్పఁ బడినది. పూర్వ పరస్వరంబులకుఁ బరస్వరైకాదేశ రూపసంధి యీ యచ్చులు పదాంతమున వచ్చునపుడే జరుగుచున్నదిగదా.

ద్విరుక్త టకారము :—

"కుఱు, చిఱు, కడు, నిడు, నడు శబ్దముల ఱడలకచ్చు పరంబగునప్పుడు ద్విరుక్త టకారంబగు" చున్నది. అనఁగా - కుఱు + ఉసురు = కుఱుసుసు, చిఱు + ఎలుక = చిఱెలుక, నడు+ఇల్లు = నడిల్లు, అని సంధికావలసియుండఁగా నట్టి సంధి జరుగక, పూర్వమందలి ఱ కార డ కారముల స్థానమున ట్ట కార మొకటి ఆదేశముగా వచ్చుచున్నదనుట. ఱ, డలస్థానములో 'ట్ట' వచ్చుచున్న దనుట కంటె ఱ డలకు అజాది పదము పరమగునపుడు అవిద్విరుక్తట కారముగా మాఱుచున్న వనుటయుక్తతరంబయి యుండు నేమో ? ఏల యనఁగా సంహితలోని రెండు పదములను చేర్చియుచ్చరించు సందర్భమున నుచ్చారణ సౌకర్యముల కనువగు ధ్వనులు (యకారము వకారము) ఏమైన నడుమనువచ్చి యుచ్చారణకు సహాయమును చేయవచ్చును లేదా పూర్వ పరాక్షర ములకుఁ గలిగిన సంయోగముచే నాయా వర్ణములలోఁ గొంతమార్పుగలుగ వచ్చును. కాని పూర్వపరాక్షరములతో సంబంధములేని వర్ణము లెచ్చట నుండియో వచ్చి చేరుననుట సంభావ్యముకాదుగదా. అట్టివే కలిగినచో నవి యా పూర్వపరశబ్దముల సంబంధమును వ్యక్తముచేయుటకుఁగాఁ బ్రాచీన కాలమునఁ జేర్పఁబడిన యొక ప్రత్యేకపదముయొక్క లుప్త శేషములగు వర్ణములయినఁ గావలయును. లేదా వేఱొకశబ్దముయొక్క సామ్యముచేఁ (analogy) జేర్పఁబడినవైనను గావలయును. కావున సంధిలో నాగమాదేశ విధానమున వైయాకరణులు చేసిన సందర్భములందెల్ల నవి యెట్లు వచ్చినవో పరిశీలించి వాని సహజస్వరూపమును గుర్తింప యత్నింపవలసి యున్నది. ప్రస్తుతము "కుట్టుసురు" అను సమాసపదములో 'కుఱు' శబ్దమునకు ఉసురు శబ్దము పరమైనపుడు ద్విరుక్త టకారమేకారణముచేత వచ్చినదని పరిశీలింపఁగా ఱ, డలస్థానమున నిది వచ్చియుండుటచేతను, మూర్ధన్యములగువానితో నిది సావర్ణ్యము కలదగుటచేతను, ఱ, డ, లే ట్టవర్ణముగా మాఱినవని చెప్పుట యుక్తముగాని వానిస్థానమున 'ట్ట' వర్ణ మెచ్చటనుండియో వచ్చినదనుట యుక్తముగా లేదు. ఈ సందర్భములో 'ఱ' 'డలు' ద్విరుక్త టకారముగా మాఱుటకుఁగల కారణ మితరసన్నిహితభాషలలో నిలిచియున్న ప్రాచీన సంప్రదాయములను గమనించినచో మనకు సుబోధకంబగును. సామాన్య ముగా నీ భాషలలో నొకవాక్యములోని పదములకుఁగల సంబంధము విశేషణ విశేష్యభావరూపమై యున్నది. ఈ సంబంధమును సూచించుటకు తొలుతస్థానమే

ప్రధానసాధనము - అనఁగాఁ బూర్వపదము విశేషణము నుత్తరపదము విశేష్యము నగుచుండును. వెండిచెంబు; పొన్ముడి; తల్లిపాలు అని యీ రీతిగా రెండు నామవాచకపదము లొకదానివెనుక నొకటి నిలిచినచో నందు తొలిపద ముత్తరపదమునకు విశేషణమగుచుండును. వెండిచెంబు అనునప్పుడు 'వెండి' శబ్దము నామవాచకంబే యైనను 'చెంబు' శబ్దమునకు విశేషణ మగుచున్నది. వెండితోఁ జేయఁబడిన, వెండికి సంబంధించిన చెంబు=వెండిచెంబు. ఇట్టిశబ్దములలో స్థానమే వానిసంబంధమునకు సూచకమైనది. ఈ సంబంధభావముం దెలుపుటకు కేవలస్థానమే సమర్థమయిన మార్గముగా గనపడనప్పుడు— అనఁగాఁ బూర్వపదము యొక్క విశేషణత్వము దాని స్థానమునుబట్టియే సువ్యక్తముకాదని తలంపఁబడినప్పుడు పూర్వపదమును విశేషణముగా మార్చుటకుగా ననేకమార్గము లవలంబింపఁబడినవి. వానిలోఁ బూర్వపదము తుది హల్లును ద్విత్వముచేసి పలుకుట యొకటి. 'చిఱు' శబ్దమునందలి తుదిహల్లగు శకటరేఫమునకు ద్విత్వముచేసి (ఱ్ఱ్) అని పలుకునపుడు 'అ' కారధ్వని బయలుదేఱుస్థానమున నాలుక నొత్తి పలుకవలసియుండుటచే నాస్థానమున గలిగిన స్పర్శవలన స్పర్శవర్ణంబగు 'ట' కారముతోఁగూడిన 'ట్ర్' అనుధ్వని బయలుదేఱును. కావున కుఱు+ఉనురు; చిఱు+ఎలుక-కుట్ర్+ఉనురు, చిట్ర్+ఎలుక అనియు, పిదప రకారలోపముచే, 'కుట్టునురు, చిట్టెలుక అని సంధిగత రూపములును వ్యవహారమున నేర్పడుచున్నవి. అట్లే 'నడు' శబ్దమునందలి డకారమును ద్విత్వముచేసి పలికినపుడది పరుషత్వమునుగూడఁ బొందుటచే 'డ్డ' యనిగాక 'ట్ట' యని పలుకఁబడుచున్నది. పదమధ్యగత సరళము ద్విరుక్తిఁ జెందినపుడు పరుషముగాఁ బలుకఁబడుట ప్రాచీన ద్రావిడభాషా సంప్రదాయముగాఁ గనఁబడుచున్నది. కావున 'చిఱు, కుఱు, నడు శబ్దములందలి ఱ కార డకారములు పదమధ్యమున ద్విత్వమును బొందినపుడు ద్విరుక్తపరుషములుగా నుచ్చరింపఁబడుట, యీ భాషలో మిగిలిన ప్రాచీనభాషాసంప్రదాయ చిహ్నమై యున్నదని తెలంపనగును. 'చిట్టెలుక' మొదలగు శబ్దములు తరువాతికాలమున చిట్టి + ఎలుక అని విభాగింపబడుటచే భాషలో 'చిట్టి' చిటి శబ్దములుకూడ నేర్పడియుండును. చిఱిచాప, చిఱునగవు మొదలగు రూపములు 'చిట్టెలుక' మొదలగువానికంటె మిగుల నర్వాచీనములు.

పూర్వపదము విశేషణమై నిలిచినపు డందలి తుదిసరళము పరుషమై ద్విత్వమును బొందుచుండుట మఱికొన్ని సందర్భములలో గూడఁ గానవచ్చుచున్నవి. cf. త. పాంబు + కోడి, = పాప్పుక్కోడి; మరుందు + పై = మరుత్తుప్పై; ఇరుంబు + కోల్ = ఇరుప్పుక్కోల్ ; మాడు + తోల్, = మాట్టుత్తోల్. సరళాంతములగు సకర్మకధాతువులు సకర్మక ములైనపుడు

గూడ నిట్లే పరుషద్విత్వములు కలుగుచున్నవి. దీని కుదాహరణము - త. పెరుగు-పెరుక్కు (= పెంచు); అడఙ్గు - అడక్కు ; ఆగు-ఆక్కు (ఆపుట); నీఙ్గు-నీక్కు; తిరుందు - తిరుత్తు; నిరమ్బు-నిరప్పు. ఇరుమ్బు, పామ్బు, వేమ్బు అమ్బు, ఎలుమ్బు మొదలగు బు వర్ణాంతశబ్దములన్నియుఁ దెనుఁగున ము వర్ణాంతములై వ్యవహరింపఁ బడుచున్నను, సమాసములం దివి పూర్వపదములై విశేషణములగుట తటస్థించినపుడు పదాంత సరళబవర్ణము తెనుఁగు సమాసములలోఁ గూడఁ బరుషత్వమునే పొందుచున్నది. ద్విత్వముమాత్ర మిందగపడుట లేదు. ఇరుమ్బు+కోల్ = ఇరుప్పుక్కోల్ అని తమిళ రూపమగుచుండగాఁ దెనుఁగున "ఇనుపకోల" యని మాత్రమగుచున్నది. సరళము పరుషమగుట రెండుభాషలకు సమానమే. పామ్బు + కొడి=పాప్పుక్కొడి యని తమిళమునకాఁగా పాము + జేడు=పాపఁజేడు, అని తెలుఁగు రూపము. అట్లే అంపకోల, ఎంపగూడు, వేఁపచెట్టు మొదలగు వానిలోని తొలి పదమునందలి 'ము' వర్ణమునకు బదులుగా 'పు' వర్ణము కానవచ్చుచున్నది. ఈ మార్పుతో గూడిన రూపములను సాధించుటకే ఆంధ్ర వైయాకరణులు

సూ॥ కొండొకచో సమాసంబులందు నామ్వాది కనుమ్వాదుల ముపర్ణంబులు పఙ్ప్వర్ణంబులగు॥ బాల. సమా. 19 సూత్రము.

అని ముపర్ణమునకు పఙ్ప్వర్ణ విధానమును చేయవలసినవారైనారు. ఈ సమాసములు భాషలో మిగులఁ బ్రాచీనము లనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఇట్లే ద్విరుక్త టకార విధానము, పఙ్పవర్ణ విధానము మొదలగునవి పూర్వపదము విశేషణముగా మారునపు డామార్పునకుఁ జిహ్నముగాఁ బ్రాచీన కాలమునఁ బదాంత సరళమును పరుషముగాఁ జేసియు ద్విరుక్తపరుషముగాఁ జేసియు బలుకు సంప్రదాయమును సూచించు చున్నదని చెప్పఁదగియున్నది. తమిళమున "తొల్కాప్పియనార్" వర్ణసమామ్నాయమున సరళ వర్ణములను గ్రహింపకుండుటచే నాతనికాలమునఁ బరుషములే కాని సరళ వర్ణములే లేనట్లగపడుచుండుట చేతను నిప్పటి తమిళ వ్యవహారమున ననునాసిక పరమగు పరుషము సరళముగాఁ బలుకుచుండు నలవా టేకాలమున బయలు దేరినదో చెప్పుట కవకాశము లేకుండుట చేతను దేశ్యపదములఁ గొన్నిటిలో ననునాసికములపై పరుషములే పలుకు నలవాటిప్పటికి నుండుట చేతను ప్రాచీన భాషలో "తొల్కాప్పియనార్" కాలమునకుఁ గూడ, క, చ, ట. త, ప, అను పరుషాక్షరములానే వ్యవహారమున నుండెనని తలంపవలసి యున్నది. తరువాత ననునాసికతోఁ గూడినపుడు కాని యజ్మధ్యస్థము లైనపుడుగాని యివి సరళములుగ నుచ్చరింపఁ బడుట వాడుకలోనికి వచ్చి యుండును. పదాదిని గల పరుష మజ్మధ్యస్థ మగుట కవకాశము లేకుండుట చేతనే పరుషముగనే నిలచి

పోయినది. ఈ పదాది పరుషమునకుఁ బూర్వమొక పదము నిలుచుట తటస్థించినచో నిదిపదమధ్యస్థమే యగును గావున నావర్ణము సరళముగా నుచ్చరింపఁ బడుచున్నది. ఇట్టి సంప్రదాయమును బట్టియే ద్వంద్వాది సమాసములలో నుత్తరపదాదిని పరుషములు నిలిచినపుడవి సరళములుగ మాఱుచున్నవి. ఇఁక ద్విత్వాక్షరములు పదమధ్యమున నజ్మధ్యస్థములగుట కవకాశము లేకుండుటచే వానికి సహజ మగు పరుషోచ్చారణమే నిలిచి యుండుట తటస్థించినది. "మయక్కం" (மயக்கம்) అను నపుడు ద్వితీయ కకారమునకుఁ బూర్వము హల్మాత్ర కకారముండుటచే నది యజ్మధ్యస్థము కాలేదు కదా. కావుననే దాని పరుషోచ్చారణము స్థిరమై యున్నది.

ప్రాఁతాదులు:—ఏకాలమునందైనను భాషను వ్యాకరించి లక్షణము చేయఁదలఁచిన వైయాకరణులు తమ కాలమున భాషలో నేర్పడి వ్యవహారములోనున్న రూపముల సహాయమును బట్టియే ప్రాచీన పదబంధములకు రూపనిష్పత్తి కల్పించుటకై యత్నింతురు. ఆంధ్రమున ప్రాఁగెంపు మొదలగు కొన్ని ప్రాచీన సమాసములను సాధించుటకై చేయఁబడిన లక్షణమే దీనికి నిదర్శనమగుచున్నది.

"ప్రాఁతాదుల తొలియచ్చు మీఁది వర్ణంబుల కెల్ల సమాసంబుల లోపంబు బహుళంబుగానగును" అను బాలవ్యాకరణ సూత్రము ప్రాఁత+ఇల్లు అని యుండఁగా తొలిపదములోని బిందుపూర్వక తకారమును లోపింపఁ జేసి "ప్రాయిల్లు" రూపమును సాధించినది. ఇట్లే లేఁత+దూడ=లే దూడ, పూవు+రెమ్మ+పూ రెమ్మ అనునవియు సాధింపఁబడినవి. వు వర్ణ విరహితమగు 'పూ' శబ్దముకూడ భాషలోనున్నది గావున నీ తుదిసమాసము పూ అను దానితోఁ జేయఁబడిన సమాసమే యనవచ్చును. ఇంక లేదూడ, ప్రాయిల్లు శబ్దములు లేఁత, ప్రాఁత శబ్దములతోఁ గూడి యేర్పడిన సమాసములేనా యను సందేహము కలుగకమానదు. లేతదూడ—లేద్దూడ, పాతఇల్లు - పాతిల్లు అను నర్వాచీన రూపము లీకాలమునఁ గూడ వాడుకలో మనకు వినఁబడుచున్నవి. కావున లేదూడ, ప్రాయిల్లు అనునవి లేఁత, ప్రాఁత శబ్దములతోఁ గూడిన సమాసములుగాఁ గనఁబడవు. వీనిలో పరపదాదియందు అచ్చో సరళమో యుండుటచే ననునాసికను విధించు నావశ్యకత లేకపోయినది. కాని పరుషాది శబ్దముతోఁ గూడిన ప్రాఁగెంపు, లేఁగొమ్మ మొదలగు సమాసములలో ప్రాఁత, లేఁత శబ్దములలోని యనునాసికమును మొదటఁ లోపింపఁ జేసినను మరలఁదెచ్చి పెట్టవలసినస్థితిగలిగినది. కావున వాస్తవముగా ప్రాఁగెంపు, లేఁగొమ్మ మొదలగు సమాసములు తక్కిన వానివలెనే ప్రాఁత, లేఁత శబ్దములతోఁ గూడి యిటీవలి కాలమున నేర్పడినవి గాక భాషలోఁ బ్రాచీనములై యుండునని తలంప వలసి

యున్నది. ప్రాఁత లేఁత శబ్దములలోని 'త' కారము 'మూఁత' 'కోఁత' చేఁత మొదలగు వానిలోతువలెనే యేదో యొకయర్థమున ధాతువునై వచ్చి చేరినదే గాని, సహజముగ ధాతునిష్ఠము-లేదా మూలరూప గతము కాదని తెలియు చున్నది. కావున 'ప్రాఁత' అనునది ప్రాం + త - ప్రామ్ + త అనియుండఁ దగును గావునదీని వెనుకటి రూపము 'ప్రామ్' అయియుండు ననుటకు సందేహ ములేదు. ఇప్పటికిని దక్షిణ దేశమందలి తెలుఁగువా రీశబ్దమును పాంతయనియె పలుకుచున్నారు. cf. పాంత చింతపండు. తమిళ కన్నడములం దీయర్థమునని 'పరమ్' అను రూపముండుటను బట్టి 'పరమ్' అనునదియే వర్ణవ్యత్యయము (Metathesis) మూలముగా 'ప్రామ్' అయియుండునని నిశ్చయింప నగును. అప్పుడు 'పరమ్+కెంపు = ప్రామ్+కెంపు = ప్రాఙ్గెంపు = ప్రాంగెంపు - ప్రాఁ గెంపు' అని యీ విధముగా నీసమాస మేర్పడియుండును. 'ప్రాయిల్లు' అను దానిలో నగపడని 'న' కారమిందుఁ గనఁబడు చుండుట దానినిబట్టి సరళాదేశా దులగుట యిందు సంభవించుచున్నది. ఈ యనునాసికయుక్తరూపనిష్పత్తిని సాధించుటకే వ్యాకరణకర్త "లుప్త శేషంబునకుం బరుష సరళములు పరము లగునపుడు నుగాగమంబగు" నని 'ప్రాఁత' శబ్దములో మొదట పూర్వ సూత్రముచే బిందు పూర్వక త కారమునంతను లోపింపఁజేసియు మరల నుగాగమ విధానమును జేయవలసిన వాఁడయ్యెను. సహజముగ శబ్దగత మగు టయో, లేదా ప్రత్యేకార్థ ద్యోతకమై మధ్యనిలుచుటయో సంభావ్యంబై యుండునుగాని 'ప్రా' శబ్దమునకు పరుషాదిశబ్దములు పరమైనపుడే మధ్య నకారము వచ్చినదనుట సంభావ్యము కాదుగదా. "పరఙ్గెంబు" "ఇళఙ్గొంబు" మొదలగు నితర ద్రావిడభాషా శబ్దములతో వీనిఁ బోల్చి చూడఁగా 'త' వర్ణము చేర్పఁబడక పూర్వము 'పరమ్' అను శబ్దమునకు 'కెంపు' శబ్దముచేర్చుట చేతనే యీ సమాసమేర్పడి యుండుననియు, నా కారణముచే 'ప్రాఁతకెంపు' మొదలగు వానికంటె నిది భాషలో ప్రాచీన సమాసమై యుండుననియు నూహింపఁదగి యున్నది. అయితే తమిళమున నగపడు 'పరఙ్గెంబు' శబ్దము కాలక్రమమున మారి 'ప్రాఁగెంపు' అయినద నుట కంటె 'ప్రాఁత + కెంపు' అనుశబ్దములలోని ప్రాఁతశబ్దముయొక్క తొలియచ్చు మీఁదివర్ణంబులకు లోపము వచ్చినతరువాత 'ను' గాగమము వచ్చుటచేతనే యీభాషలో నేర్పడిన ప్రాఁగెంపు అను తెలుఁగు రూపము నుండియే పరఙ్గెంబు అను తమిళభాషా రూపమేర్పడి యుండఁగూడదా తమిళమున 'పరఙ్గెంబు' అనురూప మున్నంత మాత్రమున ప్రాఁగెంపు శబ్దము దానినుండి వచ్చిన దనవలెనా యని యడుగవచ్చును. తమిళమున ననునాసిక ములతోఁ గూడిన సమాసములే వ్యవహారములో నుండుటచేతను అభా

షలో నై సమాసములను విడదీయ వలసి వచ్చినపుడవి పరమ్+కెంపు, ఇళమ్+ కొంబు అనియో లేదా పర + మ్ + కెంపు, ఇళ + మ్ + కొంబు అనియో విడదీయఁబడినవేయగుటచేతను మఱియొకవిధముగా విగ్రహవాక్యము చెప్పఁ బడక పోవుటచేతను ప్రాఁత, లేఁత ప్రాఁగెంపు, లేఁగొమ్మ శబ్దములు మన భాషలో నేర్పడక పూర్వమే 'పరఙ్గెంబు, ఇళఙ్గొంబు' శబ్దము లేర్పడి యున్న వని తలంచుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది.

ఇఁక మధ్యనున్న యనునాసికవిషయమై విచారింప వలసియున్నది. దాని స్వరూపమెట్టిదో తెలిసికొనఁగొంత పరిశీలింతము. ప్రాంత అనుదానిలోని యను నాసికము 'త' వర్ణము చేర్పఁబడు నప్పటికే యచ్చట నిలిచియున్నదని తలంప నగును. ఈ ద్రావిడ భాషలలో నొక ధాతువు మఱియొక ధాతువుతోఁ జేరి నపుడు వాని విశేషణవిశేష్యభావమును సూచించుటకో లేదా యుచ్చారణ సౌల భ్యమ్ము కొఱకో యొక యనునాసికము చేరుచుండుట స్వాభావికముగాఁ గనఁ బడుచున్నది. ఒక్క ధాతువులోఁ గూడ నది ద్వ్యచ్కమై పరుష వర్ణములలోఁ గూడినదయినచో నా పరుషమునకుఁ బూర్వమొక యనునాసికము బయలుదేఱి యా పరుషమును సరళముగా మార్చుటయు సంభవించుచుండెను. ఈ భాష లలో మూలధాతువులని తలంపఁదగిన, ఆ, ఈ, ఊ ల రూపాంతరములగు 'అగు, ఇచు, ఉతు' అను వానిని చూతము. ఆగు-అగు-అక్కు-అంగు, అనియు, ఈగు- ఇక్కు, ఇచు-ఇచ్చు, ఇంచు; ఉతు, ఉత్తు, ఉదు, ఉందు, అనియు వీనిలో నను నాసికముతోఁ గూడిన రూపములుగూడఁ గనఁబడుచున్నవి. కావుననే యీ ధాతువులు ధాత్వంతరములపైఁ జేరినపుడు తునుగు - తునుంగు, వెలుగు - వెలుంగు, తొలగు - తొలంగు, అడచు-అడంచు, తలచు-తలంచు మొదలగు రూపము లేర్పడుచున్నవి.

ఇచు = ఇసు - ఇంచు

కన్న—చిత్రిసు	తె—చిత్రించు
రక్షిసు	రక్షించు
ఆలిసు	ఆలించు
అప్పళిసు	అప్పళించు
సైరిసు	సైరించు

ఉదు

ఆఱ్ + ఉదు

అఱ్దు }	{ అఱుందు - అందు (cf అందదుకు)
అద్దు }	{ అద్దు

కన్న. ఉళ్ = to be, to be joined-ఉత్తు.

త. ఉఱు = to be, exist, to draw near, approach.

తుళు. ఉన్తు to stand, to remain.

కన్న. ఉత్తు — తు. ఉన్తు.

త. చేయుందు— తె. చేయుదు.

కన్నడభాషలో కర్మధారయ సమాసములందు కారాంత కృదంత శబ్దములకు గ జ ద బ వర్ణములాదిఁగల శబ్దములు పరమైనపుడు మధ్య బిందువు వచ్చుచున్నది.

ఎత్తుంగోల్, కుత్తుంగఱి, పుట్టుంగురుడం (పుట్టుగ్రుడ్డి), కర్చుంగల్లం, చుర్చుంగొళ్లి, ఇడుకుంగబ్బం, ఉకుఱందొాఱె, ఆడుందొాలె, బత్తుంబయం, ఆడుంబాలం, మించుంబుఱు, కట్టుంజోళం, సిడియుందలె.

మొత్తముమీఁద క్రియా వాచకములు గాని గుణవాచకములు గాని యగు పదములపై విశేషణ సమాసములలో పరుష సరళాదులగు శబ్దములు నిలిచినపుడు మధ్య నొక యనునాసిక మొకకాలమున బయలుదేఱుట తటస్థించినదను విషయము గమనింపఁ దగియున్నది. ప్రస్తుతము మనము విమర్శించుచున్న 'పరమ్' 'ఇళమ్' శబ్దముల ప్రాచీనరూపము లెట్టివో యించుక తెలిసికొందము.

'ప్రాఁత, లేఁత' యను తెలుఁగు శబ్దములలో సమానార్థకములై సజాతీయములని చెప్పఁదగిన మూలధాతువులు 'పఱ, పఱె; ఎళ్, ఎళ, ఎళె' అనునవిగాఁ గనఁబడుచున్నవి. కన్నడమునందలి పఱ, పఱె, తమిళమునందలి పఱె, తెలుఁగునందలి 'ప్రా' యనునవి 'ప్రాఁత' శబ్దముయొక్క మూలరూపములుగాఁ గనఁబడుచున్నవి. వీనికి పండుట, ప్రాచీనము అని యర్థము. తమిళ మళయాళముల 'పఴు' అనుదానికి పరిపక్వమును జెందుట (to ripen, to grow old) అని యర్థము కలదు. కొన్ని సమాసములలో నీ శబ్ద మనునాసిక రహితమైయే గానవచ్చుచున్నది. కన్న. పఱ అలగు (an old knife blade); పఱగన్నడ (ప్రాచీనగన్నడము) పఱనెల్ (ప్రాఁతధాన్యము). దీనినుండి హొాస కన్నడమున 'హాళను' = 'పాడగు' (to become old, worn out, decay, to go to ruin, to be spoiled) అను ధాతువుకూడ బయలుదేఱినది. తెలుఁగులోని 'పాడు' ధాతువునకు 'పాడగుట - చెడిపోవుట' యను నర్థము 'పఱ' ధాతువునుండి యేర్పడినదే. ప్రాఁతదియై, క్షీణించి, చెడిపోవుటయే పాడగుట. 'పాటిదిబ్బల'నఁగా చిరకాల నివాసముచే శిథిలములై పాడయిపోయిన యిళ్లు కూలిపోయిన పిదప నట నిలిచియున్న ప్రాఁత మట్టి

దిబ్బలన్నమాట. ఇట్లు తెలుఁగులోని పాడుధాతువు - 'పటు' ధాతువునుండి యేర్పడినదే. ప్రాచీనభాషలోని 'ఱ' కారము తెలుగున 'డ' కార మగుచున్నదనుట కిది మఱియొక నిదర్శనము. ఈ 'పఱ' ధాతువునుండియే తమిళమునందలి 'పఱమ్', తెనుఁగునందలి 'పండు', కన్న. పణ్, హణ్ణు మొదలగు శబ్దము లేర్పడినవి. 'పటు' - ధాతువు 'పరిపక్వమగుట' యను నర్థము కలదగుటచే పఱం - పంఱు = పక్వమైనది, కావుననే 'పసరు' కాయవలెఁ గాక (green and tender) పరిపక్వమును బొందిన ఫలమని యర్థము కలిగినది. 'పండుగ' అను శబ్దముకూడ దీనికి సంబంధించినదే. సంస్కృతము నందలి 'ప్రాక్' శబ్దమునకుఁగాని 'ఫల' శబ్దమునకుగాని, తెలుఁగులోని ప్రాఁత, పండు మొదలగు శబ్దములతోడను తక్కిన దక్షిణ దేశభాషలలోని వింత యక్షరమగు 'ఱ' అనుదానితోఁ గూడిన 'పఱ' శబ్దముతోడను సంబంధము కలదనుట విచారణీయము.

ప్రస్తుతము మనము గమనింపవలసినదేమనఁగా ప్రాచీనరూపము 'పఱ' యనియే యున్నను దానినుండి బయలుదేరిన పఱమ్, పణ్ణు, పండు, పండుగ మొదలగురూపములలో నది యనునాసికసహితమై గానఁబడుచున్నది కావున 'పఱ' ధాతువువై మఱియొకధాతు వేదో చేర్పఁబడియుండుటచే గాని, దీని విశేషణత్వము సూచించుటకై యొక యనునాసికము చేరుటవలనఁ గాని, 'పఱమ్' అనురూప మేర్పడినదనియు నామీఁద 'పఱమ్గెంపు' మొదలగు సమాసము లేర్పడినవనియు నై యున్నది.

'లేఁత' శబ్దమునకు మూలరూపములు 'ఎళ్, ఎళ, ఎళె' అని తుళు కన్నడములందును, 'ఇళ' అని తమిళమునను గలవు. తెలుఁగున 'ఎడ, ఎల, లే' యనియు గలవు. తెలుఁగునందలి ఎడ, ఎల శబ్దములు, 'ఎళ్' అనుదాని రూపాంతములే యనుట స్పష్టమే. 'లే' యనునదియు 'ఎల్' అను శబ్దమునుండి వర్ణ వ్యత్యయముచే నేర్పడినదనుటకు సందేహములేదు. తెలుఁగులోని 'లేఁత' శబ్దమునుబోలినదే కన్నడమున 'ఎళతు' అను శబ్దమొకటి కలదు. దీని రూపాంతరము 'ఎళదు'. దీనికి 'లేఁతది' యని యర్థము (That which is tender, young). 'ఎళతాదఎలె' అనఁగా లేఁతదైన ఆకు అని యర్థము. 'ఎళతు' అను దానిలోని 'త' వర్ణమునకును 'లేఁత' లోని తవర్ణమునకు సంబంధమేమైనఁ గలదా యను సందేహము కలుగకమానదు. లేదా, 'ఎళెతన' (=లేఁతదనము) అను శబ్దమునకు సంబంధించినదైనఁ గావచ్చును. ఈ కన్నడశబ్దములైనను 'లేఁత' శబ్దములోని యనునాసిక స్వరూపమును గూర్చి మాత్రము మనకేమియుఁ దెలియఁజెప్పుటలేదు. ఈ శబ్దముతోఁ గూడిన విశేషణ సమాసములలోఁ గూడ ననునాసికము కనఁబడుటలేదు. cf ఎళెగఱు, ఎళెగన్ది, ఎళెగాయ్, ఎళెగాళి

(a gentle wind) ఎళెగెమ్బు, ఎళెగాంగు, ఎళెతెంగు (a young cocoanut tree) ఎళెదొగల్, ఎళెదింగళ్, ఎళెవిసిల్, (ఎళె+బిసిల్) ఎళెవుల్ (ఎళె+పుల్) ఎళెవెణ్ (ఎళె+పెణ్) ఎళెప్రాయ (youth) ఎళెదుమ్బి (ayoung black bee) ఎళెదళిర్ (tender foliage). ఈసమాసములలో నెచ్చటను "ఎళె" శబ్దము తరువాత సనునాసికము వచ్చినట్లగపడదు. కన్నడమున సరళాదేశము వచ్చిన రూపములు కొన్నింటిలోఁ దెనుఁగున సనుస్వారముఁ గూడఁ గనఁబడుచున్నది. cf కన్న. ఎళగెమ్బు-తె. లేఁగెంపు. ఎళదళిర్ - తె. లేఁదలిరు, ఎళవరయ - తె. లేఁబ్రాయము. వీనిని బట్టిచూడఁగాఁ దెనుఁగునందును తమిళమునఁ గొన్ని సందర్భములందును అనఁగా, లేఁగెంపు - ప్రాఁగెమ్బు ఇళజ్గాంబు, పరజ్గంబు—అనుస్థలములఁ గనఁబడుచున్న యనునాసికము ప్రాచీనధాతు సంబంధమైనది కాదనియు, విశేషణసమాస మేర్పడు సందర్భమున వచ్చినదో యుచ్చారణ సౌకర్యమునకై వచ్చినదో యనియుఁదలంపఁ దగియున్నది. ఇట్లు "ప్రాఁగెంపు లేఁగొమ్మ" సమాసములు ప్రాఁతకెంపు; లేఁతకొమ్మ, సమాసములకంటె భాషలో మిగుల ప్రాచీనములని యెంచఁదగును.

మీఁగడ.-మీఁదు + కడ = మీఁగడ అని వైయాకరణులు చేసిన విభాగము. ఇక్కడఁ గూడ దు వర్ణము లోపించిన దనుటకన్న 'మీ'-'మీం' శబ్దముతోడనే 'కడ' శబ్దమునకు సమాసమేర్పడినదనుట యుక్తము. ఈ మీ-మీం శబ్దములు మేల్-మేలుశబ్దములతో సంబంధించినవే. ధాతుగతములగు ఇకార ఉకారములు ఎకార ఒకారములుగ మాఱుచుండుట యాభాషలలో సహజమై యున్నది. మేల్-మేలుశబ్దములకు 'ఇ'కారముతోఁ గూడిన రూపము లీభాషలోఁ గనఁబడుటలేదుగాని, ఈ ధాతువుయొక్క మూలరూపమగు 'మి' వర్ణము మిగులు అనుశబ్దమునఁ గానవచ్చుచునే యున్నది. 'మించు' (= ఒకదాని పైనుండు) అను ధాతువుకూడ 'మిన్ - మిల్ ధాతువుయొక్క రూపాంతరమే. తమిళ కన్నడముల నిది "మిక్కు"-మిగు (to grow abundant, to increase, to exceed, to be over and above,to remain over) మిగిలు-మిగలు = (greatness, excellence, superiority, remainder, rest) అనురూపములుగలిగి తెలుఁగునందలి 'మిగులు' అనుధాతువుతో నభిన్నంబై యున్నది. 'మించు' (to become great, to excel) ధాతువు తెలుఁగునందువలెనే తమిళమునఁగూడఁ గనఁబడుచున్నది. కన్నడమున నిది 'ముంచు' అను రూపమును బొందియున్నది. తక్కిన వానికంటె మీఁదకు వచ్చినపుడే వానిని మించుట సంభవించును గావున 'మేలు' - మించులకు మూల ధాతువొక్కటియే యనవచ్చును. 'మీఱు, మిట్టు' మొదలగునవి కూడ 'పైకి

లేచు - ఉన్నతమగు' అనునర్థమున 'మీఁ' ధాతువునుండి బయలుదేరినవే. కావున మీఁ-మీఁల్+కడ=మీఁగడ యయినదనుటకు సందేహములేదు. 'మీఁ' యొక్క రూపాంతరమే 'మే' యయియున్నది. కన్నడమున 'మే' యను రూపమేగాక మేగు - మేం - మేల్ - (The upperside, the surface) అను రూపపాంతరములు కూడ కలవు. 'మే' ధాతువుతోఁ గూడిన 'మేగడె' = (the upper side) మేగాల్ (the upper side of the foot) మేగెయ్ (the back of the hand) మొదలగు సమాసములు హళగన్నడ మునఁ గలవు. కాని యిందు 'మీఁగడ' యందువలె ననునాసికము విని పించుటలేదు. కాని 'మేగాల్, మేగ్గెయ్' అనువానికి 'మేంగాల్, మేంగెయ్' అను అనునాసికసహిత రూపములు ప్రాచీన కర్ణాటభాషలో నున్నవి. (*Cf* ఉద్దమాగి బిగిదమేంగాల్)

కావున కన్నడమున మేందు అనుశబ్దము లేకున్నను 'మేంగాల్' అను శబ్దము 'మేం' అనుదానితోఁగూడి యేర్పడినట్లే, తెనుఁగున 'మీఁగడ' శబ్దముకూడ మీం+కడ అనుశబ్దముల కూడికచే నేర్పడియుండును. మేల్- మీల్-అనువానిలోని లకారమే నకారముగా మాఱియుండును.

క్రొత్త+కారు=క్రొక్కారు అను మఱియొక సమాసము కలదు. ఈ రూపమును సాధించుటకుఁగాను వైయాకరణులు ప్రత్యేకసూత్రమును జేయ వలసిన వారైనారు. "క్రొత్తశబ్దమున కాద్యక్షర శేషమునకుం గొన్నియెడల నుగాగమమును గొన్నియెడల మీఁదిహల్లునకు ద్విత్వంబునగు" (బాలవ్యా. సం. 38). వెనుకటి ప్రాఁత, లేఁత శబ్దములందువలెనే దీనికి నాద్యక్షర శేషము - అనఁగా 'ఁత' వర్ణలోపమును, నుగాగమమును విధింపఁబడినవి. నుగాగమము లేని యపుడు మీఁది హల్లునకు ద్విత్వము వచ్చుట యిం దొకవిశేషము. ప్రా, లే శబ్దముల పూర్వరూపములు 'పఱ' 'ఇళ' అని కల వనియు, వర్ణవ్యత్యయము మూలముగా నారూపములు సిద్ధించియుండుననియు దలంపఁబడినది గదా; అట్లే క్రొత్త - శబ్దమునకుఁ గూడ పూర్వరూప మేమైనఁ గలదా యని విచారింపవలసియున్నది. క్రొత్తశబ్దములోని 'త' వర్ణము ప్రాఁత, లేఁత శబ్దములలోవలెనే తరువాత వచ్చిచేరిన ధాత్వంతరము యొక్క యవశిష్టభాగమే యయియుండుననుటయే సంభావ్యమగుటచే దీని తొలిరూపము 'కొర్' అని యుండఁదగును. దీనికి మఱియొక పదముపరమై నపుడు మధ్య యనునాసిక ముచ్చారణ సౌలభ్యమునకై వచ్చినచో పరమ్ + కెంపు = పరగ్గెంపు - ప్రాఁగెంపు అయినట్లే కొర్మ్ + చాయ = క్రొమ్ ఛాయ = క్రొంఛాయ యను రూప మేర్పడియుండును. ఊఁది పలుకవలసిన

స్వరములు రెండవ్యవహితముగా నుండవు గాన అనునాసికము నడుమ రాని యప్పుడు మీఁది హల్లునకు ద్విత్వము కలుగుచున్నది. ఈ మూలముగఁ దొలి వర్ణము గురువై యూఁదబడుటయు సంభవించును. ఇట్లు కొర్కారు, కొర్గండి యను రూపములేర్పడిన పిదప వర్ణవ్యత్యయముచే క్రొక్కారు, క్రొగ్గండి రూపము లేర్పడియుండును.

ఇఁక ప్రాఁత - శబ్దమునకు 'పఴ' అను మూలధాతు వితర భాషలలోఁ గనఁబడినట్లు క్రొత్తశబ్దమునకు గూడ 'కొర్' అనునది మూలధాతువుగా నీ భాషలోనే గాని యితరసన్నిహిత భాషలలోఁగాని యున్నదాయని మనము చూడవలసియున్నది. ఈ 'క్రొత్త' శబ్దమునకు మూలంబగు ధాతువే యాంధ్రభాషలోని 'కొడుకు' శబ్దమునకుఁ గూడ మూలధాతువై యున్నదని చెప్పినచోఁ గొందఱ కాశ్చర్యము కలుగకపోదు. ఆంధ్రమున 'కొడుకు, కోడలు' మొదలగు శబ్దములు తమిళమునందలి 'కొళంజై' (= చిన్న పిల్ల) శబ్దమునకు సంబంధించినవి. వీనికన్నిటికిని మూలధాతువు 'కుఴ్' = 'కుఴ' యనునదే. 'కుఴ' అనఁగా లేఁత - చిన్న (tender, young) అని యర్థము. దీనినుండియే తమిళమున 'కుఴకన్' (= యువకుఁడు, youth) అందగాఁడు (beautiful person) స్కందుడు అనియు, కుఴకు = యౌవనము - సౌందర్యము; 'కుఴవి' 'కుఴన్దై' (= చిన్నపిల్ల - పసిపాప - Infant, babe, suckling); కుఴన్దైనీర్ (ఎళనీరు - లేతకొబ్బరి కాయనీరు); కుఴమగన్ = యౌవనవంతుఁడగు నాయకుఁడు - A youthful hero; 'కుఴవితింగళ్ = ప్రతిప చ్చంద్రుఁడు; కుఴవిఞాయర్ = ఉదయభానుడు; కుఴవు= లేతవయసు- youth, tender age) అను నీ మొదలగు శబ్దము లనేకములు బయలుదేఱినవి. ఈ 'కుఴ' లో 'ఴ' కారము 'డ' కారముగను 'ర' కారముగను మాఱుటకలదు. తెలుఁగులో నిది 'డ' కారముగనే యగపడుచున్నది. కావున నీమూలరూపమె కొడుకు, కోడలు, అను శబ్దములలోఁ బొడసూపుచున్న దనవచ్చును. అందలి 'ఉ' కారము 'ఒ' కారముగఁ గూడమాఱుట మఱియొక విశేషమేగాని ప్రాచీన కాలమున నీ భాషలలోని ధాతురూపములలో 'ఇకార ఉకారములు ఎకార ఒకారములుగ మాఱుచుండునని యిదివఱకె సూచింపఁబడినది. ఇట్లు 'కుఴ' అను ప్రాచీన ద్రావిడ ధాతువులోని 'ఴ' కారము 'డ' కారము కాఁగా కొడుకు రూపము తెలుఁగున నేర్పడును. ఇదియే తమిళమున 'ర' కారముగ మాఱినది. తమిళ మళయాళములందు "కురుత్తు" అనఁగా 'మొలక' అరఁటిచెట్టు కొబ్బరిచెట్టు మొదలగు వాని లేఁత మొవ్వాకు,

(Sprout, white tender leaves of a tree) తెల్లందనము (వెగ్గె) లేఁత దనము (ఇళమై) అనియర్థము. 'కురుత్తోలె' = అనఁగా లేఁతతాటి మొవ్వ అనియర్థము. కురుత్తు అను దానికి అనునాసికముతోఁ గూడిన 'కురున్దు' అనురూపాంతరము గూడఁగలదు. ఈ 'కురుత్తు' అను శబ్దమే తెలుఁగులో 'కొరుత్త' యై, వర్ణవ్యత్యయముచే క్రొత్తయై యుండును. ఇందలి త వర్ణము గూడ వేఱుధాతువుయొక్క యవశిష్టభాగమే గావున కొట్-కొర్ + కారు = అనునప్పుడు 'క్రొక్కారు' అని మీఁది హల్లునకు ద్విత్వము వచ్చినట్లే కొర్ + త = క్రొత్త' యైయుండును. అట్లే-కిట్ + కొను=క్రిక్కొను; కుట్+ కిదము = క్రుక్కిదము (= దట్టము); కట్‌కు = క్రక్కు కొట్ + గండి = క్రొగ్గండి, కొట్+నన = క్రొన్నన, కొట్+మావి=క్రొమ్మావి; కిర్+కొను = క్రిక్కొను; మొదలగు రూపము లీభాషలో వ్యతిపాతవిధిచే (Metathesis) నేర్పడినవి. కెంధూళి, కెంజడలు అనునవిగూడ కెంపు+ధూళి, కెంపు+జడలు అనిగాక పువర్ణమా శబ్దములోఁ జేరక పూర్వమే-అనఁగా పువర్ణవిరహితమగు 'కెం' శబ్దముతోడనే గూడి యేర్పడిన సమాసములై యుండును. ఈ 'కెం' అనునదే యందలి క కారము తాలవ్యాచ్పరక మగుటచే తాలవ్య చకార ముగా మాఱినపుడు 'చెం' అయి చెంగల్వ, చెందొవ అను సమాసములలోను 'చెన్ను' అని శోణార్థమున ప్రత్యేక శబ్దముగను గూడ నీ భాషలో వ్యవహార మున నగపడు చున్నది. క్రొంజాయ మొదలగు రూపముల వలె నీ 'కెంధూళి, కెంజడలు' అనునవి పై సూత్రములచే సాధింపఁ దగినవి గాకున్నను మహాకవు లచేఁ బ్రయోగింపఁబడి యుండుటచే వీనిని నిపాతలని చెప్పి వైయాకరణులు గ్రహింప వలసినవారైనారు. రూపనిష్పత్తి కేవలము తెలిసికొన వీలులేని సందర్భములలో * నిపాతలని యథాప్రయోగముగ గ్రాహ్యములని చెప్పి యా రూపములను గ్రహింపవలసి యుండునేమో గాని, యాసంకేత మీ కెంధూళి మొదలగు సమాసముల సందర్భమున నవలంబింపవలసిన యావశ్య కత యంతగాఁ గనఁబడదు.

ఇఁక క్రొత్త శబ్దముతోడనే కూడినదైనను (కొత్త+కుండ)=క్రొత్తకుండ అను సమాసము 'క్రొక్కుండ' అని కాలేదు. అనఁగా నట్టి రూపము భాషలో వ్యవహారమున లేదన్న మాట. 'ఈక్రొత్తకుండ యను సమాసమర్వాచీన కాలమున 'క్రొత్త' శబ్దము భాషలో స్థిరపడినతరువాతఁ జేయఁబడిన దగుటచే నారూపమే వాడుకల్లో స్థిరపడినది. కాని తొలియచ్చు మీఁది వర్ణమునకు లోపమువచ్చి మీఁది హల్లునకు ద్విత్వము రాలేదు. 'క్రొక్కారు' మొదలగు

---

* వైయాకరణుని లక్షణమునకు లొంగని భాషలోని విశేష ప్రయోగములను 'నిపాత' అను పేర నంగీకరించుట సంస్కృతవ్యాకరణ సంప్రదాయమై యున్నది.

సమాసములు 'క్రొత్త' శబ్దముయొక్క ప్రాచీనరూపమగు 'కొర్' అగు దానితోఁ బ్రాచీనకాలమున నేర్పడుటచే వ్యవహారమున నిప్పటికి నా రూపముననే నిలిచియున్నవి. లాక్షణికులు తమ కాలమందున్న రూపముల గ్రహించి సామాన్య లక్షణము చేయవలసిన వారగుటచే వాని నన్నిటి నొక్క సూత్రము క్రిందికిఁ దెచ్చి 'క్రొత్త' శబ్దము మొదలగువానిని ప్రాఁతాది గణమునఁ జేర్చి బహుళవిధిచే నీరూపముల నన్నిటిని సాధింప యత్నించినారు.

క్రీఁగడుపు-ఇది క్రిందు శబ్దములోని తొలియచ్చు మీఁదివర్ణమునకు లోపము నుగాగమము వచ్చినదనుట మాత్రముచే సాధ్యము కాలేదు. సమాసములో 'క్రిందు' శబ్దము నందలి తొలివర్ణమునకు దీర్ఘము గలుగుట గూడ బహుళ గ్రహణము చేతనే లాక్షణికుఁడు సాధింప యత్నించినాఁడు. ఇందలి హ్రస్వము దీర్ఘమగుటకుఁగల కారణమేమి యని మనము విచారింప వలసి యున్నది. ఆంధ్రమున నీక్రిందు శబ్దముతో సంబంధించి దీర్ఘ ఈ కారముతోఁ గూడినది 'కీడు' శబ్దమొక్కటి కనఁబడు చున్నది. మేలు, కీడు శబ్దముల కీభాషలో నిప్పటి యర్థము లాక్షణి కార్థమేగాని సహజమగు శబ్దార్థము కాదు. మేలు శబ్దము మీఁదు (త-మేల్ = ఉపరి, పైభాగము) అను శబ్దముతో సంబంధించినదైనట్లే, 'కీడు' శబ్దము 'క్రిందు' (త-కీళ్ = అధోభాగము) అను దానితో సంబంధించినది. ఒకని కౌన్నత్యమును కలిగించునది మేలు (= శుభ వాచకమైనది-మంచిది) కాఁగా నధః పతనమునకు గారణమై క్రిందికి లాగునది 'కీడు' అయినది. కావుననే 'కీడు' నకు చెడ్డది అనునర్థము కలిగినది. కీడ్వడు, అనుదానికి క్రిందుపడు తక్కువగు అను నర్థమునఁ బ్రాచీన ప్రయోగములు గలవు. మఱియు నిది తమిళ కన్నడ మళయాళముల (దీర్ఘ) 'ఈ'కారముతోఁ గూడియే యున్నది. కీళ్ అనఁగా క్రిందు అని యర్థము. (T. Place or space below, beneath, bottom; K. The state of being low, meanness, a low in-ferior base man). తమిళమున 'కీழ்' అనఁగా దోషము - తప్పు (Fault, blemish, defect) అనియు నర్థము గలదు. తుళుభాషలో 'కీழ்' అనఁగా నైచ్యము (inferiority, baseness). దీని కీ భాషలలో 'కీళ్' అనియు, తుళు భాషలో తెలుఁగు నందువలెనే 'కీడు' అనియు రూపాంతరములు కలవు. కీళజన, కీళజాతి = క్రిందిజాతి మనుష్యుడు (A low caste man, an inferior man) కన్నడ మళయాళములందు తెలుఁగు నందు వలెనే హ్రస్వాచ్చు రూపములును గలవు. క. కెళగు రూపాంతరము. మళ. కిళి=క్రిందికిదిగుట (To descend). తమిళమునందలి 'కిళక్కు' అనుదాని క్రిందిభాగము-నిమ్న ప్రదేశము-అను నర్థమును బట్టి తమిళదేశమునకు నిమ్న భాగము తూర్పు దిక్కనను ఉన్నతభాగము-అనఁగా పశ్చిమకనుమలు

పడమరదిక్కున నున్నవి గావున 'కిఱక్కు' అనఁగా తూర్పుదిక్కు అనియు పశ్చిమదిక్కునకు 'మెర్కు' (మీఁదిదిక్కు - ఉన్నతమైన కొండలు గలదిక్కు) అనియు సంజ్ఞలేర్పడినవి. కాని కన్నడ మళయాళ దేశములలో నీ పదములు తమిళమునందలి దానికంటె విరుద్ధమగు నర్థమున వ్యవహారములోనున్నవి. ఏల యనఁగా పశ్చిమ సముద్రతీరభాగమున నున్న మళయాళదేశమునకు పశ్చిమకనుమలు తూర్పుదిక్కున నున్నవగును. ఆదేశమునకు పశ్చిమదిక్కున సముద్రతీరమగు నిమ్న ప్రదేశముండుటచే నిమ్నార్థమగు 'కిఱక్కు' శబ్ద మా దేశమున పశ్చిమ దిక్కనుసర్థము నిచ్చుచున్నది. ఎత్తైనకొండ లా దేశములకుఁ దూర్పు వైపున నుండుటచే 'మెర్కు' అనునది 'తూర్పు' దిక్కును సూచించు పదమైనది. ఇట్లాయా దేశకాల స్థితులను బట్టి శబ్దముల యర్థము వానిసంకేతార్థములును మాఱుచుండు ననుటకివి మంచినిదర్శనము లగుచున్నవి.

- కిఱ్కట్టు = క్రిందికట్టు (A lower Structure)
- కిఱ్కడల్ = క్రింది సముద్రము (The western Sea)

కిఱ్కెఱె = క్రిందిచెఱువు (The lower tank)

కిఱ్కొంబు = క్రింది కొమ్మ (The lower branch)

కిఱ్పడు = కీడ్పడు = (To be humbled, subdued)

ఈ పై రూపములలోఁ గన్నడమునను హ్రస్వీకారమే కనఁబడుచున్నను కీళిల్ = క్రిందియిల్లు (A verandah) కీళాళ్ = క్రిందిజాతి మనుష్యుడు (A low caste man) కీట్తుటి = క్రిపెదవి (The lower lip) మొదలగు శబ్దములలో క్రీశబ్దముకూడఁ గానవచ్చుచునే యున్నది. మొత్తము మీఁద 'కీఱ్' అనునదే మూలధాతువుగాఁ గనఁబడుచున్నది. ఇందలి 'ఱ' అనునది శకార, డకార, రకారములుగ మాఱుచుండుటచే రూపాంతరములీ భాషలలో నేర్పడినవి. వీనిపై పరుషాది శబ్దములు పరమైనపుడు గానవచ్చెడి యనునాసికము 'పఱ' మొదలగు కొన్ని ధాతువులపైఁ జేరినట్లే, యుచ్చారణ సౌలభ్యమునకై చేరినదనియే చెప్పవచ్చును. కావుననే కీఱ్ + తు = కీఱ్న్తు=కీఱ్న్దు-క్రిందు అనురూప మేర్పడియుండును. ఇఁక అన్యంబులకు సహితమిక్కార్యంబులు గానంబడియెడి సని చెప్పుటచే నింక ననేకవిధములగు సమాసము లీసూత్రముల క్రిందికిఁ దేఁబడినవి. వానిని ప్రత్యేకముగా గ్రహించి పరిశీలింతము.

పందొమ్మిది—ఇది పది + తొమ్మిది, అను పదముల కూడికచే నేర్పడినట్లు చెప్పఁబడినది. అనఁగా దివర్ణమునకు లోపమువచ్చి ను గాగమము వచ్చిన దన్నమాట. కాని ఇది పది + ఉన్ + తొమ్మిది=పదియున్దొమ్మిది. పదున్ + తొమ్మిది= పన్ + తొమ్మిది = పన్దొమ్మిది యనురీతి నేర్పడె ననియుఁ దలంపవచ్చును.

అయితే యిది యిట్లే యేర్పడినచో భాషలో మిగుల నర్వాచీనరూపమని చెప్పవలసి యుండును. కాని, తమిళమునఁ గూడ 'పన్నొండు, పన్నిరండు' అనురూపములలో 'పన్' అనునది 'పదిన్' అనుదాని సంక్షిప్తరూపము కాక 'పత్' అను మూలరూపముయొక్క రూపాంతరముగాఁ గనఁబడుచున్నదని కాల్డ్వెల్ పండితుఁడు తలంచుచున్నాఁడు. అట్లైయైనచో 'పందొమ్మిది' అనునది 'పదిన్ + తొమ్మిది' అను శబ్దముల కూడికవలన నేర్పడిన యర్వాచీన రూపము కాక 'పన్ + తొమ్మిది' పందొమ్మిది యని మిక్కిలి ప్రాచీన కాలపు రూపమే యని తలంపవలసియుండును.

తొంబది—ఇది తొమ్మిది + పదిశబ్దముల కూడికవలన నేర్పడినదనియు 'తొమ్మిది' శబ్దములోని 'మిది' లోపించి నుగాగమము వచ్చుటచే 'తొంబది' యయినదనియు లాక్షణికులమతము. తొమ్మిదిలో 'మిది' లోపించి 'తొం' శబ్దము మిగిలినదనినచో నుగాగమవిధానము చేయవలసిన బాధతొలఁగెడిది. కాని ఈ సమాసము తొమ్మిదిశబ్దముతో నేర్పడియుండునని తోఁచదు. తొమ్మిది శబ్దమేర్పడక పూర్వమే 'తొంబది' శబ్దమేర్పడియుండునని యూహింపఁ దగి యున్నది. ఏలయనఁగా 'తొమ్మిది' శబ్దములోని 'మిది' యనునది కూడ 'పది' శబ్దముయొక్క రూపాంతరమే. పదిఅనునది పూర్వమందున్న 'తొల్ - తొన్' శబ్దములోని నకార సాహచర్యముచే 'మది'యై పిదప తుదినున్న ఇకారసాహాచర్యబలముచే మిది యయియుండును. తొన్ + పది = తొంబది కాఁగా తొంబది > తొమ్మది > తొమ్మిది అని మాఱినది. తొంబది యనఁగా నూటికి తొలిపది- (ఏకోనవింశతి అన్నరీతిగా) నూటికి వెనుకటి పది, కావున నవత్యార్థక మగుచున్నది. 'పదికి తొలిసంఖ్య' యనునర్థమున 'తొమ్మిది' యయినది. తమిళ కన్నడముల ఒన్బదు - ఒంబత్తు అను రూపములు కలవు. ఇవి 'తొంబదు' 'తొంబత్తు' అను రూపములనుండి వచ్చినవే యని తలంపవచ్చును. ఇఁక తమిళమునందలి తొంబది, తొమ్మిదివందలు అనునర్థముగల తొణ్ణూరు తొళ్ళాయిరం అనునవి 'తొళ్' శబ్దముతోఁ గూడిన సమాసములుగాఁ గనఁబడుచున్నవి. ఈ సమస్తపదములలోని తొలిశబ్దము పైవానిలోవలె 'తొల్' శబ్దముకాక 'తొళ్' శబ్దమె యైనచో తొణ్ణూరు-(తొళ్ + నూరు) తొళ్ళాయిరం (తొళ్+ ఆయిరం) అన్నపుడు, 'తొళ్' ధాతువునకు 'తొలఁచుట' కన్నముచేయుట, (cf. త. తొళ్ళు To make a hole with any instrument); మ. తొక్కు- To bore a hole ; కన్న - తొళ్ళై - A hollow, a hole, a cavity) అను నర్థమును బట్టి - నూటినుండి తొలువఁబడినది - నూటికి కొంత తక్కువ యైనది, ఆయిరమునుండి కొంత తీసివేయఁగా నిలిచినది - అనునర్థము చెప్పుకొన వలసియుండును. మొత్తము మీఁద తెలుఁగునందలి 'తొంబది' శబ్దము

గాని తమిళము నందలి తొణ్ణూరు, తొళ్లాయిరం శబ్దములుగాని 'తొమ్మిది' ఒంబదు, శబ్దములతోఁ గూడి యేర్పడినవి కాక తొలి-తొల్, లేదాతొళ్-తొణ్, శబ్దముల కూడికవలన నేర్పడినవేయని నిశ్చయింప వచ్చును. ఆంధ్ర వైయాకరణులు 'ప్రాఁతాది' - సూత్రములచే తొమ్మిది శబ్దములోని తొలి యచ్చు మీఁది వర్ణములకు లోపముచేసి 'తొంబది' శబ్దమును సాధించినట్లే, తమిళ వైయాకరణులు గూడ తొణ్ణూరు, తొళ్లాయిరం, శబ్దములలోని తొణ్-తొళ్, శబ్దములను సాధించుటకు ఒంబదు+నూఱు-అని యుండఁగా, 'ఒంబదు' లోని 'పదు' శబ్దమునకు లోపమువచ్చుననియు, మిగిలిన 'ఒన్' అనునది 'తొన్' గా మాఱుననియు, పిదప నీ 'తొన్' 'తొళ్'గా మాఱుననియుఁ జెప్పి యున్నారు. ఒకశబ్దముయొక్క స్వరూపమును యథాస్థితంబుగ తాత్కాలిక వ్యవహారమున గలశబ్దములతో సాధించుటయే ప్రధానకర్తవ్యముగా గలిగినఁ తాత్కాలిక వ్యాకరణము లా శబ్దములయొక్క ప్రాచీనచరిత్ర నన్వేషించి వానిరూపనిష్పత్తిని సాధింప యత్నింపవు గావున, నే శబ్దమునైన నే శబ్దములోనికైన మార్చి యాయా శబ్దముల రూపనిష్పత్తిని కల్పించుటలో వెనుదీయవు. తాత్కాలికంబగు నర్థమును బట్టి యా రూపమునేదో విధముగ సాధించుటయే తాత్కాలిక వ్యాకరణముల (Descriptive grammars) కు ముఖ్యము. ఈ విషయమును గూర్చి కాల్డ్వెల్ పండితుఁడుగూడ నిట్లు చెప్పి యున్నాఁడు.

"The plan of deriving anything from anything was evidently not unknown to the ancient grammarians of the Tamil country" Comp. Gr. Dr. Lau. p. 349.

వంజెలుఁగు—ఇది వంక + చెలుఁగు - శబ్దములకూడిక వలన నేర్పడిన దనియందురు. స్త్రీపార్శ్వ చేలాంచలమని దానియర్థము. ఇందు 'వంక' శబ్దము 'వంగు' ధాతువునుండి యేర్పడిన కృదంతరూపము. 'వంగు అనునది వ్రాలు అను నర్థమున 'వళ్' ధాతువునుంచి యేర్పడి యుండెనని యూహింపఁదగి యున్నది. వళంగు-వణంగు అనునవి దీనిపూర్వరూపము లై యుండును. వలగొను అను ధాతువు దీనికి సంబంధించినదే. కన్నడమున బళంకు, బళను, బళ్కు, అనియు రూపాంతరములు కలవు. వీనికి వంగుట చుట్టివచ్చుట యనియే యర్థము (To bend, to incline, to go round, to circumambulate, etc). తమిళమళ యాళముల వళై, వళె అనియు రూపములు కలవు. తెలుఁగునందలి బలయు (=పరివేష్టించు), వలంకు, వలను (దిక్కు, పార్శ్వము, ప్రదక్షిణము), అను రూపములు వళ్ ధాతువునుండి వచ్చినవే యైయుండును. ఇట్లు వళంగు-వణంగు అనునదియే 'వంగు' ధాతువై యుండెనని తలంపవచ్చును. దీనినిబట్టి

వంక+చెఱఁగు అనియుండఁగా వంకశబ్దములోని 'క' వర్ణలోపము చేతఁగాక, వళ్-వణ్ + చెఱగు అనునదే వంజెఱఁగు అయియుండె నని యూహింప వలసియున్నది.

సంగోరు—ఇది సగము + కోరు శబ్దములు కూడిక వలననే యేర్పడి యుండవచ్చును. సగము + కోరు - సగంగోరు అయి రెండు గకారములలోక దానివెంట నొకటి యుచ్చరించుటలోఁ గల చిక్కునుబట్టి యొకటి లోపించుటచే - సగంగోరు = 'సంగోరు' అయియుండును. ఒక్కయక్షరమే రెండు మార్లొక్క పదముననే యొకదాని వెంబడి నొకటి వచ్చినపు డుచ్చారణ సౌలభ్యముకొఱ కర్థభంగము లేనియపుడు లోపించుటచ్చటచ్చటఁ గలదు. ఇట్టిలోపము 'ఇండో యూరపియన్' భాషలలోఁగలిగినపు డద్దానిని శబ్దశాస్త్రవేత్తలు 'Haplology' అని నామకరణము చేసిరి. 'ఉదా:—మధూ ధుఘు' = 'మదుఘు', తువీరవవాన్ - తువీరవాన్.' అట్లే తెలుఁగున 'కంచు + చెంబు' శబ్దములు తొందరగా నుచ్చరింపఁ బడినపుడు 'కంచెంబు' అనియు 'పెద్ద+తనము= పెత్తనము, వంగ + కాయ=వంకాయ' అనియుఁ బలుకఁ బడుచుండుట మన మెఱిఁగినదే.

నివ్వెఱ—దీనిని 'నిండు + వెఱ' అని వైయాకరణు లర్థమునుబట్టి విడఁదీసి యున్నారు. కానియిది నిండులోని ద్వితీయాక్షర లోపమునలన నేర్పడినదిగాదనియే చెప్పవచ్చును. ఈ భాషలో 'నిండు' ధాతు వెట్లేర్పడినదో పరిశీలింప వలయును. దీని పూర్వరూప మొక రేఫముతోఁ గూడియుండె నను టకుఁ దమిళమున నీ ధాతువు 'నిరమ్బు - (To be full) నిరప్పు (To fill) అని అకర్మక సకర్మకరూపముల వాడుకలో నుండుటయే నిదర్శనము. నిరమ్బు- అను దానికి బదులు తెలుఁగున 'నిండు' అనియు, నిరప్పు అనుదానికి బదులు నింపు అనియుఁ గలవు. కన్నడముననను సమగ్రత్వ సంపూర్ణార్థములందు 'నెరె' - నఱె' యనుశబ్దములు కలవు. రేఫ శకటరేఫములకు వినిమయము కొన్ని సందర్భములఁ గలుగుచుండునని యొప్పుకొనక తప్పకపోవుటచే నీ కన్నడ రూపములును 'నిర్' ధాతువుతో సంబంధించినవే యని చెప్పకతప్పదు. నెఱె- అనుదానికి తమిళమున 'నిఱై' అను రూపమునుగలదు. దీనికిసంపూర్ణమనియే యర్థము. (To be full, complete, accomplished, full grown, mature, completely, exceedingly, fully, etc). ఆంధ్రముననను నెరపు, నెఱపు అని రెండు శబ్దములు, రేఫశకటరేఫలతోఁ గూడినవి కలవు. నెరయు - నెఱయు - అను రెండు ధాతువులకును 'నిండు, నెఱవేఱు, వ్యాపించు' అను నర్థములె యున్నట్లు శబ్దరత్నాకర కారుఁడు తెల్పుచున్నాఁడు. వృత్తియందు నెరపు. నెఱపు శబ్దముల పువర్ణమునకు లోపమురాఁగా 'నెర, నెఱ' అను

శబ్దములు నిలుచునఁట. దీనినుండియె - సంపూర్ణమైనది- (Full grown, accomplished, mature) సముమైనది - సర్వాంగ సుందరమై యుండును గావున, 'నెఱి' శబ్దమునకు 'అందము', క్రమము, న్యాయము, అనునర్థము గూడఁగలిగినది. దీనిని బట్టి నివ్వెఱశబ్దము నిఱ్ + వెఱ = నిర్వెఱ-నివ్వెఱ- అని 'నిండు' శబ్దమునకుఁ బూర్వరూపమగు 'నిర్' ధాతువుతోడనే యేర్పడి యుండునని నిశ్చయింపవచ్చును.

నెత్తఱి = నెఱి + తఱులు - అని శబ్ద రత్నాకరము. నెత్తఱు లనఁగా పెద్దయల లని యర్థము. "చదలేటి నీటినెత్తఱుల జనించు క్రొన్నురువు దండ ముల్లై" లక్ష్మీ- ౨ ఆ. నెఱ్+తఱులు-నెత్తఱులు అగును.

నెన్నడుము-ఇదియు నెఱి- నెఱ్+నడుము అను శబ్దముల కూడికచే నేర్పడినదే. ఇక్కడ సంపూర్ణమైన లేదా అందమైన నడుమన్నచో - కృశత్వమె దాని యందమునకు లక్షణముగా గ్రహింపఁబడుటచే నెఱి - అనఁగా అందమైన యను నర్థమున నీ శబ్దము నడుముతో సమాసమును బొందినదని తలంప నగును. నెమ్మది - నెఱ్ + మది (పూర్ణమనస్సు) = నెమ్మది. నెవ్వగ - నెఱ్+ వగ - సంపూర్ణమైన వగ - విశేషమగు వగ - అతి దుఃఖము అని యర్థము వచ్చును. వీనిలో రేఫము తరువాతి హల్లుతో నెనయుటచే ద్విత్వ గలిగినది. ఇది యీ భాషలో సామాన్యముగా జరుగుచుండు మార్పే. పెక్కు ధాతువులలోఁగూడ నీమార్పగపడుచున్నది. cf. (వర్ + చు=వచ్చు, పుర్ + చు=పుచ్చు, మెఱ్ (ర్) + చు=మెచ్చు, తెర్ + చు=తెచ్చు.)

సమాసవృత్తిలో అది అవి శబ్దముల అకారమునకు లోపము కలుగును. నా + అది - అన్నప్పు డదిశబ్దము తొలుత నావస్తువన్న యర్థమునే సూచించినను, తరువాత వ్యవహార పరిపాటిని బట్టి అమహదర్థకైక వచన సూచకము మాత్రముగా గ్రహింపఁబడి 'ది' యనుదానిచేతనే యా ప్రయోజనము గలుగుచుండుటచే 'అ' కారము లోపించి 'నాది' యయినది. క్రియా విశేషణము పై సర్వనామముచేరి చేసినవాఁడు అనియె మొదటనున్నను 'డు' ప్రత్యయముమాత్రమె మహదర్థకైకవచన సూచకమగుచుండుటను బట్టి 'వ' కార లోపము వచ్చినను అర్థమునకు హానికలుగక - 'చేసినవాఁడు' అను సమాసరూపము 'చేసినాఁడు' అను క్రియారూపముగా నేర్పడుట తటస్థించినదిగదా. అట్లె చేసిన+వాడను = చేసినాడను, చేసినాను, చేసిన + అది - చేసినది, చేసినయవి - చేసినవి etc. వచ్చును + అది=వచ్చునది అనియె గాని- వచ్చది యగుటలేదు. ఇది భాషలో నతి ప్రాచీనరూపము. 'వచ్చును' అనునదే విశేషణ రూపముగ గ్రహింపఁబడుటచే నకారాది శబ్దములు పరమైనపుడు 'న' కారమునకు లోపము వచ్చుటలేదు. 'వచ్చెడిది' యనునది 'వచ్చెడు' అను

దానిపై సంబంధార్థద్యోతక 'ఇ' కారము చేర్పఁబడుటచేఁ గలిగిన 'వచ్చెడి' అనుదానికి 'అది' - చేర్పఁబడినపుడు అకారము లోపించుటచేత నేర్పడినది. ఒక్కయెడంత తద్ధర్మార్థక రూపములలో మాత్రమే తుది 'న' కారము నిలిచి యుండుట విశేషము. అదియీ రూపముయొక్క ప్రాచీనతకు నిదర్శన మగు చున్నది.

'భయపడు' (భయము + పడు) మొదలగు శబ్దములలోని తొలి పదముయొక్క మువర్ణ మీపదబంధమున లోపించినదా లేకయవి మువర్ణమా శబ్దమున లేనికాలమున కూర్పఁబడిన ప్రాచీన రూపము లా యను సందేహము కలుగక మానదు. సంస్కృత ప్రాతిపదికలు-అనఁగా భయ, వృక్ష, సూత్ర, వన, భంగ మొదలగునవియే తొలికాలమున నీ ద్రావిడ భాషలలోఁగూడ ప్రాతిపదికలుగా గ్రహింపఁబడి నట్లున్నవి. ఇప్పటికిని కన్నడమున భయ, వన, వృక్ష మొదలగునవియే ప్రాతిపదికలు. ఆంధ్రమునఁ గాలక్రమమున 'ము'వర్ణముతోఁగూడిన రూపము వెలసి యుండును. దీనిని బట్టి మువర్ణసహిత రూపము లర్వాచీనములనియు, మువర్ణరహితములు అనుస్వార రహితము లును వీనికంటె భాషలో ప్రాచీనములనియుఁ దలంపవలసి యున్నది. కన్నడ మునను భయదిన్ద, భయవాద, భయకాఱ, భయగొళ్, మొదలగు రూప ములతోపాటు భయంగొళ్ భయమ్బడు మొదలగు రూపములు కూడ కలవు. కాని యనుస్వార రహితరూపములకే ప్రాచుర్య మున్నట్లగపడుచున్నది. భయపడు, భంగపాటు మొదలగు వాని సామ్యముననే 'సూత్రపట్టి నట్లు' మొదలగు ప్రయోగములు వెలసియుండును.

చూడుము+నన్ను = చూడునన్ను - అని మధ్యమపురుష మువర్ణకం బునకు లోపము వచ్చుటకుఁ గారణ మది మొదటి నుండియు నచ్చుట లేకుండుటయే. ఈ భాషలలో ధాతువే విధ్యర్థకమధ్యమ పురుషైక వచన రూపముగాఁ గూడఁ బ్రయోగింపఁబడుచున్నది. చూడు అను ధాతువునకు విధ్యర్థక మధ్యమ పురుషైక వచనము చూడు అనునదే. అట్లే.

కొట్టు	కొట్టు
చెయ్	చెయ్ (చెయ్యి)
తాకు	తాకు
వెడలు	వెడలు
వెలుగు	వెలుగు etc

ధాతువునకు మధ్యమపురుషైక వచనమున 'ము'వర్ణము చేర్చు నాచా రముతరువాతి కాలమున నేర్పడినది. కావున ప్రాచీన సంప్రదాయమును బట్టి మువర్ణకము లేకయే యీధాతు వాయర్థమును బోధించుచుండుట సహజము.

అచ్చుపరమై నపుడు సంధి గలుగుటచే చూడుమనియె అని మకార మగపడు చున్నది. 'చూడు' అను ప్రాచీనరూపమున కచ్చుపరమైనపుడు గూడ సంధి జరుగవలసినదే. అట్టిరూపము లిటీవల మువర్ణాంతరూపములు బయలు దేరిన వెనుక ప్రచారమునుండి తగ్గినను క్వాచిత్కముగాఁ గనఁబడుచునే యున్నవి. కావుననే "ఆడిదె నీదుపందెము, భవచ్ఛిత్తేప్సితంబెద్ది చెప్పనినన్", ఇత్యాది ప్రయోగంబు లగపడుచున్నవి. వ్యతిరేక మధ్యమ 'ము'వర్ణంబు నకు లోపంబు గలుగుటకుఁ బైని మధ్యమ పురుష 'ము'వర్ణలోపము విషయ మునఁ జెప్పినదే కారణము. 'ము' చేరిన పిదప నమ్ముకుము + ఇట = నమ్ముకు మిట యను రూపముగూడ నేర్పడును. అయితే యిచ్చట మధ్యమ పురుషైక సర్వనామరూపము నీవు - ఈవు అని 'వు'వర్ణాంతమై యుండఁగా 'ము'వర్ణము వచ్చుటకుఁ గారణమేమియను ప్రశ్న కలుగక మానదు. ఈ 'ము' వర్ణము బహువచన రూపములోని 'ము'వర్ణమే యని తలంపనగును. మొదట బహు వచనమున ఉమ్ చేర్పఁబడు చుండెడిది. cf. నడు + ఉమ్ = నడువుమ్ - నడు వుము. తొలుత నేకవచనమున 'చూడు' అని ధాతురూపమే వాడుకలో నుండఁగా, మువర్ణాంతరూపము బహుత్వమును సూచించునదై యుండి కాల క్రమమున 'చూడుఁడు' అను 'డు'వర్ణాంతరూపము బహువచనమున నేర్పడిన పిదప నిది గౌరవార్థముగ నేకవచనమునఁ బ్రయోగింపఁబడుట తటస్థించి యుండునని యూహింపఁదగి యున్నది.

విధ్యర్థకములగు నితరభాషా రూపముల నించుక పరిశీలించినచో దీని తత్త్వముకొంత తేటపడఁగలదు. తెలుఁగులో వలెనే తమిళ కన్నడములలోఁగూడ కేవల ధాతువే విధ్యర్థమున నేకవచనరూపమై వ్యవహారములో నున్నది.

త	తె	కన్న
నీ-నడ	నీవు-నడు	నడె
నీ-చెయ్	నీవు-చేయి	గెయ్
నీ-పేచు	నీవు-పలుకు	నుడి
నీ-నిల్లు	నీవు-నిలు	నిల్
నీ-వా	నీవు-రా	బా (హల-క. బార)
నీ-తా	నీవు-తే	తా (హల-క. తార)
నీ-ఇరు	నీవు (ఉండు)	ఇర్-ఇర-ఇరు

తమిళమున గౌరవార్థము సూచింపవలసినప్పుడు ధాతువునకొక కాల మున 'ఉమ్' అనునది చేర్పఁబడుచుండుట కలదు. ప్రాచీనభాషలో 'మిన్' చేర్పఁబడుచుండెను. cf. చెయ్‌మిన్. ఇది ఉమ్మంతమువై 'ఇన్' చేరిన రూపము కావచ్చును. బహువచనమున 'గళ్' ప్రత్యయము చేర్పఁబడుచున్నది.

ఏ. నీర్ - చెయ్యుమ్; చెయ్‌మిన్ =(నీవుచేయుము) (Do you or thou)

బ. నీజ్గళ్ చెయ్యుజ్గళ్ = (Do ye)

ఏ. నీర్ నిల్లుమ్; నిల్‌మిన్ = (నీవు నిలుము) (Stand thou or you)

బ. నీజ్గళ్ నిల్లుంగళ్ = (Stand ye).

దీనిని బట్టి తమిళమునఁ గూడ 'గళ్' అను బహువచన ప్రత్యయము నకుఁ బూర్వము 'ఉం' అనునది కనఁబడుచునే యుండుటచే నది బహువచన మున మిక్కిలి ప్రాచీన కాలమందుఁ జేర్పఁబడి యుండెననియుఁ గొంత కాలమున కదిగౌరవ సూచకమై యేకవచనమును గూడ సూచించున దగు టచే ప్రత్యేకముగా బహువచనమును సూచించుటకు దానిపై 'కళ్' ప్రత్యయమును జేర్చి చెప్పుట వాడుకలోనికి వచ్చిన దనియుఁ దలంపవచ్చును. ఆంధ్రమునని ఉమ్మంతరూపము - (తే+ఉమ్+ఉ=తెమ్ము, రా+ఉమ్ + ఉ= రమ్ము, నడు+ఉమ్=ఉ=నడువుము, నిలు +ఉమ్+ఉ = నిలువుము, చేయ్+ ఉమ్+ఉ=చేయుము.) తుది నొక ఉకారము నూతగాఁగొని మువర్ణాంత శబ్దమై గౌరవార్థకమై కొంతకాలముండి తుదకు కేవలధాతువు వలెనే యేకత్వమును మాత్రమె బోధించునదై నది. వాస్తవముగా నీ'ఉమ్' అనునదే ఉత్తమమధ్య మపురుషలలోని బహువచన రూపములం దగపడు 'మ'కారముయొక్క లేదా 'ము' వర్ణము యొక్క నిజస్వరూపము. త. ఏ (న్)- ఏమ్, నీన్-నీమ్. తె. ఏ- ఏ (ను)- ఏము, నీ(వు)- మీ(రు). తక్కిన క్రియా రూపములన్నిటికంటెను గూడ నీ భాషలలో విధ్యర్థక రూపము లతి ప్రాచీనములు గావున మూల ధాతు వేకవచనమును దెలిపినపుడీ 'ఉమ్' అనునదాధాతువుతోఁ జేరి బహు త్వమును సూచించి. ఉ. అట్లె యీ భాషలలో - నేభాషలలో నైనను-సర్వ నామము లతి ప్రాచీన రూపములని తలంపక తప్పదు గావున సర్వనామరూప ములలో- ఏ- నే(నా), ఈ- నీ అనునవి ఉత్తమ మధ్యమైక వచనములను సూచించినపుడు, వీనిపై 'ఉమ్' చేరి బహుత్వమును సూచించినది. ఏ-ఏమ్, ఏము-మేమ్-మేము. నా+ఉమ్=నామ్; నీ+ఉమ్ = నీమ్. మధ్య ఉకారమెట్లు జారిపోయినదన్న విషయమునుగూర్చి ప్రశ్నించుటకుఁ బూర్వము, ఈరూపము లీభాషలలో నెంత ప్రాచీనములో యను విషయము నొకమాఱు స్మరించుట మంచిది. మొత్తము మీఁద 'ము'వర్ణము బహువచన సూచకమనుట తప్పదు గదా. తమిళాంధ్రములలో మువర్ణాంత మగు విధ్యర్థక రూపమిట్టిదై యుండ కన్నడమునఁగూడ ధాతువును మాత్రము ప్రయోగించుట యేగాక యాధాతు వును 'మ'కారాంతముగఁ జేసి ప్రయోగించుటయుఁ గలదుగాని యించుక భేదము కలదు. తమిళాంధ్రములలో శెయ్యుమ్, చేయుము అన్ని 'ఉమ్' కనఁ బడుచుండ కన్నడరూపములలో నిది 'ఇమ్' గాఁ గనఁబడుచున్నది.

ఏ.	బహు.
గెయ్	గెయ్యిం, గెయిం.
మాడు	మాడిం.
సమకట్టు	సమకట్టిం.
పోగు	పోగిం.
ఆరయ్	ఆరయిం.

ఈ బహువచన రూపములం దగపడు 'ఇం' అనునది మధ్యమ పురుష బహువచన రూపమగు 'సీం—ఈం-' అను దాని రూపాంతరమే యని కిట్టెల్ పండితుని యభిప్రాయము. మధ్యమపురుషలోనే గాక ఉత్తమపురుషలోఁ గూడ బహువచనమునఁ గనఁబడుచున్న 'మ'కారముయొక్క నిజస్వరూపమేమి యని విచారించినచో సముచ్చయార్థకమగు (copulative) 'ఉమ్' అను దానికి సంబంధించినదనవలసినదే. ఈ 'ఉమ్' అనునదే ఉఁ - ఉను - ను, అను సముచ్చయార్థక ప్రత్యయముగ నిప్పుడన్ని భాషలలోను విశేషముగా వాడుకలో నుండనే యున్నది. ఇదియే యతి ప్రాచీన కాలమున తానుగాక మఱియొకడును-లేదా ఒకఁడుగాక మఱియొకఁడును - ఒకటితో మఱియొకటి కూడుట యను నర్థమునఁ ధాతువునకుఁ జేర్పఁబడి, రెండు చేరుటతోడనే బహుత్వ మేర్పడినది గాన బహుత్వ సూచకమగుట తటస్థించినది. మొత్తముమీఁద 'చేయుము' 'చెయ్యుమ్' అనునవి ప్రాచీన రూపము లనుటకు సందేహము లేదు. కాని వీనికంటె 'చేయు' - 'నిలు' అను రూపములు ప్రాచీనతరము లనవలయును. కావుననే తరువాత వచ్చిన 'ము'వర్ణము లేని 'ఉండుండుము' మొదలగు రూపము లేర్పడినవి. అనఁగా 'ఉండు' అను ధాతువుమాత్రమే విధ్యర్థక రూపముగ వ్యవహరింపఁబడు సంప్రదాయమును బట్టి 'ఉండు' అను ప్రాచీన రూపమునకు 'ఉండుము' అను నర్వాచీన రూపము చేర్పఁబడి యుండు ననుట.

ఆగమ సంధి.

పూర్వ పదాంత్య స్వరమును పరపదాది స్వరముతోఁ జేర్చి యుచ్చరించునపు డచ్చటఁ జేరిన యచ్చుల స్వభావమునుబట్టి యంతస్థవర్ణములగు యకార వకారము లుచ్చారణ మునకు సహకారులై నడుమఁజేరినఁ జేరవచ్చును గాని యాయచ్చులకు సంబంధింపకయే యేవర్ణములైనను నడుమ వచ్చుననుట సంభావ్యము కాదుగదా. అట్టి వైకప్పుడు గలిగినచో వేఱుకారణము లేమైన నుండవలయునని యిదివఱకే చెప్పఁబడియున్నది. కావున పై యంతస్థవర్ణములకు భిన్నములగు వర్ణము లేయేసందర్భముల వచ్చుచున్నవో, యాస్థలములందవి వచ్చుటకుఁగల కారణము లేమై యుండునో పరిశీలింప వలసియున్నది.

టుగాగమము—ఈ టుగాగమము వచ్చుస్థలములను గూర్చి వ్యాకరణమిట్లు చెప్పుచున్నది.

> “కర్మధారయంబులం దుత్తున కచ్చుపరంబగు నపుడు టుగాగమంబగు”. కర్మధారయంబునందుఁ బేర్వాది శబ్దముల కచ్చుపరంబగు నపుడు టుగాగమంబు విభాషనగు.

(బాల. వ్యా. సం. 28, 29 సూ)

వీనినిబట్టి యీ టుగాగమము ముఖ్యముగాఁ గర్మధారయ సమాసములందు వచ్చుచున్నదనుట స్పష్టము. కర్మధారయ సమాసమనఁగా విశేషణ విశేష్యభావ సంబంధముగల రెండుపదములతోఁ జేయఁబడిన సమాసముగదా. కఱకు + అమ్ము, నిగ్గు + అద్దము అనియుండఁగా సహజముగ స్థానబలముచేతనే వానిలో మొదటిది రెండవదానికి విశేషణమై నిలిచియుండినను, దాని విశేషణత్వమును మఱింత సువ్యక్తము చేయవలయు నను భావము ప్రబలమైనపుడు భాషలో సామాన్యముగాఁ బ్రాతిపదికలపై విభక్తి సూచక ప్రత్యయములు (ఇవివాస్తవముగా ప్రత్యేక స్వతంత్రపదములె గాని సంస్కృతాదులందువలె విభక్తి చిహ్నములు మాత్రముకావని యెఱుంగునది) చేర్పఁబడునపుడు నడుమవచ్చిచేరు నిగాగమాదుల వలెనే ‘టి’ అనునది యచ్చటఁ జేర్పఁబడినది. ఈ ‘టి’ లోనున్న ఇకారమే ప్రధానముగా సంబంధార్థమును దెలుపునదై రాముని * పుస్తకము, రామునిచేత మొదలగు చోటులఁ గాన

* రాముని యనునప్పుడు నిగాగమ మనఁబడు ‘ని’ యనునది ‘రామన్’ అనుదానిపై సంబంధార్థక ‘ఇ’ కారము చేరుటచే నేర్పడినరూపమునుండి విడదీయఁబడిన భాగమైయున్నది.

వచ్చుచున్నది. కఱకు అనునది స్థానమునుబట్టియు నర్థమునుబట్టియు విశేషణమే యైనను, అర్థవ్యక్తికిఁగాను కఱకైనభాణము అని 'అయిన' అనుశబ్దమిప్పుడెట్లు చేర్పఁబడుచున్నదో అట్లే టి అనునదికూడ వెనుకటికాలమునఁ జేర్పఁబడిన దై యిప్పటికిని వ్యవహారములో నున్నది. ఇదినామవాచకములను విశేషణము లుగాఁ జేయుటకై చేర్పఁబడిన స్వతంత్రశబ్దముల యవశిష్టభాగమే యైనను, కొన్ని సందర్భములలో విశేషణ వాచక శబ్దములపైఁగూడఁ జేర్పఁబడుచు వచ్చినది. సరసము+అలుక అనుదానిలో స్థానమును బట్టి సరసతకు సంబంధించిన యలుక యనియే యర్థమగును. (cf. వనముతోఁవ - పేముబెత్తము). కానిసరసము అను శబ్దముయొక్క విశేషణత్వమును వ్యక్తము చేయుటకు పాము మొదలగు ప్రాచీన బువర్ణాంత శబ్దముల సాదృశ్యమున దీని తుది హల్లుగూడ పరుషముగాఁ జేయఁబడుటచే సరసపుమాట అనురూపము వ్యవహారము లోనికి వచ్చుటయు మఱికొంత కాలమున కాపవిభక్తిక టివర్ణము గూడ దేశ్యపదముల సామ్యముచేఁ జేర్పఁబడుటచే సరసపుటలుక అనురూపము కూడఁ గలుగుటయుఁ దటస్థించినది.

కర్మధారయేతరసమాసములందుఁగూడ నీ టుగాగమము వచ్చినను, అది యా సమాసములలోని రెండు పదములకు విశేషణ విశేష్యభావసంబంధము కలదని మాత్రమే సూచించును. వేల్పు + ఆవు అనఁగా వేల్పుల యొక్క ఆవు అని షష్ఠీ తత్పురుష యని చెప్పినను, వేల్పులకు సంబంధించిన యావనియే యర్థముగావున "టి" అనునది వేల్పుశబ్దమునకును ఆవు శబ్దమునకును సంబంధము కలదని సూచించు చున్నదన వచ్చును. అట్లే మదపుటేనుఁగు లోని టు వర్ణము మదమునకు సంబంధించిన-మదముతోఁ గూడిన- యేనుఁగు అని యా పదములకుఁ గల సన్నిహిత సంబంధమును సూచించు చున్నది.

పేర్వాది శబ్దంబులపై వచ్చు టుగాగమము నిట్టిదే. కఱకు శబ్దమువలెనే "పేరు" శబ్దమును విశేషణ వాచకమే. పేర్ అను దీని హలంతరూపమునుబట్టి గాఁబోలు పేర్ + ఉరము = పేరురము అని ప్రాచీన సమాసము భాషలో నేర్పడియే యున్నది. పెద్ద వక్షమని చెప్పినచో నర్థమగుచునే యుండఁగా నా భావమును మఱింత వ్యక్తముగా, జెప్పుటకుగాను పెద్దదైన వక్షము అని యిప్పటి వ్యవహారమున మనము చెప్పుచున్నట్లే, పేరురము అను శబ్దము నందలి 'పేరు' శబ్దమునకును ఉరముశబ్దమునకును గలసంబంధమును బాగుగా వ్యక్తము చేయుటకై భాషలో విశేషణత్వ ద్యోతక ప్రత్యయముగా నేర్పడి యున్న టి వర్ణముగూడఁ జేర్పఁబడియుండును. ఇట్లే చిగురుటాకు, పొదరుటిల్లు అను సమాసములును భాషలో నేర్పడినవి.

ఈ 'టి' అనునది మాత్ర మిచ్చట వచ్చుటకుఁ గారణమేమి. ఇదియాప విభక్తిక వర్ణమనుటలోఁ గల విశేషమేమియని యడుగవచ్చును. వాస్తవముగా నీ భాషలోని విభక్తిప్రత్యయములు చాలవఱకుఁ బ్రత్యేకపదములే యైయుం డుటచేత ప్రాతిపదికమున కీపదములతోఁ గల సంబంధమును వ్యక్తము చేయుట కొకకాలమున అత్తు, ఇన్, అను శబ్దములు ప్రత్యేకముగాఁగాని రెండునుగాని చేర్పఁబడుచు వచ్చినవి. వాస్తవముగా పై సమాసములలోని భిన్న పదముల విశేషణ విశేష్యభావ సంబంధమును వ్యక్తముచేయునది 'ఇ' కారమే యనవలసియున్నది. ఈ 'ఇ' అనునది తొలుత స్థలవాచకమై పిదప సంబంధార్థ ద్యోతకముగఁ బ్రయోగింపఁబడిన 'ఇల్-ఇన్' శబ్దముయొక్క యవశిష్టభాగము. తొలుత రెండుపదముల సంబంధమును సూచించున దగుటచే నాపపదికమై, పిదప పదమే విభక్త్యర్థమును సూచించుప్రత్యయముగా మాఱినపుడా నడుమఁ జేర్పఁబడు నాపవిభక్తికప్రత్యయముగా గ్రహింపఁబడినది. కాలు-కాలి చేతను, ఊరు-ఊరివారు, మొదలగువానిలో ఇకారము మాత్రమే కనఁబడు చున్నది. ఏఱు, నోరు, త్రాడు, కాడు, రెండు, మూఁడు, చవుదు మొదలగు శబ్దములపైఁ జేరిన 'ఇ'కారమాపదాంత వర్ణములతోఁ గూడి, (cf ఏటి, నోటి, త్రాటి, కాటి, రెంటి, మూటి, చవుటిఅనువానిలో) 'టి' వర్ణముగా మాఱినది. కొంతకాలమున కీ పదముల తుదినిగల 'టి' వర్ణమే యాపవిభక్తిక ప్రత్యాయ మని తలంచి అన్ని, ఏమి, వేయి, నాగలి, పగలు, కన్ను, ఇల్లు, మిన్ను మొద లగు పదములపైఁ జేర్చుట మొదలు పెట్టుటచే అన్నిటి, ఏమిటి, వేయిటి, నాగటి, పగటి, కంటి, ఇంటి, మింటి మొదలగు రూపములు భాషలో నేర్పడినవి.

అత్తు అను దానిపై 'ఇ' చేరి అత్తికాఁగా దానిలోని'తి' వర్ణముకూడ నాపవిభక్తి కంబైనది. cf. నేయి - నేయత్తి - నేతి, నూయి నూయత్తి - నూతి. తమిళ కన్నడములందుఁగూడ నాపవిభక్తికముగ నామములపైఁ జేర్పఁ బడిన యీ 'అత్తు' అనునది 'అదు'శబ్దముయొక్క రూపాంతరమే. 'మరం' శబ్ద మున కాపవిభక్తిరూపము తమిళమున 'మరత్తు' అనియు, కన్నడమున 'మరద' అనియుఁ గలదు. వానినుండి విభక్తిరూపములు తమిళములో తృతీయ-మర త్తాళ్-మరత్తోదు; చతుర్థి - మరత్తిర్కు, పంచ-మరత్తిన్, ష - మరత్తినదు - సప్త-మరత్తినిల్-అనియు; కన్న - తృ-మరదిం, పం-మరదత్తణిం, ష-మరద, సప్త-మరదొళ్ అనియు నగుచున్నవి. తెనుఁగునందలి 'నేతి', నూతి, మొద లగు నాపవిభక్తికాంతశబ్దములం దగపడు 'తి' వర్ణములోని తకారమును, మరత్తాళ్, మరదొళ్ మొదలగు తమిళ కన్నడములందలి రూపములలోని యాపవిభక్తిక తకార దకారములు నభిన్నములే. అనఁగా నివి యాభాష

లలో నొక్కవిధమగు కార్యమును సాధించుటకై ప్రాచీనకాలముననే చేర్పఁబడిన యొక శబ్దముయొక్క భిన్నరూపములే యనుట. 'నాపుస్తకము - పుస్తకము నాయది' అని యిప్పుడు చెప్పఁబడుచున్నట్లే వెనుకటి కాలమున 'అత్తు' అనునది ప్రాచీనభాషలో విశేషణత్వద్యోతకముగా శబ్దములపైఁ జేర్పఁబడినది.

ఇట్లు కర్మధారయాదులం దాగమముగాఁ విధింపఁబడిన టకారము ఔపవిభక్తిక టివర్ణంబుతో నభిన్నంబై యా యాపదముల విశేషణ విశేష్య భావ సంబంధమును దెలుపుటకుగాఁ బ్రాచీనభాషలోఁ బ్రాతిపదికలపైఁ జేర్పఁబడిన 'అత్తు, ఇక్' అను శబ్దములయొక్క లుప్తశేషంబగు రూపమేయని నిశ్చయింపఁ దగియున్నది.

రుగాగమము:—కర్మధారయమందు పేదాదిశబ్దముల కాలుశబ్దము పరమగునపుడు రుగాగమంబగుచున్నది; అనఁగా పేద+ఆలు అను నీరెండు శబ్దంబులుగలిసి యొకసమాసమయినప్పుడు వానిమధ్యనొక రేఫము చేరుచున్నదనుట. పేద+ఆలు=పేదాలు అనికావలసియుండఁగా 'పేదరాలు' అయినది. ఇచ్చట రేఫాగమమునకుఁ బ్రసక్తి కానఁబడదు. వెనుకటి సమాసంబులలోని "టు"గాగమము "అత్తు" శబ్దమునకు సంబంధించినదని చెప్పినట్లే యీ రేఫము సంబంధార్థమునఁ జేర్పఁబడిన యొకశబ్దముయొక్క యవశిష్ట భాగమని చెప్పుటకైన నవకాశమేమియుఁ గనపడదు. ఇది "పేదవారు" అనుబహువచన శబ్దరూపాంతరమగు "పేదరు" శబ్దమునకు ఆలుశబ్దముఁ జేర్పఁగా నేర్పడిన రూపమై యుండవచ్చును. తమిళమున పేదవాండ్రు అను నర్థమున "పేదయర్" అను బహువచనరూపము కలదు. కావున 'పేదరు + ఆలు=పేదరాలు' అయియుండవలెను.

ఇఁక కొమరాలు అను శబ్ద మొకటికలదు. దానిని వైయాకరణులు కొమ+ఆలుఅని విడదీసి నడుమ రుగాగమము వచ్చుటచే కొమ+ర్+ఆలు=కొమరాలు అయినదని చెప్పుదురు. కాని ప్రాచీనభాషను తరువాతికాలపు వైయాకరణులు వ్యాకరించునపు డొక్కొకచోట ననుచితవిభాగము సంభవించుచుండు ననుట కిదియొక దృష్టాంతముగాఁ గైకొనవచ్చును. ఏలయనఁగాఁ "కొమరు" అనుశబ్దమే వ్యస్తముగాభాషలోఁ వ్యవహారమున నుండుటచేఁ బ్రాచీనకాలమున కొమరుశబ్దమునకే 'ఆలు' శబ్దమును జేర్పఁగా "కొమరాలు" రూపము భాషలో నేర్పడిన దనుటకు సందేహములేదు. ఇట్టిశబ్దముల సామ్యము చేతనే ప్రాచీనకాలమున మనుమరాలు మొదలగు దేశ్యరూపములును జవరాలు ముద్దరాలు మొదలగు తద్భవరూపములు నేర్పడియుండును. భాషలోఁ బ్రాచీనములని తలంపఁదగిన యాచ్ఛికశబ్దములపై "ఆలు" శబ్దము పరమైనపుడే

కొన్ని ప్రాచీనసమాసముల సామ్యముచే రేఫాదేశము కలిగి 'మనుమరాలు, గొడ్డురాలు జవరాలు' మొదలగు రూపములేర్పడినపుడు వానికంటె నర్వాచీనములని తలంపఁదగిన తత్సమశబ్దముల కాలుశబ్దము పరమైనపుడు 'రు'గాగమం బగుటలో నభ్యంతరమేమి ?. కావున గుణవంతురాలు ధీరురాలు మొదలగు రూపములు కూడ పై రూపముల సామ్యముచే భాషలోనేర్పడుట తటస్థించిన దనవచ్చును.

ఈ భాషలో సామ్యమున నేర్పడినవని చెప్పఁదగిన శబ్దములలో ద్విరుక్త టకారములోఁ గూడినవికొన్ని కలవు - ఇవి యామ్రేడిత సంధికి సంబంధించినవి. సామాన్యముగా భృశార్థమును సూచించుటకు శబ్దమును రెండుమాఱు లుచ్చరించుట స్వాభావికమై కనఁబడుచున్నది. సంస్కృతాది ఇండోయూరపియన్ భాషలలోను ఇట్లు చెప్పటకలదు - మందం మందం, శోభాయతే, జంగమ్యతే, జంజప్యతే మొదలగు రూపములు శబ్దముల ద్విరుక్తివలన నేర్పడినవే. భృశార్థమును సూచించుటకుగా కడ శబ్దమునకు ద్విరుక్తికలుగఁగా కడ-కడ, యని నిలిచినపుడు మొదటి శబ్దము రెండవశబ్దమునకు విశేషణస్థానమును వహించినదికావున నీభాషలలోని ప్రాచీన సంప్రదాయానుసారముగా మొదటి శబ్దమందలి డకారము పరుషమై ద్విత్వమును పొందును. అప్పుడు తొలి "కడ" కట్ట యగుటచే కట్ట + కడ = కట్టకడ అనురూపమేర్పడుట తటస్థించినది. అనఁగా నీద్విరుక్తటకారము తొలిపదముయొక్క విశేషణత్వమును సూచించు నదయ్యె ననుట. అట్లేకడు శబ్దము భిన్నశబ్దమునకుఁ బూర్వమున నిలిచినను అది విశేషణమగుటకు సూచకముగా తుది డకారము ద్విరుక్త టకారంబగుచున్నది. ఉదా-కడు+ఎదురు - కడెదురు కాలేదు - "కట్టెదురు" అనియైనది. ఇది భాషలో మిగులఁ బ్రాచీనరూపమై యుండును. ఇట్లే నడుశబ్దమున కామ్రేడితము పరమగునపుడు 'నడు' లోని డకారము పరుషత్వమును పొంది నట్టయై- "నట్టనడుమ" అనియగుచున్నది. ఇట్టి డకారాంతములగు శబ్దములు విశేషణములైనపు డందలి డకారము ద్విరుక్తటకార మగుచుండుటనుబట్టి యీ భృశార్థమున ద్విరుక్తములగు నితరశబ్దము లన్నిఁటికినిగూడ తొలియచ్చు మీఁదివర్ణంబులకెల్ల ద్విరుక్త టకారమునే చేర్చుచువచ్చిరి. ఆ పదములు 'డ' వర్ణసహితములా కావా యను వివేచనయే కలుగలేదు. కడు నడు శబ్దములు 'డ' కారసహితములును రెండక్షరముల శబ్దములు నగుటచే డకార స్థానమున వచ్చిన ద్విరుక్త టకార మా శబ్దములో రెండవయక్షరము లేదా తొలి యచ్చుమీఁది వర్ణంబై నది. కావున వీని సాదృశ్యముచే "చివర, పగలు, బయలు" మొదలగు మూఁడక్షరముల శబ్దములలోఁ గూడఁ దొలియచ్చుమీఁది వర్ణంబుల నన్నిటిని లోపింపఁజేసి వాని యన్నిటి స్థానమునను 'ట్ట'వర్ణమును

నిలిచిరి. "కట్టకడ" "నట్టనడుమ" అని చెప్పుచున్నాము గదా, (బయలు బయలు) బట్టబయలు, పట్టపగలు, చిట్టచివర, అని యెందుకుఁ జెప్పఁగూడదను భావముతోఁ బైవాని సాదృశ్యమునుబట్టి జనులు వ్యవహరించుటచే నేర్పడినవేగాని వాస్తవముగా వీనిలో ద్విరుక్త టకారము వచ్చుట కవకాశమే లేదు. కాఁబట్టి 'కట్టకడ' 'నట్టనడుమ' అను రూపములలో కడు, నడు శబ్దములనుబట్టి ద్విరుక్త టకారము సహజముగా వచ్చినదనియుఁ దక్కినవానిలో నిది సహజము కాదనియుఁ గావుననే సాదృశ్యజ (Analogical) మనియు నిశ్చయింపఁ దగియున్నది,

ఆమ్రేడితము పరమగునపుడు గలుగు విభక్తిలోప ముచ్చారణ వేగమునఁ గలుగవచ్చును. తుదిశబ్దమునందలి విభక్తియే యా సమాసగతమగు మొదటి శబ్దమునకు నాసమాసములోని యితర శబ్దములకుఁ గల సంబంధమును వ్యక్తము చేయుచునే యుండును గావున నచ్చట విభక్తిప్రత్యయముండినఁగాని యర్థమునకు భంగము కలుగు ననుభయము లేదు. "అప్పటి కప్పటికిన్" అనునది తరువాతి కాలమున భాషలో బయలుదేరిన రూపము కావచ్చును. ఊరూరు, అక్కడక్కడ, అను పదబంధము లేర్పడిన పిదపనే వీనిపై విభక్తి ప్రత్యయములు చేర్పఁబడి "ఊరూరన్" 'అక్కడక్కడకు' అను రూపము లేర్పడియుండుననియుఁ దలంపనగును. "ఇంటింటన్" అనునది మాత్ర మాపవిభక్తికాంతమగుటచే "ఇంటన్ + ఇంటన్" అని యుండఁగా నుచ్చారణవేగమున సంధి జరిగినదని చెప్పక తప్పదు. ఇల్లిల్లు రూపము కూడ భాషలోఁ బ్రసిద్ధమై వ్యవహారమునఁ గలదు. (cf. గోకుల మిల్లులు దప్పకుండ లక్ష్మిపతి గ్రుమ్మరన్" భాగ.) "ఇంచించుక" "నానాడు" శబ్దములలో శబ్దాంత్య భాగములే లోపించినవి. నాడు, నాడు కలసి యొక్క పదమైనపుడు రెండవ పదస్వరూపము మొదటిదానిని గూడ స్ఫురింపఁ జేయుచునే యుండును. మరియు నొకపదమునందలి తొలియక్షరముపై స్వరమూఁదినపుడు తరువాతి యక్షరములు తేల్చి పలుకఁబడుటచే నది మఱియొకపదముతోఁ జేరినపుడవి క్రమముగా లోపించుచుండును. మొత్తముమీఁద నీశబ్దములు ఇంచుక+ఇంచుక, నాడు + నాడు అను సంపూర్ణ శబ్దములు కలసి యుచ్చారణ వేగముచేఁ బూర్వశబ్దాంత్యాక్షరము జాఱవిడవఁబడుటచే నేర్పడినవనియే తోఁచుచున్నది.

అందదుకు ప్రభృతులు:—కాని 'యందదుకు' ప్రభృతులు మాత్ర మిట్టివని తలంచుట కవకాశ మగపడదు. కావుననే వాని రూపనిష్పత్తిక్రమమును గూర్చి చెప్పక "యథాప్రయోగంబుగ గ్రాహ్యంబులు" అని వైయా

కరణులు చెప్పియున్నారు. అనఁగా నివి భాషలో మిగులఁ బ్రాచీనరూపములు లగుటచే వీనియందలి భాగములను విడఁగొట్టి చూపుటకు వైయాకరణులకు సాధ్యము కాలేదన్నమాట. "అందదుకు" శబ్దమును గ్రహింతము. నాడు + నాడు అని ద్విరుక్తి కలిగినపుడు మొదటి పదము నంత్యాక్షరమునకు లోపము వచ్చినదని చెప్పినట్లుగా "అందదుకు" శబ్దములోని తొలి "అదుకు" శబ్దము తుదివర్ణము లోపించినదని తలంచినచో అదుకు + అదుకు 'అద దుకు' అని కావలసినదేగాని అందదు కెట్లయినదో చెప్పుట కవకాశము కలుగుట లేదు. "అదుకు + అదుకు" అందదుకు ఎట్లయినదో తెలిసికొనుటకుఁగా దీని ప్రాచీన స్వరూపము నితరభాషలలోఁ గొంతవఱ కన్వేషించి చూడవలసి యున్నది. కన్నడభాషలో 'అతుకు' అను శబ్దము తెలుఁగునందలి యర్థముననే కలదు. "అదుకు, అతికు," అనియు రూపాంతరములు కలవు. తెలుఁగునందువలె కన్నడమునందును, 'కు'వర్ణవిరహితమగు 'అత్తు' అను రూపాంతరము నొకటి కలదు. ఈ 'అత్తు' అనునది 'అఱు' ధాతువు యొక్క భూతార్థక విశేషణముగాఁ గనఁబడుచున్నది. 'అఱు + తు = అఱుతు, అఱుత్తు' 'అత్తు'. తమిళమునఁ గూడ 'అఱుత్తు' అను దానికి దృఢీకరణము - గట్టిగా నొత్తుట (to press) అనునర్థము కలదు. తెనుఁగునందును 'అత్తు'అనునది అత్తుకొనుట= ఒకదానితో నొకటి అత్తి (కలిసి) యుండుట అను నర్థమున వ్యవహారములో నున్నది. తమిళము నందలి 'అఱుత్తు' అను సకర్మ రూపమునకు అకర్మరూపము "అఱుందు" అని కలదు. దీని యర్థము (to press) గట్టిగాఁ గలియుట, బిగియుట. ఈ "అఱుందు" అనుదానికంటె "కు" వర్ణాంతరరూపము భాషలోఁ దరువాతిది కావచ్చును. కావున 'అఱుందు + అదుకు = అందు + అదుకు = అందదుకు' అను రూపము సిద్ధించును. దీనినిబట్టి వీని కన్నిటికిని మూలమగు ప్రాచీనధాతువు "అఱు" అనియు దానికి 'అఱుందు, అందు' అను రూపములు ప్రాచీనకాలమున గలవనియు నీ సమాసమందలి తొలిరూపమద్దాని సూచించుచున్నదనియుఁ దలంప వలసి యున్నది.

ఇఱ్ఱింకులు:—ఇదియు మిగులఁ బ్రాచీనకాలమున నేర్పడినదే కాని 'ఇంకు+ఇంకు' అను శబ్దముల కూడిక మాత్రముచేతనే యేర్పడినదై యుండదు. ఇంకు+ఇంకు శబ్దములే కూడినచో మొదటి పదములోని 'ంకు' అను వర్ణమునకు బదులు ఱ్ఱికారాగమము వచ్చుటకుఁ గారణమేమియుఁ గనఁబడదు. ంకు, ఱ్ఱి గా మాఱినదనుట కవకాశమే లేదుగదా. కావున మొదట నీ శబ్దములోనే 'ఱ'కారముండియుండవలెయును. "ఇఱుకు" అను శబ్దమొకటి యీ భాషలలోఁ గలదుగదా. దీనికిని 'ఇంకు' శబ్దమునకును సాక్షాత్సంబంధ మిప్పు డగపడుటలేదు. కాని పరిశీలించినచో నీరెండు నొక్కటే యని మనము గుర్తింప

లేక పోవు. వీని యర్థమునఁగూడఁ గొంత పోలిక సంబంధము లేక పోలేదు. 'ఇఱుకు' ధాతువునకు సంకుచితత్వమర్థము. ఒదిఁగి యుండుట - ఒత్తుడు పడుట అనియును గలదు. ఇట్లొదిగి, ఒత్తుడు పడియుండి యత్యల్ప స్థలమూక్రమించి తుదకాస్థలమున లీనమై రూపుమాసిపోవుటయే 'యింకుట' అగుచున్నది. కావున ఇఱుకు, ఇంకులకు అర్థసంబంధము కలదు. ఇఱుకు ధాత్వర్థభావము - మఱికొంత ఇఱుకట మెక్కువయై - 'ఇంకు' ధాత్వర్థమైనది. విశేషముగా ననఁగా రూపుమాసి పోవునంతగా ఇఱుకుకొని పోవుటయే ఇంకిపోవుట. 'ఇంకు' ధాతువు సామాన్యముగా నీరింకుట, ద్రవపదార్థము 'ఇంకిపోవుట' అను నర్థములోనే వాడుకలో నున్నను, ఇట్టింకు అను రూపమునుబట్టి 'ఇఱుకుకొని పోవుట' అను నర్థమునఁగూడ భాషలోఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నట్లగపడుచున్నది. ఇట్లు 'ఇంకు' ధాతువుయొక్క పూర్వస్వరూపమునేగాక తొలియర్థమునుగూడ నీ శబ్దము మనకు సూచించుచున్నదివలెనే యున్నది. భాషలో నీ శబ్దము ప్రయోగింపఁబడిన సందర్భములఁ గొన్నిటిని చూతము.

"ఎవ్వాఁడు వింధ్యాద్రి నిట్టింకులింకించె" నను శ్రీనాథుని భీమేశ్వర పురాణమందలి ప్రయోగమునఁ వింధ్యాద్రి నిట్టింకులింకించుట యనఁగాఁ గ్రిందికి భూమిలోనికి నిఱుకుకొని పోవునట్లుగాఁ జేయుట - అణఁచివేయుట అనియే యర్థము.

"మంకెనపువ్వుమీఁది యళిమాడ్కి నృపాధరపల్లవాధరా
లంకృతియైన దంతపద లాంఛనముంగని కన్నుఁగోనలం
దంకురితంబులైన దరహాసలవంబులు పద్మనేత్రయి
ట్టింకులుచేసెఁ బత్న్యముల యూఱుమి గాటుకచిమ్మచీఁకటిన్."

అను నైషధ ప్రయోగమున నణఁచె కనఁబడకుండునట్లు చేసెననియే యర్థము. కావున 'ఇంకు' శబ్దమునకు 'నీళ్లింకుట' అనునర్థమే వ్యవహారమున స్థిరపడినను, ఇట్టింకులు అను ప్రాచీనపదము "ఇఱుకు" ధాత్వర్థమును సూచించుచున్నదనుటలో సందేహమక్కఱలేదు. అయితే 'ఇఱుకు-ఇంకెట్లయిన'దని ప్రశ్న; అనఁగా నిందలి యనునాసిక మెట్లువచ్చినదనుట. కన్నడమున ఇఱుకు ధాతువు ఇకారోకార మధ్యమమై అనునాసికముతోఁ గూడఁ గూడియున్నది. ఇఱంకు, ఇఱింకు, ఇఱుంకు అను రూపములందు గలవు. దీనికి ప్రేరణార్థకమగు 'ఇసు' చేర్పఁబడినప్పుడు ఇఱికిసు, ఇఱుకిసు, ఇఱుంకిసు అను రూపములు గూడ నేర్పడుచున్నవి. ఈ రూపములన్నియు నాంధ్రములో వాడుకలో లేక పోయినను, ప్రాచీనకాలమునుండి కన్నడమునఁ గనఁబడుచున్న యనునాసిక

ముతోఁ గూడిన రూపములే ఇంకు ధాతువులోని యనునాసికమునకు మూల కారణములని నిశ్చయింపవచ్చును. ఇఱుంకు, ఇఱింకు, ఇఱుంకు శబ్దములలోని మధ్య ఱకారము జాఱిపోవుటచేతనే 'ఇంకు' రూపము సిద్ధించినది. ఇంకు ధాతువునకుఁ దొలిరూపము ఇఱుంకు, లేదా ఇఱింకు అని చెప్పగలిగినప్పుడు అతిశయముగా 'ఇఱింకుటలు, ఇఱ్ఱింకులై యుండుననుటకు సందియములేదు గదా. దీనిని బట్టి 'ఇంకు' ధాతువు భాషలో నేర్పడిన పిదప, ఇంకు + ఇంకు అనియుండగాఁ బ్రాఁతాదులలోవలెఁ దొలిపదమునందలి తొలియచ్చుమీఁది వర్ణంబులకు లోపంబును, పిదప ద్విరుక్త ఱకారాగమంబును వచ్చి యీ రూపమేర్పడియుండదని నిశ్చయింపవచ్చును. దీని నిష్పత్తిక్రమమును సాధించుటలో నది తాత్కాలిక వ్యాకరణ మవలంబించు పద్ధతిగాని చారిత్రక పద్ధతికాదు. ఇప్పటి 'ఇంకు' లో 'ఱ' కారము కనఁబడకున్నను, 'ఇఱ్ఱింకు' లోఁ గనపడుచుండుటయే ప్రాచీనకాలమున నిదియొక ఱకారముతోఁ గూడి 'ఇఱింకు' అను రూపమున నుండె ననుటకు నిదర్శన మగుచున్నది. కావున ఇఱ్ఱింకు శబ్దములోని 'ఱ' కారము ఇంకు ధాతువునకు మూలమైన ప్రాచీనంబగు 'ఇఱింకు' ధాతువును సూచించు చిహ్నముగా గ్రహింపఁదగును.

ఇల్లిగ్గులు :— ఇది ఇగ్గులు + ఇగ్గులు అను శబ్దముల కూడికచే నేర్పడినదని శబ్దరత్నాకరము చెప్పుచున్నది. "మిక్కిలి వెనుక కొఱగుటలు" అని దానియర్థము. (శ. రత్నా.)

"లొల్లియగు వగల తొొక్కున
నిల్లిగ్గులు గాఁగవచ్చు హృదయములోనన్
మల్లామడియగు మదనుఁడు
మెల్లన గూర్చుండెఁ దాల్మి మిను మినుకనఁగన్."

ఉ. హరి. 5. ఆ.

'ఇగ్గు' శబ్దమెట్లేర్పడినదో ముందు విచారింపవలెను. 'ఇగ్గు' ఈఁగు శబ్ద రూపాంతరమని శ. ర. కారుఁడు. "ఇగ్గ మొగ్గనీడ్చు" అనఁగా వెనుకకొఱగు నట్లును ముందు మోకరించున ట్లీడ్చునని యర్థము.

"ఇగ్గెడు వెన్కకుంబయికి నీడ్చునఁ బైటఁదొలంగఁ జెయఁగే లొగ్గెడు."

విజ. 2. ఆ.

ఇక్కడ 'ఒఱగుట' యని యర్థమఁట.
"ఈఁ గికరులు ఘీంకృతు లొనరించె
గ్రాఁగిన యసురలగతి నబ్బులింకె."

రా. యుద్ధకాం.

ఇగ్గు అనునది 'ఈఁగు' ధాతువుయొక్క రూపాంతరమని చెప్పినను 'ఇల్లిగ్గులు' శబ్దములోని ద్విరుక్త లకారస్వరూపమెట్టిదో మనకుఁ దెలియవచ్చుటలేదు. ఇది మఱియొక మూలధాతువునుండి యేర్పడి యుండవలయును. అది యేదై యుండునని విచారింతము. ఇగ్గు ధాతువును బోలినదే 'ఒగ్గు' ధాతువీభాషలో గలదు. అది ఒఱగు శబ్దభవమై యుండును. ఒఱగునకు వంగు వ్రాలు అని యర్థము. 'ఒగ్గు'=మొనయు, (వల) పఱచు, చాచు, ఒడ్డు. వ్యవహారమున నించుకభేద మగపడుచున్నను, మూలార్థమొక్కటియే. వలయొగ్గుట యనగా వల క్రింద వ్రాలునట్లు చేయుటయే యగును. చెవియొగ్గి విన్నాఁడు అనియుఁ గలదు. ఇట్లు 'ఒఱగు'-ఒగ్గు అయినట్లే, ఎఱఁగు-ఇఱఁగు = ఇగ్గు అయి యుండవచ్చును. ఎఱఁగు-అనఁగాఁ దిగుట – (cf. 'ఎఱఁగిన యప్పనువ్రేగున విఱుగుటయును' (bend low). దండప్రణామం బాచరించునపుడు మనుజుఁడు క్రిందికి వంగి భూమిపై వ్రాలుట సంభవించును గావున 'కేవలము క్రిందికిదిగు' అను నర్థము గల 'ఎఱఁగు' శబ్దము – దండప్రణామంబాచరించు, నమస్కరించు అను నర్థము గలదైనది. ఆంధ్రమున నీ ధాతువు ఎ కారాదియై యున్నను తమిళ కన్నడములయం దికారాదియై ఇఱంగు అనురూపమున గనఁబడుచున్నది. దీనికి దిగుట, క్రిందికివచ్చుట అను నర్థములే కలవు. 'ఇఱి' యను మూలధాతువునుండియే తెలుఁగున డిగు, దిగు అను రూపము లేర్పడినవి. ఇది తుళుభాషలో 'ఇళి, ఇలి' యను రూపములు గలదై యున్నది. ఇఱియజాఱు అనఁగా క్రిందికి జాఱుట (to slip down) అనియర్థము. (cf.–క. ఇఱియబీఱు, ఇఱియనూకిను–క్రిందికి పడుట, త్రోయుట) ఇఱికె=దిగుట (descent, degraded condition) ఇఱకు-ఇఱుకు (to cause to go down, to lower, to go down, to incline) క్రిందికి దిగుట, దింపుట. ఇట్లు, ఇఱంగు, ఎఱఁగు, ఇఱకు మొదలగు శబ్దములన్నియు నొక్క ధాతుకూటమునకుఁ జేరినవే యనుట స్పష్టము. తుళుభాషలో ఱ-ఱ, లకు బదులుగా 'ళ' కారముగూడఁ గనఁబడుచుండుటచే ఇళిగు, ఇలిగు రూపములు కూడ నొకప్పుడు వాడుకలోనుండి వీనినుండి 'ఇగ్గు' రూప మేర్పడి యుండుననవలసి యున్నది. అప్పుడు ఇళిగు – ఇగ్గులకు క్రింది కొఱగుట యను నర్థము కలుగును. అత్యంతము నొఱగుటలు, అనునర్థమున ఇలిగు + ఇగ్గు చేరుటచే 'ఇల్లిగ్గులు' అను రూపము ప్రాచీనకాలమున నేర్పడియుండును. ఈ ఇళిగు ఇగ్గుధాతువులు రెండును గూడ నిప్పటి వ్యవహారమున నంతరించియే పోయినవి. భృశార్థమున వచ్చినను మఱి యేయర్థమున వచ్చినను నిట్టిపదకూటములలో నొకటి ప్రాచీనరూపమును మఱియొకటి దానినుండి యేర్పడిన యర్వాచీనరూపమునయి యుండుననుటకు మఱికొన్ని నిదర్శనములను గూడ చూపవచ్చును. ఈ గణములోనే 'మిఱు మిట్లు' అను శబ్దమొకటి కలదు,

దీనిని 'మిట్లు + మిట్లు' అని వైయాకరణులు నిఘంటుకారులును గూడ విడదీసినారు. కాని 'మిట్లు' శబ్ద మెట్లు వచ్చినదని పరిశీలించినచో దీనికి రూపాంతరము 'మిఱ్ఱు' అనునది యీ భాషలోనే కనఁబడుచున్నది. 'మిఱ్ఱు' అనఁగా నున్నతభూమి, ఔన్నత్యము అని యర్థము.

"ఏమీ పార్థుఁడు నీవుదండిమగలై యీ వచ్చుకౌరవ్య సం
గ్రామక్షోభము బాహుదర్పమునఁ దీర్పంబెద్ద మిఱ్ఱెక్కి మి
మ్మేమెల్లన్ వెఱగంది చూచెదముగాక"

భార. ఉద్యో. 3. ఆ.

"మిఱ్ఱుపల్లంబులనై మెలఁగంగ" భార. ద్రో. 2 ఆ. ఈ 'మిఱ్ఱే' మిట్టయైనది. 'ఱ' కారద్వయసంయోగము 'ట్ట' యనిపలుకఁబడు నాచార మీభాషలలోఁ గలదని గమనించియున్నాము. మిక్కిలి మిట్టలు గొనుట యను నర్థమున ప్రాచీనమగు 'మిఱు' శబ్దము దానిరూపాంతరమగు 'మిట్టు' శబ్దముతోఁగూడి 'మిఱుమిట్లు' అను శబ్దమేర్పడినది. మిఱ్ఱు - మిట్టయినట్లే ఱకారద్విత్వముతోఁ గూడిన చిఱు, కుఱు మొదలగునవి చిట్టి, కుట్టి మొదలగు టకారద్విత్వ రూపముల నీ భాషలోఁదాల్చినవి. 'మిఱు' రూపముకూడ 'మిఱుమిట్లు' అను శబ్దమున నీ భాషలో నిలిచియుండుట విశేషము. కన్నడమున 'మిట్టు' అనియే కలదు. దీనికి ఎత్తైన ప్రదేశము - కొండ (rising or high ground, a hill) అని యర్థము. తమిళమున 'మిఱల్' - విఱల్ అనునది గొప్పతనమను నర్థమునఁ గలదు. మిడుకు, మీటు, మిట్టు, మిట్టిపడు మొదలగు శబ్దములన్నియు నీధాతువునకు సంబంధించినవే. "మెఱమెచ్చు" శబ్దముకూడ నిట్లే ప్రాచీన నవీనరూపముల కూడికచే నేర్పడినట్లున్నది. మెఱ అనునది ధాతువు, దీనికి 'చు' చేర్పఁగాఁ మెఱచు - మెచ్చు, అయినది. మెచ్చుట యనఁగా 'ఎదుటివానినితాను జేయు ప్రశంసచే మెఱయునట్లు చేయుట. మెఱయునట్లుగాఁ జేయుచు మెచ్చుకొనుట - మెఱమెచ్చు అగును.

చెల్లాచెదరు = (చెదరు + చెదరు) అని శబ్దరత్నాకర కారుఁడును వైయాకరణులును దీనిని విడఁగొట్టినారు. కాని యీపదబంధమున భృశార్థమును దెలుపుటకుఁగాఁ జేరిన శబ్దములు రెండు నొక్క మూలధాతువుయొక్క భిన్న రూపములుగాక సమానార్థకములేయగు భిన్నధాతువులుగాఁ గనఁబడుచున్నవి. 'చెదరు' అనుదాని పూర్వరూపము కన్నడభాషలో నిలిచియున్న 'కెదఱు' అనునదై యుండును. తాలవ్యాచ్చరకములగు పదాది కకారములుగల పెక్కు శబ్దము లితరభాషలలో తాలవ్య చకారాదులుగ మాఱిపోయినను, కన్నడ భాషలో మాత్రము కకారముతోఁ గూడిన రూపముతో నిలిచియున్నవి. కెదఱు- కెదఱ్ ధాతువున కాభాషలో చెదరఁగొట్టుట, చల్లుట (to be scattered

about, to disperse) అనియే యర్థము. ఈ ధాతువు తెలుఁగులో వలెనే తమిళమునను చకారాదియైయున్నది. త. చెదఱు-చెదరు ; మళ. చెదఱు. దీనినిబట్టి చెదరు + చెదరు అన్నచో 'భృశార్థమున తొలిపదమున ద్విరుక్త లకారము వచ్చుటకుఁ దగిన కారణమేమియు నీధాతుస్వరూపమునుబట్టి యగపడుట లేదు. కావున మొదటి శబ్దము దీనితో సమానార్థకమై లవర్ణముతోఁ గూడిన మఱియొక శబ్దమైయుండును. ఆంధ్రమున 'చెల్లు' ధాతు వొకటి కలదుగాని దాని కీయర్థములేదు. కాని 'చల్లు' ధాతువునకు 'వికీర్ణత' యను నర్థమున్నను నా శబ్దము చకారముమీఁద ఎత్వముతో గూడిన 'చెల్లాచెదరు' గాని 'చల్లా చెదరు' కాదు. కావున నీభాషలలో చెదరఁజేయు (scatter) అను నర్థముగల 'చల్లు' శబ్దమెత్వముతో నెప్పుడైన గూడియున్నదేమో విచారింపవలసియున్నది. కన్నడమున 'చెల్లు' ధాతువేకలదు. దీనికి 'వికీర్ణత్వమే' 'to scatter about,' 'చల్లుట' యనియే యర్థము. దీనికి రూపాంతరము 'చెలంకు'. సామాన్యముగా నీద్రావిడ ధాతువులలోని యాది ఇకార ఉకారములు ఎకార ఒకారములుగా మాఱుచుండుట కలదు. కావునఁ దెలుఁగున 'చెల్లు' ధాతు వీయర్థమున లేకున్నను నీ భాషలోని 'చిలుకు' ధాతు వీ 'చెలంకు' ధాతువుయొక్క రూపాంతరములేదా మూలరూపమై యుండునని యూహింపవచ్చును. ధాన్యము మొదలగువాని విషయమున 'చల్లుట' అను శబ్దమును బ్రయోగించినను నీరు మొదలగువానిని చిలుకుట యనియే వ్యవహరింతుము. కావున కన్నడమునందలి 'చెలంకు' అను ధాతువును, ఆంధ్రమందలి చిలుకుశబ్దము నభిన్నములే కావచ్చును. దీని రూపాంతరమేయగు 'చెల్లు' శబ్దమున కీయర్థమున బ్రయోగములేదు. కాని 'చెల్లాచెదరు' అను ప్రాచీనసమాసములో నీ'చెల్లు'శబ్దము కనఁబడుచున్న దనవచ్చును. చెల్లునట్లుగా - వికీర్ణమగునట్లుగా - చల్లఁబడునట్లుగా 'చెదరుట' 'చెల్లాచెదరు అగును'. ఇట్లీపదబంధము సమానార్థకములగు రెండుభిన్నపదముల కూడికచే నేర్పడిన ట్లూహింపఁదగియున్నది.

తుత్తునియలు:—తునియలు + తునియలు - తుత్తునియలు, అని శబ్దరత్నాకరము. తుణ్ణు, తుని, తునక, తుమ్పర, తునుము, తునుగు, తునియ మొదలగు ననేకములగు శబ్దములనుబట్టి చూడఁగా 'తున్' అనునది మూల ధాతువుగాఁ గనఁబడుచున్నది. తమిళ కన్నడములలోఁగూడ త. తుణి,తుణుక్కై (cf. తె. తునక) తుండు, తుణై, క. తుణక, తుణకు, తుణ్ణు, తున్తుఱ్-తున్తుఱు (spray, a drop) తువల్ (spray) అను రూపము లీధాతువునుండి యేర్పడినవే గలవు. తున్ + తునియ=తుత్తునియ యయియుండును. పూర్వానునాసికము పరమందలి పరుష తకారసాహచర్యమున తకారముగా మాఱిపోయినది. తుత్తుముఱు - తుముఱు + తుముఱు అనియే నా యాకరణములు దీనిని విభాగించినను

ఇదియు తున్+తుమురు అని యొక ప్రాచీనరూపముయొక్కయు నొక యర్వాచీన రూపముయొక్కయు కూడికచే నేర్పడినదే యని తలంపవచ్చును. తుమురు-అనఁగా 'పొడి'యని శబ్దరత్నాకరకారుఁ డర్థమును జెప్పియున్నాఁడు. అర్థమునఁ గించిత్ భేదమున్నను. దీనికి 'దుమ్ము' శబ్దముతో సాజాత్యసంబంధము కలదు. ఈ 'తుమురు' శబ్దముయొక్క సహజరూపము - లేదా ప్రాచీనరూపము 'తుఱుము' అయియుండుననని యూహింపనగును. తుఱుము - తుఱుముట - తుఱుము (పీట) అనుశబ్దములు ఖండించుట పొడిపొడిగాఁ జేయుట యనునర్థమున నీభాషలోఁ గలవు. తుఱుము శబ్దమే వర్ణవ్యత్యయముచే 'తుమురు' అయి యుండును. 'తుమురే'-తుఱుమై యుండరాదా యను ప్రశ్న కలుగక మానదు. కాని యితర ద్రావిడభాషలలోని శబ్దములతోఁ బోల్చి చూచినచో తుఱు మే మూలరూపమని పొడకట్టకమానదు. తమిళ కన్నడములఁగూడ తురుము 'దుమ్ము' శబ్దములతో నభిన్నములగు త 'తుమ్బు' - కన్న, - తుమ్బి, దుమ్బి, రూపములు 'ధూళి' (dust) అనునర్థముననే గలవు. ఈభాషలలో 'తుఱి' యనుధాతు వొకటి కనఁబడుచున్నది. దీనికి పాదాఘాతము, కాలితోఁ ద్రొక్కి ముక్కలు ముక్కలుగాఁ జేయుట యనియే యర్థము. కాలితోఁ ద్రొక్కి యన్నప్పుడు 'తెలుఁగులోని 'త్రొక్కు' ధాతువుయొక్క మూలస్వరూప మేదో మనకు విశదమగుచున్నది. త్రొక్కు - తొక్కుకాఁగా ఇదియే ధాతువని తలంచుచున్నామే గాని ఇందలి 'క్కు' అనునది ధాత్వవయవము కాక మొదటిధాతువునకుఁ జేర్పఁబడిన మఱియొక ధాతువుయొక్క లుప్తశేషం బగు రూపమని మనము గ్రహించుటలేదు. కావున 'త్రొక్కు' ధాతువు లోని రేఫము సహజముగా మూలధాతువునకుఁ జెందినదే యనియు, నది 'తుఱి' లేదా 'తొఱి, తొటి' అనుదానికి అగు-అక్కు చేర్చుటవలన 'తొఱక్కు' తొఱుక్కు-త్రొక్కు-అనియు, రేఫము లోపింపఁగా 'తొక్కు' అయినదనియు గ్రహింపవలసి యున్నది. కన్నడమున 'తుఱి' యను ప్రాచీనరూపమున నగ పడుచున్న (తుఱి-పాద సంఘట్టనే - శబ్దమణి. ద) యీ ధాతువు తమిళమున 'తుగై, తువై' యనియు, తెలుఁగున 'త్రొక్కు' 'తొక్కు' అనురూపములను బొంది యున్నను, మళయాళమున 'తొఱె' యనియు, తుళుభాషలో 'తుర్' అనియు 'ఱ'కార రేఫము లంతమందుగలదయి యున్నది. ఈ 'తుఱి' లేదా 'తుఱు' ధాతువు నుండియే 'తుఱుమ్బు' తుమ్బు, తుమ్బి, దుమ్ము' మొదలగు రూపములు ధూళి అను నర్థమున నాయా భాషలలో బయలుదేరినవి. కన్నడ మున 'తొట్టుఱి' అను రూపము భృశార్థమున గలదు. మిక్కిలిగా త్రొక్కుట యని యర్థము. 'తుఱుమ్బు' శబ్దమె తుఱుమై తుముఱు - అను రూపమును దాల్చినది. (cf శణమ్బు - జనుము; నునామ్బు - నున్నము; ఇరుమ్బు -

ఇనుము, పామ్బు-పాము, etc). పాదముతో త్రొక్కుట పొడిపొడిగాఁ జేయుట యనునర్థము గలిగిన యీ ధాతువు తెలుఁగులో దేనితోనైనను-అనఁగా నితర సాధనములతోఁ గూడ పొడిపొడిగా - లేక ముక్కలుగాఁ జేయుట అనునర్థమును సూచించునదై నది. కావుననే తుఱుముపీట అనియు దానితో ముక్కలుగాఁ జేయబడిన కొబ్బరి - 'కొబ్బరి తుఱుమ'నియుఁ జెప్పుట తటస్థించినది. 'తుఱుము' ధాతువునుండియే 'తునుము' ధాతువేర్పడి యుండును. 'తుట్ - తున్ఱు - తును అగును. తుఱుమ్బు - శబ్దమునుండియే 'దుమ్మ్ము' శబ్ద మేర్పడియుండును. దీనినిబట్టి తుట్ - తున్ + తుఱుము = తుత్తుఱుము' ఐ వర్ణవ్యత్యయముచే 'తుత్తుమురు' అను శబ్దమేర్పడినదని తలంపఁదగి యున్నది. ఇఁక దుమ్బు, దుమ్మ్ము శబ్దములు ధూళి శబ్దభవము లగుట కవకాశ మున్నదా యనువిషయము తజ్ఞులు పరిశీలింతురు గాక !

నుగాగమము:—ఇఁక నాగమరూప సంధికార్యములలో నుగాగమ మొకటి. ఉదంతతద్ధర్మార్థక విశేషణముల కచ్చు పరమైనపుడు గలుగు నుగాగమమును గూర్చి, యది తద్ధర్మార్థక క్రియారూపములకు సంబంధించిన నకారమే గాని ప్రత్యేకముగా సంధిలో వచ్చినది కాదని యిదివరకే తెలుపఁ బడియున్నది. ఈ 'చేయున్' అను ఉన్నంతరూపము తమిళము నందలి 'శెయ్యుం' అను ఉమ్మంతరూపము వలెనే ప్రథమ పురుషలో కాల భేదము లింగభేదములేక ప్రయోగింపఁబడుటను బట్టి యీ రెండు నభిన్నములే యని తలంపఁ దగియున్నది. కన్నడమునందుఁగూడ కాలాదిభేదమును సూచింపక అన్ని కాలములలోను లింగములలోను బ్రయోగింపఁదగి యతి ప్రాచీనరూపములుగా గ్రహింపఁబడుచుండిన 'గెయ్యుగుం' వంటి గుమంత రూపములు గొన్ని కలవు. కావున నీ ఉమ్మంతరూపము తద్ధర్మార్థకమైన, అనఁగా ధాత్వర్థమును మాత్రము సూచించు, క్రియారూపముగాఁ బ్రాచీన ద్రావిడభాషలో నుండెనని తలంపనగును. ప్రాచీన తమిళమునందలి "శెయ్యుందు" అను రూపమును, తెనుఁగునందలి "చేయుదు (ను), చేయుదు (వు)" మొదలగు ఉత్తమ మధ్యమ పురుషలలోని మూలరూపములునీ గుమంతరూపమునకు సంబంధించిన వేయై యుండును. అనఁగా 'శెగ్యుందు' అను దానినుండి యేర్పడిన తమిళమునందలి 'శెయ్యుందు' అనుదానిని బోలి 'చేయుందును, చేయుందువు' అను రూపములుగూడఁ దెలుఁగున నొకప్పుడుండియుండుననుట. ఇట్లు భాషలో నతి ప్రాచీనమని చెప్పఁదగిన శెగ్యుం - శెయ్యుం - చేయున్ - చేయును, అనునది క్రియారూపముగనే గాక విశేషణముగఁగూడ వ్యవహరింపఁబడినపుడు దీనిపై నజాది శబ్దము చేరఁగా చేయున్+ అతఁడు = చేయునతఁడు అను రూప మేర్పడినది. తరువాతి కాలమున

హలంత శబ్దములు పరమైనపుడు తుది నకారము జాఱిపోవుటచే 'చేయు' అనునదే విశేషణ రూపముగా గ్రహింపఁబడినది. అచ్చులు పరమైనపుడు వానితోఁ గలిసి కొన్ని పదబంధములందు భాషలో నిలిచియున్న నకారమును సాధించుటకై వైయాకరణులు నుగాగమ విధానమును చేయవలసిన వారైనారు.

షష్ఠీ సమాసమునందు ఉకారాంత ఋకారాంత శబ్దముల కచ్చుపరమగునపుడు గూడ 'ను' గాగమం బగుచున్నది. రాజు + ఆజ్ఞ, శంభు + ఆనతి - అనియుండఁగా నడుమ నుగాగమము వచ్చి 'రాజునాజ్ఞ, శంభునానతి' యైనదని ప్రక్రియ. ఈ నుగాగమొక్క ఉకారాంతములమీఁదను ఋకారాంతముల మీఁదను మాత్రమె వచ్చుచున్నది గాని తక్కినవానిపైఁ గనఁబడదు. 'రామ' వంటి అకారాంత శబ్దముల షష్ఠీ విభక్తి రూపము 'రాముని' యని యగుచున్నది. రాముని + ఆజ్ఞ అనియుండగా, ఇకార మక్కరలేకయే సంబంధార్థము వ్యక్తమగుచుండుటచే, రామునాజ్ఞ' అను రూపమేర్పడును. లేదా ఇకారాకారములుగూడి ఆ అనుధ్వనితో వ్యవహరింప బడియుండును. దీని సాదృశ్యముచేతనే 'రాజు' మొదలగు ఉకారాంత శబ్దములు నుగాగమమును గ్రహించుట తటస్థించినది. కేవలను స్థానబలముచేతనే పూర్వశబ్దము విశేషణమగుటను బట్టి, 'రాముని బాణము' - అనుటకు బదులుగా 'రాము బాణమ'న్నట్లే రాజు + అల్లుడు - అని యుండఁగా రాజునల్లుడనియే గాక 'రాజల్లుడు - గట్టు రాజల్లుడు' అను రూపములుగూడ భాషలో నేర్పడినవి. ము వర్ణాంత శబ్దములపైనీ 'ను' గాగమ మంత విశేషముగా వాడుకలో నున్నట్లగపడదు. cf. 'గోకులమిల్లిలు దప్పకుండ', "నిర్జరోత్తమ బింబం బొప్పు," రాకుమారు మొగమందము. 'గోకులము నిల్లు' అనునదంత వ్యవహార ప్రచురమైన రూపముగాఁ గనఁబడదు: తెల్ల, నల్ల, వెల్ల, మొదలగు శబ్దము లదంత గుణవాచకములుగా గ్రహింపఁబడినను వీని మూల రూపములు తెల్, నల్, వెల్ మొదలగు హలంతశబ్దములే యైయున్నవి. వీనిపై అగు ధాతుజన్య క్రియా విశేషణ రూపంబగు 'అన - అన' అనుదానిని జేర్చుటచే 'తెల్లన, నల్లన, వెల్లన, అను రూపము లేర్పడినవి. Cf. కన్న - తెళ్లనె. నల్లనె, బెళ్లనె, వీనిపై మరల నాపవిభక్తిక 'ఇ' కారము చేర్చిన రూపములు తెల్లని, నల్లని అనునవి వీనికంటె నర్వాచీనములు తెల్లన + తనము = తెల్లన్దనము - తెల్లందనము అయియుండును. పు వర్ణముపై పరుషము పరమైనపుడు రెండు పరుషముల నుచ్చరించుటలోఁ గల చిక్కును పోఁగొట్టుటకు నుగాగమము గలుగుచున్నది. పుంపులకువలెనే ఉదంత స్త్రీ సమంబులకు తనము శబ్దము పరమగునపుడు గలుగు నుగాగమము కూడ

నుచ్చారణ సౌలభ్యముకొఱకై యేర్పడియుండును. సొగసు+తనము-సొగసుం దనము.

తలంబ్రాలు - చిగురుంగైదువు మొదలగు సమాసములు తలను (బోయు) ప్రాలు = తలంబ్రాలు అనియు, చిగురు కైదువు (గాఁగలవాఁడు) చిగురు గైదువు - చిగురుం గైదువు - అనియు నేర్పడినవి. ఈ సమాసములు భాషలో నర్వాచీనములై యుండును. తలంబ్రాలు అనుచోట అలుక్సమాస ముగా గ్రహించిన సరిపడును. చిగురుం గైదువు అనుచోట చిగురు+కైదువు అనియుండఁగా రెండవపదము పరుషాది యైనప్పుడు ప్రాచీన భాషలో దానికి ద్విత్వమో లేదా పూర్వ మనునాసికమో గలుగుట సంప్రదాయముగా నున్నది గాన ననునాసికము గలిగియుండును. Cf. త. విళంగాయ్ - తె. వెలక్కాయ.

సమాసములలో పూర్వోత్తరశబ్దములనడుమ జరుగు సంధికార్యములను మఱికొన్నిటిని పరిశీలింతము. "చేతతోడవలనల కిత్వంబు సమాసంబులం బగు". సమాసములలో చేత, తోడ, వలనలు పూర్వపదము లైనపుడు వాని కిత్వము గలుగునని చెప్పఁబడినది. ఇక్కడ లక్షణకర్త 'చేయి, తోడు, వలను' శబ్దములను గ్రహింపక 'చేత, తోడ, వలన' లనుటచే విభక్తిప్రత్యయములుగా గ్రహింపఁబడుచుండిన 'చేత, తోడ, వలన' శబ్దములను గ్రహించుటయే యాతనియుద్దేశమై యుండుననుటకు సందేహములేదు. దీనిని బట్టి ద్రుతాంతములగు తృతీయాపంచమీ ప్రత్యయముకే అనఁగానవి రాముని చేతన్, రామునివలనన్, అని ప్రాతిపదికములపైఁ జేరియున్నపుడే వీనికిత్వము రానలసియుండు నన్నమాట. ఈ 'ఇ'కారము ఔపవిభక్తి కేకారము లేదా సంబంధార్థ కేకారమే. ఇది ప్రత్యేకశబ్దములగు చేయి, వలను అనువానికిఁ జేర్పఁబడుట న్యాయ్యముగాని, కరణార్థకము అపాదానార్థకము నగు చేతన్, వలనన్ అను వానికిఁ జేర్పఁబడిన దనుట యుక్తముగాఁ గనఁబడదు. అనఁగా నీ 'ఇ' కారము విభక్తి ప్రత్యయములపై వచ్చిన దనుటకంటె 'చేయి, తోడు వలను' శబ్దములపై వచ్చిన దనుటయే న్యాయ్యము. చేత, తోడ, వలన లిప్పుడు విభక్తి ప్రత్యయములుగా గ్రహింపఁబడు చున్నను వాస్తవముగ నివి అన్నంతములగు స్వతంత్ర శబ్దములే. ప్రాచీనకాలమున (అనగా చేత, వలనలు విభక్త్యర్థమును సూచించుటకుఁ బదములపైఁ జేర్పఁబడనికాలమున-) ప్రాతిపదికపైఁ జేర్పఁబడిన స్థలవాచకమగు 'అల్' - 'అన్' శబ్దమే సప్తమ్యర్థమును సూచించునదై యుండఁగా, మఱి కొంతకాలమునకే యన్నంతశబ్దములే తృతీయా పంచమ్యర్థములను గూడ సూచింపవలసి వచ్చినపు డొక్క 'అన్' శబ్దమే యన్నియర్థములను సూచించుటలో నాయాభావ

ములు సువ్యక్తముగాక పోవుచుండుటచేఁ గాఁబోలు నాయర్థములను వ్యక్తము చేయుటకుఁ గా'చేయి, వలను' శబ్దములను సహాయముగఁ గొని, వీని ప్రాతిపదికలకుఁ జేర్చుటయేగాక, వీనిపై ప్రాచీన సప్తమ్యర్థక మగు 'అన్' అను దానిని గూడఁ జేర్చి చెప్పఁదొడంగిరి. 'అది' శబ్దమునుండి సప్తమ్యర్థమున 'దానన్' అను శబ్దమేర్పడినది. 'దానన్' అనఁగా 'ఆస్థల మున - దానియందు - అని యర్థము. తరువాతికాలమున నిదియే కరణాపాదా నార్థము లందుఁగూడఁ బ్రయోగింపఁబడుట తటస్థింపఁగా, అనఁగా దానన్ - దానిసహాయమున, దానిమూలమున, దానిదగ్గర అను నర్థభేదమును గూడ సూచింపఁదొడఁగినప్పుడు, 'చేయి' ముఖ్యకరణార్థక మగుట చేతను, 'తోడు' - సహాయార్థక మగుట చేతను, 'వలను' - సమీపస్థలార్థక మగుట చేతను, కర ణార్థ సహార్థా పాదానార్థములను సప్తమ్యర్థమునుండి వేఱుపఱచి వ్యక్తపఱ చుటకై ప్రాతిపదికముల కీశబ్దములఁ జేర్చుట తటస్థించి యుండును.' వీనిని మాత్రమేగాక వీనిపై మరల 'అన్' ప్రత్యయమునుగూడఁ జేర్పఁదొడంగిరి. ఇట్లు అది + అన్ = దానన్ - కాఁగా దానిచేయి + అన్ = దానిచేతన్, దానితోడన్, దానివలనన్, అను తృతీయా పంచమ్యర్థక శబ్దము లేర్పడినవి. మఱియు చేయి, తోడు, వలనుల కిప్పటికిని భాషలో ప్రత్యేక ప్రయోగము కలదు. నీచేతిప్రోపు అనియేగాక కేవలము 'చేయి' శబ్దమునుండి 'చేతిదెబ్బ' అను దానిని 'కాలిపుండు' అన్నట్లుగనే ప్రత్యేకముగాఁ బ్రయోగించు చునే యున్నాము. 'తోడ మాటాడకునికె' అనుచో తోడ శబ్దమునకు విభక్తి ప్రత్యయముగాఁ గాక వ్యస్తముగఁగూడ ప్రయోగము గలదనుట సుప్ర సిద్ధమే. ఆవలనికిఁబోయి యనివలను శబ్దమునకుఁగూడ ప్రత్యేక ప్రయోగము కలదు. సంబంధార్థకమగు నీ 'ఇ' కారము ఔపవిభక్తిక ప్రత్యయములుగాఁ జెప్పఁబడిన 'ఇ, టి, తి'లలోని ఇకారమేగాని వేఱుగాదు. ఇవి యొక శబ్ద మునకుఁ మఱి యొకశబ్దమునకుఁ గల సంబంధమును సూచించునవై పూర్వ శబ్దమును విశేషణముగాఁ జేయుటకై చేర్పఁబడునవే గావున, విభక్త్యర్థ ములను సూచించు ప్రత్యయములపైఁ జేర్పఁబడెననుటలో నర్థములేదు. కాని యిచ్చట విభక్తి ప్రత్యయము లని తలంపఁబడుచుండినవి వాస్తవముగా ప్రత్యయములుగాక స్వతంత్రపదములే యగుటచే, వీనిపై మఱి యొక

శబ్దము చేర్పఁబడినపుడు వీనికా పదముతోడి సంబంధమును సూచించుట కుగా ఔపవిభక్తిక ఇకారమును జేర్చుట తటస్థించినది. నీచేతి ప్రోపు - అనఁగా నీ హస్తము మూలమునఁగలుగు సహాయమనియే వాస్తవార్థము. వానివలని నేరము - వానివైపునకు సంబంధించిన నేరము (a mistake on his part). నోటిమాట, ఊరివారు, నేతిచెంబు మొదలగు పదములలో నగ పడు నౌపవిభక్తిక ఇ కారాదులే సంబంధార్థకములై చేయి, తోడు మొదలగు శబ్దముల పైఁగూడ గనఁబడుచున్నవి.

'నాయందలి' కరుణ అన్నప్పుడు 'అలి' గాగమమని చెప్పఁబడిన దానిలోఁ గూడ 'నీ' యౌపవిభక్తిక యికారమే పొడసూపుచున్నది కాని యిది యీభాషలోని ప్రాచీన సంప్రదాయము నొకదానిని మాత్రము సూచించుచున్న దనవచ్చును. ప్రస్తుత మీ భాషలో సప్తమ్యర్థక ప్రత్యయమ్ముగా నున్న 'అన్' అనునది 'అల్' అను స్థలవాచక శబ్దముయొక్క రూపాంతరమే యని యిదివరకు సూచింపఁ బడినదిగదా. ఈ 'అలి' గాగమ ములో నిప్పుడు 'అన్'గా మాఱిపోయిన 'అల్' అనుదానియొక్క సహజ రూపమే భాషలో నిలిచియుండుట తటస్థించినది. తెలుఁగులో 'అల్' శబ్దము 'అన్'గా మాఱిపోయినను కన్నడమున నిప్పటికి నిది 'అల్లి' అను సప్త మ్యర్థక ప్రత్యయముగా నిలిచియే యున్నది. cf. మరదల్లి, అవనల్లి etc. వానియందలి అనునప్పుడు వానియందు + అల్ + ఇ - అని 'అందు' అను స్థలవాచకశబ్దముపై మరల 'అల్' అను ప్రాచీనరూపము సప్తమ్యర్థము ననే చేర్పఁబడిన పిదప దానిపై సంబంధార్థక 'ఇ' కారము చేర్పఁ బడినది. తమిళమున 'మరత్తినిల్' అన్నప్పుడు 'ఇల్' శబ్దముయొక్క రూపాంతరమే యగు 'ఇన్' అనుదానిపై మరల సప్తమ్యర్థమున 'ఇల్' చేర్పఁబడినట్లే, అనఁగా 'ఇన్' ఔపవిభక్తిక ప్రత్యయమును, 'ఇల్' సప్తమ్యర్థక ప్రత్యయము నైనట్లే తెలుఁగులో 'అల్'యొక్క రూపాంతరమే యగు అన్-అందు అనునది సప్తమ్య ర్థక ప్రత్యయమైన తరువాత దానిపైఁజేరిన'అల్'అను దాని కీ భాషలో ప్రచా రము తగ్గిపోయి కొన్ని ప్రాచీన రూపములలో మాత్రమే కనఁబడినపుడీ 'అలి' అనునదొక ప్రత్యేకాగమముగా గ్రహింపఁబడుట తటస్థించినది. 'అలి' శబ్ద స్వరూపమును మనము గుర్తింపఁ గలిగినపు డీయాగమముయొక్క ప్రవృత్తి నిమిత్తము తెలియ వచ్చుటచే నీ సూత్రముతో పనియే లేక పోవును. 'అల్' అను సప్తమ్యర్థద్యోతక శబ్దము-లేదా ప్రత్యయ మీ భాషలో లోపించినను,

ఈ 'అలి' గాగమ రూపమున భాషలో క్వాచిత్కముగాఁ గనఁబడుచుండుటచే నిది యీభాషయొక్క ప్రాచీన చరిత్రకు సంబంధించిన యొక చిహ్నముగా (Historic survival) దలంపఁబడఁదగి యున్నది. 'అందు' శబ్దముపై వలెనే 'ఇందు' అను దానిపైఁ గూడ నీ యాగమము కలుగును - ఇందలి జనులు. ఎందు అను దానికి వైకల్పికముగాఁ గలుగుచున్నది - ఎందలివారు - ఎందువారు. అందు మొదలగువానిపై, 'అల్' అనునదేకాక 'ఉల్' (= లో) కూడ ప్రాచీనకాలమునఁ జేర్పఁబడుచుండె ననుటకు 'అందుల, ఇందుల' అను భారతాదులందును శాసనములందుగల ప్రయోగములే నిదర్శనములు—అందు+ఉల్+అ. అల్ పై ఇ చేరినట్లే ఉల్ పై 'అ' అనునది విశేషణార్థక ద్యోతకమై చేరి 'అందుల' అయినది. 'అలి' తోఁగూడిన రూపములకంటె ఉల తోఁగూడిన రూపములు భాషలోఁ బ్రాచీనములుగాఁ గనఁబడుచున్నవి.

V

సావర్ణ్య సంధి.

ఇఁక గసడదవాదేశ సరళాదేశాది కార్యములు కొన్ని సందర్భములలోఁ గలుగుచున్నవి. ప్రథమమీఁది క, చ, ట, త, ప లు-గ, స, డ, ద, వ, లగుటయు, ద్రుతముపై వచ్చు పరుషములు సరళములగుటయు, నక్షరసావర్ణ్యమునకు సంబంధించిన మార్పులేయని తలంపవలసి యున్నది. వాఁడు+కొట్టె అనునప్పుడు 'కొట్టె' అనుశబ్దము నాదియందున్న పరుషకకారము సంహితలో 'వాఁడు' శబ్దముతోఁ జేర్చి పలుకఁబడినపుడు - అనఁగా "వాడుకొట్టె" అని యేకముగా నుచ్చరింపఁబడినపుడు కకారము పదమధ్యమున రెండచ్చుల నడుమనున్న పరుషధ్వనియైనది. ఆకారణముచే - ననఁగా పూర్వోత్తర స్థానములందు నిలిచిన యీ నాదవర్ణముల సాహచర్యబలముచే-దీనికి న్నించుక నాదత్వ మబ్బినది. స్వరములనడుమనున్న పరుషాక్షరములను తేల్చి పలుకుట సహజ మగుటంజేసి యవి తత్తత్ స్థానీయములగు నూష్మవర్ణములు (fricatives) గ నుచ్చరింపఁబడుచుండుట యీ భాషలలోని ప్రాచీన సంప్రదాయమున కనుగతంబుకూడ నై యున్నదనవచ్చును. ఏలయనఁగా నీకారణముచేతనే గావలయు సామాన్యముగాఁ దమిళమున క, చ, ట, త, ప యను వర్గాది పరుషాక్షరములు స్వతంత్రముగఁ బదాదిని వచ్చినపుడు పరుష వర్ణములుగనే పలుకఁబడుచుండియుఁ బదమధ్యమున వచ్చినపుడు, ద్విత్వము నొందిన తప్ప, అవి కొంచెము మృదుత్వమునొంది తత్తత్స్థానీయములగు నూష్మవర్ణములుగ పలుకఁబడుచుండుట తటస్థించుచున్నది. ఇట్లాభాషలో స్థానమును బట్టి యేర్పడిన యీ యుచ్చారణ భేదము పరుషములను దేల్చి పలుకుట మూలముగా నేర్పడినదే యైనను, గాలక్రమమునఁ గొన్నివర్ణములకు నాదత్వమును గూడఁ గలిగించి సారళ్యము నాపాదించుటకుఁ గారణమై పరిణమించినది. వాస్తవముగా నివి కొంత సారళ్యము నొందినవే (soften) గాని యన్నియు సరళములైనవని చెప్పుటకు నవకాశములేదు. కావుననే యిది గ, స, డ, ద, వాదేశమైనది గాని సరళాదేశము కాలేదు. 'చ, ప' లు - 'జ, బ' లుగాఁ గాక 'స, వ' లుగాఁ బలుకఁబడుటనుబట్టియే యిది కేవల సరళ వర్ణముల యాదేశము కాదనియుఁ బదమధ్యమునందు గలుగు నుచ్చారణ లాఘవమును బట్టి యేర్పడిన మార్పేయనియు నిశ్చయింపఁ దగియున్నది. తమిళమునం దీధ్వనులిట్లే పలుకఁబడుచుండుటయుఁ బైవాదమున కుపబలకం బగుచున్నది. ప్రాచీనభాషలో శవర్ణ సకారములే లేవు, కావుననే తమిళమున చకారమె యొకప్పుడు పరుషముగను, సామాన్యముగాఁ దత్స్థా

సీయమగు నూష్మముగను గూడఁ బలుకపడుచుండును. స్థానభేదముకూడ నక్కరలేకయే వ్రాతలోని చకార ముచ్చారణమున శకారమగుచుండును. 'చెయ్‌దాళ్ (= చేసినది) శెయ్‌దాళ్ అని పలుకంబడును. 'చవై' అని వ్రాయఁబడిన శబ్దము 'శవై' అని పలుకఁబడును. అవాచ్యం - అవాచ్చియం అవాశియం' అగుచున్నది. ఇట్లే చంకం (సంఘం) - శంగం, పేచు - పేశు, పచి - పశి. ద్విత్వము కలిగినపుడు మాత్రము 'చ' వర్ణముగనే పలుకఁబడుచున్నది. తొడర్‌చ్చి - 'తొడర్‌చి' అనియే పలుకఁబడును. టకార ఱకారముల తరువాతను గూడ 'చ' కారముగనే పలుక బడును. మాట్చ్రమై (= excellence) 'ముయఱ్చి' (= effort) అను శబ్దములలో చకారముగనే పలుకఁబడును. పకారము పదాదిని పరుష (పకార)ముగను పదమధ్యమున నూష్మ పకారముగనె వ్యవహారమునం దగపడుచున్నను (cf. చవై అనునది-శవై అని పలుకఁబడుచున్నను) కొన్నిశబ్దములలో పకారముగాక వకారమగుచున్నది. Cf. త. పాపం-పావం. ఇఁక 'క' కార 'త'కారముల విషయమునఁగూడ నా భాషలో నిట్టి యుచ్చారణ భేదమే యగపడుచున్నది. పదాదియందివి పరుషాక్షరములుగనే పలుకఁ బడుచున్నను, పదమధ్యమున నవి కొంత యూష్మత్వమును, లేదా సరళత్వమును బొందుచున్నవి. 'కణ్' - అనునది పరుషాదిగఁ పలుకఁ బడుచుండుట స్పష్టమే. 'పకల్' అనునది 'పక్హల్' (pachel) అను రీతిగనో లేదా 'పగ్హల్' అనునట్లుగనో (paghel) పలుకఁబడుచున్నది. ఇది తెలుగున 'పగలు' అనియే యైనది. 'పకై'-అనునది 'పహై' (pahei) అని యుచ్చరింపఁబడుచున్నది. తె-పగ. 'తవై' పరుషాదిగనె యుచ్చరింపఁబడుచుండ 'పాతం' అని పరుష తకారముతో వ్రాయఁబడుచున్న శబ్దము 'పాథ్హం' (patham) అని పలుకఁ బడుచున్నది. ఇది వాస్తవముగా సంస్కృత 'పాద' శబ్దమేయైనను, ఈ భాషలోఁ గేవల సరళ 'ద' కారముగఁ గాక యూష్మ తకారముగఁ బలుకఁబడుచుండుట విశేషము. సంస్కృతములో "వ్యాఘ్రపాత్" అనుదానిలో పదాంతమున పరుషమై నిలిచిన 'త'కారము' అజాది ప్రత్యయము పరమైనపుడు కేవల సరళమగుటచే 'వ్యాఘ్రపాదా' మొదలగు రూపము లేర్పడుచుండెనేగాని తకార మూష్మత్వము నొందుచుండుట లేదు. సంస్కృత సంబంధము విశేషముగాఁ గలిగిన తెలుఁగుభాషలో నీ పదమధ్య కకార తకారములు కేవల సరళములుగనే - అనగా పగలు, పగ, పాదము అనియే వ్యవహారింప బడుచుండినను, తమిళముననిప్పటికి నవి 'క్హ' 'త్హ' అని యూష్మత్వముతోఁ గూడినవాని వలె పలుకఁబడుచుండుట సుప్రసిద్ధమే. కావున నీ యుచ్చారణ ప్రాచీనభాషా సంప్రదాయ సిద్ధమనియు, నిట్లు పదాదిని పరుషములుగఁ బలుకఁబడు వర్ణములె

పదమధ్యమున నజ్మధ్యస్థములగుటచేఁ గొంత తేల్చి పలుకఁబడుచుఁ గాలక్రమమునను సంస్కృతభాషా సంసర్గమును బట్టియుఁ గేవల సరళములుగఁ గూడ నుచ్చరింపఁబడుచు వచ్చినవనియు, నీకారణముచేతనే యాదికాలమున నీభాషలలో నొక్క పరుష వర్ణములకు మాత్రమే లిపిచిహ్నము లేర్పడియుండెననియు, నిప్పటికిని తమిళభాషలోనా ప్రాచీన సంప్రదాయమే నిలిచియుండ సంస్కృత భాషా సంసర్గప్రాబల్యముచే నాంధ్రకన్నడ లిపియందు సరళ వర్ణములకుఁ గూడఁ బ్రత్యేక చిహ్నములు బయలుదేరిన వనియు నూహింపఁ దగియున్నది.

తమిళమునందును క, చ, ట, త, ప లు వర్గాను నాసికములకంటెఁ బరమైనపుడు పదమధ్యమందలి వర్ణముల వలెఁ దేల్చిపలుకఁ బడుటగాక, కేవల సరళములుగనే పలుకఁబడుచున్నవి. ఉదా - 'చఙ్కం' - అని వ్రాయఁ బడిన శబ్దము 'శఙ్గం' అనియు, మఞ్చళ్ - మఞ్జళ్ అనియు, కణ్టమ్ - కణ్డమ్ - అనియు చాన్తమ్ - శాన్దమ్అనియు, అమ్పు-అమ్బుఅనియు నుచ్చరింపఁ బడుచున్నది. ఈ భాషలో పదాది నెప్పుడును సరళవర్ణముచ్చరింపఁ బడకుండినట్లే పదమధ్యమున ద్విత్వవర్ణమునకేగాని పరుషోచ్చారణము లేదు. అనునాసికము తరువాత సరళ వర్ణోచ్చారణమె గాని పరుష వర్ణోచ్చారణమిటీవల గనఁబడదు. ఇంపు, కంపు, అంపు మొదలగు శబ్దములు కొన్ని తెలుఁగున కనఁబడు చున్నను నిట్టివి తమిళమున లేవనియే చెప్పఁదగును. ఇంపు - తెలుగుఁలోని ఇంబు, ఇమ్బుకూడ నైనది. కావున ననునాసికముపైఁ బరుష వర్ణోచ్చారణముగాని, పదాదిని సరళ వర్ణోచ్చారణముగాని ప్రాచీన ద్రావిడ భాషా సంప్రదాయముకాదని చెప్పుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. ఆ భాషలో స్థానమును బట్టియే పరుష సరళ భేదమేర్పడు చుండుటంబట్టి వర్గ ప్రథమాక్షరము చరమాక్షరమును మాత్రమే వర్ణమాలలోఁ జేరినవి.

ఇంతకు ననునాసికముపైఁ గలుగు సరళ వర్ణోచ్చారణమునకును, బదమధ్యమున నజ్మధ్యస్థంబగు పరుష వర్ణము యొక్క సరళోచ్చారణమునకును లేదా లఘుతరోచ్చారణమునకును గొంత భేదమున్నదని మనము బాగుగా గుర్తింప వలసియున్నది. పకల్-పక్హల్; పాతం-పాత్హం, పేచు - పేశు,పాపం-పావం, అని పదమధ్యస్థ పరుషముల నూష్మలుగనో లఘుతర వర్ణములుగనో పలుకు నట్టి ప్రాచీన సంప్రదాయమె యీ గసడదవా దేశ సంధికి మూలమని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి మార్పు దేశ్య శబ్దములలోఁ గలుగుటయే సహజము. తెలుఁగుల మీఁది సాంస్కృతిక పరుషముల విషయమునఁ గలుగదని యిటీవలి వైయాకరణులు చెప్పిరి. కాని యట్టివి ప్రాచీన శాసనముల

లోను భారతాదులలోను గనఁబడుచునేయున్నవి. అవి ప్రాచీన దేశీయ సంప్రదాయానుసారములే యగును. సంస్కృత వర్ణసమామ్నాయమున పరుష సరళ భేదము పదమందలి యాయావర్ణముల స్థానమునుబట్టి యేర్పడి నదిగాక సహజమై యుండుటను బట్టి పరుషాది శబ్దము సమాసమధ్యగతమై నంత మాత్రమున సరళముగా నుచ్చరింపఁ బడుట తటస్థింపదు. 'వాడు + కంసారి' అను శబ్దములు 'వాడు గంసారి' యని యుచ్చరింపఁ బడుచో నా సంస్కృత శబ్దస్వరూపము విషయమున సందేహము కలుగుట కవకాశము కలదు. కావుననే యీ దేశభాషా సంప్రదాయము సంస్కృత శబ్దములపై కంతగాఁ బ్రాఁకలేదు. ద్రావిడ భాషలకు సహజమై చిరకాలమునుండి వచ్చు చున్న యీ సంప్రదాయము, సహజసంబంధము లేని సంస్కృతభాషా శబ్దముల కన్వయించుట కవకాశము లేదనియే వైయాకరణులును నిషేధించిరి. కాని వ్యవహార పరిపాటిని బట్టియు ననేక శబ్దములు తత్సమములై భాషలో మిళితములై యుండుటను బట్టియు నీ కార్యమున కవ్యవస్థ గలిగినది. కావుననే యీ యా దేశమునకు బహుళత్వము గలిగినది.

ఈ గసడదవా దేశము తెనుఁగునఁ బ్రథమ మీఁదను ద్వంద్వ సమాసములోను మాత్రమే కనఁబడుచున్నది. అనఁగా నచ్చట మాత్రమే నిలిచి యున్నదనుట. ద్వంద్వసమాసములో నన్నను వాస్తవముగాఁ బ్రథమ మీఁద ననియే ఫలితార్థము. ఏల యనఁగా ద్వంద్వ సమాసములోని తొలిపద మెల్ల పుడును ప్రథమలోనే గదా యుండుట తటస్థించును. కావున వాస్తవముగా నీ రెంటికిని విశేష భేదము లేదనవచ్చును. విశేష మేమనఁగా రెండు భిన్న శబ్దములు కలిసి యొక్క సమాస మైనపుడేగాక (ఉదా. కాలు సేతులు, తల్లిదండ్రులు, ఊరువల్లెలు మొద.) కేవల సంహిత కలిగియున్న రెండు విడిపదము లుచ్చరింపఁ బడినపుడు గూడ రెండవ పదమందలి యాది వర్ణ మూఁదిపలుక వలసిన యావశ్యకత లే నప్పు డద్దాని లఘు తరోచ్చారణము కారణముగా గసడదవా దేశము కలుగు చున్నది. కావుననే కళలైన క్రియ లపైఁ గూడఁ గలుగు చుండుట. రారు + కదా = రారుగదా. కళలు గాని క్రియలు ద్రుతాంతములు - లేదా అనునాసికాంతములు అగుటచే నా సరళాను నాసికమే తరువాతి పరుషమును సరళముగ మార్పఁగలదు. ఇవిగాక మఱికొన్ని సందర్భములందుఁ గూడ నీ యాదేశము కలుగు చున్నదని మఱి కొందఱు చెప్పియున్నారు. మఱికొంద ఱందు కొన్నిటినిమాత్రమే యంగీక రించిరి.

"కాకుసంబోధనా వ్యయ కర్మధార
యంబుల నచేతనంబుల నగు వికల్ప
మనియె మును ముద్దరాజు రామన నులక్ష్య
ములు వినముకాకుసంబోధనలకు భర్గా."— తిమ్మకవి.

మొత్తమున నిదిబహుళమే యనఁదగును. అపుడు, ఇపుడు, ఎపుడు అను నవి ద్రుతాంతములు గాక ప్రథమాంతములుగ గ్రహింపఁ బడుటం జేసి యీ కార్యము జరుగుటలో చిక్కేమియు లేదు. తాను నేను శబ్దములు ప్రాచీన కాలమునఁ బ్రథమాంతములుగనే అనఁగా కళలుగనే గ్రహింపఁ బడినవి. కావుననే "ఏనువిడప డిగియెద" నను భారతాదిప్రయోగములు కొన్ని కనఁ బడుచున్నవి. కాని యివి యనునాసికాంతము లగుటచే వీనిపై నిలిచిన పరుషములు వ్యవహారమున సరళము లగుచుండుటను బట్టి తరువాతి వారు వీనిని గూడ ద్రుత ప్రకృతికముల క్రిందఁ జేర్పవలసిన వారైనారు.

కళలపై వచ్చిన పరుషములు ద్రుతముపై వచ్చినపుడు సరళము లైనట్లుగా సరళత్వమును బొందుటలేదు. పదాది పరుషముల కంటె పదమధ్య వర్ణముల కుచ్చారణలోఁ బ్రాధాన్యము తగ్గుచుండును గావున, వానికంటె నుల భోచ్చారణ కనువగునట్లుగా నివిమార్పు చెందినవి. అనఁగా నొక విధమగు నూష్మలు (fricatives) గా మాఱిన వన్నమాట. అట్లు మాఱినపిదప వీనిలోఁ గొన్ని కాలక్రమమున సరళవర్ణములే యగుట తటస్థించినది. కకారము పద మధ్యమున 'క్హ' అని పలుకఁ బడినదై పిదప 'గ' కారమైనది (cf. 'ఇఁక'- 'ఇక్హ' = ఇఘు - 'ఇహ'; ఒకటి - ఒక్హటి - ఒహటి; ముఖము, మొఖ్హము - మొహము etc.) 'చ' కారము 'శ' వర్ణముగా బలుకఁబడి తెలుఁగులో 'స' కారమైనది; 'ట' కారమునకు సరియైన యూష్మవర్ణము లేకపోవుటచేఁ గాఁబోలు మొదట 'ట్హ' అని పలుకఁబడి పిదప డకారమే యైనది. తకారము మొదట 'త్హ' అని పలుకఁబడి తరువాత 'ద' కారమైనది. 'ప' కారము తేల్చి పలుకఁబడినపుడు దంతోష్ఠ్యమే యగు నంతస్థవకారమైనది. ఇట్లు క, చ, ట, త, ప లు - గసడదవ లైనవి.

ఈ భేదమునుగూర్చి - అనఁగా కళలపై పరుషములు గ స డ ద వ లగుట, ద్రుత ప్రకృతికములపై సరళములగుట యను భేదమునుగూర్చి కాల్డ్వెల్ పండితుఁడు నువ్యక్తము చేసినట్లగపడదు. అనఁగా తెలుఁగులో గ, స, డ, ద, వ లగుటలోఁ గల విశేషమును వ్యక్తముచేయక ద్వంద్వ సమాస ములలో నీ ద్రావిడభాష లన్నిటిలోను గూడ నీ పరుషములు మృదుత్వమును జెందుననియు (Soften), అట్లే తెలుఁగులో ద్రుతాంతములపై సరళము లగు

ననియుఁ జెప్పినాఁడు * దీనినిబట్టి ద్వంద్వ సమాసములలోఁ బదముపై నిలిచినపుడును, మిగిలినచోటుల ద్రుతమునకుఁ బరమైనపుడును, పరుషాక్షరములకుఁ గలుగు మార్పొక్కటియే యని యాతఁడు తలంచిన ట్లగపడుచున్నది. గ, డ, ద ల విషయము మాత్రమే గ్రహించి యాతఁ డట్లు చెప్పియుండును. చ, ప, లు, స, వ లగుటనుగూర్చి యాతఁ డంతగా గమనించి నట్లగపడదు. చ, ప లు జ, బలు గాక, ద్వంద్వ సమాసములోను గళలపై నను స, వ, లగుటను బట్టి, యీ పరుషములలోఁ గలిగిన మార్పు 'Softening' - అనఁగాఁ గొంత మార్దవమును బొందుట-యని చెప్పిన చెప్పవచ్చును గాని, ఈ 'Softening' అను దానికి సరళ వర్ణముగా మాఱుటయే యని యర్థము చెప్పినఁగాని తక్కిన వర్ణములగు క, ట, త ల విషయములో దీని నన్వయించుటకు వీలులేదు. ఏల యనఁగా క, ట, త లు కళలపై నిలిచినపుడును, ద్రుతముపై నిలిచినపుడును గూడ గ, డ, ద, అను సరళములుగనే మాఱుచున్న ట్లిప్పటి స్థితినిబట్టి కనఁబడుచునేయున్నది గదా. దీనినిబట్టియే క, చ, ట, త, ప లు ద్వంద్వసమాసములో వలెనే ద్రుతముపై సరళము లగుచున్నవని (Sonant equivalents) చెప్పినాఁడు. కాని యీ రెండుసందర్భములందు గలభేదము నాతఁడు వివరింపఁ దలఁచి నట్లగపడదు.

పైని కాల్డ్వెల్ పండితుఁడు చెప్పిన వాక్యములో మఱియొక విషయము కూడ మనము గమనింపవలసియున్నది. ద్వంద్వ సమాసములలోఁ దక్క తక్కిన తత్పురుషాది సమాసములలో నుత్తరపదము పరుషాది యైనపుడు జరుగు మార్పుల విషయమునఁ దెలుఁగు తమిళమునుండి వేఱు మార్గమును బట్టినదని తెలిపియున్నాఁడు. యత్కించిద్భేదమున్నమాట వాస్తవమే. కాని పరిశీలించినచో నివి యవలంబించిన ప్రధానపద్ధతి (Principle) యందు మాత్రము సాదృశ్యము కలదని తెలియకపోదు. ఏలయనఁగాఁ దమిళమున విభక్తి సమాసములలోను, పూర్వపదము విశేషణమైనపుడును, నుత్తరపదాది యందలి

* "All the Dravidian dialects agree in softening the initial surd of the second member of Dvanda compounds; but with respect to compounds in which words stand to one another in case relation, e. g., substantives of which the first is used adjectivally or to qualify the second ;—Telugu pursues a different course from Tamil. The rule of Telugu is that when words belonging to Druta class, including all infinitives are followed by any word commencing with a surd consonant, such consonant is to be converted (as in Dvanda Compounds) into its soft or sonant equivalent."

పరుషము ద్విత్వమును జెందును గాని ద్వంద్వ సమాసములందు వలె మృదుత్వమును బొందుటలేదు. పులి + తోల్ = అనునది 'పులిత్తోల్' అగును గాని 'పులిదోల్' అని మాత్రము కాదు. తెలుఁగునఁ గూడ ద్విత్వము లేకున్నను సరళాదేశము మాత్రము కలుగుటలేదు. ద్వంద్వమునను బ్రథమ వైని పరుషములు కొంత మృదుత్వమును బొందుట, పూర్వ పదము విశేష ణమై యుత్తరపదము ప్రధానమైనపు డవి పరుషములుగనే యుండుట యనునవి యీ రెండు భాషలకును సమానమే. విశేషణ సమాసములలోఁ బరుషము ద్విత్వమును బొందుటమాత్రము తెలుఁగున లేదు. ద్వంద్వమున తల్లి + తండ్రి = 'తల్లిదండ్రులు' కాఁగా, తల్లి (యొక్క) పాలు అను షష్ఠీ సమాసమున తల్లివాలు లేదా తల్లిబాలు అని కాక "తల్లిపాలు" అని పరుష స్వరూపమే నిలిచినది. అనఁగాఁ దమిళమున ద్విత్వమువలనఁ గలిగిన ఫలితమే యిచ్చట పరుషాక్షరము మాఱిపోకుండుటవలనఁ గలిగిన దన్నమాట. అట్లే - పులి + తోలు = 'పులితోలు' అగును గాని 'పులి దోలు' కాలేదు.

కన్నడభాషలో పదవిధియందు క త ప లు గ ద బ లగుచున్నవి. కాని యచ్చటను నీ కార్యము బహుళమే.

"ఇరె వర్గప్రథమంగళ్
పరదొళ్చటవర్గముటిదొ, తమ్మతృతీయా
క్షరమక్కుం పదవిధియొళ్
పరిహరిసల్బారదల్లి బహుళస్థితియం" (శబ్దమణిదర్పణ, 65.)

చ ట వర్గములు తక్క తక్కిన వర్గముల ప్రథమాక్షరములు పదవిధి యందు అనఁగా సమాస విధియందు బహుళముగా తృతీయాక్షరము లగును.

ఉదా:—పఱిగన్నడం, గఱెగోసాదు, బాయ్దెఱె, కణ్బొలనాగె.

ఈ గ, ద, బాదేశ మీభాషలోఁగూడ 'తలెకట్టు, బెసెకోల్, ఏదుపంది' మొదలగుచోటులఁ గల్గుటలేదు. రేఫపూర్వక మయినపుడు గూడ గదబా దేశము రాదు. - (cf) "వర్గప్రథమానాం తృతీయాః సమాసోత్తరపదాదౌ" నాదిష్టరేఫాత్ చటవర్గయోశ్చ ఉదా:—మాఱు + కొరల్ = మార్కొరల్; మాఱు+తలె = మాఱుతలె; మార్ + పడె = మార్పడె. కడుచాగి; ఉరచల్లి; పొసటొప్పిగె, మాణికటెక్కె. (కర్ణాటభాషాభూషణం సం. 28, 29, 30.) కాని పకారము వకారమగుటకూడఁ గలదు.

"స్వరయర లేభ్యోబహుళంవః పవర్గస్య"

(క. భా. భూ-సంధి 31.)

విశేషమేమనఁగా నాంధ్రమునందు వలె నొక్క పకారమేగాక యీ భాషలో 'ప' వర్గంబంతయు బహుళముగ నైనను 'వ' కారముగ మాఱుచున్నది. ఉదా:—పొన + పెసర్ = పొనవెసర్; ఎళ + బిదిర్ = ఎళవిదిర్, కల్+బాళె = కల్వాళె, పుల్ + మనె = పుల్వనె, నీర్+పావు = నీర్వావు. బహుళ గ్రహణముచే 'నడుబెను, కెమ్మగిల్' మొదలగు చోటుల నాదేశము రాలేదు. ఇట్టి వీ ద్రావిడభాషలలో బహుళముగనే గలుగుచున్నను 'తల్లిదండ్రులు' మొదలగు రూపములవలె సంస్కృతమందు 'మాతాబితరా' ''పాణిబాదం, తత్ భలం'' మొదలగు రూపములే యేర్పడుట కవకాశములేదు గావున నిది యీభాషలలోని సహజ సంప్రదాయములలోఁ గల భేదమునే సూచించున్న దనవచ్చును.

సరళాదేశసంధి :—అనునాసిక మంతమందు లేని శబ్దములపై - అనఁగాఁ గళలపైఁ బరుషాక్షరములు బహుళముగా 'గసడదవ లగుచుండ ననునాసికాంత శబ్దములపై వచ్చు పరుషములు సరళంబగు నను, నాసిక ధ్వనితోడి సాంగత్యబలమువలన నిత్యముగా సరళవర్ణము లగుచున్నవి. పూచెను + కలువలు = పూచెనుగలువలు అనియుండఁగాఁ దుదినున్నను, కారమునకు బిందు సంశ్లేషములు విభాషనగునని సూత్రకారుఁడు తెలుపుచున్నాఁడు. అనఁగా 'పూచెను గలువలు' పూఁచెఁగలువలు, 'పూచెంగలువలు' 'పూచెన్గలువలు' అను రూపములుకూడ నీభాషలో నున్నవనుట. 'పూచెను' అను నుత్వవిశిష్టరూపమే యిప్పుడు భాషలోఁ బ్రసిద్ధమై యుండుటచే, దీనినే తొలిరూపముగా గ్రహించి దీనిలోని తుదియుకారము లోపించుటచే సంశ్లేషము కలుగుచున్నదని వైయాకరణులు తలంచుట సంభవించినది. కాని యీభాషలలో నజంతరూపమే యర్వాచీన రూపమై యుండుననుటకుఁ దగిన నిదర్శనము లిదివఱకే చూపఁబడినవి. కావున 'పూచెన్' అను హలంత శబ్దముపై 'కలువలు' అను శబ్దము నిలిచినపుడు, ఏసూత్ర విధానము నక్కఱలేకయే నకార కకారములకు సంశ్లేషము గలిగి 'పూచెన్గలువలు' అను రూపము సహజముగనే యేర్పడుచున్నది. ఈ రూపముకూడ వ్యవహార పరిపాటిని బట్టిచూచినను భాషా సంప్రదాయమును బట్టిచూచినను స్థిరపడు నవకాశ మగపడదు. నకారము వర్గానునాసికముగ మాఱి "పూచెఙ్గలువలు" అనురూపమే సిద్ధమై యుండుట సహజము. తమిళమున సాధారణముగా వర్గాను నాసికమే వ్రాయఁబడుచుండును. 'చెన్(ం)గలువ' అను శబ్ద ముచ్చారణలో 'చెఙ్గలువ' యనియే వ్యవహరింపఁబడుట సర్వవిదితమే. సంస్కృతమున హల్ పరమైనపుడు పదాంత మకారము మాత్రమె యనుస్వార మగుచున్నది. ప్రాకృతాదులందు వలెనే యీ భాషలోఁగూడ

వర్గానునాసికము లనుస్వారము లగుట తటస్థించి యుండును. ఇట్లు 'పూచెజ్గలు వలు' 'పూచెంగలువలు' ఐనది. అనునాసికస్థానీయమగు నీ యనుస్వార మూఁదఁబడని యప్పు డాస్థితిని దెలుపుటకై యర్ధబిందు వ్యవహార మాచరణ లోనికి వచ్చియుండును. ఇప్పటికిని తమిళమునందును, తెలుఁగున వ్రాయఁబడిన వెనుకటి తాటాకు వ్రాత ప్రతులయందును "పూచెజ్గలువలు" 'వాణ్డు'-వీణ్డు-పోణ్ఢు - అనురీతిని వర్గానునాసికములతోఁ గూడిన రూపములే విశేషముగాఁ గానవచ్చుచున్నవి. కావుననే యనుస్వారసహితోఁగూడిన రూపము లీభాషలో నర్వాచీనములుగాఁ బరిగణింపఁదగియున్నవి. దీనినిబట్టి ద్రావిడ భాషాసంప్ర దాయ సిద్ధమైన రూపము 'పూచెజ్గలువలు' అనునదిమాత్రమే యని గ్రహింపఁ దగును.

సంస్కృతమునందును పూర్వపదాంతమందలి యనునాసికము పరుష వర్ణము పరమైనపుడు తద్వర్గానునాసికముగా మాఱుట కలదు. cf. 'త్వామ్ + కరోషి=త్వఙ్కరోషి, తాన్ + ఛిన త్తి = తాఞ్ఛిన త్తి. చక్రిన్ + ఢౌకసే = చక్రిణ్ఢౌకసే'. కాని ద్రావిడభాషలోవలె పూర్వానునాసిక సాహచర్యముచే నిచ్చటి పరుషములు సరళములు కాలేదు.

ఆంధ్రభాషలో నిట్లు ద్రుతముపై నిలిచిన పరుషములు సరళము లగుటయేగాక, యాద్రుతముపై సరళములు నిలిచినచో ద్రుతమున కేలోపము కలుగుచున్నది. ద్రుతముపై సరళము నిలిచినను గూడ పూర్వద్రు తము పరవర్ణముయొక్క వర్గానునాసికముగా మాఱుటయే వాస్తవముగా జరుగ వలసినమార్పు. కావున వచ్చెన్ + గోవులు = అనునది "వచ్చెఙ్గోవు" లనియై "వచ్చెఙ్గోవుల" ని యగును. పూచెంగలువలు' అను దానియందు వలెనే బిందువువచ్చి 'వచ్చెం గోవులు' - 'పాడెం గంధర్వుఁడు', అనియుఁ గావచ్చును. అనునాసికమూఁది పలుకఁబడని యప్పుడు పరమందు నిలిచినది యాదేశ సరళమైనచో తొలుత నిది పరుషమేయని సూచింపవలసిన యావ శ్యకత కలదు గావున నచ్చటి యనునాసికస్థానమున నర్ధబిందువు నిలుపుట యావశ్యక మైనది. సరళస్థిర వర్ణములు పరమైనపుడు ద్రుతము లోపించినను వాని స్వరూపమును గుఱించి సందేహించు నావశ్యకత యుండదు. కావుననే సరళస్థిరంబులు పరమగునపుడు ద్రుతలోపమే సిద్ధించునని చెప్పఁబడియుండును. అనఁగా ననునాసికస్థానీయమగు ననుస్వారము పలుకఁబడకపోవుట ఆదేశ సరళ సహజసరళముల విషయమున సమానమే యైనను వానిభేదమును సూచిం చుటకై క్రమముగా నాస్థానమున నర్ధబిందు లోపము లిటీవలివారిచే గ్రహింపఁ బడియుండునని తలంపవలసి యున్నది.

వర్గ యుక్సరళములు పరమైనపుడే ఒకానొకచో ద్రుతమునకు బిందువు గలుగునని చెప్పఁబడినను (బాల. వ్యా. 19 సంధి) సరళములు పరమైనపుడు గూడ బిందువు గలుగుచునే యున్నది. ప్రాచెంగలువలు, అను రూపము కలుఁగఁగా, "పాడెం గంధర్వులు" 'వచ్చెం ధాత్రీపతి' యని మాత్రమేల కాకూడదు. సంశ్లిష్ట రూపమగు పాడె ఙ్గంధర్వుఁడు అనురూపమే, "పాడె ఙ్గంధర్వుఁడు" అయి "పాడెం గంధర్వుఁడు" అని యయ్యె ననుటలో చిక్కేమియు లేదు. కావుననే యట్టిరూపములును గానవచ్చుచునే యున్నవి. * వ్యవహారమునుబట్టి చూడఁగా వర్గాను నాసికముతోఁగూడిన రూపమునకే ప్రాచుర్యము గలదనియు ననుస్వార సహితరూప మర్వాచీన మనియు తోఁపక పోదు.

ప్రాచీన శాసనాదులలోని వ్రాఁతనుబట్టి చూడఁగా నీ యనుస్వారములు - పూర్ణార్ధానుస్వారములు రెండును - మిగుల నర్వాచీన కాలమున వ్యవహారములోనికి వచ్చినవనియు, నిప్పుడు బిందు సహితములగు శబ్దములనేకములు ప్రాచీనకాలమున వర్గాను నాసికములతోఁ గూడియే యున్నవనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. "ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములను బరీక్షించినచో, అనుస్వారము అరుదుగను, అనునాసికములు బహుళముగను గానవగును. పూర్వకాలపు తెలుఁగు పదములయందలి హల్ రూపములైన యనునాసికములే నేఁటి తెలుఁగు పదములలో ననుస్వారములుగ మాఱెనని తలంప వచ్చును." (ప్రాచీనాంధ్ర భాషాస్వరూపము - రా. రా. న. ప. సంచిక.)

ఉదా.—డఙ్కలపూణ్డి, జరిపిఞ్చువారు, మణ్డలికుణ్డు, సన్దగిరి, సమ్పన్నుణ్డు.

కొంతకాలమునకీ భాషలో ననునాసిక స్థానమున సంస్కృత ప్రాకృత సంప్రదాయానుసారముగా ననుస్వారము వచ్చినది. కావుననే యిది తొలుత

---

*. తెల్లమిగ గజడదబలును, పొల్లు నకారంబుతోడఁ బొదలిన యెడలం
బొల్లులె నిల్చునొకొకచోఁ, జెల్లును నెఱసున్నలగుచు శ్రీ గౌరీశా.

అని తిమ్మకవి నెఱసున్నలుగూడ నగునని చెప్పియే యున్నాఁడు. ఇందు కీ యుదాహరణముల నూపినాఁడు. "పుణ్యాచార ఖీమాంబకున్ గారామైన తనూజ" అని పొల్లు నిల్చుటకును

1. "తుంగమదమునఁ జెలఁగుమా, తంగమునకు మిగిలి యడవి దరికొనుకార్చి
చ్చుం గడచి యచటి బలములు" —ద్రోణపర్వము.

2. "అంజెదవుగాక ననుచెం, తంజేరఁగ నీక యెంత తగ్గిన మిరియా
లుం గొన్నలు సరిగావే" —హరివంశము.

3. "చండాంశుప్రభ చిక్కె......నీ కుండక్కొం" —కవులషష్ఠము.

నా యనునాసికస్థానమున నొక బొట్టురూపమునను బిందురూపమునను వ్రాయఁ బడుచుండెడిది:—పట్టమ్బు - పట్టంబు, పట్టంబు. ఈ బిందువు నా యక్షరమునకుఁ బూర్వమునవ్రాయు నాచారము సుమారు క్రీస్తుశకము 12, 13 శతాబ్దముల ప్రాంతమున వచ్చియుండును. ఇప్పుడు దీర్ఘముపై నరసున్న గలిగిన కొన్ని పదములను ప్రాచీనకవులు నన్నిచోడాదులు నిండుసున్నతోడనె ప్రయోగించి యున్నారు. cf.—

"వీంగు నపార సత్వగుణ విస్ఫురణం బరమేశ్వరోరు వా
మాంగమునందు"

కొన్ని ప్రాచీన వ్రాతప్రతులలో ననుస్వారమూఁది పలుకఁబడవలసిన చోటుల దాని తరువాతి వర్ణమును ద్విత్వము కలదానినిగాఁ జేసి వ్రాయుటయు నది ఊఁది పలుకఁబడనిచోట ద్విత్వము లేక వ్రాయుటయు నాచారంబై యున్న ట్లగపడుచున్నది.

క. "రయమున ఱ్ఱింగుడు గాలము
క్రియ నెవ్వండు కంఠబిలము క్రిందికి జనక
గ్నియుం బోలె లోవహించ్చు ను
భయరహితా వారి నెఱుంగు బ్రాహ్మణులుగాఁ"

ఇటీవల నూఁదఁబడని యనుస్వార స్థానమున నర్ధాను స్వారముతోఁ గూడిన రూపము బయలుదేరియుండునని తలంపనగును. అవసానంబునందు ద్రుతస్వరంబునకేని ద్రుతంబునకేని లోపంబు బహుళముగా నగుట, కొన్ని యెడల ద్రుతంబు మీఁద నకారంబు గానంబడుట యనునవి యుచ్చారణ మందలి లఘుత్వా లఘుత్వములబట్టియు పద్యములయందలి గణనియమముల ననుసరించియు నేర్పడియుండవచ్చును. అదియునుంగాక అనునది సముచ్చ యార్థక 'ఉన్' అను దానిపై మరల 'ఉన్' చేరుటచే నేర్పడి యుండును.

అఁట, ఇఁక, చుఁడు శబ్దముల తొలిహ్రస్వంబుమీఁది ఖండబిందువు అంట, ఇంక, చుండు - (చూడుండు) అనువానిలోని సున్న నూఁది పలుకక పోవుటచే నేర్పడినది. అంట, చుండు అనునవి వాక్యాంతమున వచ్చునవగు టచే వానిపై స్వరమూఁదక సున్న పలుకుబడి యంతరించియుండును. ఇంక అనునది వాక్యాదినే వచ్చినను అర్థసందర్భమునుబట్టి ప్రాధాన్యము తగ్గి నపుడు సున్న ఊఁదఁదు. అప్పుడు 'ఇఁక' ఏర్పడును. cf. ఇఁక వెళ్లుదుమా. ఇంకా కొంతసేపుండవలె. లేదా వ్యవహారమున 'ఇహ' అనురూప మేర్పడి నపుడు బిందువునకు ప్రసక్తియే లేదుగదా. నడి తొలి హ్రస్వంబుమీఁద నిండు సున్నయేగాని యరసున్న గానరాకుండుటయు దీర్ఘముమీఁది ద్రుతము

నిండుసున్న గాకుండుటయు నీ మొదలగునవి యాశబ్దములందలి స్వరమునకు (accent) సంబంధించిన విషయములుగాఁ గనఁబడుచున్నవి. సామాన్యముగా నీభాషలో స్వరము ప్రతిశబ్దముయొక్క తొలియచ్చుపై నుండుటచే నది యూఁది పలుకఁ బడుచుండును. కన్ + దోయి = కందోయి, చెందొవ, కెందమ్మి మొదలగు సందర్భములలో కన్ను, చెన్ను, కెన్ మొదలగు తొలి పదములు తరువాతి పదముతోఁ గలిసినపుడు తొలిపదములో మొదటనున్న స్వరమునకును రెండవపదము తొలివర్ణము మీఁదనున్న స్వరమునకును నడుమనున్న 'న్' లేదా అనుస్వార ముచ్చారణమునఁ గొంత వ్యవధానము కల్పించుచున్నది. అట్టి యేకమాత్రా వ్యవధానమైనను లేకయే స్వరములతోఁ గూడిన రెండు వర్ణముల నొకదాని వెంబడి మఱియొక దాని నుచ్చరించుట సులభసాధ్యము కాదు. ద్రుతముగాని సున్నగాని లోపించినచో నట్టి వ్యవధానము పోయి యుచ్చారణ కష్టతరమగును. అట్టిచో నుడితొలి హ్రస్వముపైని గల యనునాసికము పలుకఁబడకుండుట సంభవింపదు. అనఁగా నరసున్న కాదనుట. దీర్ఘముమీఁది యనునాసికము లేదా - తత్స్థానీయమగు సున్న యుచ్చారణ వేగమున లోపించినను దీర్ఘము సహజముగ రెండు మాత్రలు కలదగుటచే నుచ్చారణమున స్వరమూలకమగు చిక్కేమియుఁ గలుగదు. కావుననే 'మూండు - మూఁడు' వాండు వాఁడు, వీంగు - వీఁగు మొదలగు రూపము లేర్పడినవి. తాను - తాన్ + చదివె = తాను జదివె, తాఁజదివె; నేను - నేన్ + చెప్పితి = నేను జెప్పితి, నేఁజెప్పితి - అని యగునే గాని, తాను, నేను శబ్దములపై సంశ్లేషము రాదని 'తాఞ్జదివె' 'నేఞ్జెప్పితి', నను రూపములు వైయాకరణులచే నిషేధింపఁ బడినవి. తాన్ - నేన్ - శబ్దములు సహజములుగ నకారాంతములే యగుటచే వీనికిఁ బరుషాది శబ్దములు పరమైనపుడు, వీని సాహచర్యమునఁ బరుషము సరళముకాఁగా, నవిరెండును గలిసి తాన్ జదివె, నేన్ జెప్పితి నను రూపములు తొలుత భాషలో నేర్పడియుండ నేలేదనుటకుఁ గారణ మగపడదు. దీర్ఘము మీఁది యఱసున్న నిండుసున్న కాదను మతము బయలుదేరి 'తాంజదివె' 'నేంజెప్పితి' యను రూపములును నిషేధింపఁబడుటకుఁ గారణ మీ భాషలో శిష్టవాఙ్మయమేర్పడి దానికి లక్షణము చెప్పఁబడిన కాలమున కా రూపము లంతరించుటయేయని తలంపనగును. సామాన్యముగా నీ భాషలో ద్రుతస్థానమున వచ్చిన యనునాసికమో యనుస్వారమో తేల్చి పలుకఁబడుటచేతనే గదా దానిస్థానమున నఱసున్న వచ్చుచున్నది. తాన్, నేన్ శబ్దముల తుది ననునాసిక మగపడుచునే యున్నది. ఇది తరువాత నిలిచిన సరళవర్ణముతోఁ గూడక యనుస్వారముగఁగూడ మాఱకయే, 'తాఁజదివె' ననురూపములోని యఱసున్న యేర్ప

డినదనుట కవకాశమే లేదుగదా. కావున దీనికిఁ బూర్వములగు రూపములు రెండును భాషలోఁ జిరకాలము క్రిందటనే యంతరించుటచే వీరీ నియమము చేసిరని చెప్పవలసియున్నది. తాము (తామ్) మేము (ఏమ్ - యామ్) శబ్దములలోని 'మ' కారమువలె నిదియుఁ బ్రథమా విభక్తికి సంబంధించినదని తలంపఁబడియుండినచో సరళాదేశమే వచ్చుట కవకాశ ముండదు. సరళాదేశమునకు బదులుగా గ స డ ద వాదేశము రావలసియుండును. అప్పుడర్ధాను స్వారమునకును బ్రసక్తియే లేకుండును. ఈ 'తాను, నేను' శబ్దములును, అందు ఇందు, ఎందు శబ్దములవలెనే * ప్రాచీనకాలమున కళలుగనే యుండి ప్రాచీన పాఠములను పరిశీలింపని తరువాతి పరిష్కర్తలచే ద్రుత ప్రకృతికములుగ గ్రహింపఁబడుటంజేసి సరళాదేశాది కార్యములకు లోనై యుండును. కూచి మంచితిమ్మకవి మొదలగు లాక్షణికులీ విషయమును గూర్చి వెనుకఁ దడవియే యున్నారు.

> "విదితముగఁ దాను నేనను
> పదములు ప్రథమలగు నాంత పదములగుటఁ జాఁ
> జదివెను నేఁ జదివితినని
> వదలక యిరుదెఱఁగు బలుకవచ్చుమహేశా."

అని చెప్పి ఏను శబ్దముపై సరళాదేశము రానియందులకు భారతో ద్యోగ పర్వ ద్వితీయాశ్వాసములోని యీ క్రింది పద్యమును లక్ష్యముగాఁ సర్వలక్షణ సారసంగ్రహమునం దాతఁడు చూపెను.

> "నీచెప్పిన పెద్దలు ద్రో
> ణాచార్యులు మొదలుగాఁగ ననికొల్లనివా

---

* "అచ్చు భారతములో 'ఎందుఁ బోయితివి' అని 'ఎందు'కు పరమందు అరసున్న దానికి పరముందు గజడదబాదేశములు కనబడుతున్నవి; కాని వ్రాతప్రతులలో 'అందు ఇందు, ఎందు' కళలుగాను వాటికి పరమందున్న క చ ట త ప లకు గసడదవాదేశము రావలసినట్టుగాను పాఠములు కనబడుతున్నవి. శాసనములలో కూడా తాటాకుపుస్తకములలో ఉన్నట్టే మూలమందు పాఠములున్నా పరిష్కృత పాఠములు అచ్చు పుస్తకములలోని తప్పుపాఠములను అనుసరిస్తున్నవి. యుద్ధమల్లునిశాసనమందు "ఇందు ప్రత్యక్షమై" అని మూలమందుంటే ఇందుఁ బ్రత్యక్షమై అని పంతులవారు దిద్దినారు. కొణిదెనశాసనమందు "తమ్మునందు ప్రతాపమున" అని మూలమందున్నా "తమ్ముఁడు ప్రతాపమున" అని పరిష్కృత పాఠమందున్నా ఉన్నవి. అచ్చు భారతములో కూడా అక్కడక్కడ ప్రాచీనసంప్రదాయము కనబడుతున్నది—(చూ. విరాట. III-28 ఆనంధముద్రణము—ఊర్వీజముల్ వ్రాఁకి). కొణిదెనశాసనమందు మూలములో ఆదేశములు యథావిధిగా ఉన్నవి. "ముల్లోకవిభుండు సక్రి, అని కృతికర్త వ్రాసినది తప్పుగా నిరాకరించి 'ముల్లోకవిభుండుచక్రి' అని పంతులవారు దిద్దినారు."—రాజరాజకాలమందున్న తెలుగుభాష, " రా. శా. న. ప. సంచిక, పేజి 128. "

రై చన్నవారలంగొని
యే చక్కంబెట్టువాఁడ నే పాండవులఁ."

కాని యర్వాచీన వైయాకరణులు 'ఏను' శబ్దము ద్రుతాంతంబను తలంపుగలవారగుటచే ప్రాసలోని 'ప'కారము పరుషత్వమును నిలుపుటకుగాఁ బూర్వమందలి 'ఏ' కారమును బ్రశ్నార్థక 'ఏ' కారముగాఁ జేసి రెండవ 'ఏ' కారమునకు యతిప్రాసముల చిక్కుదగులదుగావున, నదిద్రుతాంతమగు నుత్తమపురుషసర్వనామమనియు దానిపై వచ్చు పరుష ప కారమునకు సరళాదేశము కలిగితీరవలయుననియుఁ జెప్పి తమ వాదమును నిలువఁబెట్టుకొనిరి. ఇట్లే మఱియొకసందర్భమునఁగూడఁ జేసిరి. భార. శల్య. 2 ఆశ్వాసమున నీక్రింది పద్యమున వ్రాఁతప్రతులలోని పాఠమునుబట్టి 'ఏను' శబ్దము ప్రథమాంతముగా - లేదా కళగా గ్రహింపఁబడినదనుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది.

"క. కవదొనలును గాండీవము
నవల నిడంబనుపు ముంద అరదము డిగు మే
ను విదపడిగియెద శుభకర
మవు నివ్విధ మిట్లు సేయుమనుఁడు నతండుఁ."

ఇచ్చట "ముంద అరదముడిగు మేనువిదపడిగియెద" నని కృష్ణుఁడర్జునునితోఁ జెప్పిన సందర్భమున, 'ఏను' శబ్దముపై 'ప'కారమునకు 'వ'కారాదేశము వచ్చుటనుబట్టి 'ఏను' అనునది కళగా గ్రహింపవలసియున్నది. కాని యిది ద్రుతాంతంబనువారు "ఏన విదపడిగియెద" ననుపాఠమును గల్పించినారు. కృష్ణుఁ డర్జునుని "ముందఅడిగు" మని 'ముందఅ' శబ్దము నుచ్చరించి చెప్పినపిదప, ఏన - నేనే పిదప డిగియెద నని యవధారణార్థక 'అ' కారమును గూడ వేయవలసినంత యావశ్యకత కనఁబడదు. రథము కాలిపోవనున్నదను విషయము తెలిసినవాఁడుగావున నట్లనియెనని సమాధానము చెప్పవచ్చునుగాని, కృష్ణార్జునుల కెవరు ముందఅదిగుట యనువిషయమున వాదమేమియు నున్నట్లగపడకుండుటచే, నీవు కాదు నేనే పిదప దిగియెద నని యాతఁడు నొక్కి చెప్పవలసినంత యావశ్యకత కానరాదు. కావున నట్టిచో పాఠభేదములను గల్పింపవలసినంత యావశ్యకత లేదు. మేము శబ్దమువలెనే 'నేను' శబ్దముకూడ నొకప్పుడు ప్రథమాంతముగను, కళగను గ్రహింపఁబడి యుండవచ్చునని తలంచుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది.

తక్కినభాషలలో లేని యీ కళా ద్రుతప్రకృతిక విభాగ మీభాషలో ప్రత్యేకముగా నేర్పడుటకుఁ గలపరిస్థితు లెట్టివో యించుక పరిశీలింపవలసియున్నది.

VI

కళా ద్రుత ప్రకృతిక విభాగము.

ఈ భాషలోని శబ్దములన్నియు నొక నకారము లేదా ద్రుతమంత మందుగలవి లేనివి యను రెండు భాగములలోఁ జేరవలసినవగుట యొక గొప్ప విశేషముగాఁ గనఁబడుచున్నది. ఇతర ద్రావిడభాషలలో నింక నితరములగు హల్లులు పదాంతమందు వచ్చునవై యున్నను, నీభాషలో నొక నకారము పొల్లుతక్క తక్కినహల్లులు పదాంతమం దుండవని యీవిభాగమువలన సూచింపఁ బడుచున్నది. వారల్, మీరల్ మొదలగు కొన్నిశబ్దము లగపడుచున్నను, అవి 'వారలు, మీరలు' అను 'లు' వర్ణాంత శబ్దముల రూపాంతరములై కొన్ని సందర్భములలో మాత్రమే వ్యాకరణముచే సాధింపఁబడినవై వచ్చునవేగాని సహజప్రాతిపదికములుగా వైయాకరణులచేఁ బరిగణింపఁ బడవు. అనఁగా నీభాషలోని శబ్దములన్నియు నకారాంతములో లేదా అజంతములో యైయుండవలయు నన్నమాట. ఇతర ద్రావిడభాషలలో వివిధహాలంతము • లుండఁగా, నీభాషలో మాత్రము నకారాంతములుతక్క మిగిలిన హాలంత శబ్దము లేల లేకపోయిన వనుప్రశ్న కలుగక మానదు. ఒకకాలమున ప్రాచీన భాషలోని హాలంతశబ్దము లన్నియునుచ్చారణ సౌకర్యము కారణముగా తుది నొకయచ్చును గ్రహించి యీభాషలో నజంతశబ్దము లైన ట్లగపడుచున్నది. ఈ తుదియచ్చు సామాన్యముగా ఉకారమగుటచే నీభాషలోని పెక్కుశబ్దము లుకారాంతములగుట తటస్థించినది. సంస్కృత హాలంతశబ్దములు నింక నన్య భాషా పదములుగూడ నిట్టిమార్పునే పొంది యుండుటం జేసి యీ భాషలో నీ యలవాటెంతబల వత్తరమై యుండెనో వ్యక్తంబగుచునే యున్నది. (cf - వాక్ - వాక్కు, అప్ - అప్పు, సంపత్ - సంపత్తు, కాణ్ - కన్ను, పల్ - పల్లు, విన్-విన్ను, మణ్-మన్ను, రోడ్-రోడ్డు, etc.) ఇట్లాంధ్ర మజంతభాష యైనదని చెప్పవచ్చును. కాని సామాన్యముగా శబ్దముల తుదిహల్లులపైఁ జేరిన ఉకార మాహల్లులతోఁ గలిసి శబ్దభాగమే కాఁజొచ్చినను, విభక్తి క్రియావ్యయాదులలోఁ గొన్నిటిఁ జేరిన అన్, ఉన్, మొదలగు వాని యవశిష్టభాగమగు నకారముపై వచ్చిన యుకారము తఱచుగా లోపించుచుండుటం జేసియట్టి పదములు నకారాంతములై భాషలో నిలిచి యుండుట తటస్థించినది. ఈ నకారము మఱి యొకశబ్దము యొక్క యవశిష్టభాగమే యైనను దాని మూలార్థము భాషలో విస్మృత ప్రాయమగుటచేతను, లేదా యది రూపాంతరమును బొంది గుర్తుపట్ట వీలులేకుండుట చేతను, యది శబ్దాంతముననున్నను లేకున్నను శబ్దార్థమందు భేదమేమియుఁ గలుగక సులభముగ బాఱవిడువఁ

బడుచుండుటచే నది ద్రుతమనియు నిది యంతమందు గల శబ్దములు ద్రుత ప్రకృతికము లనియుఁ జెప్పఁబడుచున్నవి. ద్రుతమనఁగా ద్రవించి పోవునది - జాఱిపోవునది. అవసానంబున నిది యుచ్చారణ లాఘవము కారణముగా లోపించినను అజాదిశబ్దములు పరమైనపుడు నిలుచుచునే యుండెను. నిలిచి యున్నప్పు డది యుచ్చారణ సౌకర్యమునకుగా నడుమఁజేరిన ట్లెంచఁబడు టయు సంభవించినది. కాల్డ్వెల్ పండితుఁడు ద్రుతనకార మీ భాషయందు సంహితలోఁ బ్రకృతి భావమును దొలఁగించి యుచ్చారణ సౌకర్యమును జెంపొందించుటకుగాఁ జేర్పఁబడు వర్ణములలో నొకదానినిగాఁ దలంచి యున్నాఁడు. సాధారణముగా రెండచ్చులనడుమ నుచ్చారణ సౌకర్యమునకుగా నంతస్థ వర్ణములును సులభముగ నుచ్చరింపఁ దగినవియునగు యకార వకార ములు, ఇ, ఈ, ఎ, ఏ లపైని, ఉ, ఊ, ఒ, ఓ లపైని (ఒకప్పుడు అకారముపైని గూడ) వరుసగా సంధ్యక్షరములుగా (glides) వచ్చుననుట యుచ్చారణ పరిపాటిని బట్టియు వాని సావర్ణ్యమును బట్టియు సమంజసమై కన్పట్టునేగాని, రెండచ్చులనడుమ వానిలో నేదానికి నెట్టి సంబంధమును లేని దంత్యనకార ముచ్చారణ సౌకర్యమునకై వచ్చినదనుట యెంతమాత్రము యుక్తియుక్తము కాదు. కావున నిది సహజముగ శబ్దగతమో లేదా యొకశబ్దము తుదిఁ జేర్పఁబడిన మఱియొకదాని యవశిష్టభాగమో యై యుండవలయును. తిన్నగా + ఏగెను = తిన్నగా + న్+ఏగెను = తిన్నగా నేగెను అను దానిలోని 'న' కారమును, వైయాకరణు లాగమములని చెప్పిన పొద + ఇలు = పొద + ర్ + ఇల్లు = పొదరిల్లు, సుందరురాలు అను సందర్భములందలి రేఫమును, కఱకుటమ్ము - అనుదానియందలి టకారమునేగాక, పదుగురు, ఆరుగురు - అనువానిలోని 'గ' కారమును, పదకొండు (= పది+క్ +ఒండు ?) లోని 'క' కారమును గూడ నుచ్చారణార్థము వచ్చిన వనియే కాల్డ్వెల్ పండితుఁడు చెప్పి యున్నాఁడు. అట్లే కన్నడములో 'మాడిద' అన్నప్పుడుమాడి+అ అని యుం డఁగా నారెంటినడుమనున్న (మాడి+ద్+అ) దకారముకూడ నుచ్చారణ సౌక ర్యమునకై చేరినదనియే యాతని యభిప్రాయమై యున్నది. ఇ, ఉలపైని యకార వకారములు సంధ్యక్షరములుగ వచ్చుట సహజము గాని పరుషాక్షర ములగు కకార టకార దకారములుచ్చారణమునకు సహాయపడుటకు నడుమఁ జేరు ననుట సంభావ్యము కాదు. భాషలోని కొన్ని ప్రాచీన పదబంధములను వైయాకరణులు తమ కాలమున నిలిచియున్న శబ్దస్వరూపమునుబట్టి విడఁగొ ట్టఁగా నడుమమిగిలిన యాప్రాచీన పదబంధములలోని వర్ణముల నాగమము లుగా గ్రహించి యారూపనిష్పత్తిని సాధింతురు. కాని యీ భాషలను భాషా రూపములను నితరభాషారూపములతోఁ బోల్చి, వాని చరిత్ర నన్వేషింపఁదల

పెట్టిన కాల్డ్వెల్ పండితుడుగూడ నీవర్ణము లుచ్చారణార్థము వచ్చిచేరినవేయని తలంచుట యాశ్చర్యకరమైన విషయము. వీని మూలరూపము లేవో యవి యచ్చటి కెట్లువచ్చినవో యని యాతఁడు బాగుగఁ బరిశీలింపక పోవుటచే నట్లు తలంచియుండును. పొదరిల్లు మొదలగువానిలోని రేఫము పూర్వశబ్దగతమే గాని యుచ్చారణ సౌకర్యమునకై చేర్పఁబడినది గాదనుట 'పొదరు' శబ్దమేమన కగపడుచుండుటను బట్టి సువ్యక్తమేగదా. ఇట్లే "సుందరురాలు" మొదలగు తత్సమశబ్దములపై 'ఆలు' శబ్దము చేర్చుటచే నేర్పడినరూపములు రేఫాంతము లగు నేవో కొన్ని దేశ్యశబ్దము లాలుశబ్దముతోఁ గూడినపుడేర్పడిన రూపముల సామ్యముచే నేర్పడి యుండుననియు "తేనెటీగ" "కఱకుటమ్ము" మొదలగువానిలోని 'ట' కారము పూర్వశబ్దముల విశేషణత్వమును స్ఫుటము చేయుటకుగాఁ బ్రాచీనకాలమునఁ జేర్పఁబడిన సహాయ శబ్దముయొక్క యవశిష్ట భాగమనియు నిదివఱకే సూచింపఁబడినది. ఇఁక 'పదకొండు' లోని 'క' వర్ణము 'పదు' శబ్దముపైఁ జేర్పఁబడిన 'ఒకండు' శబ్దమునకు సంబంధించిన 'క' వర్ణము గాని 'పదు+ఒండు' అని యుండఁగా నుచ్చారణ సౌకర్యమునకై నడుమ చేర్పఁబడినది కాదు. ఇట్లే 'తిన్నంగాన్' అను దానిలోని 'న' కారముకూడ తిన్నన + అగన్-కాన్, అని పూర్వశబ్దమునకు సంబంధించినదేగాని యుచ్చారణార్థము వచ్చినది కాదు. తిన్నగన్ అను దానిలోని 'అన్' అనునది 'దానన్' చేతన్' 'లోపలన్' ఇత్యాది శబ్దములం దగపడుచున్న సప్తమ్యర్థద్యోతక స్థలవాచక శబ్దమే. దీని పూర్వరూపము 'అల్-అల్లి' అనునది కన్నడమున సప్తమీప్రత్యయముగా గ్రహింపఁ బడుచున్నది. ఈ రీతిగాఁ 'చేయంగన్, చేయఁగాన్, తిన్నఁగన్-తిన్నఁగాన్, అనునవేగాక, చేతన్ దాని రూపాంతరమగు - చేన్, తోడన్ = (తోడు+అన్), దాని రూపాంతరమగు 'తోన్' వలనన్ (వలను = ప్రక్క + అన్), లోపలన్ (- లోపలు + అన్), లోన్, (ఉల్ + అన్) లోనన్ (లోన్ + అన్) అని విభక్తి ప్రత్యయములుగా గ్రహింపఁ బడుచున్న యివన్నియు నీ 'అన్' శబ్ద మంతమందుగలవగుట చేతనే న కారాంతములగుట ద్రుత ప్రకృతికములగుట తటస్థించినదిగాని వీని కజాదిశబ్దములు పరమైనపుడు 'న' కార ముచ్చారణ సౌకర్యమునకై వచ్చిచేరుట లేదు. మా + ఇల్లు, 'మాయిల్లు' అన్నపుడు పరమందలి ఇకారమును బట్టి 'య' అనునది సంధ్యక్షరముగాఁ జేరుచున్నట్లే, తిన్నఁగా నేగెను అనుదానిని తిన్నఁగా + ఏగెను అని విడదీసినపుడు నడుమ నగపడు 'న' కారము పై సందర్భమున 'య' కారమువచ్చిన స్థానముననే వచ్చిన ట్లగపడును గావున, దానివలెనే యిదియు నుచ్చారణ సౌకర్యమునకై వచ్చినదే యని కాల్డ్వెల్ తలంచియుండును.

నామవిభక్తులలోని 'చేతఁ' మొదలగునవి కొన్ని అన్ అనునది చేర్పఁబడుటచేతనే ద్రుత ప్రకృతికము లయ్యెనని చెప్పఁబడియెఁ గదా. ఇఁక షష్ఠీ ప్రత్యయముగాఁ దెనుఁగున గ్రహింపఁబడుచున్న 'కు' అనునది ద్రుత ప్రకృతిక మెట్లయ్యెనో తెలిసికొనవలసి యున్నది. కి అనునది, 'కు' అనుదాని రూపాంతరమే. ఇకారాంత ప్రాతిపదికలపైఁ జేర్పఁబడినప్పుడు వానియందలి తుది యికార సాహచర్యబలముచే 'కు' - 'కి' అయినది. కి, కు, యొక్క, లో, లోపల అనునవి సామాన్యముగా షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయములని యాంధ్ర వ్యాకరణములలోఁ గొన్ని చెప్పుచుండునేగాని వాస్తవముగా నివియన్నియు షష్ఠ్యర్థమును సూచింపవు. ఏలయనఁగా "శేషే షష్ఠీ" యను షష్ఠీవిభక్తి సంస్కృతవ్యాకరణ సంప్రదాయమునుబట్టి సంబంధార్థమునే ముఖ్యముగా సూచించుచున్నది. ఈ ప్రత్యయములలో 'యొక్క' అనునది మాత్రమే ప్రధానముగా సంబంధార్థమును సూచించునది. కి, కు అనునవి రెండును "వాని కిత్తును" మొదలగు సందర్భములలో సంప్రదానకర్తతో గలిగిన సంబంధమును సూచించుచుండుటచే సంబంధార్థమునుగూడ సూచించున వనవచ్చును. చతుర్థీ విభక్తి ప్రత్యయముగా 'కొఱకు' అనునది ప్రయోజనార్థకమగు 'కొఱ' శబ్దమునకు 'కు' చేర్చుటచే నేర్పడిన దొకటికలదు. కొఱ= ప్రయోజనము = కొఱకు = ప్రయోజనమునకు-ప్రయోజనము అగునట్లుగా - కలుగునట్లుగా - అని దీనియర్థము. వాని ప్రయోజనమునకు అయి లేదా అగునట్లుగా నుద్దేశింపఁబడి యియ్యఁబడినదే కావున 'వానికయి' యియ్యఁబడినది కూడ నైనది. ఇట్లు 'కొఱకు' వలెనే 'కయి' (కు + అయి) అనునది కూడ చతుర్థీవిభక్తి ప్రత్యయమైనది. 'అయి' అనునది 'అగు' ధాతువునుండి యేర్పడిన భూతకాలికా సమాపకక్రియ గావున నది ద్రుతాంతము కాలేదు. ఇకారాంతమై నిలిచినది. 'కొఱకు' 'కయి' లు రెంటిలోను 'కు' అనునదే ప్రధానభాగము. అయినను కొఱకు, కయిలను చతుర్థీ ప్రత్యయములనుగా గ్రహించి 'కు' ప్రత్యయమును షష్ఠిక్రింద వైయాకరణులు చేర్చినారు. లో లోపల అనునవి స్థలవాచకములగుటచే సప్తమ్యర్థకములే యైనను షష్ఠిలోనే చేర్పఁబడినవి. కావున నిటీవల వ్యవహారములోనికి వచ్చిన 'యొక్క' అనునదొక్కటే వీనిలో ప్రధానముగా షష్ఠ్యర్థద్యోతక మనవలసియున్నది.

"విప్రునకు గోవునిచ్చినాఁడు." అనఁగా తనయొద్దనున్న- తనసొత్తగు- గోవు విప్రునిది అగునట్లుగా నిచ్చినాడన్న సందర్భమున వచ్చిన 'కున్' అనునది దాన క్రియతోడనే సంబంధించియున్నది. విప్రుని '(ది)+అగుం (అట్లు ఇచ్చినది)-విప్రునకున్ ఇచ్చిన దైనది. సంప్రదానార్థ సంబంధమును వ్యక్తము చేయుటకుగాఁ బ్రాచీనకాలమున దానిపైఁ జేర్పఁబడిన 'అగు' ధాతువు

యొక్క ఉమ్మంతరూపంబగు 'అగుం' 'అక్కుం' అనుదాని యవశిష్టరూపమే యీ కున్ అనునది. క్రియాసాతత్యసూచకముగా ధాతువులపై ప్రాచీన కాలమున 'ఉం' చేర్పఁబడుచుండెను. ఇవి కాలభేదమును సూచింపకపోవుటచేత తద్ధర్మార్థకములైనవి. పదాంత మకార మీభాషలలో నకారముగ మాఱుచుం డుట సహజమే. 'అగుమ్' లోని తుది 'మ' కార మితరభాషలలో జాఱి పోయియుండును. రామన్ + అకుం (అగుం) రామనకుం=రామునకున్, అయి నట్లే తమిళమున అవన్+అక్కుం = అవనక్కుం = అవనుక్కుం, అని కావలసి నదే. కాని తుది యనునాసికము జాఱిపోవుటచే 'అవనుక్కు'-'ఎనక్కు' ఇత్యాదిరూపము లేర్పడియుండును.

ఈ భాషలో నాన్ - యాన్ - అనుదానికి - 'ఎన్' అనియు, నీన్ అనుదానికి నిన్ అనియు - తాన్ అనుదానికి తన్ అనియు విశేష ణత్వద్యోతకరూపములు (Possessive forms) కలవు. వీనిపై మరల 'అగు' ధాతురూపమును జేర్చుటవలన ఎన్ + అక్కుం, నిన్ + అక్కుం = ఎనక్కుం, నినక్కుం-అనునవి "నా(కు) సంబంధించినది-నా(యొక్క)ది-అగు నట్లుగా," "నీ(కు) సంబంధించినది - నీ(యొక్క)ది అగునట్లుగా" అను నర్థ మున నేర్పడుచున్నవి. తెనుఁగున నస్మద్యుష్మదర్థక విశేషణరూపములు దీర్ఘాచ్చు తోఁగూడియే యుండుటంజేసి (cf. నా, నీ) 'అక్కుం'లోని అకార మగ పడుటలేదు. (Cf. నా+అకుం = నాకున్, నీ+అకుం = నీకున్) కాని యాత్మార్థక మగు 'తాన్' శబ్దమునకు విశేషణరూపము 'తన్' అగుటచే దీనిపై 'అకుం' అనునది చేర్పఁబడినపుడు 'తన్ + అకుం = తనకుం - తనకున్' అనుదాని యందు 'అగు' లోని అకారముకూడ స్పష్టముగఁ గనఁబడుచునే యున్నది. ఇట్లు తెనుఁగున షష్ఠీప్రత్యయములలోఁ జేర్పఁబడిన సంప్రదానార్థక 'కు' వర్ణ మకారపూర్వకమనియుఁ గావుననే యది 'అగుం' శబ్దముయొక్క యవ శిష్టభాగమనియు నిశ్చయింపఁ దగియున్నది.

ఇంకను విభక్తి ప్రత్యయములలో ద్రుతాంతములై యున్నవి 'అందు' అను సప్తమి ప్రత్యయము, 'ను' అను ద్వితీయా ప్రత్యయము గలవు. 'అందు' అనునది స్థలవాచకమగు 'అల్' అనుదాని రూపాంతరమగు 'అన్' అను దానినుండి కాలక్రమమున నేర్పడిన రూపము. (Cf. ఇల్, ఇన్, ఇందు, ఎల్, ఎన్, ఎందు) 'అన్' అనుదాని చివర నుచ్చారణ సౌకర్యమునకై యొక ఉకారము చేరి దానిపై నూఁతపడినపుడు 'అన్ను' అను నుచ్చారణము ప్రబలియుండ తుదివర్ణము నొత్తిపలుకు సందర్భమున నొకప్పు డనునాసిక ద్వారము మూఁతపడుటచే నాదంత్యానునాసికము తరువాత నొక దంత్య

సరళ వర్ణము బయలుదేరుట తటస్థించినపుడు 'అందు' అనుశబ్ద మేర్పడి యుండును. ఇట్లె ఇందు, ఎందు మొదలగునవియు నేర్పడినవి. కన్నడమున 'అల్' మొదలగువాని 'ల' కారము 'న' కారముగా మాఱక పోవుటచే అల్లి, ఇల్లి, ఎల్లి, శబ్దములలో నది కనఁబడుచునే యున్నది. మొదట (అల్) 'అన్' అనునదే సప్తమీ ప్రత్యయమై యుండెడిది. దానన్, చేతన్, నోటన్ మొదలగు నన్నంత రూపములే సామాన్య దేశ్యశబ్దముల సప్తమ్యర్థక రూపములు. 'పంటఁ గొఱికె' అన్నప్పుడు 'పంటియందు' కొఱికినది—పంటి చేతను గొఱికినదనికూడఁ జెప్పఁ దగియుండుటచే నది తొలుత సప్తమ్యర్థకమై కొంతకాలమునకుఁ దృతీయార్థకమగుట తటస్థించినది. సప్తమీ తృతీయలకు గల భేదమును సువ్యక్తము చేయుటకుఁగాఁ దరువాతి కాలమున సప్తమికి 'అందు' చేర్పఁబడుచు వచ్చినది. ఈ 'అందు' అనునది 'అన్' అను దానికంటె నర్వాచీన రూపంబగుటచేతనే నోటన్, పంటన్, చేతన్ అనువాని వలెనే నోటందు, పంటందు, చేతందు అని చెప్పుట కవకాశము కలుగలేదు. నోరు, పన్ను, చేయి శబ్దములకును, ఈ 'అందుఁ శబ్దమునకును గల సంబంధము వ్యక్తమగునట్లుగా నిది యా శబ్దముల సంబంధార్థక (possessive) రూపములపైఁ జేర్పఁబడినది. కావుననే నోరు- నోటి—నోటియందు, పన్ను-పంటి - పంటియందు, చేయి-చేతి - చేతియందు ఇత్యాది రూపము లేర్పడినవి. నోటన్, పంటన్, చేతన్, అనువానికి నోటి యందు, పంటియందు, చేతియందు, అనునర్థము ప్రాచీన సంప్రదాయమును బట్టి కలుగుచునే యున్నది. కాని యిటీవలి కాలమున 'అందు' తోఁగూడిన రూపములకు సప్తమ్యర్థమునను, అన్తోఁగూడిన రూపములకుఁ గరణార్థము నను సప్తమ్యర్థమునను గూడ వ్యవహార మేర్పడినది. 'అందు' అనునది వాస్తవముగా 'ఉ' కారాంత శబ్దమే గావున ద్రుతప్రకృతికమగుటకుఁ గారణము లేదు. అన్నంత రూపముల సామ్యముచే నిదియు ద్రుతప్రకృతికమై యుండు నని యూహింపఁ దగియున్నది. "సమాసంబున యందు" "అనిమిష నాయకత్వమున యందభిషిక్తుఁడవై," "మానుగ దైవంబున యందు బౌరుషమునన్"—అను నీ రీతి ప్రయోగములలో నకారముపై 'అందు' గూడ, జేర్పఁబడుటను బట్టియే 'అన్'-'న' అను వానికంటె 'అందు' సప్తమ్యర్థక ప్రత్యయముగ మిగుల నర్వాచీన కాలమున వాడుకలోనికి వచ్చినదని తలంప నగును. 'న' అనునది 'అన్' అనుదాని రూపాంతరమే యగును. లేదా 'దానన్' మొదలగు కొన్ని ప్రాచీనములగు సప్తమ్యర్థక శబ్దములనుండి 'నన్' అనుదానిని సప్తమీ ప్రత్యయముగా విడదీయుటచేనైన నేర్పడి యుండును.

ద్వితీయావిభక్తి ప్రత్యయము 'ను' అనునది మాత్రమే. ని, ను, ల, కూర్చి, అనున దిటీవలి పాఠము. కూర్చి అనునది 'కూర్చు' ధాతువునుండి యేర్పడిన భూతకాలికా సమాపక క్రియారూపమగుట స్పష్టము. దానియందలి తుది 'ఇ' కారము భూతన్యూన చిహ్నమగుటచేతను, దానిపై నొక నకారమువచ్చు నవకాశము లేకపోవుటచేతను, అది యజంతముగను కళగను గ్రహింపఁబడుచున్నది. 'ల' అనునది ద్వితీయాప్రత్యయము కాదు. ఇదిలువర్ణాంత బహువచన శబ్దముల విశేషణార్థద్యోతకరూపము. ఏలయన నిది తక్కిన విభక్తులన్నిటిలోనుగూడ బహువచనమునఁ బొడసూపుచునే యున్నది గదా. (Cf. రాములచేత, వనములయందు, etc) కావున ని, ను లను మాత్రమే ద్వితీయా ప్రత్యయములనుగా గ్రహింపవలసియున్నది. వీనిలో 'ని' వర్ణము 'ను' అనుదానికి రూపాంతరమే గాని వేఱుగాదు. హరి+ను - అనియుండగాఁ పూర్వమందున్న ఇకార సాహచర్య బలముచే 'ను' అనునది 'ని' గా మాఱినది. కావున వాస్తవముగా 'ని' అనుదానిని గూడ ప్రత్యేకము ద్వితీయాప్రత్యయముగా గ్రహింప నక్కఱలేదు. ఇఁక మిగిలిన 'ను' అనునది ద్వితీయాప్రత్యయమై ద్రుతాంతంబెట్లైనదో పరిశీలింపవలసియున్నది.

ఇది యీభాషలోని సర్వనామముల ద్వితీయారూపముల సామ్యముచే నేర్పడియుండునని నా యభిప్రాయము. సామాన్యముగా నీ ద్రావిడభాషలన్నిటిలోను "నాన్, నీన్, తాన్" అను నుత్తమ మధ్యమాత్మార్థక సర్వనామముల ప్రథమావిభక్తిరూపములు దీర్ఘాచ్చులతోఁ గూడియున్నవి. వీని సంబంధార్థక రూపములు (Possessive or inflexional forms) లేదా విభక్తి ప్రత్యయములు పరమగునపుడు వీనిరూపములు - తమిళ, కన్నడ, మలయాళములలో ఎన్, నిన్, తన్, అని హ్రస్వాచ్కములగుచున్నవి. (Cf. త - నాన్ (ఏన్)- ఎన్, ద్వి - ఎన్ + ఐ = ఎన్నై, ఎన్ + ఆల్ = ఎన్నాల్, ఎన్ + ఒడు = ఎన్నోడు, నీన్ - నిన్, నిన్ + ఐ = నిన్నై, నిన్ + ఆల్ = నిన్నాల్, నిన్ + ఒడు = నిన్నోడు, తాన్ - తన్ - తన్+ఐ= తన్నై, తన్ + ఆల్ = తన్నాల్, తన్ + ఒడు = తన్నోడు, etc.). ఈ భాషలలో - అనఁగా తమిళ కన్నడములలో - నీ సర్వనామములకుఁ బ్రథమేతర విభక్తి పరమైనపుడు తదంగము హ్రస్వాచ్కంబై యుండుట నియతముగనే కనఁబడుచున్నది. కాని తెలుఁగునమాత్ర మట్లులేదు. ఈభాషలో నీ సర్వనామముల ద్వితీయారూపము మాత్రము తక్కిన భాషలలోవలెనే హ్రస్వాచ్కంబై యున్నదిగాని, తృతీయాది విభక్తిప్రత్యయములు పరమైనపుడు మాత్ర ముత్తమ మధ్యమపురుష సర్వనామాంగములు హ్రస్వాచ్కములై యుండక దీర్ఘాచ్చులతోఁ గూడినవిగనే నిలిచినవి. కాని వీని తుది నకారము

మాత్రము జారిపోవుచున్నది. (Cf. ప్ర - నేన్, (ఏన్) ద్వి - నన్, తృ - నా చేతను, పం - నావలనను, స - నాయందు. ప్ర - నీ(న్), - (నీవు) ద్వి - నిన్ ; తృ - నీచేతను, పం - నీ వలనను, స - నీయందు), తమిళము నందువలె ఎన్నై, ఎన్నాల్, నిన్నై, నిన్నాల్ - అని ద్వితీయా తృతీయ లందంగ మొక్కరీతిగ లేదు. ఇఁక నాత్మార్థక సర్వనామాంగము తెలుఁగున ద్వితీయలోనేగాక తక్కిన భాషలలో వలెనే, మిగిలిన విభక్తులలోఁ గూడ హ్రస్వాచ్చంబె యగుచున్నదిగాని (cf. తాన్ - ద్వి - తన్), తృతీయాదులలో - నాచేతను, నీచేతను - అనువానివలె తాచేతను, తావలనను అనిగాక తుదినొక విశేషణార్థద్యోతక 'అ'కారమునుగూడ గ్రహించుచున్నది. అనఁగా 'తాచేత' అనిగాని 'తన్‌చేత' అనిగాని కాక, 'తనచేత' యను రూపము గలిగినది. ఏదెట్లైనను నిచ్చట మనము ముఖ్యముగా గమనింపఁదగిన విషయ మేమనఁగా నాన్, నీన్, తాన్ అను సర్వనామ ప్రాతిపదికలు తెలుఁగులో నేను, నీవు, తాను అనురూపములు గలవై ద్వితీయావిభక్తిలో నన్, నిన్, తన్, అను రూపములను తృతీయాదులలో తద్భిన్నంబగు నా, నీ, తన, యనురూపములను బొందియున్న వనుటయే. అనఁగా తమిళ కన్నడాదులలో ప్రథమేతర విభక్తులలోని యంగ మొక్కరూపమేకలదై యుండ, తెనుఁగున ద్వితీయాంగమునకును తృతీయాదులయందలి యంగమునకును భేద మేర్పడుట తటస్థించినది.

నన్, నిన్, తన్, అను శబ్దములు కాలక్రమమున తుదినొక ఉకారము మాఁతగాఁగొని నన్ను, నిన్ను, తన్ను, అని యైనపుడు, వీనికిని తక్కిన విభక్తి రూపములకును గొంతభేద మగపడుచుండుటను బట్టి, వీని తుదినున్న 'ను' వర్ణము తక్కిన విభక్త్యంగ రూపములలోఁ గనఁబడకుండుటచే నిది ద్వితీయా చిహ్నమని తలంచి, దానిని ద్వితీయా ప్రత్యయముగా విడదీసియుందురు. సర్వనామ రూపములలో ద్వితీయాచిహ్నమనుకొని విడదీసిన యీ 'ను' వర్ణకము నితర శబ్దములపై గూడఁజేర్చి వ్యవహరింప మొదలిడిరి. ఆదికాలమున నిప్పటికి నమహాత్ములలోఁ బ్రథమాద్వితీయలకు భేదమే లేదు. సర్వనామరూపములలో నైనను వాస్తవముగ ద్వితీయావిభక్త్యర్థబోధక మేమాత్రమును గాక సహజముగ శబ్దగతమే యైయుండిన యీ 'న'కారమే యుచ్చారణ సౌకర్యమునకై వచ్చిచేరిన యొక 'ఉ'కారమును జేర్చికొని, కాలక్రమమున నీ భాషలో సర్వసామాన్యమైన ద్వితీయావిభక్తి ప్రత్యయమై స్థిరపడుట తటస్థించినది. ఇట్లు వాస్తవముగా సర్వనామశబ్దగతమేయై, తరువాతివారి యనుచిత విభాగము (mal-analysis) మూలముగా భాషలో నేర్పడిన నువర్ణము ద్వితీయా ప్రత్యయమై శబ్దాంతరములపైఁ జేర్పఁబడఁగా నందలి తుది యుకారము లోపించినపు డవి నకారాంతములు లేదా ద్రుతాంతములగుట తటస్థించినది.

తుళు,కన్నడములందు ద్వితీయా ప్రత్యయము అమ్ - అన్ను అనునదై యుండుటచే నిది తెలుఁగునదంలి దానితో సజాతీయం బనియే తలంప నగును.

ఇఁక క్రియారూపములలోని యుత్తమ పురుషైక వచనరూపములన్నియు నకారాంతములే యగుట సహజమే. ఏలయనఁగా నాయా ధాతువులపైఁగాని, ధాతుజ విశేషణములపైఁగాని సర్వనామ శబ్దములను జేర్చుటచేతనే యీ భాషలలోఁ గ్రియాపదము లేర్పడియున్నవనుట స్పష్టమేగదా. కావున నుత్తమపురుష క్రియలతుది నేకవచనమున నుత్తమపురుషైకవచన రూపమగు 'నాన్' - 'ఏన్' అనుదానికి సంబంధించిన 'న'కారము పొడసూపుచునే యుండును. వత్తున్, వచ్చెదన్, వచ్చితిన్ అనువాని ద్రుతాంతములనుగాఁ జేసిన దీయుత్తమపురుష సర్వనామములోని తుదినకారమే. 'వచ్చెన్' అను భూతార్థక ప్రథమపురుషైకవచనముకూడ ద్రుతాంతమగుట విశేషము. తెలుఁగులో నిపుడు ప్రథమపురుషైకవచన సర్వనామరూపము 'వాఁడు' అయి యుండుటచేతను, వచ్చినవాఁడు, 'వచ్చినాఁడు' అను రూపములలో నీ 'డు' ప్రత్యయము ప్రథమ పురుషచిహ్నముగాఁ గనంబడుచునే యుండుటచేతను, 'వచ్చెన్' అను రూపమున 'డు' ప్రత్యయము కనఁబడక పోవుటేమి? నకార మెచ్చటినుండి వచ్చినది? యను ప్రశ్నలు కలుగక మానవు. 'వచ్చెన్' అను రూప మీభాషలలో 'వచ్చినాఁడు' మొదలగు రూపములకంటె మిక్కిలి ప్రాచీనకాలమున నేర్పడినదగుటచేతనే యది యట్లయ్యెనని చెప్పుట కవకాశము లేకపోలేదు. అనఁగా నీ రూప మీభాషలో ప్రథమపురుష సర్వనామము 'వాఁడు' అను రూపమును బొందకపూర్వము కొంతకాలము క్రిందటనే యేర్పడి యుండుననుట. ఈ 'వాఁడు' అనుదాని ప్రాచీనరూపము 'అవన్' అనునది. 'వచ్చి' అను భూతన్యూనరూపముపై 'అవన్' అనుదాని సంక్షిప్త రూపమగు 'అన్' అనుదానిని జేర్చుటచే 'వచ్చి + అన్' = వచ్చియన్ వచ్చ్యన్-వచ్చెన్, అను భూతకాలిక క్రియారూప మేర్పడియుండును. 'వచ్చ్యన్' అనుదాని స్వరూపమే యిప్పటికిని వ్యావహారికభాషలో వచ్చ్యాఁడు, వచ్చాఁడు అనుదానిలోఁ గానవచ్చుచున్నది. వచ్చి, పోయి అను భూతకాలిక రూపములపై 'అన్' అనునది చేరినపుడు 'పోయి + అన్' అని యుండఁగా, పరమందలి వివృతాకార సాహచర్యబలముచే 'పోయి' లోని ఇకారము కొంత వివృతత్వము నొందుటచే 'పోయె అన్ = పోయెన్' అనియు, నింకను వివృతమై 'పోయన్' అనియు రూపముల నొందియుండును. కాని ప్రాచీన కావ్యభాషను దిద్దినవారు ఎత్వములోఁగూడిన రూపమునే గ్రహించి, కావ్యములలోఁ బ్రయోగించుటచే దానికిమాత్రమే ప్రామాణికత్వము సిద్ధించినది. కాటి + అకు, మట్టి+అకు అనువాని సంధిగతరూపము 'Man' అనుదానిలోని

వివృతమగు 'ఆ'కారధ్వనితో వ్యవహారమున సర్వసామాన్యముగాఁ బ్రయోగింపఁబడుచుండినను, వ్రాఁతలోమాత్రము 'మఱ్ఱియాకు' అని సంధిలేనిరూపమే ప్రయోగింపవలయునుగాని 'మఱ్ఱాకు, తాటాకు' అని వ్రాయఁగూడదనియు, "మఱ్ఱాకునఁ బండెడిదొర గుఱ్ఱానికి మూఁడుకాళ్లు" అను ప్రయోగము అపప్రయోగమనియు వైయాకరణులు శాసించుచుండుట యందఱెఱింగినదే. "లిఙ్లాట్టులడుబ్బునకెను నువర్ణంబులగు" నని వైయాకరణులు శాసించినను, వ్యవహార ప్రాచుర్యమునుబట్టి కొందఱు ప్రాచీనకవుల ప్రయోగములందు 'పోయఁ' అను అత్యవిశిష్టరూపములుకూడఁ గనఁబడుచునే యున్నవి.

శా॥ " అయ్యో నీ సుతు గ్రద్ద తన్నుకొని పోయఁ భీతివాపోవఁగఁ. "

(వెంకటనాథకవి—పంచతంత్రము, 1 ఆ.)

మ. " ఒని శాపావధిచెప్పి ముద్గలుఁడు పోయఁ బావనాలోన—"

(పం. 4 ఆ.)

శా. " అయ్యోఁ నాలవజాము వొచ్చెఁ దడవాయఁ వచ్చి విచ్చేయుము."

ఇట్టి రూపములు క్వాచిత్కముగానైనను గావ్యభాషలోఁగూడఁ గనఁబడుచుండుటచే నవి ప్రామాదికములనియు ననిష్టరూపములనియు కవి యతి కుదుర్చుకొనలేక యీ రూపమును వాడెననియు, వైయాకరణులు వీనిని త్రోసిపుచ్చినను, చిరకాలమునుండి యిప్పటివఱకు నీ రూపములు వ్యవహార ప్రచురములై యుండుటంజేసి, భూతకాల చిహ్నమగు 'ఇతు' అనుదానిలోని 'ఇ' కారము కాలక్రమమున నెట్టిమార్పులను బొంది యేయే రూపములకు మూలమైనదో దీనివలన మనకు వ్యక్తమగుచున్నది. పోయి + అన్ అనునది పోయెన్, పోయన్, అను రెండురూపములను బొందుటేగాక యీ రెండవ రూపమునందలి తుది వివృతాకారము ధాతుగత సంవృతౌకారమునుగూడ వివృతముగాఁజేయ సమర్థంబగుటచే సామాన్యజన వ్యవహారమున 'పాయ'-పాయ అను రూపముకూడ నేర్పడుట తటస్థించినది.

"పోవునకు దుబ్మత్తులు ముబ్జుంబరంబగు నపుడు వు లోపంబుం బొద పదలును విభాషనగు". (బాలవ్యా. క్రియా. 98.)

అనుసూత్రమును కల్పించి 'పోవుదము' అనుదానికి 'పొదము - పదము' అనురూపములను సాధించిన వైయాకరణులు, 'పోయెను'. అనుదానికి "పోయన్ - అనురూపమును శిష్టవ్యవహారములోనికి వచ్చినప్పుడేల యంగీకరింపఁగూడదు. 'పదము' నుండి 'ము' వర్ణలోపముచే 'పద' అనున దేర్పడినట్లే "పోయన్" అనుదానినుండి తుది 'న' కారలోపముచే పోయ, 'పాయ' కూడ

నేర్పడినవి. ఈయుత్తమమునీఁద పోయెను, చేసెను అను రూపములు అవన్ శబ్దభాగమగు 'అన్' అను నదంతమందు గలవగుటచేతనే ద్రుతప్రకృతికము లైనవని నిశ్చయింపఁ దగియున్నది.

వచ్చున్, వచ్చెడున్, అయ్యెడున్, మొదలగు తద్ధర్మార్థక కాలీ రాద్యర్థక రూపములును, కొట్టుచుణ్, కొట్టుదున్ మొదలగు శత్రర్థకా నంతర్యార్థక రూపంబులును ద్రుతాంతములగుట కవి యీ భాషలో 'ఉమ్మం' తము లగుటయే ముఖ్యకారణము. 'ఉమ్' అను క్రియాసాతత్య సూచకమగు శబ్దము భాషలో నొక శబ్దముయొక్క తుదిని జేర్పఁబడినచో సామాన్యముగాఁ దద్వివక్షితభావము సంపూర్తి కాలేదనియు, నింక ముందుకు సాగుచున్నదనియు సూచించు చుండును. అది కాలవాచక క్రియా శబ్దములపైఁ జేర్పఁబడినపు డా క్రియ యింకను సంపూర్తి కాలేదను భావము సూచించు నను తలంపుతోఁ బ్రాచీనకాలమున నిది భావిశత్రాద్యర్థ ములపైఁ జేర్పఁబడుచుండెను. ఇది సామాన్యముగా భావివర్తమాన రూపముల తుది నగపడుచుండుటనుబట్టియే మనము దాని యుద్దేశమును గ్రహింపవచ్చును. భూతకాలక్రియలపై నీ 'ఉమ్' అనునది యెచ్చటను జేర్పఁ బడుట లేదు. 'వచ్చుణ్' అనునది 'వర్' ధాతువునకు 'ఉతు' అనుసహాయధాతు సంయోగముచే నేర్పడిన ('వర్ + ఉతు = వరుతు - వరుచు ') వచ్చు అను రూపమునకు 'ఉం' చేర్చుటచే నేర్పడినది. ఇది తద్ధర్మార్థకమని తలంపఁ బడుచుండినను, దీనికి భావ్యర్థమే ప్రధానమైయుండుట సుప్రసిద్ధమే. భావి కాలరూపము తమిళభాషలో 'వర్' ధాతువునకు 'ఉమ్' మాత్రము చేర్చుట చేతనే యేర్పడుచున్నది. వర్ + ఉమ్ = వరుమ్ = వచ్చును. 'వచ్చెడున్' అనునదికూడ తద్ధర్మార్థకమే యగుట భావ్యర్థమును దానిచే సూచింపఁబడును. గావున దానితుదినిగూడ 'ఉం' అగపడుచునే యున్నది. 'అయ్యెడున్' (అయి + ఎడు + ఉమ్) - అను రూపమువలన ద్యోతకమగుచున్న యాశీ ర్వచనరూప భావిఫలమే తుదినున్న 'ఉమ్' వలన సూచింపఁబడుచున్న దన వచ్చును. వీని తుదినున్నది వాస్తవముగా 'ఉమ్' శబ్దమేగాని యర్థములేని కేవల 'న'కారము మాత్రముకాదనుట కీరూపముల కచ్చుపరమగునపు డందలి నకారము మరల 'మ' కారముగ మాఱుచుండుటయే తార్కాణము. కావుననే " ఎడుతల ద్రుతంబున కచ్చుపరమగునపుడు మగాగమంబగుట" యొక విశేషవిధిగా గ్రహింపబడినది. అనఁగా మొదటి ఉమ్ లోని మ కారమే తరువాతి యచ్చుతో నెనసి 'అయ్యెడుమనియె' అను రూపము కాఁగా, కాలక్రమమున నా పదాంత మకారము నకారముగ మాఱుటచే 'అయ్యెడున్' అను నకారాంతరూప మేర్పడినను, ప్రాచీన కాలమునందలి

సంధిగతరూపములలో మొదటి 'ఉమ్' శబ్దగతమగు 'మ' కార మగపడుచునే యున్నదన్నమాట. కన్నడమునఁగూడ నీ శత్రర్థకచిహ్నమగు 'తుమ్' ఉమ్మాంతమే. (Cf. నగుతుంబందం.) ఇట్లే 'మ'కార మీ భాషయొక్క ప్రాచీనస్థితికి సంబంధించిన చారిత్రక చిహ్నమగుచున్నది. కొట్టుచున్, అనునది హనన క్రియసంపూర్తి కాకుండుటను, కొట్టుడున్-అనునది క్రియసంపూర్తియైనను పిదప మఱియేమో జరిగినదని సూచించుచుండుటచేతను-అనఁగా అన్యక్రియా కాంక్ష కలదగుటచేతను - రెండు నసమాపకములయినవి. ఆ యసమాపకత్వమునే వాని తుదినున్న 'ఉమ్' అనునది సూచించుచున్నది. ఇఁక కొట్టన్, కొట్టంగన్ అను తుమున్నర్థకములును, 'కొట్టినన్' అను చేదర్థక రూపమును 'అన్న'ంతము లగుటచే ద్రుతప్రకృతికములైనవి. పంటియందు, చేతియందు నను నరముగల 'పంటన్' 'చేతన్' అను అన్నంతశబ్దములు, పంటన్ గొఱికెను చేతన్ గొట్టెను, అన్నప్పుడు 'పంటిచేత' - 'చేతిచేత' అను తృతీయార్థము-లేదా కరణార్థము నిచ్చుచున్నట్లే, కొట్టు-అను ధాతువుపై -'అన్' చేరఁగా నేర్పడిన కొట్టన్ అనునది కొట్టుటయందు - అను నర్థమునుండి, కొట్టుటకు, ఇకముఁదు కొట్టు నుద్దేశముతో, అను తుమున్నర్థమును, 'కొట్టిన' అను భూతకాల విశేషణమువై అన్ చేరి 'కొట్టినన్' కాఁగా, నది కొట్టినదానియందు-అను నర్థము నుండి 'కొట్టినట్టయితే' అను చేదర్థమును సూచించునవైనవి. నేను, తాను శబ్దముల తుదినున్న నకారము శబ్దగతమే. వలెప్రభృతులలోని ఎల్లఁ (cf. త. మ. ఎల్లామ్, క. ఎల్లమ్.) 'ఎంతయున్, అయ్యున్, కడున్' మొదలగునవి ఉమ్మంతములని వాని యర్థమునుబట్టియు, రూపమునుబట్టియుఁ గూడ వ్యక్తమగుచునేయున్నది. మిగులన్, చాలఁ, కూడఁ, వెంటన్ అనునవి మిఁగులు, చాలు, కూడు, వెన్నంటు ధాతువులపై 'అఁ' శబ్దముచేరుటచే నేర్పడిన వనుటయు స్పష్టమే. 'మిగులు + అన్ = మిగులన్' - మిగులుటయందు - మిగులఁగా-అని యర్థము. మీఁదఁ, క్రిందఁ, ఎదుటఁ-అనునవి మీఁదు, క్రిందు, ఎదురు అనువానిపై స్థలవాచక 'అఁ' చేరుటచే నేర్పడినవే. 'వెంబడిన్' అనుదాని పూర్వరూపము 'వెఁబడఁ' అని యుండ వలయునని యూహింపఁ దగియున్నది. లేదా వెన్ + బడి (= పార్శ్వము) వెనుకప్రక్క (యందు) అనునర్థమున నేర్పడియుండును. దీని ద్రుతాంతత్వముకూడ సందేహాస్పదము. పోలెన్ అనునది సాదృశ్యార్థక మగు పోలు - ధాతువునుండి యేర్పడినది. పోలన్ = పోలఁగా అనునర్థమున అన్నంతమైయుండి, యందలి 'అ' కార మెత్వముగా మాఱుటచే 'పోలెన్' అయియుండును. తమిళమున 'పోల' అను రూపముకలదు. ఆధునిక వ్యవహారమున నది 'పోలె' అనియు చెప్పఁబడును. కన్నడమందును ఎత్వవిశిష్టరూప

ముస్నది గాని యీ భాషలలో నది నకారాంతముగాని మకారాంతముగాని కాదు. "చంద్రంభోలె" = చంద్రునింబోలంగా నని యర్థము. నతిన ప్తమ్యర్థమున ధాతువుపై 'ఎ' త్వముగలుగు సంప్రదాయము కన్నడమున నగపడు చున్నది. cf. నుడియె = చెప్పగా; మనంగరగె=మనస్సు కరుగఁగా; గాయకం పాడె దేవంమెచ్చిదం = గాయకుఁడు పాడఁగా దేవుఁడు మెచ్చెను. పోలె అనునది పోలఁగా అనునర్థమున నెత్వమును గ్రహించియుండును.

ఇంకణ - ఇని + కన్: కన్న - ఇనం. తమి. ఇస్తు = ఇప్పుడు, ఈ దినము (This time). కన్న - ఇనితు - ఇన్తు = ఇంత (This much, this measure). Cf. ఇన్తనక = (Till now) ఇంతదనుక = ఇందాకా. ఇనికన్ ఇని + కన్ (అగన్) అనఁగా ఇప్పుడు - ఈ వర్తమానకాలము కాఁగా - ఈ కాలము జరుగఁగా-ఈకాలమైన తరువాత అని యర్థము కలుగుచున్నది.

తనుకన్ = తనుకు+అన్ = తనుకన్. తనకు ధాతువునుండియే 'తాఁకు' ధాతువేర్పడినది. అంత తనుకన్, అనఁగా 'అంత - ఆకాలమును, లేదా ఆపరిమాణమును తాకఁగా - చేరఁగా; అంతకాలము చేరువఱకు - అంతవఱకు అనునర్థము కలుగుచున్నది.

ఈ అన్నంతశబ్దములన్నియు ప్రాచీన భాషలో అల్లంతములే యనుటకుఁ దమిళ కన్నడ తుమున్నంత రూపములు పెక్కు అల్లంతములే యగుటయుఁ గర్మణ్యర్థమునఁ దెనుఁగులో వలెనే వీనిపై 'పడు' ధాతువు చేర్పఁబడుచుండుటయుఁ దార్కాణమగు చున్నది..

కన్న. తానిరల్పట్టం - నీ నిరల్పట్టమ్, కురుకులాధిపం నుడియల్ = కురుపతి నుడువన్ - చెప్పఁగా.

ఈ అల్లంత శబ్దములపైని 'ఒడం' (= తోడన్) అను దానిని గూడఁ జేర్చి చెప్పుదురు. Cf. నుడియలొడం = నుడువంగా, నుడివినతోడనే. నుడియల్పట్టం=నుండువంబడఁగాన నికర్మణ్యర్థ మగును. చేయన్, పోవన్ అనునర్థమిచ్చు శెయ్య, పోగ అను తమిళతుమున్నర్థకశబ్దములు ప్రాచీన భాషలో అల్లంత రూపములే యైయుండును.

ఇట్లే ప్రాచీన భాషలోని సర్వనామాంత శబ్దములు కొన్నియు ఉమ్మంతములలోని మ కారము న కారముగా మాఱుటవలనఁ నేర్పడినవి కొన్నియు అన్నంతములు గొన్నియు, కేవల నకారాంత శబ్దములుగొన్నియు-నివన్నియుఁ నీభాషలో నకారాంత శబ్దములై నిలుచుటచే ద్రుతాంత శబ్దములను నొక విభాగ మేర్పడుటకుఁ గారణమైనది. తక్కిన శబ్దములన్నియు సామాన్యముగా నజంతములే యగుటచే నవి యన్నియుఁ గళలుగాఁ జేరొ...బడినవి. ద్రు.క

మంతమందు లేకుండుటయే కళయగుటకు లక్షణముగాఁ జెప్పఁబడి యుండు టచే ద్రుతాంతత్వమును బట్టియే యీవిభాగ మేర్పడినదని వ్యక్తమగు చున్నది. విశేషణముల తుదిని నకారముండదు గావున విశేషణములన్నియుఁ గళలే. సహజముగ అకారాంతములైన గోడ, మేడ, అమ్మ, మొదలగు ప్రాతిపదికలు - ప్రథమా రూపములు కళలే. ప్రథమలోని 'డు' ప్రత్యయాంత శబ్దములు 'లు' ప్రత్యయాంత శబ్దములును 'ఉ' కారాంతములై యగుటచేఁ గళలే. ఇవియు - ము వులును గూడ వాస్తవముగా ప్రత్యయములు గావని యీవలకే చూపఁబడియున్నది. కయి, పట్టి - ప్రత్యయములు కు వర్ణముపైఁ జేరిన అగు పట్టుధాతువులయొక్క క్త్వార్థక రూపములు గావున ఇకారాంతములైనవి. 'యొక్క' అనునది 'అగు - అక్కు' ధాతువునుండి యేర్పడినదే యైయుండును. ఇది సంబంధమును దెల్పునదగుటచేఁ గాఁబోలు 'వారల' 'తన' -అనువానిలోని 'అ' కారము వంటి అకారముతోఁ గూడినది గాని ద్రుతాంతము కాలేదు. వచ్చిరి మొదలగు క్రియలు 'ఈర్' అను సర్వనామ శబ్దమంతమందు గలవై రేఫాంతములగుటచే ద్రుతాంతములు కాలేదు. వచ్చితిమి మొదలగు నుత్తపురుష బహువచన క్రియలతుది నగపడుచున్న 'ఏము' (నామ్, ఏమ్) అను నుత్తమపురుష సర్వనామ బహువచన రూపములోని 'మ' కారము 'ఉమ్' మొదలగు శబ్దములలోని మకారము వలెనే 'న' కారముగ మాఱిపోయి ద్రుతాంతము కాకపోవుట కది సహజముగ నకారాంతమై (ఏన్) యున్నయేకవచన రూపము నుండి తనవిభిన్నత్వమును నిలుపుకొనఁ జూచుటయే కారణమై యుండును. పిదప ఏమ్, లోని మకారము తుదినొక ఉకారమును గ్రహించి, వచ్చితేము' అను రూపము పొందిన తరువాతనో లేదా యంతకుఁ బూర్వమో, వచ్చి లోని భూతకాల చిహ్నంబగు 'ఇ' కారముయొక్క సాహచర్య బలముచే 'ఏము' లోని యచ్చులు రెండును గూడ 'ఇ' కారములుగ మాఱిపోయినవి. కావుననే 'వచ్చితిమి' మొదలగు రూపములు హలంతములుగాని యుకారాంతములుగాని యగుట తటస్థింపలేదు.

వ్యతిరేక క్రియలలో రాను అను నుత్తమపురుషైకవచన రూపము 'వత్తును' అనుదాని వలెనే ద్రుతప్రకృతికము కావలసియున్నది. కాని యిందలి వ్యతిరేకార్థక చిహ్నముయొక్క బలముచే నువర్ణముపై గొంత యూఁత పడుట వలనఁగాఁబోలు దానికి ప్రాధాన్యము కలిగి తుది యుకారముగాని నకారముగాని యవసానంబునందు ద్రుతత్వమును బొందుట అనఁగా లోపించుట సంభవింపలేదు. ఈ కారణము చేతనే తుమున్నర్థకాన్నంత శబ్దమగు 'కాన్' అనుదానితోఁ గలుగు స్వరూపసామ్యము కూడ వారింపఁబడినది. ఇఁక

ఎత్తిలి, ఒత్తిలి అనున విప్పుడవ్యయములుగాఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నను, వాస్తవముగా నవి ఎత్తిలు, ఒత్తిలు - అను ధాతువులనుండి యేర్పడిన క్త్వార్థక క్రియారూపములే యనవచ్చును. ఎత్తిలు - ఎత్తిల్లు, అను క్రియరూపము లిపుడు భాషలోఁ గనఁబడకున్నను, 'ఒత్తిలు' ఒత్తిల్లు, ఒత్తిగిల్లు, మొదలగు క్రియలు - 'ప్రక్కకొఱగు' 'అంటుకొను' అనునర్థము గలవి కనఁబడుచున్నవి. ఒకవస్తువు మఱియొక వస్తువుపై కొఱగి గట్టిగా నంటుకొనుట యను నర్థమునుబట్టి 'గట్టిగా' పట్టుగా, అనునర్థమున 'ఒత్తిలి, యనునదొక యవ్యయముగాఁ దరువాతి కాలమునఁ బరిగణింపఁ బడియుండును. అట్లె 'ఎత్తిలి' 'అనునదియు' ఎత్తిలు - ఎత్తిగిలు అనువానినుండి ఎత్తు అగునట్టుగా - హెచ్చుగా - బిగ్గరగా - అను నర్థమునఁ దొలుతఁ బ్రయోగింపఁబడి - కాల క్రమమున దాని మూలధాత్వర్థము విస్మృతమైన పిదప నవ్యయముగాఁ బరిగణింపఁబడఁ జొచ్చియుండును. దీనికి శబ్దరత్నాకరమున

"ఎత్తిలి కావుకావురని యేడ్చితదీయ పయోధ రాగ్రముల్,
కుత్తుకదాఁ కఁబీల్చికొని కొ్రలె" (హరి. పూ. 5 ఆ.)

అని హరివంశములోని ప్రయోగము చూపఁబడినది. ఇక్కడ 'ఎత్తిలి' అను దానికి "గట్టిగా" ననునర్థము చెప్పఁబడియున్నను, "కంఠమెత్తి యేడ్చినాఁడు - కంఠమెత్తి పాడినాడు" అని యిప్పుడు నిత్యవ్యవహారములో నున్న ప్రయోగములను బోలినదే యా 'ఎత్తిలి' యను ప్రయోగము నని మనము నిశ్చయింపవచ్చును. ఇట్టివి క్త్వార్థక రూపములే యగుటచే గళ లగుట సంభవించినది. ఈ క్త్వార్థక రూపముల వలెనే వ్యతిరేక క్త్వార్థకములును గళలైనవి. కొట్టక, తిట్టక యను రూపములలోని 'క' వర్ణంబు వ్యతిరేక క్త్వార్థక చిహ్నంబెట్లయ్యె నను విషయ మించుక పరిశీలింపవలసి యున్నది. 'కొట్టు' ధాతువునుండి క్త్వార్థక రూపము చేసితిని మొదలగు రూపములలో గానవచ్చుచున్న 'ఇతు' అనుదానిలోని పూర్వభాగమగు 'ఇ' కారమును మాత్రమేచేర్చుటచే నేర్పడుచున్నది. Cf. కొట్టు - కొట్టితిని-కొట్టి. వ్యతిరేకార్థమున-'కొట్టు' నుండి-కొట్టను-కొట్టఁడు మొదలగు సంపూర్ణ క్రియారూపము లగుచున్నవి. వీనిలో ను, డు అను సర్వనామ ప్రత్యయములకుఁ బూర్వమునం దగపడుచున్న 'అ' కారమేవ్యతిరేక ద్యోతక చిహ్నము. కాని 'కొట్టక' అను వ్యతిరేక క్త్వార్థక రూపములోఁ గూడ కకారపూర్వక అకారమే వ్యతిరేక చిహ్నముగాఁ గనఁబడును గాని వాస్తవముగా నది యట్టిది గాదు. ఏలయనఁగా నిందలి 'క' వర్ణము వేఱొక ధాతువుయొక్క-ప్రాయికముగా 'అగు' ధాతువు యొక్క యవశిష్ట భాగ మైయుండ నోపును. తక్కిన ద్రావిడభాషలలోనైన నీ కవర్ణమగపడదు కాని తమిళమునందలి శెయ్యాదే (=చేయక,) పోగాదే (= పోవక,) మొదలగు

రూపములు 'శెయ్యా (అ)దె, పోగా (అ) దె (=శెయ్య + అగాదె, పోవ + అగాదె) అను మూలరూపములనుండి యేర్పడినవని యూహింపవచ్చును. చేయ (న్) కాదు, పోవ (న్) కాదు-అను వ్యవహారము తెలుఁగున నిప్పటికిని కలదుగదా. అట్లె 'చేయాగాదె-పోవాగాదె యను ప్రాచీనభాషారూపముల నుండి 'చెయ్యాదె' పోవాదె, యని తమిళమునను, చేయక, పోవక అను రూపములు తెలుఁగునను, (మాడాదె) మాడదె - (హోగాదె) హోగదె అను నవి కన్నడమునను బయలు దేరియుండును. దీనినిబట్టి 'చేయక' - అను రూపములోని 'క' కారము 'అగు' ధాతువునుండి యేర్పడిన వ్యతిరేకార్థక 'అగాదు' అనుదానికి సంబంధించిన దనియు 'క' కారముపైఁగల 'అ' కారమే వ్యతిరేక భావచిహ్నమనియు, నట్లది ప్రత్యేకార్థద్యోతక మగుట చేతనే పదాంతమున లోపింపకుండెననియు నాకారణముచే నది ద్రుతాంతము కాక కళయయ్యెననియు నిశ్చయింపఁ దగియున్నది. ఊరక, మిన్నక అను తూష్ణీమర్థకావ్యయములు కూడ నిప్పుడు భాషలో వ్యవహారమునుండి తొలఁగిన ఉరు = ఉండు - విజృంభించు; మిన్ను (మించు? = ప్రకాశించు) అను ప్రాచీన ధాతువులనుండి యేర్పడిన వ్యతిరేక క్త్వార్థకరూపములే యైయుండును. కావుననే కళలైనవి. బళి మొదలగు ప్రశంసార్థక శబ్దంబులు అక్కటా, అయ్యో అను సంతాపార్థకంబులు, అదియ, అదే అను నవధారణార్థకములు మొదలగువానిలోని తుదియచ్చులు శబ్దగతములు. ఇవి యంతమున నిలిచి యాయా యర్థములను సూచించుచున్నవి. కావున నాయా శబ్దములు నకారాంతములు లేదా ద్రుత ప్రకృతికములు కాక కళలే యైనవి.

ఈ భాష చాలవఱకు కజంతభాషగా మాఱిపోయి, పదాంతమందు నిలిచియున్న హల్లులలో నొక్క నకారము మాత్రమే ప్రాధాన్యము వహించిన దగుటచేత నీభాషలో ద్రుతాంత శబ్దములు ప్రత్యేక మొక తెగగా నేర్పడి ద్రుతప్రకృతికములనియు, నట్లు ద్రుతాంతములు కాని తక్కిన శబ్దములు కళలనియు నొక విభాగమేర్పడుట తటస్థించినదని తెలియుచున్నది.

సంహితలో - ననఁగా రెండుపదముల కవ్యహిత సాన్నిధ్యము గలిగినపుడు పూర్వపదాంత నకారమొకప్పుడుఁ వెనుకటి యచ్చులతోఁగూడలోపించి పరస్వరం బచ్చోట నిలుచుటయు మఱియొకప్పుడు ద్రుతముపై సరళాదేశాది కార్యములును జరుగుటయు, ద్రుతాంతములుకాని కళలపై నొకప్పుడు సంధి జరుగుట లేదా యడాగమాదులు గలుగుటయు సంభవించుచుండుటచేతను నీ సంధి ప్రకరణమున నీ భాషలోని శబ్దజాలమును గూర్చిన యీ విభాగలక్షణమును దెలిసికొనవలసిన యావశ్యకత యేర్పడుచున్నది. మొత్తముపైని సంస్కృతభాషలోవలె సవర్ణదీర్ఘ గుణవృద్ధి యణాదేశాది

సంధికార్యము లిందు లేకుండుటచే నీ భాషలోని సంహితాకార్యములు భిన్న పద్ధతుల ననుసరించి యేర్పడిన వనుటకు సందేహములేదు. మఱియు సంధి విషయమున నాంధ్రమం దవలంబింపఁబడిన పద్ధతులే తక్కిన దక్షిణదేశ భాషలందు నగపడుచున్నవి. కాని, సంస్కృత భాషాసంధి పద్ధతు లగపడుట లేదు. కావున వీని సాజాత్యమును నిర్ణయించుట కిదియు నొక యాధారం బగుచున్నది.

సంధి విషయమున నాంధ్ర తమిళ కర్ణాట భాషలకు గల సామ్యము.

1. ఈ భాషలలో పూర్వపదాంత్యవర్ణము పరపదాది వర్ణముతోఁ గలియుటయే సంధి యగు చున్నది. సంధికార్యములలో తమిళ కన్నడముల నంత్యహాల్ ద్విత్వము, ప్రకృతిభావము ననునవి విశేషములు. ఆంధ్ర వైయాకరణు లంత్యహాల్ ద్విత్వమును ప్రత్యేక విధిగాఁ జెప్పకున్నను, 'పదాహతిన్ + ఎగసి = పదాహతిన్నెగసి, సర్వమున్ + అతని = సర్వమున్నతని' అను నిట్టి కవిప్రయోగములం దంత్యహాల్ ద్విత్వము కానవచ్చుచునే యున్నది. ఇట్టిస్థలములందలి ద్విత్వ నకారము కలుగుటకుఁ గారణము తొలిపదాంతమునఁ జేరియొక సముచ్చయ 'ను'కార మీగాని వేఱుగాదని కొందఱు సమర్థింప యత్నించిరి. సంస్కృత భాషలోఁ గూడ హ్రస్వపూర్వకమగు పదాంతానునాసిక మచ్చుపరమైనపుడు ద్విత్వమును బొందుచుండుట కలదు (cf. ప్రత్యఙ్ + ఆత్మా = ప్రత్యఙ్ఙాత్మా, సన్ + అచ్యుతః = సన్నచ్యుతః, సుగణ్ + ఈశః = సుగణ్ణీశః etc). తమిళమునఁగూడ నిట్టి మార్పు గలుగుచున్నది. ఉదా. కణ్ + ఆశై = కణ్ణాశై, ఎన్ + ఆశై = ఎన్నాశై; కల్ + అఱివు = కల్లఱివు, మెయ్ + ఆశై = మెయ్యాశై. ఇచ్చట విశేషమేమనఁగా సంస్కృతమున నొక్క యనునాసికమే ద్విత్వమును జెందుచుండ నీ భాషలో నితరహల్లులు గూడ ద్విత్వమును బొందుచున్నవి. హ్రస్వాచ్పూర్వకములగు ననునాసికేతర హల్లు లచ్చుపరమైనపుడు ముఖ్యముగాననుకరణమున ద్విత్వమును బొందుట తెలుఁగునను గలదు. ఉదా. కింతత్ + అనియె=కింతత్తనియె, etc. కావునఁ బరిశీలింపఁగా పరపదాదిస్వర మూఁదవలసియున్నపుడు వెనుక నూఁదఁబడిన స్వరమునకును దీనికిని గొంత వ్యవధానము కల్పించుటకుఁగా వెనుకటి హల్లు ద్విత్వము నొందుటయే యీమార్పుకుఁ గారణమై యుండునని తోఁచుచున్నది.

2. కొన్ని స్థలముల సంధి కలుగకుండుట తమిళ కన్నడములందు వలెనె తెలుఁగునను గలదు. కాని సంధిలేనిచో నుచ్చారణ సౌకర్యమునకై సంధ్యక్షరముగా యకారము నియతముగాఁ గలుగుచుండున్నే గాని కేవల ప్రకృతిభావమనునది తెలుఁగు భాషలో లేదు. మఱియు తమిళ కన్నడములలో వలె వకారము సంధ్యక్షరముగా- తెలుఁగులో గ్రహింపఁబడుటయు లేదు.

3. ఈ భాషలలో నచ్చుపరమైనపుడు పదాంతమందలి అ, ఇ, ఉ, ఎ లు సామాన్యముగా లోపించి సంధి జరుగుచునే యున్నది.

4. ఆంధ్రమున వలెనె యీ భాషలలో నచ్చుకంటె పరమైన పదాది క, త, ప వర్ణములు గ, ద, వలగుచున్నవి. కాని కన్నడమందలి విశేష మేమనఁగా ప వర్ణము బ కారముగ మాఱుటయేగాక, ప, బ, మ లు మూఁడును గూడ 'వ' కారముగ మాఱుచున్నవి. ఆంధ్రమున 'చ'కారము సకారమగుచుండ కన్నడమున సకారము చకారముగా మాఱుటయుఁ గాన నగును. ఇట్లే స్వల్పభేదమున్నను పెక్కు విషయములలో సామ్య మగపడు చునే యున్నది.

దీనినిబట్టి విశేష విధులలో యత్కించిద్భేద మున్నను సామాన్య సంధిపద్ధతులలో నీ భాషలకన్నిటికిని చాలచేరిక గలదని యీ భాషాలక్షణ ములను సరిపోల్చి చూచిన వారికి వ్యక్తము కాకమానదు. మఱియు నొక భాషయందలి లక్షణవిశేషముల నితర భాషాలక్షణములతోఁ బోల్చిచూచి నపు డావిశేషలక్షణములకుఁ గల కారణములు తెల్లంబగుటయు వాని పూర్వ చరిత్రము ఆయా భాషల ప్రాచీనస్థితి వ్యక్తమగుచుండుటయుఁ దటస్థించు చుండును. కావున నిట్టి చారిత్రక విమర్శనమువలన నాయా భాషాలక్షణవిశే షముల పూర్వచరిత్రము వానియందలి సామ్యము నాయా భాషలకుఁగలసన్ని హితత్వము మొదలగునవి బయలువడుచుండుటే గాక, వీని కన్నిటికిమూల మగు ప్రాచీన మాతృభాషా స్వరూపము గుర్తింపఁబడుటకుఁ గూడ నవకాశ మేర్పడఁ గలదనుటకు సందేహములేదు. సంధినిగూర్చిన యీ చారిత్రక పరిశీలనము ద్రావిడభాషాకుటుంబ చరిత్రాన్వేషణమునకుఁ దోడ్పడఁగలదని యాశించుచున్నాను.